

ଶ୍ରୀମତୀ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૅપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૮૧૧૭ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ઓ.૨૨૧

વિષય ૨૪૬૮:૩

ઝોહરા.

(ફલોરા ફલોરન્ડા)

ભાગ ૧ લો.

પ્રયોગક,

મુનશી હામીદમીયાં ડામુમીયાં,

ખાનપુર—અમદાવાદ.

પ્રકાશક,

પંડિત નીલામખાન તુરખાન વકીલ

લાલદરવાજા—અમદાવાદ.

હી. સ. ૧૩૩૭

ઈ. સન ૧૯૧૯

મુલ્ય ૧-૧૨-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ ૧૨૭

પ્રથમાવૃત્તિ.

પ્રત ૫૦૦.

પુસ્તક પ્રકાશનના સર્વ અધિકાર પ્રકાશકે
પોતાના સ્વાધીન રાખ્યા છે.

ધી 'અમરસિંહ' પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં
પઠાણ નુરખાન અમીરખાન વક્રાલે
છાપ્યું, લાલ દરવાજા—અમદાવાદ.

ઉપોદ્ધાત

આ મારી ખીજી કૃતિનું પુસ્તક પ્રિય પાઠકોના કર કમળમાં મૂકતાં મને ઘણો આનંદ થાય છે. ગયા વરસે “ખાલીદ ખીન વલીદ” નામક એક લઘુ પુસ્તક સહિત હું બહાલા વાંચકોની સેવામાં રજુ થયો હતો. વાંચકવર્ગમાં ઉક્ત પુસ્તક જે આદરને પાત્ર થયું છે, તે જોઈને મને ઘણો આનંદ થાય છે. અને મારી તે પ્રથમ કૃતિને વાંચક વર્ગે જે ઉત્તેજન આપ્યું છે, તે બદલ જે તેમનો ઘટિત ઉપકાર માનવામાં ન આવે તો હું મારા કર્તવ્યથી વિમુખ થએલો ગણાઉં. તેવા દોષમાંથી વંચિત રહેવા માટે હું મારા બહાલા વાંચકોનો ખરા અંતરજાણુપૂર્વક આભાર માનું છું. પરંતુ એટલું તો મારે કહેવુંજ જોઈએ કે હજી તે પુસ્તકને વધુ ઉત્તેજનની જરૂર છે, અને જ્યાં સુધી વાંચકો તરફથી તેવા ઉપયોગી પુસ્તકોને ઘટિત ઉત્તેજન ન મળે, ત્યાં સુધી તેવા પુસ્તકો લખવાનું, છપાવવાનું, અને પ્રગટ કરવાનું કામ લેખકો અને પ્રકાશકો માટે એક સહાસરૂપજ ગણાય. અને તેવો સહાસ આવી મોંઘવારીના સમયમાં સર્વાંશે અસંભવ થઈ પડે, એમાં કાંઈપણ નવાઈ નથી. તેમ છતાં જે વાંચકવર્ગના ઉત્તેજન ઉપર આધાર રાખીને તેવો સહાસ ઉઠાવવામાં આવે, અને તેને જોઈતું ઉત્તેજન ન મળે તો પરિણામે તેવો સહાસ લેખકો, અને પ્રકાશકોને નુકસાનકારક થઈ પડે. આવા આવા કારણોને લીધેજ આપણા ઇસ્લામી સાહિત્યની પ્રગતિ થતી નથી.

હું બાષાના એક મહા સુપ્રસિદ્ધ નવલકથાકાર મૌલાના અ-

બહુલ હલીમ શરર સાહેબની “ફોરો ફોરેન્ડા ઉર્ફ ઝિઆદ અને હલાવા” નામક મનોહર નવલકથા પરથી સમાજ, સ્થાન, પ્રથા તથા સંજોગો પરત્વે પરિવર્તન કરીને આ નવલકથા લખવામાં આવી છે, જે બહુલ મુળ લેખક મહાશયનો અંતકરણપુર્વક આભાર માનું છું.

આ પુસ્તકમાં ઝોહરાની અજ્ઞાનતા, ઝિઆદનું શુરાતન, અને પવિત્રતા, કાઝીસાહેબની કાર્યદક્ષતા, યુલિસિઝની પાપવાસના, ફોરેન્ડાની કપટકળા અને અમીર અબ્દુરહેમાનના દયાળુ સ્વભાવનો આભેદુલ્લખ ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે. તે ઉપરથી વાંચકબંધુઓ નીતિ તથા ન્યાયના સિદ્ધાંતોને અમુક અંશે પણ ગ્રહણ કરશે તો લેખક પોતાના પ્રયાસને સફળ થયો માનશે.

ઈસ્લામની મહત્વતા અને તેના અનુયાયીઓની ન્યાયપરાયણતા દેખાડવાના હેતુથી વાર્તાના વિવરણમાં પ્રસંગોપાત યોગ્ય સુધારો વધારો કરવામાં આવ્યો છે. જે વાંચકોએ મુળ ઉર્ફ પુસ્તક વાંચ્યું હશે તેઓ આ પુસ્તક વાંચીને સહેજે સમજી શકશે કે આ નવિન પુસ્તકમાં કેટલા અંશે સુધારો વધારો કરવામાં આવ્યો છે. અને આશા છે કે કરવામાં આવેલો સુધારો અવશ્ય તેમના આદરને પાત્ર થશે.

ઈસ્લામી રાજ્યકર્તાઓ ઉપર અત્યાચારનો જે આક્ષેપ કેટલાક લેખકો તરફથી મુકવામાં આવે છે, તે કેટલા અંશે સત્ય છે તેની માહિતી પાડકોને આ પુસ્તક ઉપરથી મળી શકશે. એક ઈસ્લામી અબ્બાનું હરણ કર્યા છતાં નામદાર અમીર, અને કાઝીસાહેબે કેવી શાંતિ અને ન્યાયથી કામ લીધું હતું; તેની વાંચકોને ખાતરી થયા વિના રહેશે નહિ. અને ઈસ્લામ ધર્માવલંબીઓના તેવા ન્યાયી કામો જાણ્યા પછી વાંચકોના અંતકરણમાં તેમને માટે યોગ્ય આદરભાવ કિપન થયા

વિના રાંડશે નહિ. એટલુંજ નહિ પણ કેટલાક લેખકો તરફથી ઇસ્લામી રાજકર્તાઓ ઉપર જે આક્ષેપો મૂકવામાં આવે છે તેના સત્યાસત્યનું તોલ તેઓ કરી શકશે.

આ વાર્તાની નાયિકા ઝોહરાએ પોતાની અજ્ઞાનતાને લીધે શ્લો-
રેન્ડા નામક એક વેશધારી ઇસ્લામી પણ અસલમાં ખ્રિસ્તિ
અબળાની ભંભેરણીથી નિજ અંધુ જિઆદની અવગત કરીને જે ભુલ
ભરેલું પગલું ભર્યું છે, તે બદલ આગળ જતાં તેને કેવો પશ્ચાતાપ
થાય છે, અને યુલ્હાસિઝન હાથે તેને કેવાં કેવાં સંકટો સહન કરવાં
પડે છે. તેમજ તે કેવી રીતે પોતાના શીળવૃત્તનું રક્ષણ છેવટ સુધી
કરી શકે છે, જિઆદ અપરાધીઓને કેવાં શિક્ષા કરે છે, દુષ્ટ લોકોની
દુષ્ટતાનું છેવટે કેવું પરિણામ આવે છે. અને ઝોહરા છેવટ સુધી
પવિત્ર રહીને પોતાના ભાષને કેવી રીતે મળે છે, તેનો આગ્રહુબ ચિ-
તાર આ પુસ્તકના બીજા ભાગમાં આપવામાં આવ્યો છે. ઉક્ત ભાગ
પણ પ્રપંચીઓના કાવાદાવા, અને નાયક નાયિકાની નીતિથી ભરપૂર
છે. એટલુંજ નહિ પણ આપણી વાર્તાના નાયક જિઆદની નીતિ રીતી
ઉપર મોહ પામીને એક ખ્રિસ્તિ રાજકુમારી તેની સાથે લગ્નગ્રંથીથી
ગુંથાય છે, તેનો તાદ્રષ ચિતાર તેમાં બતાવવામાં આવ્યો છે. દુકંમાં
આ પુસ્તકનો બીજો ભાગ પણ ઘણો રસિક અને વાંચવા લાયક છે.
વાંચકો તેને પણ ઘટિત ઉત્તેજન આપશે એવી આશા છે.

અંતે જે પ્રેમમય પરવરદિગારની પ્રેમ દૃષ્ટિથી આ વાર્તા
સમાપ્ત કરવાને હું શક્તિમાન થયો છું, તે બદલ તે કિરતારનો અંત-
કરણ પુર્વક ઉપકાર માનીને આ પુસ્તક બહાલા વાંચકવર્ગના કર-
કમળમાં સમર્પણ છું.

ગુજરાતી ભાષાથી પરિચિત વાંચકશ્રેણીએ તે શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષાનો લાભ આપવાના હેતુથી આ પુસ્તકમાં પ્રસંગોપાત શુદ્ધ ગુજરાતી શબ્દો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યા છે. પણ હવે પછીના પુસ્તકોમાં સરળ ઉર્દુ શબ્દો પ્રયોગ કરવાની ખાસ કાળજી રાખવામાં આવશે. આશા છે કે વાંચકો આ પુસ્તકને યોગ્ય આદર આપશે.

પોલીટીકલ ભોમીઓ પેપરના ઉત્સાહી માલેક અને એડીટર શ્રીમાન નુરખાં અમીરખાં વકીલ અને તેમના ચિરગૃહી શ્રીયુત નિઝામખાન નુરખાં વકીલ કે જેઓ ધર્મ ચુસ્ત ઇસ્લામી હોદ્દાને મુસલમાનોના ખાસ શુભેચ્છક અને ઉર્દુ સાહિત્યના મહાન પૂજારી છે, તેમણે આ પુસ્તક પ્રગટ કરીને મને જે આશ્રય આપ્યો છે. અને વાંચકોને એક ઉત્તમ નવલકથા વાંચવાનો જે લાભ આપ્યો છે, તે બદલ ઉભય ગૃહસ્થોનો હું ખરા અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું.

લાલકાકા લોન્

અમદાવાદ

આપ સર્વનો કૃપાભિલાષિ

મુન્શી. એચ ડી.

સબ એડીટર પોલીટીકલ ભોમીઓ

અને ફયઝે-આમ

પ્રકાશકની પ્રસ્તાવના.

—:(૦):—

લાખ લાખ શુકર તે પાક પરવરદિગારના કે જેની અપાર દયાના પરિણામે અમે ઇસ્લામ, ઇસ્લામીઓ, અને ઇસ્લામી સાહિત્યની પુસ્તી સેવા બળવી શક્યા છીએ. આજ સુધીમાં ઇસ્લામી સાહિત્યને લગતા અનેક પુસ્તકો અમારા તરફથી પ્રગટ થયાં છે. અને તે ઇસ્લામી વાંચકોના આદરને પાત્ર થઈ ચુક્યાં છે. તેજ પ્રમાણે આ પુસ્તક પણ મશહુર ઉર્દુ નવલકથાકાર મૌલાના શરરના ફલોરા ફલોરેન્ડા નામના પુસ્તક ઉપરથી લખાવવામાં આવ્યું છે. અને જે તેને વાંચકો તરફથી ઘટિત ઉત્તેજન મળશે તો અમે ભવિષ્યમાં તેવાં અનેક ઉપયોગી પુસ્તકો પ્રગટ કરવાને ભાગ્યશાળી થઈશું. જેમ અને તેમ ઇસ્લામી સાહિત્યનો વધારો કરવો એજ અમારો અને અમારા પોલી-ટીકલ ભોમીઓ પેપરના મદદનિસ અધિપતી મી. એચ. ડી. મુન્શીનો હેતુ છે. પણ તેનો મુખ્ય આધાર વાંચકવર્ગ તરફના ઉત્તેજન ઉપર રહેલો છે. અમારા તરફથી પસંગોપાત પ્રગટ થતા પુસ્તકોને જે વાંચકવર્ગ તરફથી ઘટિત ઉત્તેજન મળતું રહેશે, તો ઇસ્લામી સાહિત્યને લગતા સર્વોત્તમ પુસ્તકો મોટા પ્રમાણમાં બહાર પાડવાને અમે શક્તિમાન થઈશું. એજ વિનુસ્તી.

લાલકાદો લોજ

અમદાવાદ

}

પ્રકાશક

અનુક્રમણિકા

પ્રકરણ	વિષય	પૃષ્ઠ
૧ છં.	બેદી દુર્ગ	૧
૨ જી.	ગુપ્તપટ્ટયંત્ર	૮
૩ જી.	ન્યાયપ્રિય ન્યાયાધિશ	૨૦
૪ થું.	ગુપ્ત કાવચાં	૨૯
૫ મું.	ભાઈ બેનનો વાર્તાલાપ	૩૯
૬ હું.	સુંદરી કે પિશાચિણી	૪૯
૭ મું.	પ્રપંચ જાળ અને પાપ વાસના	૫૮
૮ મું.	એક નવિન યુક્તિ	૭૧
૯ મું.	લગ્નોત્સવ	૮૧
૧૦ મું.	પ્રણિય રાત્રી	૮૭
૧૧ મું.	બેદનો સ્ફોટ	૧૦૨
૧૨ મું.	યુક્તિ સફળ થઈ	૧૧૧
૧૩ મું.	શ્લોકેન્ડાની શોધ	૧૨૧
૧૪ મું.	દરબાર	૧૩૪
૧૫ મું.	ઝાહરાનું હરણ	૧૪૪
૧૬ મું.	વેર લેવાની પ્રતિજ્ઞા	૧૬૦
૧૭ મું.	યુલિસિઝની વિષય વાસના	૧૭૧
૧૮ મું.	આત્મોત્સર્ગ કે આત્મધાત ?	૧૮૭

ઓ હ રા !

પરિશિષ્ટ ૧ લું.

ભેદી દુર્ગ.

આપણી વાર્તાનો પ્રારંભ હી. સ. ૩૨૦ થી થાય છે. તે સમયે યુરોપ ખંડમાં આવેલા સ્પેન દેશમાં ભેદીદુર્ગેજનસમુહમાં જે આશ્રય જનક ઘટના ઉપસ્થિત કરી હતી, તેનો તાદ્દય દેખાવ જોવા માટે પ્રિયત્રાંચકોને પોતાની કલ્પના શક્તિનું અવલંબન કરવું પડશે.

તલૈતલા શહેર ? અને તેજ નામધારી પર્વતની મધ્યમાં ઉંચી

૧ પુરાતન સમયનું તલૈતલા શહેર સાંપ્રત સમયમાં “ ટાલીડો ” ના નામથી ઓળખાય છે. અને તે ટેન્સ નદીના ઇશાન કાણમાં આવેલું છે. તેના રક્ષણને માટે યુદ્ધિતપુરાસર ટેન્સ નદીનો પ્રવાહ તેની ચોપાસ વાળી લેવામાં આવ્યો છે. આ કારણથી તે એક દ્વીપકલ્પ સમાન જણાય છે. અમુક અમુક સ્થળોએ શહેરમાં પ્રવેશ કરવાની જગ્યા રાખી છે. ઉપરોક્ત સરિતા એક દીર્ઘ પર્વતમાંથી ઉપસ્થિત થઈ પશ્ચિમમાં સમુદ્રને મળે છે. આખા સ્પેનમાં તેના કરતાં અન્ય કોઈ મોટી નદી નથી. મુસલમાનોએ તલૈતલા શહેર હસ્તગત કર્યું તે પહેલાં તે મેથક વંશના ખ્રિસ્તીઓને તાબે હતું.

ટેકરીઓની એક હારમાળા ઉપસ્થિત થએલી છે. તેમાંના કેટલાક સ્થળો એવા છે કે જેના દર્શન માત્રથી નિરિખનારને તેમના પુર્વ ગૌરવ વા ખ્યાલિતો કાંઈક ભાસ થાય છે. ઉપરોક્ત ટેકરીઓમાંની એક ઉંચી ટેકરી ઉપર એક સ્થળ આવેલું છે, જેની આસપાસ બળેલા સ્યામ રંગના પાણીઓ દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. આવા ભયંકર દ્રષ્યોને લીધે ઉક્ત સ્થળ ઘણું ભયાનક લાગે છે. આ સમજના દ્રષ્યો જોતાંજ નિરિખનારને એવો ભાસ થાય છે કે પ્રાચીન કાળમાં તે સ્થળે એકાદ વિશાળ ઇમારત હોવી જોઈએ. આસપાસ સ્યામ રંગની બળેલી જે શીળાઓ પડેલી છે, તે ઉપરથી એવું અનુમાન થઈ શકે છે કે તે ઇમારતનો દારૂગોળાથી નાશ કરવામાં આવ્યો હોય. એકાદ તત્ત્વવેત્તાની દૃષ્ટિથી જોતાં તે સ્થળ અગ્નિમય જણાય છે, કે જેના આકસ્મિક ઉત્પાતથી ત્યાં ઉપસ્થિત થએલી ઇમારત નષ્ટ થઈ હોય. ટુંકમાં તે સ્થળ એવું તો ભયાનક છે કે ગમે તેવો વીર પુરુષ પણ ઘોળે દહાડે ત્યાં ભય પામ્યા વિના રહે નહિ.

જો કે તે પહાડી સ્થળ એક મોટા અને પ્રાચીન નગરની પાસે આવેલું છે, છતાં પણ તેના ભયાનક દૃષ્યને લીધે કોઈ પણ વ્યક્તિ ત્યાં જવાની હિમ્મત કરી શકતી નથી. જે ભરવાડો પોતાના દોર લઈ ત્યાં આવે છે તેઓ પણ ઉક્ત ભયાનક દૃષ્ય દુરથી જોતાંજ ભયભીત બની નાશી જાય છે. અર્થાત તે ભયાનક સ્થળે પ્રજ્ઞના અંતકરણ ઉપર ભયની એવી તો અસર નિપજાવી છે કે તેઓ વરસમાં એક દિવસે પણ ત્યાં જતા નથી.

કાળચક્રના પ્રવાહમાં સપડાઈને ખંડિત થએલી તે વિશાળ ઇમારત, અને આસપાસ પથરાયેલી સ્યામ શીળાઓ વિષે કોંકો નહિ

માનવા જેવી કલ્પનાઓ કરે છે, પરંતુ વિદ્વાન લોકોની માન્યતા એવી છે કે રોમન લોકોએ પોતાની ઉન્નતિના સમયમાં તે સ્થળે એક ભેદીદુર્ગ^૧ બંધાવ્યું હતું, કે જે લાંબા સમય પ્રયંત વિદ્યમાન રહ્યું. તે વિષે એવી કિવદંતિ ચાલે છે કે રોમન રાજ્યની ચઢતી પડતી સથિ સંબંધ ધરાવતી બીના એક પત્રમાં લખી ઉપરોક્ત દુર્ગમાં ગુપ્ત રાખી હતી. અને પ્રત્યેક નૃપતિ પોતાના વહિલતું અનુકરણ કરી તે બીના ગુપ્ત રાખતો. આયું વર્તન પેઢી દર પેઢી લાંબા સમય પ્રયંત ચાલ્યું. પણ રોમન સામ્રાજ્યનો લય થયો તે સમયનો નૃપતિ એક દિવસે પોતાના મંત્રીઓ સાથે દરબાર ગૃહમાં બેઠો હતો, એટલામાં બે વયોવૃદ્ધ વ્યક્તિઓ ત્યાં આવી. આ નવીન આગન્તુકોએ સંદેહ વશ પરિધાન કરીને કેડ ઉપર કમરપટા વિંટાળ્યા હતા, જેના ઉપર આર નક્ષત્રોના ચિત્રો પાડેલા હતા, અને કેડની એક બાજુએ વિવિધ કૃતિની ચાવીઓ જેવામાં આવતી હતી. તેમાંની એક વયોવૃદ્ધ વ્યક્તિએ નૃપતિને આશિષ આપતાં કહ્યું; જેમ અમે અમારું કર્તવ્ય બજાવવા પ્રત્યેક નૃપતિના દરબારમાં હાજર થતા હતા, તેજ પ્રમાણે તારા દરબારમાં પણ આજે હાજર થઈને નમ્રતાપૂર્વક વિનંતી કરીએ છીએ કે જેમ તારી આગળ થઈ ગએલા પ્રત્યેક નૃપતિ અમારી શિક્ષા ગૃહણ કરી તદ્દનુસાર વર્તતા હતા, તેજ પ્રમાણે તું પણ વર્તી મહાન હરકયુક્તે આ પ્રાચીન શહેરની નિકટમાં બંધાવેલા ભેદીદુર્ગને તાળું

૧ પ્રથમ પરિશિષ્ટમાં જે દુર્ગનું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે, તે વિષે સુરોપના પ્રત્યેક ઇતિહાસવેત્તાએ ઉલ્લેખ કર્યો છે. તેની સત્યતા વિષે આજે ઘણા લોકો શંકા ઉઠાવે છે, પરંતુ તેઓ પોતાના કથનના સમર્થનમાં કંઈ સંગીન અને વિશ્વાસપાત્ર પુરાવાઓ આપી શકતા નથી. પણ પ્રાચીન સમયના રોમન અને ખ્રિસ્તી ઇતિહાસવેત્તાઓએ તે વિષે પુષ્કળ લખ્યું છે.

લગાડજે. કેમકે તે દુર્ગના બંધાવનારે તેમાં એક ગુપ્ત ભેદ છુપાવી દુર્ગના પ્રવેશ દ્વાર બંધ કરી, પોતાના વંશજને આજ્ઞા કરી છે કે કોઈએ પણ તે ભેદ જાણવાનો પ્રયત્ન ન કરતાં તેના દ્વાર ઉપર જે તાળાં લગાડ્યાં છે, તેમાં પોતાના તરફથી એકનો વધારો કરવો. આ પ્રમાણે ચેતવણી આપવા છતાં જે કોઈ તેનું ઉલ્લંઘન કરી તે ગુપ્ત ભેદ જાણવાનો પ્રયત્ન કરશે તો અવશ્ય તેનો નાશ થશે, એટલુંજ નહિ પણ તેની સાથે રામન સામ્રાજ્યનો પણ લય થશે માટે હે ! રાજા તું પણ તારા પુર્વજોનું અનુકરણ કરીને સ્વર્ગસ્થ સમ્રાટની આજ્ઞાનુસાર ઉપરોક્ત દુર્ગના દ્વારોને તાળું લગાડ. ”

આ પ્રમાણે કહી તેઓ ચાલ્યા ગયા. તેમના ગયા પછી રાજા ઉક્ત દુર્ગનો ગુપ્ત ભેદ જાણવાની જિજ્ઞાસા અટકાવી શક્યો નહિ. મંત્રીઓએ ગમે તેટલું સમજાવ્યા છતાં તેણે પોતાના દુરાચરનો ત્યાગ કર્યો નહિ. છેવટે એક દહાડો પોતાના અનુચરો સહિત અશ્વારૂઢ બની ઉક્ત દુર્ગ તરફ ચાલ્યો. નિકટમાં આવતાંજ તેને જાણાયું કે તે એક ઊંચી ટેકરી ઉપર બાંધેલું છે. અને તેની આસપાસ અનેક ઊંચી નીચી ટેકરીઓ આવેલી છે. દુર્ગની ભીતો શ્વેત આરસપહાણુની, બનાવી તેમાં શુશોભીત આકૃતિઓ કાતરેલી છે. પ્રાતઃકાળે દિનકરનો પ્રકાશ દુર્ગની ભીતો ઉપર પડતાંજ તેનું દૃષ્ય અતિ રમણીય ભાસે છે. તે સ્થળે જવા માટે પહાડીઓમાં રસ્તો કાતરી કાઢ્યો છે, અને દુર્ગનો પ્રવેશ દ્વાર પણ સ્થામ રંગની શીળાઓનો બનેલો છે, જેના ઉપર અનેક લોખંડી તાળાંઓ લટકી રહ્યાં છે. અને દુર્ગની ઉભય બાજુએ એ શ્વેત વસ્ત્રધારી વૃદ્ધ પુરૂષો ઉભેલા છે, તેમણે પરિધાન કરેલા વિચિત્ર વસ્ત્રો, અને તેમના મુખાકાર ઉપરથી આપણે તેમને કોઈ

સ્થળે જોયા હોય તેવું અનુમાન થાય છે. પ્રિય વાંચક! તારી કલ્પના શક્તિને ગતિમાન કરી, બતાવ કે આપણે તેમને ક્યાં જોયા હતા? જો તને સ્મરણ હોય તો આપણે તેમને રામન નૃપતિના દરબાર ગૃહમાં જોયા હતા. હવે તને તેમનું કાંઈક સ્મરણ થયું હશે. તેઓ બીજા દોષજ નહિ, પણ અત્યારે દુર્ગના ભેદ જાણવાનો પ્રયત્ન કરી રહેલા નૃપતિને કિલ્લાના શીળા દ્વારને તાળું લગાડવાની સલાહ આપનાર વૃદ્ધ ગૃહસ્થો હતા. તેમણે સમ્રાટની આજ્ઞાનુસાર દુર્ગના દ્વાર ઉઘાડવાનો પ્રયત્ન કર્યો. અને એક પછી એક તાળું ઉઘાડતાં છેક સંધ્યાકાળે દુર્ગમાં જવાનો માર્ગ ઉઘાડો થયો. એટલે રામન નૃપતિએ પોતાના અનુચરો સહ દુર્ગમાં પ્રવેશ કર્યો. બાગ્યેજ તેઓ દશ ડગલાં આગળ વધ્યા હશે તેટલામાં એક બીજું દ્વારદર્શિ જોયર થયું, કે જ્યાં એક કાંસાની મુર્તિ પહેરે ભરી રહી હતી. તેના હાથમાં લોહાની એક સોટી હતી, જે વડે તે આસપાસની ભૂમિ ઉપર પ્રહાર કરી રહી હતી. આ દૃશ્ય જોઈને સમ્રાટ અને તેના અનુચરો કેટલાક સમય પ્રયત્ન દિગ્મુદ્ધ બની ઉભા રહ્યા, અને એકાચચિતે તે વિચિત્ર મૂર્તિની વિચિત્ર લીલા નિહાળવા લાગ્યા. એમ કરતાં તેમની દૃષ્ટિ તે મૂર્તિના લલાટ ઉપર લખાયેલા આ શબ્દો ઉપર પડી. “હું મારા કર્તવ્યનું પાલન કરું છું.” થોડીવાર રહીને સમ્રાટે ઉક્ત મુર્તિને સંબોધતાં કહ્યું “મને કોઈ પણ પ્રકારના પ્રતિકાર વિના અંદર જવા દે, કેમકે હું આ દુર્ગમાં રહેલો ગુપ્ત ભેદ જાણવા માગું છું,” આ શબ્દો શ્રવણ કર્યા પછી સત્વર ઉક્ત મૂર્તિએ પોતાના ગતિમાન હાથ સ્થિર કરી સમ્રાટને તેના અનુચરોસહ અંદર જવા દીધો. એટલે રામન પહેલો ઓરડો ઓળંગી બીજા વિશાળ ઓરડામાં આવ્યો કે જેની બીજો નાના પ્રકરના હીરા માણેકથી મઢેલી હતી. ઓરડાના

મધ્ય ભાગમાં એક લેખત પીઠિકા (મેજ) હતી, જેના ઉપર એક નાની પેટી મૂકેલી હતી, તેના ઉપર આ શબ્દો કોતરેલા હતા. “ આ પેટીમાં હુર્ગનો સઘળો ભેદ સમાએલો છે, માત્ર રાજા સિવાય અન્ય કોઈ પણ વ્યક્તિએ તેને ઉઘાડવાનો પ્રયત્ન કરવો નહિ. અને રાજાએ પણ તે ઉઘાડતાં પહેલાં યાદ રાખવું જોઈએ કે ધણા ચિત્ર વિચિત્ર દૃષ્યો તેના જોવામાં આવશે, કે જે તેનાજ રાજ્યકાળમાં સત્ય પુરવાર થઈ પરિણામે તેને હાનીકારક થશે. ”

ઉપરોક્ત વાક્યો વાંચ્યા છતાં પણ “ પથ્થર ઉપર પાણી ” સમાન હૈયું કંઠણ કરી સમ્રાટે તે પેટી ઉઘાડી. એટલે તેમાં તાંબાનું એક ચંત્ર તેના જોવામાં આવ્યું. પોતે અતુલવવા ધારેલા હુર્ગના ગુપ્ત રહસ્યને બદલે તાંબાનું એક ચંત્ર જોઈ તેના આંતર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તેથી પોતાની તિવ્ર જીજ્ઞાસાની તૃપ્તિ અર્થે તેણે તે ચંત્ર ઉઘાડીને તેમાંથી એક કાગળ બહાર કાઢ્યું, કે જેના ઉપર બે શસ્ત્ર ધારી અશ્વારોહીઓના ચિત્રો પાડેલા હતા, ઉક્ત ચિત્રો ઉપર આ પ્રમાણે લખેલું હતું. “ ઓ મુર્ખ ! જોઈલે આ તારા શત્રુઓને કે જે તને પદચ્યુત કરી રામન સામ્રાજ્ય પોતાને સ્વાધીન લેશે. ” આ મુચ્ચીપત્ર વાંચ્યા પછી સમ્રાટ અને તેના અનુચરોએ પુનઃ તે ચિત્રો સામે જોયું તો યુદ્ધનો ધ્વનિ તેમની કર્ણેન્દ્રિયો સાથે અથડાયો, અને એકાએક તે કાગળ ભીપણ રણસંભ્રામના આકારમાં ફેરવાઈ ગયું. હવે કાગળને બદલે એક વિશાળ રણભૂમિ તેમના જોવામાં આવી, કે જ્યાં ખ્રિસ્તીઓ અને અરબો ભીપણ યુદ્ધ મચાવી રહ્યા હતા. રણ ભૂમીમાં વપરાતા શસ્ત્રોનો ખણખણાટ અને સેનિકોને ઉત્તેજન આપવા માટે વગાડવામાં આવતા વાજાનો નાદ પણ તેમના સાંભળવામાં આવ્યો. છેવટે મુસલમાનોના પરાક્રમથી પરાજય પામી રણભૂમિ

મીના ત્યાગ કરી પલાયન કરી જતા અશ્વિનીઓનું દ્રવ્ય તેમના જોવામાં આવ્યું. તેમાં એક મુગટ ધારી રાજાને પણ અન્ય સૈનિકો સાથે નાસતો તેમણે જોયો, કે જેના શરીરનો બાધો તે દ્રવ્ય જોનાર રાજા જેવોજ હતો, પણ આ તરફ તેની પીઠ હોવાથી તેઓ તેનું મુખ મંડળ જોઈ શક્યા નહિ. નાસતાં નાસતાં તે રાજા એકદમ અદ્રવ્ય થઈ ગયો, અને તે ક્યાં જતો રહ્યો તે કોઈના જોવામાં આવ્યું નહિ. ”

તે ભયાનક દ્રવ્યથી ભયભીત બની રાજા અને તેના અનુચરો સત્વર ખીજા ઓરડામાં આવ્યા. અને ત્યાં આવીને જુએ છે તો દાર આગળ પહેરો ભરનાર કાંસાની મૂર્તિ પણ અદ્રવ્ય. આથી આશ્ચર્ય-તામાં દિગ્ભ્રમ બની તેઓ કિલ્લાની બહાર આવી જુએ છે તો દુર્ગની ઉભય બાજુએ પહેરો ભરી રહેલા વૃદ્ધ સૈનિકો કે જેમને આપણે દર બાર ગૃહમાં જોયા હતા, તેમને પૃથ્વી ઉપર પડેલા જોયા. અને લેદી દુર્ગને પણ અગ્નિની પ્રચંડ જવાળાઓમાં લપટાએલો જોયો. દુર્ગ ચોપાસથી ભડ ભડ બગી રહ્યું છે. અને તેના પથ્થરો એક ખીજાનું આલિંગન તણ જાણે રીસાયા ન હોય તેમ ઉડી ઉડીને દુર જઈ પડે છે. આ દ્રવ્ય જોતાંજ ભય પામીને રાજા અને તેના અનુચરો અથા ૩૬ થઈ ત્યાંથી એકદમ પલાયન થઈ ગયા, અને તૃણતલાના પોતાના દુર્ગમાં પહોંચતા સુધી તેમણે પાછા ફરીને જોયું સરખું પણ નહિ.

આપણી વાર્તા સાથે સંબંધ ધરાવતા સ્થળનું પુરાતન વર્ણન ઉપર પ્રમાણ છે. ખરેખર પ્રજામાં તે એક ભયંકર સ્થળ ગણાતું હતું તેથી કોઈ પણ માણસ ત્યાં જવાની હિમ્મત કરતો નહિ. તેમ છતાં કેટલાક પિશાચરૂપી માણસો પોતાની પાપવાસના કે નીચ મનો-વૃત્તિઓ તૃપ્ત કરવા અર્થે નિશા સમયે ત્યાં જતા હતા. આ વાર્તા પણ તે પ્રકારના એક બનાવ ઉપરથી ચોજવામાં આવી છે.

પરિશિષ્ટ ૨ જી.

ગુપ્ત પડયંત્ર.

આપણી વાર્તામાં જે ઘટનાનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તેનો આરંભ એક ઘોર અંધકારમયી રાત્રીથી થાય છે. ભાદરવા માસના કૃષ્ણ પક્ષની એક અંધકારમયી રાત્રીએ ઉપા ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરી પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપ્યું છે. આકાશ સ્વામ વાદળાંઓથી આચ્છાદિત થએલું છે. ખદોતમંડળ સ્વામ વાદળાંઓમાં અદૃશ્ય થઈ ગયું છે. ચંદ્રમા ધડીએ ધડીએ લોકોને પોતાના દર્શન કરાવી વાદળાંઓમાં સંતાર્ધ જઈ નાસાગોસીની રમત કરતો હોય તેમ જણાય છે. તસેતલા શહેરના મોટા મોટા રસ્તાઓ આ સમયે જનસુન્ય અને નિરવ જણાય છે. માત્ર કોઈ કોઈ સ્થળે કંસારીનો તિણો સાદ, અને પાણીના ખા-ખોલીયામાંથી દેડકાંઓનો “ટૂંટું”નો ઘોર નાદ સંભળાય છે. ખ્રિસ્તી દેવળોમાં થતો ઘંટનાદ અને પવિત્ર મસ્જીદોમાંથી આવતા “અઝાન” ના સુરીલા સરોહો અંધ પડ્યા છે. પણ દુરથી શિયાળવાઓના “હુંવા, હુંવા”ના પોકારો અને રોન કરનારા સિપાહીઓનો અવાજ સંભળાય છે. આખા દિવસના પરિશ્રમથી મુક્ત થઈ વિશ્રાન્તી લેવા માટે લોકો સંથાવશ બની ઘોર નિદ્રામાં પડ્યા છે. દિવસના સમયે વેપારધંધા કરનારાઓ તો આ સમયે આરામ લઈ રહ્યા છે. પણ નિશા સમયના ઉઘમીઓ આવી અંધકારમયી રાત્રીનો લાભ લઈ પારકો માલ પોતાનો

કરવા માટે નિદ્રા અને પોતાના ગૃહનો ત્યાગ કરી બહાર નીકળી પડ્યા છે. અને કોઈના ઘરમાં પેસવાને માટે ગલીકુંચીઓમાં સંતાઈને લાગ સાધી રહ્યા છે. રામજણીઓ શૃંગાર સજ્જ કાંઈક ઉઘમ શોધવાની મને-ચ્છાથી પોતાના ઘરની બારીઓમાં આવી ઉભી રહી છે. અને વેશ્યા-ગામીઓ પણ પોતાની નીચ વાસનાઓ તૃપ્ત કરવા અર્થે પોતાની પત્નિને નિદ્રામાં પડતી મૂકી લપાતા છુપાતા તે સ્થળે આવી રહ્યાં છે. તેઓ ક્ષણિક સુષ્પને માટે પોતાની સંપત્તિ અને કુટુંબ પ્રતિષ્ઠાનો નાશ કરવાને તત્પર થયા છે. આગળ બતાવ્યા પ્રમાણે આખા દિવસના પરિશ્રમથી કંટાળેલા સજ્જનો તો અત્યારે શાંતિથી નિદ્રા લઈ રહ્યા છે. પણ કેટલાક દુષ્ટ અને નીચ માણસો પોતાનો શિકાર શોધવા માટે ઘરમાંથી બહાર નીકળી પડ્યા છે. આવો વ્યવહાર તે સમયે તૈત્તલલા શહેરમાં ચાલી રહ્યા છે. પ્રિય પાઠક ! આપણે આપણી કલ્પના શક્તિદ્વારા સધળી નગરચર્યા તો જોઈ લીધી, પણ માત્ર નગર બહારની ચર્યા જોવાની બાકી છે. માટે ચાલ તે પણ જોઈ આવીએ. પણ સમુર ! સામેની ગલીમાં પ્રકાશ કેવો દેખાય છે ? શું તે કોઈના ઘરમાં બળતા દીપકનો હશે ? ના. ના. જો તેમ હોય તો તેનું અજવાળું બહારના રસ્તા ઉપર પડે નહિ, ત્યારે શું તે વિજળીનો ચમકારો હશે ? તેમ પણ હોઈ શકે નહિ. કેમકે જો તેમ હોય તો તે પ્રકાશ એક ક્ષણમાં નષ્ટ થઈ જાય. પરંતુ આપણી સામે દેખાતો પ્રકાશ તો નષ્ટ નહિ થતાં સમીપ આવતો જણાય છે. તેથી તે વિજળીનો પ્રકાશ તો હોઈ શકે નહિ. ત્યારે તે શું તે કોઈ ભૂત પિશાચની લીલા હશે ? ગમે તે હોય, પણ તે વિષે દુર ઉભા રહીને વિચાર કરવા કરતાં પાસે જઈને જોઈએ કે તે શું છે ? પણ સમુર ! કાંઈ પણ ઘોંઘાટ કર્યા વિના ત્યાં શાંતિથી જવાની જરૂર છે. કેમકે જો તે પ્રેતલીલા હોય તો પ્રાણ

જોખમમાં આવી પડવાનો સંભવ છે. માટે ચાલ ધીરે ધીરે તે સ્થળે જઈએ. જો હવે તે પ્રકાશ આપણી નિકટમાં જ જણાય છે, માટે આગળ નહિ વધતાં આ વડદક્ષના થડમાં સંતાઈને જ તેમની લીલા જોઈએ. જુઓ તેમની સંખ્યા લગભગ બાર માણસોની જણાય છે, જેમાં કેટલીક સ્ત્રીઓ પણ છે. પુરૂષોએ ખ્રિસ્તી પાદરીઓ જેવા અને સ્ત્રીઓએ ખ્રિસ્તી દેવજોને અર્પણ થએલી “ સાધ્વીઓ ” જેવા વસ્ત્રો પહેર્યા છે. તે ઉપરથી તેઓ ખ્રિસ્તી ધર્મના અનુયાયી હોવાનું અનુમાન થઈ શકે છે? પણ આવી ઘોર રાત્રીએ નગર બહાર જવાનું તેમને શું પ્રયોજન હશે તે સમજાતું નથી. માટે ચાલ આપણે પણ ગુપ્ત રીતે તેમની પાછળ જઈ સઘળી ચિકિત્સા જોઈએ. આ સ્થળે સંતાઈ રહેવાથી આપણે કાંઈ પણ જોઈ શકીશું નહિ. ઓહો! આપણે કેટલે દુર નિકળી આવ્યા! અરે પણ સામે પેલું ખંડેર જેવું શું જણાય છે? દેખાવ ઉપરથી તો તે પ્રથમ પરિશિષ્ટમાં વર્ણવેલા ભેદી દુર્ગના ખંડેર જેવું જણાય છે. ત્યારે શું તે તેજ હશે કે? ખરેખર આ તેજ ખંડેર છે. પણ આવી ઘોર રાત્રીના સમયે તેઓ આવા નિર્જન અને ભયંકર સ્થળમાં કેમ આવ્યા હશે તે સમજવામાં આવતું નથી. માટે ચાલ આપણે પણ તેમની સાથે ખંડેરમાં જઈએ. વખતે આ લાંબા પ્રવાસથી તું થાકી ગયો હશે, પણ હવે ગભરાવાનું કે કંટાળવાનું કાંઈ કારણ નથી. અને જ્યારે આવી ઘોર રાત્રીમાં બહાર નિકળવાનો સાહસ કરી આવા નિર્જન સ્થળમાં આવી પહોંચ્યા છીએ તો શા માટે આપણે ઉપરોક્ત ટોળીની ભેદી લીલા જોવાનો લાભ ન લેવો જોઈએ? દૈવવસાતે આપણને જે તક મળી છે, તેનો લાભ જો ન લઈએ તો આપણો શ્રમ વ્યર્થ છે. માટે “ જીવ્યા કરતાં જોયું ભલું ” એ મહાન સુત્રાનુસાર ચાલ આપણે તે ખંડેરમાં પ્રવેશ કરીએ.

હા. કદાચ તું તે ભયાનક સ્થળથી ગભરાતો હશે, પણ તેમ કરવાનું કાંઈ પણ પ્રયોજન નથી. આપણી પાસે એક એવો મંત્ર છે, અને એવી શક્તિ છે કે જે વડે એક નિમિષ માત્રમાં આપણે ગમે તે સ્થળે જઈ શકીએ, અને તે શક્તિના પ્રતાપે દેવ, દાનવ, પિશાચ પ્રેત કોઈ આપણને ધમ્મ કરી શકે નહિ. ધમ્મ કરવી તો બાળુએ રહી પરંતુ તેઓ આપણને જોઈ પણ શકે નહિ, માટે નિર્ભય બનીને મારી સાથે ચાલ્યો આવ. હવે તને ચાલવાનો પણ શ્રમ ઉઠાવવો નહિ પડે. હું મારી શક્તિ વડે એક નિમિષ માત્રમાં તને ત્યાં લઈ જઈશ. માટે તારા દિવ્ય ચક્ષુઓ બંધ કર. જો ! માત્ર નેત્ર મીચીને ઉઘાડતાંજ આપણે ધારેલા સ્થળે આવી પહોંચ્યા. અહિંથી આગળ વધવામાં કાંઈ સાર નથી. આ સ્થળે ઉભા રહીનેજ આપણે સઘળી લીલા જોઈ શકીશું.

જુઓ તેઓ અરુપરસ કાંઈ વાર્તાલાપ કરી રહ્યા છે. તેઓ શી વાત કરે છે તે જાણવા માટે જરા લક્ષ આપીને સાંભળો. જુઓ એક યુવતી પોતાની નિકટમાં ઉભેલા યુવકને કાંઈક કહે છે, તેનો સાદ આપણી કર્ણેન્દ્રિયો સાથે ધરાબર અથડાય છે. તેમની વચ્ચે આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ ચાલે છે જોન ! મને આ નિર્જન સ્થળમાં ઘણો ભય લાગે છે, અને આસપાસજોતાં કંપારવ છુટી શરીરના રોમાંચ ઉભા થાય છે.

જોન—ભય રાખવાનું કાંઈ પણ પ્રયોજન નથી, અંતઃકરણમાં જરા ધીરજ રાખો. પણ મેરી તમે આટલા બીકણ કેમ છો ?

મેરી—જોન ! હું બીકણ છું તે વાતતો આપણા સઘળા સધ્ધાચીઓ જાણે છે, પરંતુ હમણા તો તમે પણ ભય પામતા હો તેમ જણાય છે. તમારી મુખાકૃતિ ઉપર ભયના ચિન્હ સ્પષ્ટ જણાય છે.

બેન—આ સ્થળે જગતનિયંતાનો કોપ ઉતર્યો હતો, અને અમારા દુષ્કર્મોનો બદલો અહિંઆથીજ મળ્યો હતો.

મેરી—ચાલો તે વાત બંધ કરો. અને એ બતાવ કે આપણા ધર્મ ગુરુ યુક્તીસીઝ આપણને અહિંઆ શા માટે લાવ્યા છે ?

બેન—તે વિષે હું કંઈ પણ જાણતો નથી, પરંતુ કોઈ ગુપ્ત કાર્યની સાધના અર્થેજ મુસલમાનોથી ગુપ્ત રીતે તે આપણને અહિંઆ લાવ્યા છે.

આવી રીતે તે બંને વ્યક્તિઓ વાર્તાલાપ કરી રહી છે, એટલામાં તેમની પાછળ ઉભેલા એક યુવકે પાછળ ફરીને એક સ્ત્રીનો હાથ પકડ્યો. અને તેને પોતાની હારમાં લાવી તેના કાનમાં કહ્યું કેસેન્ટ કેથેરાઈન તમે ડરતા તો નથીને ?

કેથેરાઈન તેના સ્કંધ ઉપર મસ્તિક નાખી દધને અશ્રુપાત કરતાં કહ્યું કે “ફરડીનાન્ડ” વખતે આ વાત તમે માનશો નહિ. પરંતુ મને તો આપણી આસપાસનું દૃષ્ય જ્ઞેતાંજ આપણા દુષ્કર્મો સાંભરી આવે છે, અને તેમનું પુનરુત્થાન થતાંજ શરીરમાં રોમાંચ થાય છે.”

ફરડીનાન્ડ—કેથેરાઈન ! તમારા અંતઃકરણમાંથી ભયને દુર કરો. જ્યારે આપણી સાથે આટલા બધાં માણસો છે તો ડરવાનું શું પ્રયોજન ?

કેથેરાઈન—આપણા રોમન રાજા આ સ્થળે કંઈ એકલા આવ્યા ન હતા. તેમની સાથે ઘણા અનુચરો, અને દરબારીઓ હતા, છતાં પણ તે ભય પામ્યા તો હું શી ગણતરીમાં ?

ફરડીનાન્ડ—તે સમય હમણા કરતાં બહુ જુદોજ હતો. ત્યાર પછી અત્યાર મુઘીમાં તેવો બનાવ પૂન બન્યો નથી.

આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરતાં કરતાં તેઓ એક ટેકરી પાસે આવી પહોંચ્યા. અને ત્યાં પહોંચતાંજ મશાલો ભોંયમાં ફેાપીને તેઓ ભોંય ઉપર બેસી ગયા. અને થોડા સમય પ્રયાંત એક શબ્દ સરખો પણ નહિ ઉચ્ચારતાં મૌન્ય બેસી રહ્યા. થોડી વાર પછી તે ટોળીમાંના એક સાધુ ઉભો થયો. તેણે વિચિત્ર પ્રકારના વસ્ત્રો પરિધાન કરેલા હોવાથી તે અત્યારે મનુષ્યાકૃતિ કરતાં પિશાચાકૃતિને વધુ મળતો આવતો હતો. એટલુંજ નહિ પણ તે ભયંકર સ્થળ તેની આકૃતિ વિષે સાક્ષી પુરતું હતું.

તે વિચિત્ર આકૃતિ સામે સધળા લોકો કેટલીક વાર સુધી જોઈ રહ્યા. પછી તે વૃદ્ધ પાદરીએ ચાંદીના વધસ્થંભની એક આકૃતિ તે લોકો સામે ધરી. એટલે સધળા લોકોએ ઉભા થઈને તે પવિત્ર ગણાતા ધાર્મિક ચિન્હને નમન કર્યું. તે લોકો પાછા ઉભા થાય તે પહેલાં તે વૃદ્ધ પાદરીએ તેમને સંબોધતાં કહ્યું “ પ્રિય પુત્રો અને પુત્રીઓ ! તમે ઇસુ ખ્રિસ્તની સેવા બળવવાને તૈયાર થાઓ.”

આ વાક્ય સાંભળીને સધળા લોકો માથું ઊંચું કરીને તે વૃદ્ધ પાદરીની સામે આશ્ચર્યચકિત દૃષ્ટિએ જોવા લાગ્યા.

ઉક્ત વૃદ્ધ પાદરી યુલીસીઝ મુસલમાન રાજકર્તાની સમ્મતી અને ખ્રિસ્તીઓની પસંદગીથી સમસ્ત સ્પેન દેશના સધળા ખ્રિસ્તી દેવળોના અધ્યક્ષનો ઓદ્દો ભોગવતો હતો, અને દેશના બીજા દેવળોની તપાસ કરવા માટે વારંવાર જતો હતો, અને તેવાજ હેતુથી હાલમાં તલૈતલા નગરમાં આવ્યો હતો. તેની આ મુલાકાતમાં કાંઈ ગુપ્ત બેદ સમાયલો હતો, કે જે વિષે તેના સધ્યાથીઓ કેવળ અજ્ઞાન હતા. પોતાના અનુયાયીઓ સાથે મંત્રણા કરવા માટેજ હમણા તે ઉક્ત ભયંકર સ્થળે આવ્યો હતો.

આગળ જણાવ્યા પ્રમાણે પોતાના અનુયાયીઓ સમક્ષ ખ્રિસ્તી ધર્મના પરમ પૂજ્ય ચિન્હ રૂપી વધસ્થંભ કેટલીક વાર મુઠી ધરી રાખ્યા પછી તે આવેશયુક્ત વાણીમાં બોલવા લાગ્યો. “પ્રિય પુત્રો ! તમે જાણો છો કે આ કેવું પવિત્ર સ્થળ છે ? આ તેજ સ્થળ છે કે જ્યાં મહાન હરક્રિયાના ગુપ્ત ભેદભર્યો લાંબા સમય પ્રયત્ન જળવાઈ રહ્યા હતા. જેમ અમારો તે ગુપ્ત ભેદ અહિં આંજ જળવાઈ રહ્યો હતો, તેમ અમારા નાશનો પ્રારંભ પણ અહિં આંથીજ થયો હતો.”

ઓ ખ્રિસ્તી ધર્મના અનુયાયીઓ ! મને ખાતરી છે કે આપણા શત્રુઓના નાશનો પ્રારંભ પણ અહિં આંથીજ ઉપસ્થિત થશે, અને તે વિષે મને પ્રેરણા થઈ ચુકી છે. તે સમય ઘણો નિકટ છે કે જ્યારે સ્પેન ઉપર ખ્રિસ્તી રાજ્યની પતાકા પૂન ફરકતી થશે. અને આપણા શત્રુઓ કાંતો કપાઈ મરશે, કે કાંતો દેશનો ત્યાગ કરી વનમાં રક્ષણતા ફરશે. કહો ! તમે સઘળા તેવા શુભ પ્રસંગને વેંતવા માટે હિતચક્ર છે કે નહિ ?

અનુયાયીઓ—અમે સઘળા તેવા શુભ સમય વેંતવાને માટે ઘણા હિતચક્ર છીએ.

પોતાના હાથમાં પકડી રાખેલા વધસ્થંભને નીચું નમાવી યુક્તિ-સીકે કહ્યું. “ખ્રિસ્તી ધર્મ પરત્વેની તમારી દૃઢ ભક્તિ વેંત હું અતિ પ્રસન્ન થયો છું. પણ જો તમારું કથન સત્ય હોય તો આગળ આવીને આપણા ધર્મના પવિત્ર ચિન્હ રૂપી આ વધસ્થંભને ચુંબન કરી તેનું સ્પર્શ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લો.”

તેનાં કહેવા પ્રમાણે સઘળા મનુષ્યોએ માનપુર્વક વધસ્થંભને ચુંબન કરી પ્રતિજ્ઞા લીધી. “અમે દરેક ધાર્મિક ભેદ ગુપ્ત રાખ-

વાનો પ્રયત્ન કરીશું, અને પ્રાણુ જતાં પણ આજનો ભેદ કોઇ પણ વ્યક્તિને કહીશું નહિ.”

આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા લેવાનું કાર્ય સમાપ્ત થયા પછી સધળા સોકો ભોંય ઉપર બેસી ગયા. એટલે વધસ્થંભ હલાવીને વૃદ્ધ યુલીસીઝ આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો. “કોરડોવા નગરમાંથી હું આ શહેરમાં શા માટે આવ્યો, અને જે સ્થળે શુરવીર માણસો પણ જતાં અચકાય છે. ત્યાં તમને સધળાને શા માટે લાગ્યો, તે તમારામાંથી કોઈ પણ માણસ જાણતો નહિ હોય. લાંબા સમયથી મારા અંતઃકરણની એક ગુપ્ત વાત તમને કહેવા માટે હું કિત્તુક હતો, પણ તેને માટે કોઇ સુયોગ મળ્યો નહિ. છેવટે જગતકર્તાએ મારા ઉરની ઊર્મીઓ તમને નિવેદન કરવાને જે દિવ્ય અને અલભ્ય પ્રસંગ મને આપ્યો છે, તેને માટે તે મહાન વિભુનો આભાર માની લાંબા સમય સુધી મારા અંતઃકરણમાં ગુપ્ત રહેલો ભેદ આજે તમારી સમક્ષ નિવેદન કરું છું. સાંભળો ! કોરડોવા નગરમાં એક ખ્રિસ્તી રમણી દ્વારા ઉત્પન્ન થએલી એક મુસલમાન ગૃહસ્થની ફક્તોરા (વસંતિકા) નામક એક કન્યા તેના સહોદરોના હાથે અનેક સંકટો સહન કરી રહી છે. પ્રાચીન ખ્રિસ્તી સામ્રાજ્યનું તલૈતલા પાટનગર છે, એ તો તમને સધળાને સુવિદિત છે. અને હું પણ વારંવાર કહી ચુક્યો છું કે મહાન હરકયુલનો ગુપ્ત ભેદ લાંબા સમય પ્રયંત આ સ્થળે ગુપ્ત રહ્યો હતો. અને તેથીજ આપણી ગુપ્ત મંત્રણાને માટે આ સ્થળ પસંદ કરીને કોરડોવા નગરમાંથી તલૈતલા શહેરમાં આવી ઘોર અંધકારમય રાત્રીએ તમને સધળાને અહિં લાવ્યો છું. માટે તમે સધળા માફ કથન એક ચિતે શ્રવણ કરો. જે કોઇ વ્યક્તિ ઇશ્વરના પુત્ર ઇસુ ખ્રિસ્તની અવસ્થા કરશે તેને માટે તે ન્યાયના દિવસે

પોતાના પિતાને બલામણુ કરશે નહિ. પરંતુ મારે સખેદ કહેવું પડે છે કે તમે તેના ઉપર ભક્તિભાવ રાખવાનો ડોળ કરો છો, પણ તમારી પ્રિતીની કસોટી કાર્યદ્વારા કરતા નથી. અરે તમારા કાર્યો તો ઇસુ ખ્રિસ્તની અવગણ કરે છે. માત્ર વધરથાંભનેજ નમન કરવું તેનું નામ ધર્મપરાયણતા નથી. ખરે ધર્મપરાયણ તો તેજ ગણાય કે જે પોતાના ધર્મને માટે પ્રાણાંત કરવાને તત્પર હોય. માટે જો તમે ખરા ધર્મપરાયણ હો તો ધર્મના દેખીઓ ઉપર વૈર લેવાને તૈયાર થઈ જાવ. આપણા દીન બંધુઓની મુક્તિ અર્થે પ્રાણાર્પણ કરવાની હું તમને બલામણુ કહું છું. તેવા કૃત્યથી આપણને પાપમાંથી મુક્તિ મળશે, એટલુંજ નહિ પણ કોઈ દહાડે આપણા અન્ય બંધુઓ પણ આપણું અનુકરણ કરશે. અને તેમના વડે ખ્રિસ્તીઓનું પુનરોદ્ધાર થશે. આ તેજ ઉર્મિઓ છે કે જે લાંબા સમયથી મારા અંતઃકરણમાં સંતાપ રહી હતી. આપણા ધર્મને માટે પ્રાણ આપવાનો મેં પણ નિશ્ચય કર્યો છે, અને જોઈ છું કે સ્પેનના ખ્રિસ્તીઓમાં કેટલો ધર્મોત્સાહ રહેલો છે.”

તે વૃદ્ધ પાદરી યુલીસીઝે પોતાનું ભાષણ સમાપ્ત કર્યા પછી તે સ્થળે કેટલીક વાર સુધી પૂન શાંતિ પથરાઈ રહી. પાએક ધરીકા સુધી મૌન્ય ધારણ કર્યા પછી, ભોંય ઉપર બેઠેલી ટોળીમાંથી એક જોન નામનો યુવક બોલી ઉઠ્યો. “ જ્યાં સુધી અમે મુસલમાનો સામે બળવો ઉઠાવીએ નહિ ત્યાં સુધી તેઓ અમારી સાથે યુદ્ધ કરવાને તૈયાર થાય નહિ તો, ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કેવી રીતે કરવો ? ”

યુલીસીઝ—તેને માટે તમે નચિંત રહો. મેં એક એવી યુક્તિ શોધી કાઢી છે, કે જેને લીધે મુસલમાનો કોધે ભરાઈને આપણી સાથે

લડવા માટે આવશે, એટલે આપણને લડવાનું ફાવશે. પણ તે યુક્તિ અનુસાર આપણામાંના સર્વેને કાઝીને ત્યાં જઈ તેમના મહાન પેગમ્બર સહઅમને માટે અપશબ્દો પ્રયોગ કરવા પડશે.

જેન—હું આપની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવા ઈચ્છતો નથી, પણ મારે કહેવું જોઈએ કે તેવી રીતે વર્તવાથી આપણે ઘણા અવિવેકી ગણાઈશું. જે યાહુદીઓ સાથે તેવી વર્તણૂક ચલાવવાની હોત તો તે એક જુદી વાત હતી. પણ મુસલમાનો તો ઇસુ ખ્રિસ્ત પરત્વે આપણા કરતાં પણ વધારે સારો ભાવ દર્શાવે છે. અને તેમના નામની સાથે “અલયહિસ્સલામ ?” એવા માનસુચક શબ્દોનો પ્રયોગ કરે છે, કે જેવો આપણે પણ ભાગ્યેજ કરતા હોઈશું. તેમ છતાં જે આપણે તેમના પવિત્ર ધર્મ ઉપર અયોગ્ય હુમલો કરીશું તો લોકો આપણનેજ દોષ પાત્ર ઠરાવશે.

કોથપુર્વક યુક્તિસીઝે કહ્યું, “શું ખ્રિસ્તીઓએ ઇસુ ખ્રિસ્તની માયા તજીને મુસલમાનોની આધીનતા સ્વીકારી છે ?” “અલયહિસ્સલામ” કહેવાથી શું સાર્થક થયું ? શું તેઓ ખ્રિસ્તને ઈશ્વરના પુત્ર તરીકે સ્વીકારે છે ?”

ફરડીનાન્ડ—આપની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવાની અમારી ઈચ્છા નથી. પરંતુ જેનની શિખામણ તદ્દન ત્યાજ્ય નથી. પણ જે આપે ઇસુ ખ્રિસ્તને માટે પ્રાણાર્પણ કરવાનોજ દ્રઢ નિશ્ચય કર્યો હોય તો અમે પણ આપના કાર્યમાં સન્મત છીએ. અને પ્રતિ-જ્ઞાપુર્વક જણાવીએ છીએ કે, “કાર્ય સાધ્યામિ વા દેહ પાત્યામિ.” એ મહાન મુત્રાનુસાર કાર્ય સરળ થતાં સુધી પાછા હટીશું નહિ.

જોન—હું પણ આપના નિશ્ચયની વિરુદ્ધ નથી. કોરડોવાના દેવળાખ્યક્ષ જે આજા કરશે તે પ્રમાણે વર્તવાને અમે સર્વે તૈયાર છીએ. પરંતુ મને જે યોગ્ય લાગ્યું તે મેં આપને કહ્યું. તેના સ્વીકાર વા અસ્વીકાર કરવો તે આપના હાથમાં છે.

યુલીસીઝ—હું મારા નિશ્ચયને દ્રઢતાપૂર્વક વળગી રહી કહું છું કે જે માણસ ધર્મને માટે પ્રાણ આપવાને તૈયાર થશે, તેનું નામ પવિત્ર સાધુઓના મુચીપત્રમાં દાખલ કરવામાં આવશે. તદુપરાંત લોકો પણ તેના યથોચિત વખાણ કરશે. આ સમયે ખ્રિસ્તીઓમાં પ્રાણાર્પણનો કિસ્સો એટલો તો પ્રગટ થવો જોઈએ કે શત્રુઓ આપણા પ્રાણ લેતાં થાકે, પણ આપણે પ્રાણ આપતાં થાકીએ નહિ. મારી આ ભલામણ સ્વીકારશે કબચને માટે છે.

એલીઝાબેથ—હુંતો આયુષ્યથી એટલી તો કંટાળી ગઈ છું કે, હમણાજ પ્રાણ આપવાને માટે તૈયાર છું, જે હું ધાર્મિક યુદ્ધમાં મરી જાઉં તો મારા સઘળા અપરાધો क्षમા થઈ જાય. હું ધારું છું કે મારી બીજી બેનો પણ ખ્રિસ્તને માટે પ્રાણ આપવાને તૈયાર થશે. આ પ્રમાણે બોલતાં બોલતાં તેના નેત્રોમાંથી અશ્રુપ્રવાહ ચાલવા લાગ્યો. તેને કોટી કરતાં મેરીએ કહ્યું, “ એલીઝાબેથ હું બાણતી નહતી કે તમે આટલા દુખી હશો. ” એક દીર્ઘ શ્વાસ લઈને એલીઝાબેથે કહ્યું, “ જોના ઉપર સંકટ આવી પડે છે, તેનેજ તેનો અનુભવ હોય છે, બીજાઓને તેનો અનુભવ હોતો નથી. હવે મારે માટે તો એજ માર્ગ હિતમ છે કે કોરડોવામાં જઈને પ્રાણાર્પણ કરું. ”

એલીઝાબેથના આવા શોકોદ્ગાર સાંભળીને પાસે ઉભેલા ફરડી-

નાન્ડના મુખ ઉપર સ્મિત સ્હાસ્થ પ્રગટ થયું, પણ તે પોતાના મનો-
ભાવ છુપાવીને શાંત રહ્યો, અને યુલીસીઝ પોતાની મનોવૃત્તિઓ
કળે નહિ તે માટે ચેષ્ટા કરવા લાગ્યો.

યુલીસીઝ—હું મસ્તિષ્કું છું કે પ્રાણાર્પણ કરવાની ભાવના શુદ્ધ અંતઃ-
કરણ અને નિસ્પૃહાવૃત્તિથી થવી જોઈએ એલીઝાએથ ! તમારી વાતો
ઉપરથી જાણાય છે કે કોઈ એક અમુક કારણથી કંટાળીનેજ તમે પ્રા-
ણાર્પણ કરવાને તૈયાર થયા છો. તોપણ તમારી વિનંતીનો હું અસ્વી-
કાર કરવા માગતો નથી. કોરડોવામાં ગયા પછી કાર્યનો આરંભ કરતાં
પહેલાં હું તમને બોલાવીશ.

એલીઝાએથ—હું આપની મહદ આભારી થઈ છું.

યુલીસીઝ—બસ ! હવે મારું કર્તવ્ય પૂરું થયું. તેથી હવે આપણે
આ સ્થળને ત્યાગ કરવો જોઈએ. પણ અહિંથી જતા પહેલાં વધસ્થં-
ભને નમન કરી તેના રક્ષણ માટે પ્રતિજ્ઞા લેવાની દરેકને બલામણ
કરું છું.

વૃદ્ધ પાદરીની આજ્ઞાનુસાર સધળા માણસો એ વધસ્થંભને નમન
કરીને કરી પ્રતિજ્ઞા લીધી. આ કામ પૂરું થયા પછી મશાલો લઈ તેઓ શહેર
તરફ ચાલ્યા. પ્રિય વાંચક ! આપણે તે વૃદ્ધ પાદરી અને તેના અનુ-
યાયીઓની સધળી ચેષ્ટાઓ જોઈ. અને તેમના વિતંડાવાદ પણ સાંભળ્યા.
પરંતુ હવે તેઓ શું કરે છે તે જાણવા માટે તારે મારી સાથે કાઝી
મહમદને ત્યાં આવવું પડશે.

પરિશિષ્ટ ૩ જી.

ન્યાયપ્રિય ન્યાયાધીશ.

આ વાર્તામાં જે સમયનો ઉલ્લેખ કરેલો છે, તે સમયે સ્પેન દેશ ઉપર દ્વિત્ય અબ્દુર્રહેમાન રાજસત્તા ચલાવતા હતા. જે કે તેમણે અત્યાર સુધી ખલીફા પદ ધારણ કર્યું ન હતું, તો પણ તેમના સામ્રાજ્યનો વિસ્તાર અને સમૃદ્ધિનો દીર્ઘદૃષ્ટિથી વિચાર કરતાં તેમને એક મહાન સમ્રાટની ઉપમા આપવામાં આવે તો તે અયોગ્ય ગણાય નહિ. ઉક્ત દેશમાં ઇસ્લામી સામ્રાજ્યની સ્થાપના મોઆવીઆના પુત્ર અબ્દુર્રહેમાને કરી હતી, હાલનો શહેનશાહ તેમનો વંશજ હોવાથી તેમને દ્વિત્ય અબ્દુર્રહેમાનના નામથી ઓળખવામાં આવે છે.

આ સમય મુસલમાનોની ઉન્નતિનો હતો, અથવા ખીજા શબ્દોમાં કહીએ તો તેમની ચઢતી કળા હતી, દુનિઆના ઘણા ભાગમાં તેમણે પોતાની વિજય પતાકા ફરકાવી હતી. અને તેજ પ્રમાણે સ્પેન પણ તેમણે જીતી લીધું હતું. હાલના સમ્રાટ દ્વિત્ય અબ્દુર્રહેમાને કાર્ય દક્ષતાથી દેશની ઉન્નતિ કરી હતી. જે બળબાબોર ખ્રિસ્તીઓ ઉક્ત દેશ ઉપર વારંવાર ચઢાઈ કરી સમ્રાટને નિમિંતાઈથી બેસવા દેતા ન હતા, તેમનો પરાજય કરી તેમને ગિરીકંદરાઓમાં હાંકી કાઢવામાં આવ્યા, તદુપરાંત જે બળબાબોર મુસલમાનો સ્વધર્મી સમ્રાટ સામે વારંવાર બળવો જમાડતા હતા, તેમની પણ યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવામાં

આવી. આ પ્રકારના બનાવો ઘણા ભાગે તલ્લેતલામાંજ બનતા હોવાથી તેમનો અવરોધ કરવા અર્થે એક વિશાળ સૈન્ય ત્યાં રાખવામાં આવ્યું, અને ન્યારે બળવાખોરોએ આધીન થઈ સમ્રાટની તાબેદારી સ્વીકારી ત્યારે ઉદાર સમ્રાટે પોતાની ઉદારતાનો પરિચય કરાવી તેમને માફી આપી. બળવો સમી ગયા પછી કેટલાક વેપારીઓએ દરબારમાં હાજર થઈ બળવાખોર આગેવાનોના નામ આપ્યા. પણ ઉદારચિત સમ્રાટે તેમને આ પ્રમાણે જવાબ આપ્યો. “મેં તેમનો પ્રથમ અપરાધ ક્ષમા કર્યો છે. તેથી હું તેમને કાંઈ પણ શિક્ષા કરવા ઇચ્છતો નથી તેમ છતાં જો તેઓ ફરી બંદ ઉઠાવશે તો તેમને વશ કરવાની શક્તિ મને પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા આપશે, તેમના તેવા અપકૃત્યોથી મને તો કાંઈ પણ નુકશાન થવાતું નથી, પણ કલટા તેઓ જગતકર્તાનો અનંતગણો અપરાધ બોદારી લે છે.”

સમ્રાટ અમદુર્દદિમાન અપરાધીઓને માત્ર શિક્ષામાંથી મુક્ત કરીનેજ બેસી રહ્યા નહિ, પરંતુ તેમણે પોતાના સેનાધ્યક્ષોને પણ એવી સુચના આપી કે તેમણે પરાજીત થતુને પ્રાણદંડની શિક્ષા કરવી નહિ.

પ્રજાને પોતાની ઉદારતાનો પરિચય કરાવ્યા ઉપરાંત તેમણે નગરની અનેક મસ્જિદો, અને અન્ય લોકોપયોગી ઈમારતો દુરસ્ત કરાવી. રસ્તાઓ તૈયાર કરાવ્યા અને કોરડોવાના જળાસયોમાંથી ચકલીઓદ્ધારા શહેરના લોકોને પાણી પુરું પાડ્યું. મોટા મોટા રસ્તાઓ ઉપર જળાસિંચન કરવાની આજ્ઞા આપી. અને પ્રજાના લાભાર્થે નગરમાં દરેક સ્થળે કુવાઓ ખોદાવીને પ્રાણીઓ માટે હંવાડા બંધાવ્યા. કેળવણીનો પ્રચાર તો એટલી સીમા પ્રચંત થયો હતો કે શહેરનું એક પણ માત્ર વિદ્યાલય વિના ભાએજ વંચિત રહ્યું હશે. કોરડોવાની મુનિવર્સિટી રૂપેનની તે જહોજલાલીતું આજે પણ સ્મરણ કરાવે છે. ઉક્ત વિદ્યા-

લયમાં યુરોપખંડના ભિન્ન ભિન્ન દેશના નાગરિકો વિદ્યાભ્યાસ કરવા માટે આવતા હતા. યાકુબ અને બશીર નામક બે રાજપુત્રો પણ ત્યાં વિદ્યા સંપાદન કરતા હતા. એક ખીલ શાળામાં લગભગ ૨૦૦ નિરાશ્રીત બાળકો વિદ્યાભ્યાસ કરતા હતા. આ સંઘર્ષ ખરચ રાજકોષમાંથીજ આપવામાં આવતું. અબદુરહેમાનના પ્રપૌત્ર કાઝી મહમદ ઝીયા ઉકત વિદ્યાલયો ઉપર દેખરેખ રાખતા હતા.

મહમદ ઝીયા એક સમર્થ વિદ્વાન અને રાજનૈતિક પુરૂષ હોવાથી તેમણે પ્રજાની સંપૂર્ણ પ્રિતી સંપાદન કરી હતી. આખો દહાડો તે ન્યાયના કામમાંજ પ્રવર્ત રહેતા. અને નિશા સમયે શહેરના સંભવિત નાગરિકોને આમંત્રણ કરી તેમની સાથે રાજક્રિય બાળતો ઉપર ચર્ચા ચલાવતા. તેથી રાજ અને પ્રજા ઉભયને લાભ થતો હતો. સમ્રાટને નિજ પ્રજાના સંકટો જાણવાનો, અને તે નિવારણ કરી તેમની પ્રિતી સંપાદન કરવાનો અલભ્ય લાભ મળતો હતો. અને નગર જતો પણ યથાસમયે યથોચિત ન્યાય મેળવી શકતા હતા.

ઉપરોક્ત મેળાવડાઓમાં જે પ્રકારની ચર્ચા થતી હતી, તેનો પ્રિય પાડકોને કાંઈક ભાસ આપવાના હેતુથી, તેવા એક પ્રસંગનો અત્રે ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે.

ઈદના વાર્ષિક ઓચ્છવ પ્રસંગે ધાર્મિક કર્તવ્યથી મુક્ત થયા પછી ન્યાયધિસના નિવાસગૃહમાં એક મેળાવડો મળ્યો હતો. તેમાં સૈન્યના સેનાધ્યક્ષ, અને અક્ષીર ઉમરાવો ઉપરાંત ઇસ્લામી પંડિતોએ પણ મોટા પ્રમાણમાં ભાગ લીધો હતો. થોડા સમય સુધી વિવિધ વિષયો ઉપર વાર્તાલાપ ચાલ્યા પછી ન્યાયધિસ મહમદ ઝીયાએ સેનાધ્યક્ષ અબદુરહેશને ઉદ્દેશીને કહ્યું “ આપે તક્તલા નગરને અતિ વીર-

તાથી હસ્તગત કર્યું છે, પણ તેના બદલામાં આપને સમ્રાટ તરફથી જે પારિતોષક સંપાદન થયું છે, તે આપે ઉઠાવેલા શ્રમ, અને અપુર્વ વીરતાનો બદલો મળેલો ગણાય નહિ. ”

અમદુર્ઉફ—આપની લાગણી માટે આભારી છું. પરંતુ મેં માત્ર મારા કર્તવ્યનું પાલન કર્યા સિવાય વિશેષ કંઈ પણ કર્યું નથી. હમણા તલૈતલા નગરમાં ઘણી અંધાધુંધી અને અરાજકતા પ્રસરી રહી છે, તે જ્યાં સુધી નષ્ટ ન થાય ત્યાં સુધી મારે ત્યાં રહેવાનું છે. પણ તેવી વ્યવસ્થા થઈ ગયા પછી મારે સરહદ ઉપર જવું પડશે. તલૈતલામાં ગુપચુપ પડી રહેવા કરતાં ઇસ્લામોન્નતિ કરવાનું હું વધારે પસંદ કરું છું.

યહયા—આપની વીરતા, અને ધર્મપરાયણતાને માટે હું આપને અભિ નંદન આપું છું. પરમાત્મા પ્રત્યેક મુસલમાનને આપનું અનુકરણ કરવાની સહાયુદ્ધિ આપે.

અમદુર્ઉફ—તલૈતલામાં ચાહુદીઓ કરતાં ખ્રિસ્તીઓની સંખ્યા વધારે છે, અને તેઓ મુસલમાનોના શત્રુ હોવાથી પ્રસંગ આવતાં બળવો જગાડવાને યુક્તા નથી.

મહમદ ઝિયા—શું ત્યાંના ચાહુદીઓ અને ખ્રિસ્તીઓ ઇસ્લામી રાજસ્થાને પસંદ કરતા નથી ? જગતનિયંતાની કૃપાથી અહિંઆં તો તેઓ અમારી સાથે ઘણી સારી રીતે વર્તે છે. જ્યારે તેમને દરેક પ્રકારની સ્વતંત્રતા આપવામાં આવી છે, અને તેમના હકોનું યથોચિત રક્ષણ કરવામાં આવે છે તો વિરોધતાનું પ્રયોજન શું હોઈ શકે ?

એક યુવક—આપણી ઉદારતાનું જ્ઞાન એ મળ્યું કે કોરડોવામાં મુસલમાનોને નિશ્ચિંતપણે બેસવાનો વખત મળતો નથી. ત્યાંના ખ્રિસ્તીઓ તેમને વારંવાર રંજડે છે. આ વાક્યો સાંભળતાંજ શ્રીતાઓ

દિમ્મદ થઇને એકબીજાની સામે જોવા લાગ્યા, પરંતુ વીર સેનાધ્યક્ષ અમદુર્રહેમ બોલી ઉઠ્યા “ શું ખ્રિસ્તીઓ મુસલમાનોને રંજડે છે ? ”

મહમદ જિયા—શ્રીયુત! આપનું નામાલિધાન શું છે ? અને આપની ફરીઆદ શી છે, તે સધળું અત્રે નિવેદન કરો, તમારી ઇચ્છાનુસાર તેની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવામાં આવશે. હું બાઈબલ છું કે સમ્રાટ અમદુર્રહેમાનના દયાળુ અને ઉદાર સ્વભાવે શત્રુઓમાં ભ્રમતિ ઉત્પન્ન કરી છે. ગમે તેમ હોય પરંતુ તેઓ મુસલમાનોને રંજડે તેતો સહન થઇ શકેજ નહિ.

યુવક—મારું નામ જિઆદ છે, અને હું હમદાનનો વતની છું.

શાહમુદીન—શું તમે મુસ્લિમ હમદાનીના પુત્ર છો ? તમારા સ્વર્ગસ્થ પિતા એક મહાનુભવ અને કાર્યદક્ષ પુરુષ હતા.

જિઆદ—આપ કદાચ બાણુતા હશે કે મારા માતૃશ્રી ખ્રિસ્તી ધર્મના અનુયાયી હતા. મારા સ્વર્ગસ્થ પિતાએ ગમે તેટલા પ્રયત્નો કર્યા છતાં તેમણે ઇસ્લામનો અંગીકાર કર્યો નહિ. તેમના પેટે બે બાળકો જન્મ્યા. એક હું, અને બીજી મારી બેન, કે જેનું નામ પિતાશ્રીએ ઝોહરા રાખ્યું હતું પણ મારા માતૃશ્રી તો તેને ફલોરા (વસંતિકા) ના નામથીજ બોલાવતા. ઝોહરાને મારા માતૃશ્રી ગુપ્ત રીતે ખ્રિસ્તી ધર્મનું શિક્ષણ આપતા હતા. આ વાત લાંબા સમય સુધી અમારા બાણુવામાં આવી નહિ. પિતાશ્રીના સ્વર્ગવાસ પછી માતૃશ્રીને પ્રથમ કરતાં કાંઈક વધારે સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત થઇ. પરંતુ તે સમયે પણ તેમની ગુપ્ત હિલચાલો મારા બાણુવામાં આવી નહિ. છેવટે મારા માતૃશ્રી પણ સ્વર્ગવાસી થયા. તેમના મરણ પછી મારા બાણુવામાં આવ્યું કે ઝોહરાને ખ્રિસ્તી બનાવવાની મારા માતૃશ્રીની ઇચ્છા હતી. તે કામમાં કેટ-

લાક ખ્રિસ્તી ધર્માધ્યક્ષો પણ તેમને મદદ કરતા હતા. આ વાત મારા જાણવામાં આવતાંજ તેમના સઘળા પ્રયત્નો વ્યર્થ કરવાની મેં ચેષ્ટા કરી. પરંતુ કાર્યદક્ષ પ્રતિપક્ષીઓની કપટ કૃપાઓથી મારા સઘળા પ્રયત્નો વ્યર્થ ગયા. પ્રથમ જોહરાને ઉપદેશ આપવા માટે તેઓ ડેટલીક ખ્રિસ્તી ઉપદેશિકાઓને મોકલતા હતા. ડેટલાક સમય પર્યંત આ વાત મારા જાણવામાં આવી નહિ. પણ જ્યારે મને તેની ખબર પડી ત્યારે મેં તેમને મારા ઘરમાં આવતાં અટકાવી. તો પણ હજી ડેટલીક સ્ત્રીઓ મારી ગેરહાજરીમાં મારે ઘેર આવે છે, અને જો તેઓ મારા જોવામાં આવે છે તો તેઓ પોતાને ઇસ્લામ ધર્મના અનુયાયી ગણાવી છટકી જાય છે. તેમના આવા પ્રયત્નોથી હવે હું છેક કંટાળી ગયો છું. અને જો તેમની ઉરકેરણીથી જોહરા ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કરશે તો મારે નીચું જોવું પડશે. અને તેની સાથે એ પણ કહું છું કે જો મને કોઈ ચદશે તો હું કોરડોવાના સઘળા ધર્માધ્યક્ષોને મારી નાખીશ.

મહમદ જિયા—તમારૂં કથન સર્વાંશે સત્ય છે. પણ જેમ અને તેમ ધીરજ અને શાંતિથી કાર્ય સાધના કરો.

જિઆદ—આપનું કહેવું યથાથ છે, પરંતુ આપજ ન્યાય કરો કે જ્યારે મારૂં કાંઈ પણ ન ચાલે ત્યારે મારે કરવું શું ?

અબ્દુર્રહિમ—મારી માન્યતા એવી છે કે તે કાર્ય સાથે સંબંધ ધરાવતા સઘળા પ્રતિપક્ષીઓને દેહાંત દંડનીજ શિક્ષા આપવી જોઈએ.

જિઆદ—કોરડોવાના ખ્રિસ્તી દેવળોમાં એવો એક પણ પાદરી નથી કે જે આ કાર્યમાં સમ્મત ન હોય ! જો આપ મારી જગ્યાએ હોત તો તેમને પ્રાણ દંડની શિક્ષા આપ્યા વિના રહેત નહિ.

યહયા—સઘળા ખ્રિસ્તીઓ ઉપર વેર લેવાનું કાર્ય કેવળ અશ-

ક્યજ નથી. પરંતુ અસંભવીત પણ છે. અર્થાત તે જોટું અશક્ય છે, તેટલુંજ અસંભવીત છે. સમ્રાટની આજ્ઞા વિના તત્સંબંધે કાંઈ પણ વ્યવસ્થા થઈ શકે નહિ. અને સમ્રાટે તો સ્પષ્ટ કહી દીધું છે કે સમસ્ત પ્રજાને કોઈ પણ પ્રકારના ભેદ ભાવવિના એક સરખો ન્યાય આપવો જોઈએ. તેથી આપને માટે એજ વાત ઉચિત છે કે કોઈપણ અપરિચિત સ્ત્રી કે પુરુષને ઘરમાં પ્રવેશ કરવા દેવો નહિ.

ઝિઆદ—આ પ્રકારની વ્યવસ્થાતો હું પહેલાંથીજ કરી ચુક્યો છું. પણ પ્રતિપક્ષીઓના કાવત્રાંઓ આગળ મારું કાંઈ પણ ચાલતું નથી. હવે તેઓ ઝાહરાને પોતાને ત્યાં બોલાવીને ઉપદેશ આપે છે. અને તે પણ સહોદરા કે સહચરીને મળવાનું જ્ઞાનું કરીને ત્યાં જાય છે. જો હું ઘરમાંજ હોઉં છું તો તેને ઘરની બહાર પગ પણ મૂકવા દેતો નથી. પરંતુ મારી ઘેર હાજરીમાં બહાર જાય ત્યાં મારો શો ઉપાય ?

મહમદઝિયા—ઝાહરાને એવી ધમકી આપવી જોઈએ કે જો તે ખ્રિસ્તીધર્મના અંગીકાર કરશે તો તેને પ્રાણ દાંડની શિક્ષા કરવામાં આવશે. મને ખાતરી છે કે આ યુક્તિ સફળ થશે.

ઝિઆદ—તેવો પ્રયત્ન પણ હું કરી ચુક્યો છું. અને તેથીજ તે હમણા શાંત બેઠી છે, નહિ તો ક્યારનીએ ખ્રિસ્તી ધર્મમાં વટલાઈ ગઈ હોત.

અબ્દુર્રહીમ—અચિત પ્રતિપક્ષીઓની તેવી હિલચાલો ચલાવી લઈ શકાય તેમ નથી, તેમની સમજણી યુક્તિઓ સત્વર નષ્ટ કરવાની અગત્ય છે.

અબ્દુલ્લા—આ કાર્ય આપણા કાઝી સાહેબે ઉપાડી લેવું જોઈએ. શાહમુદીન—હું પણ આ ઠરાવને અનુમોદન આપું છું. મેં સમજા

ખ્રિસ્તી રાજ્યોનો પ્રવાસ કર્યો છે. પરંતુ કોઈ પણ સ્થળે મુસલમાનોને એટલી સ્વતંત્રતા આપવામાં આવતી નથી કે જેટલી અહિં આ ખ્રિસ્તીઓને આપવામાં આવે છે. તો પછી આવી એક મહત્વની બાબતમાં આપણે પણ બીજા દેશોનું અનુકરણ સામાટે ન કરવું જોઈએ ? આપણે કાંઈ ખ્રિસ્તીઓ ઉપર અત્યાચાર કરવા માગતા નથી પરંતુ આપણા વિરુદ્ધ તેઓ જે પ્રયત્નો રચી રહ્યા છે, તેમનો માત્ર પ્રતિરોધ જ કરવા ઇચ્છીએ છીએ. જો આપને સામ્રાટનો ભય હોય તો તેમને પણ આ બાબત હું કાલે નિવેદન કરીશ. જો કે તે દયાળુ અને ઉદાર ચિત્ત છે, પણ આવી મહત્વની ધાર્મિક બાબતમાં ખ્રિસ્તીઓને ઓછામાં ઓછી શિક્ષા પણ કરે નહિ એ બનવા જોગ નથી.

યહયા—આ બાબતની પુરી ખાત્રી કર્યા પછીજ આગળ પગલાં ભરવા જોઈએ. ખ્રિસ્તીઓ ગમે તેમ કરે, પણ આપણે તેમને અન્યાય આપવો જોઈએ નહિ.

ઝિઆદ—મહાશય ! અત્યાર સુધીમાં મેં આપ લોકો સમક્ષ જે કાંઈ કહ્યું છે, તે અક્ષરસત્ય છે અને હું તેની ખાત્રી આપવા માટે પણ તૈયાર છું ઉક્ત હિલચાલમાં માત્ર સામાન્ય ખ્રિસ્તીઓજ ભાગ લે છે એમ કાંઈ નથી, પરંતુ મોટા મોટા ધર્માધ્યક્ષો પણ તેમાં સામીલ છે.

મહમંદઝિયા—શું ચુલીસીજ પણ તે કાર્યમાં સામીલ છે ?

ઝિઆદ—આ સમગ્રું તેની ઉસ્કેરણીનુંજ પરિણામ છે, પરંતુ સાંભળવા પ્રમાણે હાલમાં તે કાંઈ કામ પ્રસંગે તલેતલા શહેરના પ્રવાસે ગયો છે.

અબ્દુર્રહિમ—જો આ વાત હું પહેલાંથીજ જાણતો હોત તો તલેતલામાંજ તેની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરીલેત, પરંતુ હવે તો મારા જવા પહેલાં કદાચ તે ત્યાંથી ચાલ્યો જશે.

મહમદઝિયા—તે પણ આ કાર્યમાં સમ્મત છે, એવી પાકી ખાત્રી મળ્યા વિના આપ શું કરી શકત ?

અબ્દુર્રહિમ—જો અત્યાર આગમય તેની હિલચાલ વિષે મને ખરી માહિતી મળી ગઈ હોત તો હું તેને ગંભીર શિક્ષા કર્યા વિના રહેત નહિ.

સેનાધ્યક્ષનું ઉપયુક્ત વાક્ય પુરું થયા પછી કાઝી સાહેબે ઝિઆદને અંબોધીને કહ્યું. ઝિઆદ ! આપ કાલે આ કેસ મારી કોર્ટમાં લાવો. એટલે હું તે કેસની સાથે સંબંધ ધરાવતા સઘળા ખ્રિસ્તીઓને બોલાવી મંગાવીશ. અને યોગ્ય તપાસ કર્યા પછી તે કામનો નિર્ણય કરીશ !!

અબ્દુર્રહિમ—હું પણ મારા મિત્ર શાહયુદ્દીનને વિનંતી કરું છું કે તેમણે આવતી કાલે આ વાત સમ્રાટને નિવેદન કરવી.

આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ ચાલી રહ્યો છે, તેટલામાં કોરડોવાની મુખ્ય મસ્જિદમાંથી “ અઝાન ”નો સાદ સંભળાયો. એટલે શ્રોતાળનો તે સ્થળનો ભાગ કરીને મસ્જિદમાં ગયા. અને જગતકર્તાની પ્રાર્થના કરવામાં પ્રવર્તી થયા. માર્ગમાં શાહયુદ્દીને અબ્દુર્રહિમને ઉદ્દેશીને કહ્યું. “આવતી કાલે હું આ બાબત સમ્રાટને અવશ્ય નિવેદન કરીશ. અને આપ પણ પ્રસંગ મળતાં મારું અનુકરણ કરશો એવી આશા છે. કેમકે સમ્રાટ આપના ઉપર જેટલો વિશ્વાસ રાખે છે, તેટલો વિશ્વાસ ભાગ્યેજ બીજા ઉપર રાખતા હશે.”

અબ્દુર્રહિમ—આ કાર્યમાં હું યથોચિત સહાયતા આપવા માટે તૈયાર છું.

આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરતાં કરતાં તેઓ બક્તિમુદમાં પહોંચ્યા, અને જગતનિયંતાની સ્તુતિ કર્યા પછી સ્વમહે જવામાટે વિખરાઈ ગયા.

પરિશિષ્ટ ૪ થું.

ગુપ્ત કાવત્રાં.

આગલા પરિચ્છેદમાં જે મેળાવડાનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, તેના એક પખવાડીઆ પછી કોરડોવાના વિશાળ દેવળમાં ખ્રિસ્તીઓની એક સભા બોલાવવામાં આવી. તેમાં ખ્રિસ્તી ધર્માધ્યક્ષો ઉપરાંત સામાન્ય ખ્રિસ્તીઓએ પણ મોટા પ્રમાણમાં ભાગ લીધો. ઉક્ત સભાને લગતા સમાચાર લોકોમાં ગુપ્ત રીતે ફેલાવવામાં આવ્યા હતા. એટલુંજ નહિ પણ તે મેળાવડો ગુપ્ત રીતે કરવામાં આવેલો હોવાથી કાંઈ પણ કાઠમાઠ કરવામાં આવ્યો ન હતો. તદુપરાંત દેવળને દીપકો અને ખ્રિસ્તી ધર્મના ધાર્મિક ચિન્હ રૂપી વધસ્થંભોથી શણગારવામાં આવ્યું નહતું. મેળાવડાનો સમય થતાં એક પછી એક માણસ ત્યાં આવવા લાગ્યો. દેવળની અંદરની બાજુએ વધસ્થંભ ઉપર ઇસુ ખ્રિસ્તની આકૃતિવાળું એક ચિત્ર ટાંગવામાં આવેલું હતું, અને દિવાલોને ખ્રિસ્તી મહાત્માઓના ચિત્રોથી શણગારવામાં આવી હતી. પુરૂષો ઉપરાંત કેટલીક સાધ્વી સ્ત્રીઓ પણ તે પ્રસંગે ત્યાં હાજર હતી. ખ્રિસ્તી ધર્મનો મુખ્ય ધર્માધ્યક્ષ યુલિસિઝ જેને આપણે તત્કાલે શહેર બહાર બંધ કરી રાખેલો હતો, તે આ સમયે હાથ ભરીત મુદ્રાથી આ ગંતુકોની આગતાશ્ચામતા કરી રહ્યો છે.

એવા મેળાવડાઓમાં સ્વભાવિક રીતે જે ઘોંઘાટ હોવો જોઈએ

તેમાંનું કાંઈ પણ આ સમયે જણાતું નથી. દેવળની ચારે બાજુએ શાંતિ પથરાઈ રહી છે શ્રોતાજનો એવી શાંતિથી બેઠા છે કે એક શબ્દ માત્ર પણ બહાર સંભળાતો નથી, આ કારણથી ત્યાં. અસંખ્ય માણસો ભેગાં થયાં છે, એવું કોઈ બહારનો માણસ અનુમાન પણ કરી શકે નહિ. દેવળની સાદાઈ અને નિરવતાને લીધે એવું અનુમાન કરી શકાય કે તે મેળાવડો કોઈ ગુપ્ત કાર્યની સાધના અર્થેજ કરવામાં આવ્યો છે. જ્યારે સઘળા લોકો ત્યાં આવી રહ્યા. ત્યારે કોઈ મુસલમાન જસુસ પણ કદાચ ત્યાં આવ્યો હોય. એવી શંકાથી પાદરી લોકો ઓદિશ કરીને પ્રત્યેક વ્યક્તિને તેનું નામ ઠામ પૂછવા લાગ્યા. આવી રીતે તિવ નિરિક્ષણ કર્યા પછી સંદેહ ટળી જવાથી પાદરીઓના અધ્યક્ષે દેવળના બારી બારણા બંધ કરવાની આજ્ઞા કરી કે જેનું નિમિષ માત્રમાં પાલન કરવામાં આવ્યું. આટલી સાવચેતી પણ જાણે બસ ન હોય તેમ કેટલાક રક્ષકોને દેવળ બહાર ઉભા રાખવામાં આવ્યા, કે જેથી કરીને બહારનો માણસ તેમની ગુપ્ત મંત્રણા જાણી શકે નહિ. આ પ્રમાણે સાવચેતીના સઘળા ઉપાયો પુરા થયા પછી વૃદ્ધ યુલીસીઝ વધસ્થંભ પાસે ગોઠવેલા પ્લેટ ફોર્મ ઉપર આવ્યો. તેને જોતાંજ શ્રોતાઓએ હર્ષના પોકારો કર્યા. એટલે યુલીસીઝે તેમને શાંત રહેવાનું સંકેત કરીને કહ્યું. આ સમય એવો નથી કે આપણે નચિંત અને નિડર બનીને ઇચ્છાનુસાર કાંઈ પણ કાર્ય કરી શકીએ. માટે આપણે દરેક કામ શાંતિ અને ધીરજથી કરવું જોઈએ. જો આપણને કાંઈ પણ ભય નહોતો તો હું ઇસ્ટિમિસ્તના ગુણ ગાવા માટે વીણાસ્વરી ગાયિકાઓને બોલાવ્યા વિના રહેત નહિ. પરંતુ તેને માટે આ સમય નથી. તો પણ હું તમને એટલી તો ખાતરી આપું છું કે તેવો સમય ઘણો નિકટ છે. આ વખતે મેં તમને કાંઈ કુદરત કે કુદર કાર્યને

ટે બોલાવ્યા નથી. પણ એક અતિ અગત્યના અને ધાર્મિક મહત્વના કાર્યમાં તમારી સાથે મંત્રણા કરવા માટેજ તમને બોલાવ્યા છે. હું તમારા ધાર્મિક આવેશ અને ઉત્સાહમાં વધારો કરવા ઇચ્છું છું. અર્થાત તમારા અંતકરણમાં ધાર્મિક ગુસ્સો ઉપન્ન કરવાની આકાંક્ષા ધરાવું છું. મારા પ્રિય પુત્રો, અને પુત્રીઓ! સ્થેન દેશ ઉપર મુસલમાનોએ રાજ્યસત્તા સ્થાપી, ત્યારથીજ ધાર્મિક કારણોને લીધે આપણે તેમના રાજ્યશાસનને પસંદ કરતા નથી. તેઓ આપણા પરાજય કરીને રાજસાથી થયા છે. દીર્ઘ દૃષ્ટિથી જોતાં તે આપણી નબળાઇનું પરિણામ છે, જે આપણે યુદ્ધ પ્રસંગે આપણી વીરતાનો કાંઈ પરિચય તેમને કરાવ્યો હોત તો કદાચ આ દિવસ આપણને જોવો પડત નહિ. અર્થાત આપણી આવી પરિસ્થિતિ થાત નહિ. આપણે તેમનું જે અધિપત્ય સ્વીકાર્યું છે તે મને અચીત નહિ, પણ નિરૂપાયેજ સ્વીકાર્યું છે. હજી પણ સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત કરવાનો આપણો હક છે, અને તેને માટે પ્રયત્ન કરવામાં આપણે કાંઈ પણ મૂળા રાખીશું નહિ. ઇસ્લામીઓનું દાસત્વ આપણે લાંબા સમય પ્રયત્ન સહન કરી શકીશું નહિ. હાલમાં આપણે ફોરો ઉર્ફે જોહરા વિષે વિચાર કરવાનો છે, શું તેની સ્થિતિ આપણા રોમાંચ ઉભાં કરે તેવી નથી? તે આપણા ધર્મનો અંગીકાર કરવાની ઈચ્છા રાખે છે, પણ તેના સહોદરો તેને તેમ કરતાં અટકાવે છે. ન્યાયાધિસ મહમદ ઝિયા જે કાર્ય કરી રહ્યા છે તે ઉપરથી જણાય છે કે તે કદાચ સઘળા ખ્રિસ્તીઓને શિક્ષા કરશે. ફોરોના બાઈની તરફદારી એટલી હદ સુધી કરવામાં આવે છે કે તેની ઈચ્છાનુસાર કોઈ પણ ખ્રિસ્તીને કારાગૃહ વાસી બનાવતાં વિલંબ કરવામાં આવતો નથી. તેથી હું તમો સર્વેને પૂન સ્મરણ કરાવું છું કે આપણા પ્રાણુ ભયમાં છે. એટલુંજ નહિ

પણ કોઈ પ્રસંગે ખ્રિસ્તી પ્રજાનો સદંતર નાશ થઈ જાય એવા સં-
જ્ઞેગો ઉપસ્થિત થવાનો સંભવ છે.”

“આ ચિંતા લાંબા કાળથી મારા અંત કરણમાં ધર કરી રહી
હતી, અને તે તમને નિવેદન કરવા માટે હું ઘણો ઉત્સુક હતો, પણ
આજ સુધી તેવો પ્રસંગ મળ્યો નહીં. પરમ કૃપાળુ પરમાત્માએ મને
આજે તેમ કરવાની તક આપી છે, તેથી તેને માટે એક વાર ફરી તે
જગતનિયંતાનો આભાર માનું છું. તેમજ તમે લોકોએ ઉઠાવેલા
શ્રમ બદલ તમારો પણ આભાર માનું છું. મેં મારા અંતકરણની
કર્મિઓ તલ્લેતલા નગર દ્વાર મહાન હરકયુક્તે તૈયાર કરાવેલા ભેદી
દુર્ગના ખંડેરમાં કેટલાક ખ્રિસ્તી સાધુઓ અને સાધ્વીઓ સમક્ષ પહે-
લીવાર નિવેદન કરી હતી. અને તે સઘળા મારી વાત લક્ષ્યપૂર્વક
સાંભળીને તે કાર્યમાં અનુમોદીત થયા છે. તલ્લેતલાના મારા પ્રવાસનું
કારણ તમે મારા વિવેચન ઉપરથી કદાચ સમજી ગયા હશે.”

“તે પ્રસંગ પછી આજે બીજીવાર મારા અંતકરણની અભિલાષાએ
તમને નિવેદન કરવાનો શુભ અવસર મને દૈવયોગે પ્રાપ્ત થયો છે. પરંતુ
તેમ કરતાં પહેલાં હું તમને પૂછું છું કે શું તમે ઉત્સાહપૂર્વક તે
મહત્વના કાર્યમાં મને અનુમોદન આપશો ? શ્રોતાઓએ એક મતે
પ્રતીકિત્તર વાળ્યો “અમે આપની સુચના જાણુવા અને તેમાં આપને
યથામતિ સહાયતા આપવા માટે તત્પર છીએ.”

યુક્તીશીલ—શું તમે બરાબર વિચાર કરીનેજ મારા મતને અનુ-
મોદન આપો છો ? જો જો ! વચન ભંજ થતા નહિ. આ કામ કાંઈ
બાળકની રમત સમાન નથી, તેમાં અનેક પ્રકારના જોખમ ખેડવાના

છે. એટલુંજ નહિ. પરંતુ પ્રાણની હાની થવાનો પણ ભય રહે છે. જગત નિયંતા તમારી કસોટી કરવા માગે છે, શું તેને માટે તમે તૈયાર છો ?”

શ્રોતાઓ—અમે ઇસુખ્રિસ્તીને પ્રાણ આપવાને પણ તૈયાર છીએ.

યુલીસીઝ—આ કાર્યમાં તમારી સમ્મતી અને દિસાહ જોઈ હું ઘણો પ્રસન્ન થયો છું. માટે આ વધ સ્થંભ પાસે આવીને પ્રતિજ્ઞા કરો કે પ્રાણાંત પ્રયંત તમે તમારી પ્રતિજ્ઞાથી વિમુખ થશો નહિ. હું આ વિષયમાં તમારી પાસે દૃઢ પ્રતિજ્ઞા કરાવવા માગું છું. માટે એક પછી એક અહિં આવો, અને આ પવિત્ર વધસ્થંભને નમન કરી પ્રતિજ્ઞા કરો.”

યુલીસીઝનો ઉપદેશ પુરો થયા પછી પ્રત્યેક સ્ત્રી પુરૂષે વધસ્થંભ પાસે જઈને પોતાના ધર્માધ્યક્ષની મુચનાનુસાર પ્રતિજ્ઞા લીધી. તે કામ લગભગ એક ઘટિકા પ્રયંત ચાલ્યું, અને તે પુરૂં થયા પછી યુલીસીઝે પૂનઃ પ્લેટ ફોર્મ ઉપર આવીને કહ્યું “ પ્રિય પુત્રો, અને પુત્રીઓ ! તમે ઇસુખ્રિસ્તના ખરા અનુયાયી છો અને ધર્મપરાયણતાની તમે પુરેપુરી ખાત્રી આપી છે, હવે તમારે આપણા ધર્મને માટે પ્રાણ આપવાને પણ તૈયાર થવું જોઈએ. કેમકે ધર્મને માટે પ્રાણ આપવાથી આપણા સઘળા અપરાધો માફ થઈ જશે. અને ન્યાયના દિવસે આપણે ઋણ મુક્ત થઈ સ્વર્ગના અધિકારી બનીશું. એટલુંજ નહિ પરંતુ ખ્રિસ્તીઓ પણ આપણું અનુકરણ કરીને ઇસ્લામી સામ્રાજ્યનો વિનાશ કરવાને તૈયાર થશે. મુસલમાનોને યુદ્ધનું આવાહન કરવા માટે તેમના મહાન પેગમ્બર સહઅમને અયોગ્ય અને નીચ સ્થળોમાં સંબોધવા સિવાય ખ્રિસ્તી કોઈ યુક્તિ મને જડતી નથી. જો આપણે તેમ નહિ કરતાં કાંઈ પણ પ્રયોજન વિના તેમને યુદ્ધ માટે આવાહન કરીએ તો ભવિષ્યમાં ભોડો આપણે વાંક કાઢે એ સ્વભાવિક છે. તત્કાલના

ખ્રિસ્તીઓ, અને સાધ્વીઓએ મારી આ સુચનાને અનુમોદન આપ્યું છે. એટલુંજ નહિ પણ કેટલીક સાધ્વીઓ તો મારી સાથે આવવા માટે તૈયાર હતી. પણ કેટલીક અડચણોને લીધે હું તેમને અહિં લાવ્યો નથી. જે આ ઠરાવનો અસ્વીકાર કરશે તો તમે હિચકારામાંજ ખપશો. આ દુનિયામાં એક પણ માણસ તમને પુરૂષવાચક શબ્દથી સંબોધશે નહિ.”

વૃદ્ધ પાદરી યુલીસીઝના મોઢેથી તેવી અયોગ્ય સુચના સાંભળી પહેલાંતો ઓતાજનો દિગ્મુદ થઇ ગયા. પણ તેમને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે બીજા પાદરીઓએ ક્ષમા થઇને પ્રોત્સાહક બાપણો આપ્યા. તેથી આવેશમાં આવી જઈને સદગા ઓતાજનો તે અયોગ્ય ઠરાવમાં અનુમોદિત થયા.

પ્રારંભના પચત્તનમાં સફળતા મળેલી જોઈને યુલીસીઝે ઓતાજનોને ક્લેશીને કહ્યું “ગૃહસ્થો ફ્લોરાને તેના આપ્તજનોના ત્રાસમાંથી છોડાવવા માટે તમે શી સલાહ આપો છો ?”

એક પાદરી—ખચિત તેને મુસલમાનોના ત્રાસમાંથી છોડાવવીજ જોઈએ.

એક ખ્રિસ્તી—હા. તેમજ થવું જોઈએ.

યુલીસીઝ—જો આપણે તેને છોડાવવા માટે પ્રયત્ન કરીએ તો તે આ મળે જ અહિં આવવાને માટે તૈયાર છે.

એક સાધ્વી—એન ફ્લોરાને યથોચિત આવકાર આપવાને અમે પણ ઉત્સુક છીએ. માટે તેને જેમ અને તેમ જલદીથી અહિં લાવવી જોઈએ.

યુલીસીઝ—તમારો ઉત્સાહ અભિનંદનીય છે. પરંતુ તેમાં સફળ

થવા માટે પહેલાંની પેઠે તેના ઘરમાં જવા આવવાની જરૂર છે. કેમકે તે વિના કાંઈ પણ કામ બની શકે તેમ નથી.

એક સાધ્વી—મુસલમાન યુવતીને વેશે હું તેની પાસે જઈશ. અને તેને અહિં તેડી લાવીશ.

એક પાદરી—પરંતુ ફક્તોરોનો ભાઈ જિઆદ હવે કોઈ અપચિરિત મુસલમાન સ્ત્રીને પણ પોતાને ત્યાં આવવા દેતો નથી. તેથી આ યુક્તિ સફળ થાય તેવો કાંઈ પણ સંભવ જણાતો નથી.

યુલીસીઝ—જ્યારે તેના સંબંધમાં આવે પાદો બદોબસ્ત થયો છે તો હવે તેને છાડાવવા માટે શો ઉપાય કરવો જોઈએ ?

એક સાધ્વી—મેં તેને માટે એક સારી યુક્તિ શોધી કાઢી છે.

યુલીસીઝ—તે શું છે ? સત્તર નિવેદન કરો. હું આ વાતમાં કાંઈ પણ વિલંબ સહન કરી શકતો નથી.

એક સાધ્વી—હું એક શ્રીમંત મુસલમાન સ્ત્રીના વેશમાં ત્યાં જઈને તેના પાડોશમાં એક ઘર ભાડે લઈશ. અને ધીમે ધીમે તેની વિશ્વાસપાત્ર બનીને તેના ભાઈની પ્રિતી પણ સંપાદન કરી લઈશ. અને પ્રસંગ મળતાંજ તેનું હરણ કરી અહિં લઈ આવીશ. મેં અરબી ભાષાનું સારું જ્ઞાન સંપાદન કરેલું હોવાથી ઇસ્લામી ધર્મશાસ્ત્રના પવિત્ર શ્લોકો દ્વારા તેમનું આકર્ષણ કરવામાં મને કાંઈ પણ વિલંબ લાગશે નહિ.

એક યુવક—ફક્તોરેન્ડા ! તમારી આ યુક્તિ સફળ થશે એવી મને આશા નથી. માત્ર આશા નથી, એટલુંજ નહિ પણ તમારા જેવી એક નવોદા સ્ત્રીને એકલી રહેલી જોઈને ઉલટા તેઓ વધારે શંકાશીલ બનશે. અર્થાત આપણી હિલચાલ વિષેની તેમની શંકા વધારે દૃઢ થશે.

ફક્તોરેન્ડા—હું ફક્તોરાના ભાઈને એવો તો વશ કરીશ કે તેને મારા વિષે કાંઈ પણ સંદેહ રહેશે નહિ. એટલુંજ નહિ. પરંતુ મારા

ઉપર કાંઈ પણ શક લાવવાને બદલે તે મારા ઉપર અપરિમિત વિશ્વાસ રાખશે. એકથી રહીશ તો તેમને મારા વિષે શંકા ઉત્પન્ન થશે, એવી જો તમને શંકા હોય તો હું મારી સાથે એક બીજી યુવતીને પણ ત્યાં લઈ જઈશ.

યુવક—આમ કરવા કરતાં તો તમે મને પોતાના પતિ તરીકે ત્યાં લઈ જાઓ. તે વધારે સારું છે. એક સ્ત્રી કરતાં આ કામમાં હું તમને વધારે સારી મદદ કરી શકીશ.

યુલિસિઝ—ચૂપરહો. હાસ્ય કરવાનો આ સમય નથી. પછી ફ્લોરેન્ડાને ઉદ્દેશીને કહ્યું. “હું તમારી સુચનાને અનુમોદન આપું છું.”

ફ્લોરેન્ડા—પિતાજી ! મારે ખેદ સહિત કહેવું પડે છે કે આરસ્કેન્ડો વારંવાર મને રંજડે છે. જો કે આ સમયે ગંભીરપણે કામ લેવાનું હતું. તો પણ તે મારું હાસ્ય કરવાને બૂલી ગયા નથી.

બીજો પાદરી—હું ફ્લોરેન્ડાના આ કથનને અનુમોદન આપું છું. કેમકે તેની સાથે લાંબા સમયનો પરિચય હોવાથી કોઈ પણ માણસ તેનું અટહાસ્ય કરે તે હું કદાપી સહન કરી શકતો નથી.

આરસ્કેન્ડો—જુઓ ! સેન્ટયાગો તમે વિચારીને બોલો, નહિ તો તમારા અવિચારીપણાનું મારું પરિણામ આવશે.

સેન્ટયાગો—જો હવે એક શબ્દ પણ વધારે બોલ્યો તો મુઝોજ બાલુજો. આ વાક્યસાંભળીને આરસ્કેન્ડો પોતાની જગ્યાએથી ઉભો થયો, અને ધ્યાનમાંથી પોતાની તિક્ષણ અસી કાઢીને જેવો પોતાના પ્રતિપક્ષી ઉપર પ્રહાર કરવા જાય છે કે તરતજ બીજા લોકોએ તેનો હાથ બકડી લીધો. અને તેને સમજાવીને પાછો તેના આસને બેસાડ્યો.

યુલીસિઝ—આ વાત કહેતાં મને બધો ખેદ થાય છે કે આપણામાં એકપણનો અંશ પણ નથી. તમે બોલો જેવી રીતે અસ્પર્શસ મુદ્દ

કરવાને તૈયાર થઇ ગયા છે, તેવીજ રીતે જો મુસલમાનોનો સંહાર કરવાને ઐક્યતાથી હાથમાં હાથ મેળવીને - તૈયાર થાઓ તો આપણી ઉન્નતિનો સમય ઘણો નિકટમાં છે.

સેન્ટયાગો પોતાની જગ્યાએથી ઉઠીને કાંઈ બોલવા જતો હતો, પણ તેને યુલીસીઝે અટકાવીને કહ્યું “તમે ઉભય પ્રતિસ્પર્ધાઓ તરફનો એક શબ્દ પણ આ સમયે હું સાંભળવા માગતો નથી. હું મારી પરા કાષ્ટાઓ અન્ય ખ્રિસ્તીઓને નિવેદન કરવા ઇચ્છું છું. અને તેઓજ મને ન્યાય આપશે. આ પ્રમાણે બોલીને તે આક્રંદ કરવા લાગ્યો. શ્રોતાઓમાં દિસાહ પ્રેરવાની તેની આ યુક્તિ સર્વાંશે સફળ થઇ સઘળા શ્રોતાજનો પોતાની જગ્યાએથી ઉભા થયા. અને સેન્ટયાગોને વચમાંથી દુર ખસેડીને તે વૃદ્ધ પાદરી યુલીસીઝ પાસે જઈ તેને આશ્વાસન આપવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે સઘળા પાદરીઓએ તેનાં મનનું સમાધાન કર્યાંથી થોડીવાર પછી તે શાંત થયો. અને તે પછી પોતાનું કામ આગળ ચલાવતાં તેણે ફ્લોરેન્ડાને ઉદ્દેશીને કહ્યું “ફ્લોરેન્ડા! તમે સારી યુક્તિ શોધી કાઢી છે. ઇસુખ્રિસ્ત તમને મદદ આપી તમારું કાર્ય પરિપુર્ણ કરે. એવું હું ઇચ્છું છું.”

ફ્લોરેન્ડા—હું આપની આજ્ઞાનું પાલન કરવા તૈયાર છું. અને આવતી કાલે પ્રભાતે કાર્યના આરંભ કરીશ.

યુલીસીઝ—ફ્લોરા અહિં આવ્યા પછી આપણે પ્રાર્થના કરવાનો વિચાર કરીશું.

ફ્લોરેન્ડા—અચિત, તેજ સમય ઉક્ત કાર્યને માટે વધુ યોગ્ય છે. પણ એક વાત મારા અંતઃકરણને શંકાશીળ બનાવે છે. અને તે એ છે કે જો ફ્લોરા ખ્રિસ્તી ધર્મના અંગીકાર કરશે તો મુસલમાનો તેને પકડીને દેહાંતની શિક્ષા કરશે, તે સમયે આપણે તેનું રક્ષણ કેવી રીતે કરવું, તેની કાંઈ વ્યવસ્થા આપે કરી છે ?

યુલીસીઝ—ફ્લોરેન્ડા ! આ વાતમાં તમે નચિંત રહો. મેં દૃઢ નિશ્ચય કર્યો છે, કે ગમે તેમાં સંકટો સહન કરવા, પણ ફ્લોરેન્ડા તો ઇસુખ્રિસ્તની ધર્માતુરાગી બનાવવી અને બનાવીજ. પ્રાણાંત સુધી પણ આ નિશ્ચયથી ફરીશ નહિ. બનતાં સુધી આપણે તેને અહિંઆં સંતાડવાનો પ્રયત્ન કરીશું, અને જો તેમ નહિ બને તો છેવટે પેરીનીઝ? પર્વતોની પેલીમેર ક્રાંસમાં લઈ જઈને તેને કોઈ ગુપ્ત સ્થળે સંતાડીશું. તે સ્થળ એવુંતો સુરક્ષીત, અને યુરોપના કોઈ પણ દેશમાં જવા માટે એટલું તો સગવડ બનેલું છે કે તે ત્યાંથી કોઈ પણ ખ્રિસ્તી રાજ્યમાં જઈ શકશે.

ફ્લોરેન્ડા—આ પ્રકારની વ્યવસ્થા ફ્લોરેન્ડાને અહિં લાગ્યા આગમ્ય તમારે કરી લેવી જોઈએ, મને તો મારી સફળતાને માટે સંપૂર્ણ ખાતરી છે.

યુલીસીઝ—હું તે ખાતરીની સઘળી વ્યવસ્થા કરી લઈશ. તમે કેવળ નચિંત રહો. અને કર્તવ્યનું પાલન કરવા માટે તૈયાર થઈ જાઓ. ઇસુખ્રિસ્ત તમારા મનોરથ અવશ્ય સફળ કરશે.

ફ્લોરેન્ડા—આપ નચિંત રહે. હું આવતી કાલે તે કાર્યનો આરંભ કરીશ. આ પ્રમાણે કાર્યક્રમ નક્કી કર્યાપછી સભા વિસર્જન થઈ. અને શ્રોતાજનો વિખરાઈ ગયા.

૧. આ પર્વતો ક્રાંસ અને સ્પેનના સરહદ વચ્ચે ઉપસ્થિત થએલા છે. અને ઉભય દેશોને એક બીજાથી જુદા પાડે છે.

પાઠકો ત્રીજું અને ચોથું ઉભય પરિચ્છેદો વાંચી ગયા છે. તેથી ઉભય પક્ષોમાંથી કોણ હોય પાત્ર છે, તે તેઓ સ્કેન્ડનાં સમજી શકશે. તદુપરાંત ઇસ્લામી સંજસત્તાનો વિશ્વંશ કરવા માટે કેવી યુક્તિઓ રચવામાં આવતી હતી, અને લોકોને કેવી યુક્તિ પ્રયુક્તિથી રાજસત્તા સામે ઉશ્કેરવામાં આવતા હતા તેનો પણ તેમને કાંઈક ભાસ થશે.

પ્રયોજક.

પરિશિષ્ટ ૫ મું.



ભાઇ બેનનો વાર્તાલાપ

ગત પરિચ્છેદમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે યુલીસીઝે ખ્રિસ્તીઓમાં જે જુસ્સો ઉત્પન્ન કર્યો હતો, તેનું પ્રાથમિક દિન પ્રતિ દીન વૃદ્ધિ પામતું હતું. નગરના મુસલમાનો તે વિષે સર્વાંશે અજ્ઞ હતા, પણ જેમ જેમ તેમના વિરોધીઓની હિલચાલો વૃદ્ધિગત થતી ગઈ, તેમ તેમ કેટલાક મુસલમાનો તે વિષે માહિતગાર થવા લાગ્યા, અને તેમાં પણ મુખ્યત્વે કરીને ઝાહરાનો ભાઇ કે જે નિજ પ્રતિપક્ષીઓની હિલચાલ ઉપર પરોક્ષ રીતે દેખરેખ રાખતો હતો, તેના જાણવામાં તે વાત આવી.

એક સમાહ પછી ઝાહરાના ભાઇ ઝિઆદે કોરડોવાના ન્યાયાધિશ પાસે જઈને સઘળા સમાચાર તેમને નિવેદન કર્યા. એટલે ન્યાયાધિશે તેને યોગ્ય આશ્વાસન આપી ઘેર મોકલ્યો. જો કે તેને પોતાના પ્રતિપક્ષીઓની હિલચાલો વિષે ખબર મળી ગઈ હતી, પણ તેઓ પોતાનું કાર્ય સાધવા માટે કેવી યુક્તિઓ કરવાના છે, અને ફોરેન્ડા કેવી યુક્તિ પ્રયુક્તિથી ઝાહરાનું હરણ કરવાની છે તે તેના જાણવામાં આવ્યું નહિ.

ન્યાયાધિશના ઘેરથી પાછા ફરતાં તે વિચાર વમળમાં ગોથાં ખાતો ખાતો સ્વપ્નદે જતો હતો, તે સમયે તરંગ રૂપી અનેક મોજાંઓ તેના

અંતકરણ રૂપી સમુદ્રમાં ઉછાળા મારી રહ્યા હતા. પ્રસંગોપાત કેટલાક આવેગ યુક્ત ઉદ્ગારો તેના મુખમાંથી સ્પષ્ટ નિકળી જતા હતા. આ પ્રમાણે વિચાર કરતો કરતો તે ઘેર આવી પહોંચ્યો. ઘરમાં પ્રવેશ કરતાંજ તેણે પોતાની કર્તવ્યપસંધ અને વિશ્વાસુ અનુચરી મરીયમને બોલાવીને પોતાની ગેરહાજરીમાં ઝોહરા પાસે કોઈ આવ્યું હતું કે નહિ તે વિષે પૂછપરછ કરી. પ્રતીક્રિયામાં મરીયમે કહ્યું “આજે તો કોઈ પણ આવ્યું નથી. આપની આજ્ઞા વિના કોણ આવી શકે છે?”

જિઆદ—મરીયમ ? હવે ઝોહરાના વિચારો કાંઈ બદલાયા છે કે પહેલાના જેવાંજ છે ? તેના વિષે તે કાંઈ તપાસ કરી છે કે નહિ ?

મરિયમ—આખો દિવસ તે એકાંતમાં વિચારગ્રસ્ત બેસી રહે છે. તેમણે મને પોતાના પક્ષમાં લેવાના ઘણા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા, પણ મેં તેમની એક પણ વાત સ્વીકારી નહિ. તેથી તે મારી સાથે વાતચીત સરખી પણ કરતા નથી. તેમજ મારા ઉપરથી તેમનો વિશ્વાસ હીની જવાથી હવે તે પોતાના અંતકરણની કાંઈ પણ વાત મને કહેતા નથી. પરંતુ તેમની વળણ ઉપરથી જણાય છે કે તે ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કરવાને આતુર છે. પોતાની એમ ઝોહરાની અનુચિત મને જાણો જાણીને જિઆદ અતિક્રોધે ભરાયો. અને પોતાની એનને એકદમ બોલાવી લાવવાની નિજ અનુચરીને આજ્ઞા કરી. હમણા બોલાવી લાવું છું, એમ કહી મરીયમ ત્યાંથી આક્રી ગઈ.

ઝોહરા એક ભોળી અને અનુભવ હીન રમણી હતી. તેનું વય આ સમયે ૧૮ વરસનું હતું તેને ઘર બહાર જવાની આજ્ઞા ન હોવાથી તે આખો દહાડો ઘરમાં ચિંતાગ્રસ્ત સ્થિતિમાં બેસી રહેતી હતી. તેના સૌંદર્યનું વર્ણન કરવું. તે મારી લેખિનીની શક્તિ બહાર છે.

તેના સ્વરૂપનું મથાચોગ્ય વર્ણન તો કોઈ કુશળ ચિત્રકારજ કરી શકે. તથાપિ મારા વાંચક ઇંદને તેના સૌંદર્યનો કાંઈક ભાસ આપવાને પ્રયત્ન કરવામાં આવે તો તે કદાચ અનુચીત તો નહિજ ગણાય. તેના શરીરનો આંધો એકવડો અને સુડોલ હતો, તેના કેશ મધુકરને શરમાવે તેવા સ્યામવર્ણી, ચગકતા; અને લાંબા હતા, કે જે વડે તેનો ભાગ આગ્રહિત થએલો હતો, જ્યારે તે વેણી ગુંથન કરતી, ત્યારે તેના કેશ કલાપોમાં ગુંથેલા મોતીઓ સ્યામ નક્ષત્રમાં એતવર્ણી ખલોતમંડળનો ભાસ આપતા હતા. તેનું લલાટ ભવ્ય અને વિશાળ હતું. તેના ચક્ષુઓ એવા તો ચપળ હતા કે જેનાથી શરમાઈને અનુપમ અને ચપળ નેત્રો ધરાવનાર મીનો જળાસથી થયા. અને મૃગો પણ ઈર્ષાને લીધે વનવાસી થયા. તેની નાસિકા શુક્રમદ્ભંજનહાર હતી. તેના કપોળ એવાતો અનુપમ હતા કે તેથી પોતાના અપુર્વ સૌંદર્યનું અભિમાન ધરાવનાર ચંદ્રમા લજ્જિત બનીને મધ્યમાંથી સ્યામ થઈ ગયું. તેના ઓઠ પાતળા પરવાળા સમાન નાજુક, અને હીરા જેવા રક્ત વર્ણના હતા. વળી તેનાના સ્વરૂપમાં અપાર અમૃત સમાવનારા હોવાને લીધે અભિમાનથી જાણે હાસ્ય કરતા હોય તેમ દેખાતા હતા, તેથી તેમના અપુર્વ સૌંદર્ય ઉપર મોહપામી વેણી જેવી એક નિર્જીવ વસ્તુ પણ એક નિમિષ માત્ર પણ તેમનો વિયોગસહન કરી શકતી નહિ. તેના નિતંબો શરીરરૂપી સપાટ મેદાનમાં પહાડી પ્રદેશનો કાંઈક ભાસ આપતા હતા. અને જે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહીએતો તેના સ્તનો કમલ જેવા ખીસેલા અને કામ મંદિરના ચાંદીના કળસો જેવા શુશોભીત દેખાતા હતા. વળી મોહક અને સુકોમળ હોવા છતાં પણ યુવકોને માટે તો તે તિક્ષણ કટાર સમાન હતા. એટલુંજ નહિ પરંતુ પોતે અદ્રવ્ય હોવા છતાં પણ કલ્પના કરનારને આરપાક વિધી નાખતા હતા. તેના

નાજીક કરકમળ બરફ સમાન ચેત અને એટલા તો સુકોમળ હતા કે પાણીનો લોટો ઉચકવાથી પણ તેમને કબ્બ સહન કરવું પડશે, એવી તેના શત્રુઓને પણ ચિંતા થયા વિના રહેતી નહિ, તે પોતાના કોમળ કરોમાં સુવર્ણ કંકણો નિરંતર પહેરી રાખતી હતી. તેની આંગળીઓ નાજીક અને સુવર્ણ વીંટીઓથી દીપતી હતી. તેની જંઘાઓ કેળના દમ જેવી પાતળી અને અપુર્વ શોભાયમાન હતી. તેમની લાવણ્યતા નિરિખનારને વિષરૂપ થઈ પડે નહિ તેટલા માટે તેમને વસ્ત્રોરૂપી વાદળોમાં ગુપ્ત રાખવામાં આવતી હતી. તેના શરીરની ચામડી એટલીતો બારીક અને પારદર્શક હતી કે તેમાંથી રક્તની લાલ રંગો સ્પષ્ટ દેખાતી હતી, એટલુંજ નહિ પણ તેની ભરજીવાનીને લીધે જ્યારે તેના ગાલ ઉપર લોહી ચઢી આવતું ત્યારે તેના કપોળ એવાતો મનોહર લાગતા હતા કે ગુલાબના પુષ્પો પણ તેની આગળ માથું નમાવે. હુંકમાં ઝાહરા સર્વોગે સુંદર અને મનોહર હતી. જે પ્રમાણે તે સૌંદર્ય સંપન્ન હતી. તેજ પ્રમાણે સર્વગુણ સંપન્ન પણ હતી, જિઆદના આવહનથી જ્યારે તે તેની પાસે આવી ત્યારે તેને જોતાંજ જિઆદનો ગુસ્સો ઉતરી ગયો. અને તેથી તેણે પોતાની બેન તરફ પ્રેમ બતાવીને કહ્યું. “ઝાહરા તારા ઉપર મને ઘણો સ્નેહ ઉપજે છે. હું નથી ધારતો કે કંઈ પણ ભાઈ પોતાની બેન ઉપર મારા જેટલી પ્રિતી રાખતો હોય. અત્યાર સુધી કંઈ પણ સમયે ક્રોધ પુર્ણ દૃષ્ટિથી મેં તારી સામે જોયું નથી એતો તને સુવિદિતજ છે, તથા તે વિષે હું કંઈ પણ વધારે કહેવા માગતો નથી.”

ઝાહરા—માઈ! તે વાતનો હું સ્વીકાર કરું છું. ખરેખર આપ મારા ઉપર અમાલ પ્રિતી ધરાવો છો. તેથી હું આપની કોઈ પણ આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવા ઇચ્છતી નથી.

ઝિઆદ—ઝાહરા! તારી આ વાત માનવાને માટે અંતકરણ સાદ ના પાડે છે. જો તને મારા તરફ તેવેજ સદ્ભાવ હોત તો મને આવી અસહ્ય આંતરિક વેદના સહન કરવી પડત નહિ.

ઝાહરા—ભાઈ! આપને ક્યા પ્રકારનું કષ્ટ સહન કરવું પડે છે, તે વિષે હું ચત્કિચિત માત્ર પણ જાણતી નથી. માટે કૃપા કરીને મને તે નિવેદન કરો.

ઝિઆદ—ખ્રિસ્તી ધર્મની ઉપદેશિકાઓ તારી પાસે વારંવાર આવે છે, એ વાત શું અસત્ય છે?

ભાઈ! આપના કથનમાં કાંઈક સત્યતા રહેલી છે ખરી, પ્રસંગો પાત તેઓ મારી પાસે આવે છે. પણ આપ કહો છો તેવો ગાઢો સંબંધ મારે તેમની સાથે નથી.

ઝાહરા—તથાપિ એટલું તો મારે કહેવું જ નોંધ્યે કે હું એક ખ્રિસ્તી સ્ત્રીના ઉદરથી જન્મેલી હોવાથી તેમના તરફ આપના જેટલી વૃણા ધરાવતી નથી. તોપણ હું એક ધર્મપરાયણ ઇસ્લામી અબ્બા છું, તેમાં તો કાંઈ પણ સંદેહ નથી.

ઝિઆદ—(ગુસ્સેથી) હીક! એતો હું સમજ્યો ? પણ એતો કહેકે મને દેખાડવા માટેજ તું ઇસ્લામને પસંદ કરે છે કે ખરા અંતકરણથી ?

ઝાહરા—ભાઈ જ્યારે આપને મારા ઉપર વિશ્વાસ આવતો નથી, ત્યારે હું લાચાર છું. જો આ વિષયમાં હું ખરું કહીશ તોપણ આપ તેને ખોટું જ માનશો.

ઝિઆદ—ઝાહરા! તે વિષે છેવટનો નિર્ણય કરવા માટેજ મેં

આજે તને અહિં ખોલાવી છે, માટે તારા અંતરણુનો કાંઈ પણ
 ભેદ મારી આગળ નહિ છુપાવતાં જે સત્ય હોય તે સત્વર નિવેદન
 કર. મારે સખેદ કહેવું પડે છે કે જે મારી શંકા ખરી હશે તો
 આપણી સાંપ્રત પ્રિતી વિષરૂપ બનીને તારો પ્રાણુ લેશે. ખ્રિસ્તી ધર્મ
 પરત્વે તારું જે આકર્ષણ થયું છે તે માત્ર તારી આગ્રાનતા, અને બિન
 અનુભવનેજ આભારી છે. તેં હજી સુધી ઉક્ત ધર્મને લગતું સંપૂર્ણ
 જ્ઞાન અને અનુભવ મેળવ્યો નથી. પ્રત્યેક ધર્મના સારા નરસાનો
 આધાર તે ધર્મના ધર્માબ્યક્ષેના આચાર વિચાર ઉપરજ નિર્ભર છે,
ખ્રિસ્તી ધર્મના સાંપ્રત આચાર્યો જોકે દેખાવમાં તો નિરંજન, અને
સંસારથી વિરક્ત જણાય છે, પરંતુ પરોક્ષ રીતે જોતાં તેઓ સંસા-
રની માયામાં લુપ્ત અનેલા હોય છે. જેટલા પ્રમાણમાં દુનિયાના
સામાન્ય માણસો સંસારની માયામાં લપટાએલા હોય છે, તેના કરતાં
પણ વધારે પ્રમાણમાં આ લોકો સંસારની માયામાં લપટાએલા રહે
છે. જે ખ્રિસ્તી કુમારીકાઓ દેવજોને અર્પણ કરવામાં આવે છે, તેમાં
ની ઘણી ખરી ગમ્મ રીતે પોતાની કામવાસનાને તૃપ્ત કરતી હોય તો
તે સર્વથા અસંભવીત નથી. કેમકે કુદરતી નિયમનો પ્રતિરોધ કાંઈ
 પણ વ્યક્ત કરી શકેજ નહિ. જેમ વેલાને પોતાનું જીવન ટકાવી
 રાખવા માટે વૃક્ષના આશ્રયની જરૂર છે. અથવા જેમ એક નાના
 વૃક્ષને આયુષ્યમાન રાખવા માટે જળસિંચન કરવું પડે છે, તેમ
 સ્ત્રીને આ સંસાર રૂપી સમુદ્ર તરી જવા માટે પુરૂષ રૂપી નાવિકના
 આશ્રય વિના ચાલતું નથી, જેમ વેલાને વૃક્ષના આશ્રય વિના
 ચાલતું નથી, તેમ સ્ત્રીને પણ પુરૂષના આશ્રય વિના ચાલે નહિ
 એવો કુદરતી નિયમ છે. જેમ બી વિના વૃક્ષ નથી, અને વૃક્ષ
 વિના ફળ નથી. તેમ સ્ત્રી કે પુરૂષ એ બેમાંની એક પણ જાતિ

આ પૃથ્વીના પટ ઉપર ન હોય તો દુનિઆમાં મનુષ્યોની વૃદ્ધિ થાય નહિ. તેમજ જો તેમાંની માત્ર એકજ જાતિ આ પૃથ્વી ઉપર અસ્તિત્વ ધરાવતી હોય તો પણ સંસારનો કાર્ય વહેવાર ચાલે નહિ એક પ્રેમીએ સત્ય કહ્યું “છે. ધી વિના લુખો કંસાર, તેમ સ્ત્રી વિના લુખો સંસાર ” પુરુષો માટે પણ તેમજ સમજવું. જો પરમાત્માએ પુરુષોને ઉત્પન્ન નહિ કરતાં માત્ર સ્ત્રીઓનેજ ઉત્પન્ન કરી હોત તો આ સંસારમાં મનુષ્યોની વૃદ્ધિ થાત નહિ. તેજ પ્રમાણે જો સ્ત્રીઓને પણ ક્રિપ્ત કરી ન હોત તો તેવુંજ પરિણામ આવત. આ ઉપરથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે આ સંસારની વૃદ્ધિ માટે જગતનિયંતાએ સ્ત્રી પુરુષ ઉભયને ઉત્પન્ન કર્યા છે. અને લગ્ન દ્વારા પોતાનો તે મહાન હેતુ સફળ કરવાની તેણે ધારણા રાખી હોય તેમ જણાય છે. તેથી યોગ્ય વયે લગ્ન નહિ કરતાં અવિવાહીત રહેવું એ જગતનિયંતાની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરવા સમાન છે, અને જેમ પ્રજ્ઞના પ્રત્યેક અપરાધ બદલ સત્તાવાળાઓ તેને શિક્ષા કરે છે, તેમ પરમાત્મા પણ પોતાની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરનારને અવશ્ય શિક્ષા કરશેજ. અને કેટલીક શિક્ષાતો તે આ દુનિઆમાંજ કરે છે. જો કે આપણે તે પ્રત્યક્ષ રીતે જોઈ શકતા નથી, પણ પરોક્ષ રીતે અનુભવીએ છીએ. વળી પરમાત્માએ સ્ત્રીમાં પુરુષ કરતાં આડ ગણી કામવાસના મૂકેલી છે, અને તેવી સ્થિતિમાં તેને આખા આયુષ્ય પ્રયંત અવિવાહીત રાખવી તે દેવળ અશક્ય નથી, પણ તદ્દવ અસંભવિત છે. તેમ છતાં ખ્રિસ્તી દેવજોને જે કુમારીકાઓ અર્પણ કરવામાં આવે છે, તેમને પોતાનું આયુષ્ય કૌભાર્યવસ્થામાંજ ગાળવું પડે છે, તેથી ઘણી વખતે વ્યભિચારના બનાવો બનતા સાંભળવામાં આવે છે. એટલુંજ નહિ પણ તેમાંની કેટલી કુમારિકાઓને ગર્ભપાત કરવા પડતા હશે તે વિચારવા

જેવું છે. જો તું બારીક તપાસ કરશે તો આવી સ્થિતિ તારા જાણવામાં આવ્યા વિના રહેશે નહિ. ઝાહરા ! જો તું આવી બાબતો જાણ્યા પછી પણ ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કરવા ઇચ્છતી હોય તો હું પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક કહું છું કે જીવિત અવસ્થામાં તો હું તેવું અપમાન કદી પણ સહન કરી શકીશ નહિ. મારી તિલાણુ અસીને તારા રક્તતું પાન કરાવીને હું પણ દેહ લાગ કરીશ. ખ્રિસ્તી ધર્મ શાસ્ત્રમાં ત્રણ ઇશ્વરનો ઉલ્લેખ કરેલો છે, પણ ઇસ્લામીઓ માત્ર નિરંજન નિરાકાર પરમાત્મા સિવાય બીજા કોઈની ભક્તિ કરતા નથી. ખ્રિસ્તી ધર્મ શાસ્ત્ર ઇસુખ્રિસ્તને ઇશ્વરના પુત્ર તરીકે ઓળખાવે છે પણ ઇસ્લામીઓ ઇશ્વરની ભક્તિને નિરંજન નિરાકાર, સર્વવ્યાપક, અને અનંત શક્તિ શાળી ગણી માત્ર તેનીજ પ્રાર્થના કરે છે. માત્ર આ જ મુદ્દાઓ ઉપરથીજ કોઈ પણ બુદ્ધિશાળી વ્યક્તિ ઉભય ધર્મોનું તોલ મથા મતિ કરી શકે છે. તારી મતિ કેમ બદલાઈ ગઈ તે મારા સમજવામાં આવતું નથી. ઝાહરા ! તું જાણે છે કે આ એક ઇસ્લામી સામ્રાજ્ય છે, તેથી ધર્મ વિરૂધ્ધના એક નજીવા કૃત્યનું પણ કેવું પરિણામ આવશે તેનો સંપૂર્ણ વિચાર કરીનેજ જો કરવું હોય તે કરજો. તારા ઉપર મને એવો પ્રેમ છે કે તારો વિયોગ હું એક નિમિષ માત્ર પણ સહન કરી શકીશ નહિ. તેથી જો મારો આશ્રય તજી જવાનો પ્રયત્ન કરીશ તો તેમાં મારા જીવની પણ હાની થશે. એટલુંજ નહિ પણ તારી મુખાધના પરિણામે અનેક પ્રાણુની હાની થશે. ખાતે તે જો કાંઈ વિપરીત વિચાર કર્યો હોય તે માંડી વાળ.”

આ પ્રમાણે પોતાની ભગિની ઝાહરાને હુંક હિપદેશ આપી ક્રિસ્તાઈ અશ્રુપ્રત કરવા લાગ્યો, રડતાં રડતાં તેનો કંઈક ઇંધાઈ ગયો,

અને તે નિશાશા નાખવા લાગ્યો. આવી સ્થિતિ જોઈને ઝોહરા શાંત રહી શકી નહિ, તેથી તેણે પોતાના ભાઈનું સાંત્વન કરતાં કહ્યું.

“ ભાઈ ! આપે તો એમજ માની લીધું કે હું ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કરવાની છું. પણ ભાઈ ! હજી મને તે ધર્મ ઉપર સંપૂર્ણ ભાવ નથી. તેમ છતાં જો હું તેનો અંગીકાર કરવાનો પ્રયત્ન કરું તો શું હું આપનો આશ્રય તજી જઈ શકું છું ? ”

ઝોહરા આ પ્રમાણે પોતાના ભાઈ જિઆદનું સાંત્વન કરી રહી છે તે વખતે જિઆદ કોઈ મુસલમાન ગૃહસ્થ સાથે તેના લગ્ન કરી દેવાનો વિચાર કરી રહ્યો છે, કે જેથી ઝોહરાનું રક્ષણ થાય અને પોતાને આ કામમાં સહાયતા મળે. ઘણીવાર વિચાર કર્યા પછી તે છેવટના નિર્ણય ઉપર આવ્યો. અને હાસ્યભરીત મુદ્રાથી તેણે પોતાની ભગિનીને કહ્યું. “ ઝોહરા ! હવે તું ઉમ્મર લાયક થઈ છે, તેથી કોઈ સદગુણી ઈસ્લામી યુવક સાથે તારું લગ્ન કરવાની મારી ઈચ્છા છે. કહે આ વિષયમાં તારો શો અભિપ્રાય છે ? હું આશા રાખું છું કે તું પણ મારા વિચારને અનુમોદન આપશે. ” ઝોહરાએ લજ્જાના ભાસથી પોતાનું અસ્તિક નમાવી લીધું, અને કાંઈ પણ જવાબ આપ્યો નહિ.

જિઆદ—ઝોહરા ! આ વિષયમાં તારો શો અભિપ્રાય છે તે જલદી નિવેદન કર, કેમકે તે વાત જાણવાને માટે હું આતુર છું. વ્યવહારમાં લજ્જા રાખવી હંચિત નથી.

ઝોહરા—પ્રિય બંધુ ! જેમ આપને મારા વિયોગથી કષ્ટ થવાનો સંભવ છે, તેમ મને પણ આપના વિયોગથી દારણ દુઃખ થશે. તે કારણથી હાત્રમાં લગ્ન કરીને હું આપનાથી દુર થવા ઈચ્છતી નથી.

ઝિઆદ—ખરેખર તારો વિયોગ મને પણ પસંદ નથી. તેથી લગ્ન પછી કંતો હું તમને ઉભયને મારી સાથે રાખીશ, અથવા તો તમે જ્યાં હશે ત્યાં હું આવી રહીશ.

ઝોહરા—(મસ્તિક નમાવીને) માફ લગ્ન કરવાની આટલી ઉતાવળ શા માટે કરો છો ?

ઝિઆદ—કેમકે તે માફ કર્તવ્ય છે. અને તું વયે પહોંચેલી હોવાથી હું મારા તે કર્તવ્યનું સત્વર પાલન કરવા માણું છું. તેથી તારે પણ મારા વિચારને અનુમોદન આપવું જોઈએ.

ઝોહરા—ભાઈ મને ક્ષમા કરો. હું હમણાં તો લગ્ન કરવા ઈચ્છતી નથી. તેમજ હું આપને વિનંતી કરું છું કે આપ પણ તે વિષયમાં કંઈ ઉતાવળ કરશો નહિ.

ઝોહરા તરફથી આવો નકાર મુચક પ્રતી કિતર મળવાથી ઝિ. આદના મુખ ઉપર ક્રોધના ચિન્હ સ્પષ્ટ જણાવા લાગ્યા. અને તેથી તે વિષે કંઈ પણ વધુ ન કહેતાં તે ક્રોધના આવેશમાં ઘર ખંડાર ચાલ્યો ગયો.



પરિશિષ્ટ ૬

સુંદરી કે પિશાચિણી ?

આગલા પરિચ્છેદમાં બતાવ્યા પ્રમાણે ઝોહરાએ લગ્નની માગણીના અસ્વીકાર કયાથી જિઆદ તે વિષે વિચાર કરી રહ્યા છે, એટલામાં તેની દાસી મરિયમ ત્યાં દોડી આવી. અને કહેવા લાગી “આપણા ઘરની પાસે જે યુવતી રહેવા આવી છે તે આપને બોલાવે છે.”

જિઆદ—શું મને બોલાવે છે ? કેમ ! કાંઈ પ્રયોજન ?

મરિયમ—પ્રયોજન વિષે તો હું કાંઈ પણ જાણતી નથી.

જિઆદ—હું સમજી શકતો નથી કે તેને માફ શું કામ હશે ? તોપણ જ્યારે તેણે મને બોલાવ્યો છે ત્યારે તેની પાસે ગયા વિના છુટકો નથી. ચાલ ! હું તારી સાથેજ આવું છું.

આ પ્રમાણે કહીને તે ઘરમાંથી બહાર નિકળ્યો. એટલે તરતજ પાડોસના ઘરની દિવાલ ઉપર તેણે બે યુવતીઓને ઉભેલી જોઈ. તેઓ જિઆદની માર્ગ પ્રતિક્ષા કરી રહી હતી, એમ તેમની મુખ મુદ્રા અને સ્થિર દષ્ટિ ઉપરથી જણાઈ આવતું હતું. તેમાંની એક યુવતીએ પોતાના સુઘડ શરીર ઉપર શુશોભીત વસ્ત્રો પરિધાન કરીને મુખ ઉપર જાળીદાર યુરખો નાખ્યો હતો, અને બીજી યુવતીએ સાદા વસ્ત્રો પરિધાન કર્યા હતા. તે ઉપરથી તે પહેલી યુવતીની પરિચારિકા હોય

તેમ જણાતું હતું. જિઆદના ઘર તરફ સ્થિર દષ્ટિએ કેટલીકવાર સુધી જોયા પછી તે સુંદર વસ્ત્રધારી યુવતીએ પોતાની સહચરીને કહ્યું. “ હમીદા ! મેં તને જે વાત કહી છે તેની સત્વર વ્યવસ્થા કર. ”

આ વાક્ય પુરૂં થયા પહેલાં જિઆદ ત્યાં આવી પહોંચ્યો, એટલે દાસી હમીદાએ તેને પૂછ્યું “ શું આપજ આ મકાનમાં રહો છો ? ”

જિઆદ—જી. હા. હુંજ આપની પાડોસમાં રહું છું.

હમીદા—તે આપનું પોતાનું ઘર છે કે ભાડાનું ?

જિઆદ—નહિ તે માંડે પોતાનું વડિલોપારજિત મકાન છે.

હલાવા—હમીદા ! તું તો નકામી વાતો કરી રહી છે, આપણા મુદ્દાની વાત શા માટે કરતી નથી ?

આ બીજી સ્ત્રીનો કંઈ એવો તો સુમધુર હતો કે જિઆદે તેની અમૃતમય વાણીનું આનંદપુર્વક સુધાપાન કર્યું. અને તેનો મધુર કંઠધ્વનિ પૂનઃ સાંભળવાના હેતુથી તેણે ઉક્ત રમણીને ઉદ્દેશીને કહ્યું શ્રીમતી ! આપની આંતરિક અભિલાષાઓ આપનાજ મુખે વ્યક્ત કરવાને કાંઈ વાંધો છે ? જો તેમ ન હોય તો ઘણી ખુશીથી તે નિવેદન કરો. ”

હલાવા—મહાશય ! મારી દુષ્પદ સ્થિતિનું શું વર્ણન કરું ? હું એક દુખી અખળા છું. માંડે મકાન બારસીલોનીઆમાં આવેલું છે. મારા પતિનું નામાભિધાન બ્રહ્મ હતું. તે શાહી લશ્કરના એક સેનાધ્યક્ષ હતા. અને એસીયાના યુદ્ધમાં સ્વર્ગવાસી થયા છે, તેમના સ્વર્ગવાસથી મને માંડે જીવન મિથ્યા ભાસવા લાગ્યું. તેથી સ્થાવર અને જંગમ મિલકત વેચી નાખીને મારી આ સહચરી હમીદા સાથે અહિં

આવી રહીશું. અને સમ્રાટ અખદુર્હમાન પાસે જઈને મારા ભરણુ પોષણ માટે તેમને વિનંતી કરવાની અપેક્ષા રાખું છું.

ઝિઆદ—શ્રીમતી ! ખરેખર આપની સ્થિતિ ઘણી દયાજનક છે. પણ મને આશ્ચર્ય થાય છે કે આટલા આટલા સંકટો સહન કર્યા છતાં આપે કોઈ મુસલમાન સદગૃહસ્થ સાથે પુનર્લગ્ન કેમ ન કરી લીધું ? આ વાક્ય સાંભળીને તે રમણીએ પોતાનું મસ્તિક નીચું નમાવી લીધું તેથી તેની પરિચારિકા હમીદાએ ઝિઆદન પ્રશ્નનો પ્રતીક્ષિતર આપતાં કહ્યું “મહાશયમારી શેઠાણીને તેમના પતિ સાથે અગાદ પ્રેમ હોવાથી તેમણે તેમના મૃત્યુ પછી પુનર્લગ્ન નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી છે. પ્રારબ્ધની બિંદુ ઘણી વિચિત્ર છે, કે માત્ર લગ્ન થયા પછી બીજેજ વરસે તેમને વૈધવ્ય પ્રાપ્ત થયું.

ઝિઆદ—તમારી શેઠાણીનું કર્ણભય વૃતાંત સાંભળીને મને ઘણો શોક થયો છે. જેવી ઈશ્વરની ઇચ્છા ? આ પૃથ્વી ઉપર જન્મ પામેલી પ્રત્યેક વસ્તુ તેની આજ્ઞાને આધીન છે, તેની સત્તા આગળ કોઈનું કંઈ ચાલતું નથી. તેની ઇચ્છાને આપણે સર્વે આધીન છીએ અને કાળચક્રની પ્રબળગતિમાં રાય રંક સર્વે એક સરખી રીતે પીસાઈ જાય છે, આવી રીતે સુખ દુઃખની ઘટમાળ ધ્યાન કરે છે, તેથી તેને માટે શોક કરવો બિચ્છા છે. વાર પણ આપની શેઠાણીનું નામાભિધાન શું છે ?

હમીદા—સુર મહાશય ! મારી શેઠાણીનું નામ “હલાવા” છે. આ વખતે હલાવાનો ખુરખો આકસ્મિક રીતે તેના સુંદર મુખડા ઉપ-સ્થી રહેજ ખસી ગયો, અને તેથી તે ખુરખાડપી વાદળામાં છુપાઈ રહેલા તેના મુખ ચંદ્રના દર્શનકરી ઝિઆદે કહ્યું “વાર એ બધું તો

ડીક. પણ આપે મને અહિં શા માટે બોલાવ્યો છે, તે વિષે તો આપે કંઈ કહ્યું નહિ ? ”

હલાવા—હું આપને પહેલાંથીજ કહી ચુકી છું કે અત્રે મારો વાલી વારસ કોઈપણ નથી. અરે એટલુંજ નહિ પરંતુ મારી મરણ ક્રિયા કરનાર પણ અહીં કોઈ નથી. તેથીજ આવા એક મોટા શહેરમાં એકલી રહેતાં ગભરાઉં છું. તેથી અમારી દેખરેખ રાખવા માટે આપને વિનંતી કરું છું. જો આપનાથી બીજું કંઈ ન બને તો પણ નિત્ય એકવાર અમારી ખબર લેવાને આવતા રહેજો. આપના સિવાય મારો આશ્રયદાતા બીજો કોઈ નથી. હવેથી હું આપની સાથે કોઈ પણ પ્રકારનો ભેદ ભાવ રાખીશ નહિ. આપ કંઈ પણ સંકેત વિના મારા ઘરમાં બેઘડક આવજો. જિઆદ સેની ઉપરોક્ત વિનંતી સાંભળીને આશ્ચર્યચકિત થયો. અને થોડીવાર સુધી કંઈ પણ જવાબ આપી શક્યો નહી. તેને આશ્ચર્યમાં લીન થએલો જોઈને હલાવાએ કહ્યું “શું મારી વિનંતી સ્વીકારવામાં આપને કંઈ અડચણ છે ?”

જિઆદ—આપની માગણી સ્વીકારવામાં મને કંઈ પણ અડચણ નથી. હું આપને દરેક પ્રકારની સહાયતા આપવાને તૈયાર છું. એટલુંજ નહિ પણ આપનું કરણામય વૃત્તાંત સાંભળીને મને આપના ઉપર ઘણી દયા આવે છે. હું એજ વીચાર કરતો હતો કે નિત્ય આપની પાસે આવી શકીશ કે નહિ ? મેં છેવટે આપની પાસે નિત્ય આવવાનો નિશ્ચય કરી લીધો છે.

હલાવા—મહાશય ! આ વાત સાંભળીને મને ઘણો આનંદ થયો. હવે હું આપના ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખું છું. આજે ત્રણ દિવસે થયા હું અહિં રહેવા આવી છું. પણ મારી એકાંત સ્થિતિના

વિચારોમાં મેં અહાર નિદ્રાનો ત્યાગ કર્યો છે. આપને પૂન યાદ દેવરાવું છું કે અહિંઆં આપના સિવાય મારો આશ્રયદાતા અન્ય કોઈ નથી.

જિઆદ—આપ નચિંત રહો. આપને દરેક પ્રકારે સહાયતા આપવી એ માં પરમ કર્તવ્ય છે. પછી કોઈ વાતનું સ્મરણ થઈ આવતાં તેણે પૂછ્યું શું આપે “કુરાને શરીરનું જ્ઞાન સંપાદન કર્યું છે.”

હલાવા—જી. હા. મેં કુરાનશરીરનું સંપૂર્ણ શિક્ષણ મેળવ્યું છે, એટલુંજ નહિ પરંતુ અરબી ભાષા પણ સારી રીતે જાણું છું. માં લગ્ન થયું તે સમયે કવિતા બનાવવાનો મને ઘણો મોહ હતો, અને મારી કવિતાઓ સમાજમાં ઘણી વખણાતી હતી. પરંતુ પતિના સ્વર્ગવાસ પછી તે સઘળું વિસરી ગઈ.

જિઆદ—આપ એક સુશિક્ષિત અબળા છો, એ વાત જાણીનેહું ઘણો પ્રસન્ન થયો છું. અને તેથી આપના ઉપરની મારી પ્રિતીમાં ઘણો વધારો થયો છે. વાઝ હવે હું અહિંથી વિદાય થાઉં છું. ઇશ્વર ઇચ્છા હશે તો કાલે આપની પાસે આવીશ, અને તે પહેલાં જો કાંઈ કામ હોય તો મને બોલાવી લેજો. આ પ્રમાણે કહીને તે પોતાના ઘરમાં ચાલ્યો ગયો. તેના ગયા પછી તે વેશધારી ખ્રિસ્તી રમણીઓ પણ પોતાની યુક્તિ સફળ થએલી જોઈને હસતી હસતી ઘરમાં ચાલી ગઈ. જિઆદે પોતાની ભગિની જોહરાને જે અસરકારક ઉપદેશ આપ્યો હતો, તેની તેના ઉપર સારી અસર થઈ. પણ તે ખ્રિસ્તી ધર્મની વાસનાને સમુજગી તિલંજલી આપી શકી નહિ, એટલુંજ નહિ પણ ખ્રિસ્તીઓને મુસલમાનો કરતાં વધારે દયાળુ સમજતી હતી. તેની આવી ખોટી બ્રમણા જિઆદ કોઈ પણ રીતે દૂર કરી શક્યો નહિ. એટલુંજ નહી પણ જિઆદે ખ્રિસ્તી સાધ્વીઓના દુરાચાર વિષે જે

વાત તેને કહી હતી, તે તેને કપોળ કલ્પિત અને સદંતર અસત્ય લાગી. ખ્રિસ્તી ધર્માધ્યક્ષો અને સાધ્વીઓને તે અતિ પવિત્ર અને ધર્મપરાયણ ગણતી હતી. તેથી તે ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કરવાને ઉત્સુક હતી, પણ પોતાની મનેચ્છાઓ સફળ કરવામાં તેને બે પ્રકારની ચિંતા હતી, એકતો પ્રાણ જવાનો ભય. અને બીજું પોતાના ભાઈએ ઉતાવળે પોતાનું લગ્ન કરી આપવાની આપેલી ધમકી. આવી ચિંતાઓને લીધે તે લાંબા સમય પ્રયત્ન કાંઈ પણ નિર્ણય ઉપર આવી શકી નહિ. ભવિષ્યમાં કેવો માર્ગ મહણ કરવો તે વિષે એક દિવસે તે વિચારમયસ્ત સ્થિતિમાં બેઠી છે એટલામાં તેના ભાઈ તેના ઓરડામાં આવ્યો. ઘરમાં પ્રવેશ કરતાં જ ઝિઆદે નિજ ભગિનીને કહ્યું કે “ઝાહરા! આપણા પાડોસમાં જે યુવતી રહેવા આવી છે, તે ઘણી જ ભલી અને ધર્મપરાયણ છે. હું તેને હમણા જ મળી આવ્યો. તેની સાથે ઓળખાણ થવાથી મને ઘણો આનંદ થયો. તે દરેક વાતે સદગુણ સંપન્ન છે, પણ બિચારી એકવાતે ઘણી હતભાગ્ય છે.”

ઝાહરા—તે કેમ ?

ઝિઆદ—તે બિચારીને બાળવયમાં જ વૈધવ્ય પ્રાપ્ત થયું છે. તેનો પતિ એશીયાના યુદ્ધમાં પ્રાણ ત્યાગી ગયો છે. આ પૃથ્વી ઉપર તેને દોષનો આશ્રય નહિ હોવાથી મેં તેને પુનર્લગ્ન કરવા માટે ઘણી શિખામણ આપી, પણ તેણે મારી શિખામણનો અનાદર કર્યો.

ઝાહરા—શું તેના ઘરમાં એક પણ પુરૂષ નથી ?

ઝિઆદ—દોષજ નહિ. અને તેથી જ તેણે મને પોતાની સમક્ષ બોલાવી તેમે મારા આશ્રયની વાંચ્છના કરી.

ઝાહરા—તો શું આપે તેની માગણી સ્વીકારી કે નહિ ?

જિઆદ—તેનું કરુણામય વૃતાંત સાંભળીને મને તેના ઉપર ધણી દયા આવવાથી મેં તેની માગણી સ્વીકારી છે.

ઝોહરા—પ્રિયબંધુ ! આપે ધણું સાંઠે કામ કર્યું છે, મંકટમાં આવી પડેલા માણસને સહાયતા આપવી એ પ્રત્યેક વ્યક્તિનું કર્તવ્ય છે. અને આપણા ધર્મમાં તો તે એક અતિ મહત્વનું કામ ગણાય છે.

જિઆદ—ખચિત ઝોહરા ! તારું કથન અક્ષરશઃ સત્ય છે, હાલમાં હું કેવા અગત્યના કાર્યમાં રોકાએલો છું તે તો તને સુવિદીત છે. ઉક્ત કારણથી તેની માગણી સ્વીકારવાની મારી ઇચ્છા ન હતી, પરંતુ તેની નીરાધાર સ્થિતિ જોઈ, અને મધુર વાણી સાંભળીને હું તેની માગણીને તુચ્છકારી શક્યો નહિ.

ઝોહરા—પ્રિયબંધુ ! આપના મુખે તે રમણીના વખાણ સાંભળીને તેના દર્શન કરવાની મને વાંચ્છના થાય છે.

જિઆદ—શું “હલાવા”ને મળવા ઇચ્છે છે ?

ઝોહરા—હલાવા કોણ ? શું તે સુંદરીનું નામ હલાવા છે ?

જિઆદ—હા ! તેમજ છે.

ઝોહરા—અહા ! કેવું સુંદર નામ ?

જિઆદ—મારી ઇચ્છા છે કે તેની સાથે આજેજ તારી ઓળખાણ કરાવું. ખચિત ઝોહરા તેના સહેવાસમાં તને ધણો આનંદ થશે.

ઝોહરા—તો શું આપ તેને મળવા માટે અહરનિશ તેને ઘેર જાઓ છો ?

જિઆદ—હા. તેણે મને તેમ કરવાનું કહ્યું છે. તે મને પોતાનો પરમ સ્નેહી ગણીને મારી સાથે કોઈ પણ પ્રકારની ભિન્નતા રાખતી

નથી. આ પમાણે વર્તાલાપ કરી રહ્યા પછી ઝિઆદે ભોજન લાવવાની દાસીને આજ્ઞા કરી. એટલે મરિયમ કાચના વાસણોમાં ભોજન સામગ્રી પીરસી ગઇ. એટલે બંધુ ભગિની હેતથી સાથે જમ્યા. ભોજન આરોગી રહ્યા પછી પોતાની બેનને ઉદ્દેશી ઝિઆદે કહ્યું “ઝોહરા ? તે આજે કુરાને શરીફનું અધ્યયન કર્યું છે કે નહિ ?”

ઝોહરા—આપ તો પ્રભાતે ઇશ્વરોપાસના કરીને ફરવા માટે ચાલ્યા ગયા. પણ જગતનિયંત્રની સ્તુતિ કર્યા પછી મારો જીવ એવો તો ગભરાયો કે હું આપણા પવિત્ર ધર્મ પુસ્તકનું અધ્યયન કરી શકી નહિ.

ઝિઆદ—આવા કાર્યોમાં અનિયમીત ન થવું જોઇએ. વાર પણ તું કુરાનેશરીફ માત્ર મોઢેથી વાંચીજાય છે, કે તેનો ભાવાર્થ સમજવાનો પણ પ્રયત્ન કરે છે ? ઉક્ત પવિત્ર પુસ્તકનો ભાવાર્થ સમજવા માટે મેં તને આપેલું પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી છે.

ઝોહરા—ભાઈ ! આજ કાલ તો મારો જીવ એવો ગભરાય છે કે વાંચવા લખવાનું કાંઈ ગમતું નથી. તેમજ કામકાજમાં પણ ચિત્ત લાગતું નથી, તેથી શોકઋસ્ત બનીને એકાંતમાં બેસી રહું છું.

ઝિઆદ—એવી તને શી ચિંતા છે કે જેથી તું નિરંતર ઉદાસ રહ્યા કરે છે ?

ઝોહરા—ભાઈ ! મારી ઉદાસીનું કારણ બીજું કાંઈ નથી, પણ ઘરમાં એકલી અટુલી રહેવાથીજ ગભરાઉં છું.

ઝિઆદ—ડીક ? હલાવાના પરિચયથી તારે તે સંકટ પણ થોડા સમયમાં દુર થશે. હવે તું આપણા પવિત્ર ધર્મ પુસ્તકનું અધ્યયન કરી લે, અને જે શ્લોક તારા સમજવામાં ન આવે તે મને પૂછ ?

ભાઈની આજ્ઞા શિરોમાન્ય ગણીને ઝોહરા પોતાના ઝોરડામાં ગઇ, અને પવિત્ર ધર્મ પુસ્તકનું અધ્યયન કરવા લાગી, પણ તેનું ચિત ચક્રોળે ચઢેલું હોવાથી તે પવિત્ર પુસ્તકના પાઠનમાં તેને કાંઈ પણ રસ પડ્યો નહિ.

ઝોહરાના ગયા પછી ઝિઆદ મનમાં વિચારવા લાગ્યો. કે ઉચ્ચ કુળમાં જન્મેલી એક ઇસ્લામી બાળા કાંઈ પણ પ્રયોજન વિના મારી સાથે આટલો ઘાઠો સંબંધ શા માટે વા શા ઉદ્દેશથી રાખતી હશે ? તેમાં તેનો કાંઈ સ્વાર્થ તો નહિ હોય ? તે પણ કેમ કહી શકાય ? આ સ્વાર્થી દુનિઆમાં પ્રત્યેક વ્યક્તિ પોતાનો સ્વાર્થ સાધવાનેજ પ્રયત્ન શીળ રહે છે, તો મારી સાથેના સંબંધમાં તેનો કાંઈ પણ સ્વાર્થ નહી હોય તેની ખાત્રી શી ? આ પ્રમાણે પોતાના અંતરણુને શંકાશીલ બનાવીને પાછો પોતેજ મન વાળતો કે-ના ! ના ! તેમ હોઇ શકેજ નહિ, આવા સરળ અંતરણુની યુવતી કોઈની સાથે કપટ કરે એ કેવળ અસંભવીતજ નથી, પણ સર્વાંશે અશક્ય છે, તેથી તેના વિષે ખોટા વિચારો કરવામાં પણ હું પાપ કરું છું. મારી સઘળા આશંકાઓ અંતરણુની નિર્બળતાનેજ આભારી છે. ”

આ પ્રમાણે મનમાં વિચાર કરતો કરતો તે નિદ્રાધીન થયો.



પ્રિય પાઠક ! આ હજીવા બીજી કોઈજ નહિ, પણ ઝોહરાનું અપ હરણ કરવા આવેલી “ફ્લોરેન્ડા” નામક ખ્રિસ્તી ધર્મની એક સેવિકા હતી. ખ્રિસ્તીઓની સભામાં ઝોહરાનું હરણ કરવા માટે તેણે જે પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી, તે તો તને કદાચ સુવિદીત હશેજ. પ્રયાજક

પરિશિષ્ટ ૭ મું.

પ્રપંચજળ અને પાપવાસના

ગત પરિચ્છેદમાં બતાવ્યા પ્રમાણે જિઆદ વારંવાર હલાવાના ઘરમાં જવા આવવા લાગ્યો. તે કપટ કળા નિપુણ સુંદરીએ તેના ઉપર એવું તો આકર્ષણ કર્યું કે તે કેટલીકવાર તો બળે ત્રણ ત્રણ ઘટિકા પ્રયંત ત્યાં બેસી રહેતો. વળી તે યુવતી તેના પડદો પણ કરતી ન હોવાથી તે તેનું મુખચંદ્ર ખુલ્લી રીતે જોઈ શકતો હતો. એક સૌંદર્યમયી વસ્તુ વારંવાર જોવાથી તેની અંતકરણ ઉપર ઉંડી અસર થાય છે. તેજ પ્રમાણે હલાવાના સૌંદર્યે જિઆદના અંતકરણ ઉપર ભારે અસર નિપજાવી હતી, તેતો તેને એક અદ્વિત્ય સૌંદર્યમયી સુંદરી સમજતો હતો. તેથી થોડાજ દિવસમાં જિઆદ હલાવાની કપટ જળમાં સપડાઈ ગયો.

અન્ય વસ્તુઓ કરતાં તે સુંદરીની ઉચ્ચ કેળવણી અને ધર્મ પરાયણતાએ તેના ઉપર સારી અસર નિપજાવી હતી, અને તેને મોહ લુબ્ધ બનાવ્યો હતો. જ્યારે જ્યારે તેને હલાવાને ત્યાં જવાનો પ્રસંગ મળતો, ત્યારે ત્યારે તે તેને કુરાને શરીફતું અધ્યયન કરતી જોતો હતો. ટુંકમાં તેના સઘળા હાવભાવ અને કપટ કળાઓ જિઆદ જેવા એક અનુભવહીન યુવકનું આકર્ષણ કરવાને સફળ નિવડ્યા.

આ સધળી કપટ લીલાઓ ઉપરાંત તે જિઆદ તન્ક કપટ યુક્ત પ્રેમ પણ દર્શાવતી હતી. તેથી તેતો એમજ સમજતો હતો કે હલાવા અને અંતકરણપુર્વક ચાહે છે. જેમ જેમ દિવસો જતા ગયા તેમ તેમ તે વેશધારી ખ્રિસ્તી રમણીની કપટ કળાઓ વિસ્તાર પામતી ગઈ. અને દિવસમાં એ વાર પોતાની પાસે આવવાની જિઆદને વિનંતી કરવામાં પણ તે ચૂકી નહિ.

અનુભવહીન જિઆદતો તેવું ઇચ્છતોજ હતો, તેથી “ ગમતું હતું અને પૈધે બતાવ્યું.” એ મહાન સુત્રાનુસાર તેણે ઉપરોક્ત માગણી સત્વર સ્વીકારી લીધી. અને ધીમે ધીમે તેમનો સંબંધ એટલી સીમા પ્રયંત વધતો ગયો, કે દિવસમાં તે અનેકવાર પોતાની ઇચ્છિત પ્રિય-તમાને ત્યાં જતો. જે કે તે હલાવા ઉપર આટલી હદ સુધી મોહ લુબ્ધ થયો હતો, તો પણ તેણે પોતાની ભગિની સાથે તેનો પરિચય એકાએક કરાવ્યો નહિ. તેનું કારણ એજ હતું કે તેણે હજી સુધી પોતાની મનોવાંચ્છિત સુંદરીના ગુણ દોષનું પરિક્ષણ કર્યું નહતું, અને તેથી તે વિષે સંપૂર્ણ ખાત્રી થતાં સુધી તેનું મન શંકાશીલ રહેતું હતું. જે કે અત્યાર સુધી હલાવા એ તો ઝોહરા સંબંધે એક શબ્દ માત્ર પણ ઉચ્ચાર્યો ન હતો, પરંતુ ઝોહરા તેને મળવા માટે આતુર હતી. અને તે વિષે નિત્ય નિજ બંધુને ભલામણ પણ કરતી હતી. પરંતુ જિઆદ વાયદા કરીને તે વાત ઉડાવી દેતો હતો. જેમ જેમ દહાડા વીતતા ગયા તેમ તેમ જિઆદને હલાવા ઉપર વિશ્વાસ આવતો ગયો, અને તેથી પોતાની ભગિનીને તેના સંબંધમાં લાવવા માટે તે ઉદ્યુક્ત બન્યો.

એક દહાડો સાયંકાળની પ્રાર્થના પુરી કરી રહ્યા પછી તે હલા-

વાને ત્યાં ગયો. તે સમયે હલાવા ઇશ્વરોપાસના કરવામાં ઉચ્ચકત હતી તેથી તેની સહચરી હમીદાએ જિઆદને એક ઓરડામાં બેસાડ્યો. થોડી વાર પછી પ્રાર્થનાના કાર્યથી મૂકત થઇ હલાવા પણ ત્યાં આવી. અને નિજ ધર્મપરાયણતાની જિઆદ ઉપર સારી છાપ પાડવા માટે દ્વારમાં પ્રવેશ કરતાંજ પોતાની દાસી ઉપર ઇશ્વર સ્તુતિ નહિ કરવા માટે દોષારોપણ કરવા લાગી. પ્રતીક્રિતરમાં હમીદાએ કહ્યું. “શ્રીમતી ! કેટલીકવાર હું ઘર કાર્યમાં એવી તો ગુંથાઇ જાઉં છું, કે મને ઇશ્વરોપાસના કરવાનો સમયજ પ્રાપ્ત થતો નથી. ”

હલાવા—મેં તને હજાર વખત કહ્યું હશે કે પ્રાર્થનાનો સમય નિકટ આવતાંજ તારે ગમે તેવા અગત્યના અને તાત્કાલિક ગૃહકાર્યને પણ તિલાંજલી આપી જગતનિયંતાની સ્તુતિ કરવામાં ઉચ્ચકત થવું, પણ શીલા ઉપર પાણીની પેડે તારા ઉપર મારા કથનની કાંઇ પણ અસર થતી નથી.

હમીદા—જે હું તેમ કરીશ તો કામ અધુરું રહેવાથી તમેજ મને ઠપકો આપવાને તૈયાર થઇ જશો, અને તે પ્રસંગે તમારી આ શિખામણ હવામાં ઉડી જશે.

હલાવા—ગૃહકાર્યને માટે તો આખો દિવસ અને આખી રાત શેપ રહે છે, તો શું તેટલો સમય તારે માટે બસ નથી કે પ્રાર્થના જેવા સદ્કર્મમાં આવા ક્ષુદ્ર બહાના બતાવે છે ? તદુપશંત જે તું નિયમ સર ઇશ્વરોપાસના કરતી રહેશે તો ગમે તેવું અગત્યનું કામ રહી જવા છતાં પણ હું તને કાંઇ પણ ઠપકો આપીશ નહિ. હજી પણ સમય છે, માટે જા ! જલ્દીથી પ્રાર્થના કરી લે.

હમીદા—જેની આપની આજ્ઞા.

આ પ્રમાણે કહીને તે ત્યાંથી ચાલી ગઈ. તેના ગયા પછી સ્મિત હાસ્ય કરીને જિઆદે કહ્યું “લલને ! ભાષણ કરી રહ્યા કે ? જો તે કાર્યથી પરવાર્યા હો તો આવો અહિં બેસો.” એટલે મંદ મંદ હાસ્ય કરતી, અને તિવ્ર કટાક્ષથી પોતાના પ્રેમીનું અંતઃકરણ વિંધતી તે તેની પાસે જઈ બેઠી. આ પહેલોજ પ્રસંગ હતો કે જિઆદે તેની સાથે છુટથી વાત કરી, અને હલાવાએ સ્મિત હાસ્યથી તેનો પ્રતીક્રિત્તર વાળ્યો. માત્ર એટલેથીજ તે સંતોષ પામી નહિ, પણ પોતાની કપટકળાં આગળ અને આગળ વિસ્તારવા માટે તે તેનાં પડખામાં જઈને બેઠી. અને સ્મિત હાસ્ય સહિત કટાક્ષ કરીને કહ્યું “મહાશય ! આ દાશીને શી આજ્ઞા છે ?”

તે સમયે તેણે એવા તો સુંદર વસ્ત્રો પરિધાન કર્યા હતા, કે જો તેની સૌંદર્યતામાં દસ ગણો વધારો કરતા હતા. તદુપરાંત તે જુવાનીના પુર જ્વારમાં ખીલતી હોવાથી જિઆદ જેવા એક અનુભવહીન યુવકને મોહ ઘેલો બનાવીને પોતાની કપટજ્વળમાં સપડાવવાને શક્તિમાન હતી. અને આ સમયે તો તેના હાવ ભાવ જિઆદના પ્રાણ લઈ રહ્યા હતા. તે એકાગ્રચિત્તે તેના નાજુક અને શુશોભીત અવયવોનું નિરીક્ષણ કરીને તેના મુખચંદ્રનું સુધાપાન કરી રહ્યો હતો. જો કે જોહરા હલાવા કરતાં પણ વધારે સૌંદર્યમયી હતી. પરંતુ ઈસ્લામી રીતી નીતી અનુસાર તેમાં લજ્જાનો ભાગ વિશેષ હોવાથી તે પોતાના બંધુ સાથે વાત કરવામાં પણ દૃષ્ટિ પૃથ્વી તરફ રાખતી હતી. તેથી ઉલટું હલાવા પોતાની જાતીના આચાર વિચાર પ્રમાણે પર પુરૂષ સાથે વાત કરવાને ટેવાએલી હોવાથી તે કંઈ પણ સંકોચ વિના હાવ ભાવથી જિઆદ સાથે વાર્તાલાપ કરતી હતી, અને પ્રસંગોપાત મદન સર ફેંકવાને પણ ચુકતી નહિ. એક લજ્જાશીલ યુવતી કરતાં યુવકને

આવી હાવભાવવાળી રમણી વધારે પસંદ પડે છે, અને તદ્દનુસાર આપણો ઝિઆદ પણ તે કપટકળા નિપુણ ખ્રિસ્તી લલના ઉપર મોહ શેલો બની ગયો હતો. તેમ છતાં તેણે અત્યાર સુધી પોતાની મનો-વાંચ્છિત પ્રિયતમા સાથે કાંઈ પણ અયોગ્ય ચેષ્ટા કરી ન હતી. પણ તે અત્યારે તેના તરફ જે ભાવથી જોઈ રહ્યો હતો, તે ઉપરથી તેના ગુણદોષથી અપરિચિત વ્યક્તિતો એવુંજ અનુમાન કરી લે કે તેની વાસના પાપમયી છે.

પ્રથમ દર્શાવ્યા પ્રમાણે જ્યારે હલાવાએ સ્મિત હાસ્યથી તેને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે મહાશય આ દાસીને શી આજ્ઞા છે? ત્યારે તે એવો તો મોહાતુર બની ગયો હતો કે કાણે કાણે પોતાની પ્રિયતમાને આલિંગન કરવાની તેની ઇચ્છા થતી હતી. તેમ છતાં તે ધીરજ ધરીને પોતાની જગ્યાએ બેસી રહ્યો, તેની આકુળવ્યાકુળતાનો લાભને લઈ તેને એક તિક્ષણ મદન શરથી ધાયલ કરતાં તે કપટકળા નિપુણ રમણીએ કહ્યું. 'પ્રાણેશ! માત્ર થોડાજ દિવસમાં આપે મને એવીતો વશ કરી લીધી છે કે જેનું યથોચિત વર્ણન કરવાને હું અશક્ત છું. આપના દર્શન વિના મને એક પળ પણ ચેન પડતું નથી, એટલુંજ નહિ પણ આપના વિયોગમાં મને અન્ન પણ ભાવતું નથી, અને રાત્રે સુષ્પર્ણ નિદ્રા પણ આવતી નથી. જે સ્કેજ આંખ લાગે છે તો આપ સ્વપનામાં દર્શન દઈ મને વિરહાકુળ બનાવીદો છો. જે દિવસથી આપના દર્શન થયા છે તે દિવસથી મેં અહાર વિહાર અને નિદ્રાનો ત્યાગ કર્યો છે. અહરનિશ આપનું મુખ ચંદ્ર જોયા કરું તેવી ઇચ્છા થાય છે. આપના સહેવાસમાં મને આ ઘર સ્વર્ગ જેવું લાગે છે. પણ આપના વિયોગમાં તે નિર્જન વનસમાન, અને તેમાંની સઘળી વસ્તુઓ વિષ જેવી લાગે છે. અત્યારે તો જાણે હું સ્વર્ગસદનમાં બેસી અમૃતપાન કરતી હોઉં તેવો આનંદ

થાય છે. આપે આપની આકર્ષણ શક્તિવડે માંડે અંતકરણ જીતી લીધું છે. હમણા માંડે અંતકરણ મારે સ્વાધીન નથી, પણ તે આપના તરફ આકર્ષાયેલું છે, અને તેથી તે આપની આજ્ઞા શિરોધાર્ય કરવાને મને પ્રેરે છે. આપના પરિચયથી હું મને ઘણી ધન્યભાગ્ય ગણું છું. અને આપે આ રંક દાશી ઉપર જે મહદ્ કૃપા કરી છે, તેનો બદલો તો આખા આયુષ્ય પ્રયંત પણ વાળી શકું તેમ નથી. આપે કરેલા ઉપકારના બદલામાં આપને આપવા જેવું મારી પાસે કંઈ પણ નથી. મારી પાસે જે છે તે માત્ર માંડે આ શરીર, અને તેમાં રહેલું અંતકરણ, કે જે આપે ચોરી લીધું છે. તેથી જ્યારે આપે મારા અંતકરણનું હરણ કર્યું છે, તો આ શરીર પણ હું આપનેજ સમર્પણ કરું છું. કેમકે અંતકરણ વિના શરીર મારે શા ઉપયોગનું છે ?

ઝિઆદ—આપે તો આપની પ્રેમ કથા મને સંભળાવી. પરંતુ હવે મારી પણ પ્રેમકથા સાંભળો. જે દિવસથી મેં આપને જોયાછે તે દિવસથી હું માંડે ભાન ભૂલી જઈને ખાતાં, પીતાં, ચાલતાં ફરતાં, બેસતાં ઉઠતાં, દરેક કાર્યમાં અને દરેક સ્થળમાં આપનાજ દર્શન કરું છું. આપની સુરમ્ય પ્રતિમા મારા હૃદય મંદિરમાં સ્થાપન થઈ ચુકી છે. અને આપનું મનહર મુખ હું તો મારા ચક્ષુઓ આગળજ ભમે છે. હું આપને એક પણ પણ વિસારી શકતો નથી, અર્થાત આપનો વિયોગ એક ક્ષણ માત્ર પણ સહન કરી શકતો નથી. આપના દર્શનથી મને ઘણો હર્ષ થાય છે, ખરેખર આપે મારા ઉપર મોહીની મંત્રનો પ્રયોગ કર્યો છે. અરે એટલુંજ નહી પણ મારા શરીરમાં કામ રૂપી રોગ ઉત્પન્ન કર્યું છે, તેથી તેની ચિકિત્સા પણ આપેજ કરવી જોઈએ.

ઝિઆદની વિહવળતા સમજી જઈને તેવી સર્વોત્કૃષ્ટ તક હાથથી નહિ જવા દેવા માટે હલાવાએ પોતાની પ્રેમ રૂપી કપટ જાળ વિસ્તારવા માંડી. અને તેને અંતકરણપુર્વક ચાહતી હોય તેવો દોંગ કરવા લાગી. તેની સઘળી એજાઓ સફળ થઈ. તે અનુભવહીન યુવક તેની કપટકળા કળી શક્યો નહિ, તેથી તેને આશ્વાસન આપવા માટે તેનો સુકોમળ કર ગ્રહીને તેણે કહ્યું “હલાવા! નિશ્વાસ નાખવાનું પ્રયોજન શું છે તે મને સત્વર જણાવો? તમારી આત્મી સ્થિતિ એક નિમિષ માત્ર પણ હું સહન કરી શકતો નથી.”

હલાવા—હું મારા હતભાગ્ય ઉપર નિશ્વાસ નાખું છું કે જોણે મને અનેક પ્રકારે સંતાપી છે.

જ્યારે હલાવા ઉપર પ્રભાણે ખોલી રહી હતી, ત્યારે ઝિઆદ તેનો કોમળ કર નિજ કરમાં પકડીને તેનું નિરિક્ષણ કરી રહ્યો હતો. તેમ કરતાં તે સુંદરીના હાથ ઉપર મેલ જોવામાં આવ્યાથી તેણે કહ્યું. “હલાવા! તમે તમારા હાથ ધોતા નથી? જુઓને તેના ઉપર કેટલું મેલ છે? મને ઘણું આશ્ચર્ય થાય છે કે તમે વજુ કેવી રીતે કરો છો?”

હલાવા—મારા પતિએ સ્વર્ગવાસ કર્યો, તે દિવસથી મને મારા દેહનું પણ જ્ઞાન નથી તો નહાવા ધોવાની શુદ્ધિ તો ક્યાંથીજ હોય. મહિનામાં એકવાર પણ સ્નાન કરવાની ઇચ્છા થતી નથી, અત્યાર સુધી હું જેવા તેવા લુગડાં પહેરતી હતી, પરંતુ આપની સાથે સંબંધ થયો ત્યારથીજ આવા સારા વસ્ત્રો પહેરું છું.

જો કે ઝિઆદના પ્રશ્નથી હલાવા ગભરાઈ ગઈ હતી, પણ પોતાનો ભેદ કળાઈ ન જાય એટલા માટે હિમ્મત રાખી તેણે ઉપર



J. J. Patel
1911

.....હલાવા રહવાની વ્યર્થ ચેષ્ટા કરતી કરતી તેના ખોળામાં બેઠી પડી.
 ઝાહરા ભા. ૧ લેા
 પૃષ્ઠ. ૬૫
 અમરસિંહજી પ્રી. પ્રેસ.
 અમદાવાદ.

પ્રમાણે જવાબ આપ્યો. તેના ઉક્ત પ્રતીકારથી જિઆદને કાંઈક સંતોષ થયો ? અને તેની દુષ્કર્મ કથા આંખળાને પોતાના તેવા ઉચિત પ્રશ્નને માટે પણ તે પશ્ચાત્તપ કરવા લાગ્યો. પછી તે સુંદરીને આશ્વાસન આપતાં તેણે કહ્યું “પ્રિયે ! માણસ ઉપર જે કાંઈ સંકટ આવી પડે છે. તે મુખ્યત્વે કરીને તેના પ્રારબ્ધને આભારી હોય છે, ખરેખર વિધાતાએ માણસના હલાટે જે લખ્યું છે. તે કોઈ કાળે મિથ્યા થતું નથી, એટલુંજ નહિ પણ કમેકમે દરેક કાર્ય થયેજ જાય છે. અને કાળચક્રની ગતિમાં રાયરંક સર્વે એક સરખી રીતે સપડાય છે. ઉદય પછી અસ્ત, અને અસ્ત પછી ઉદય એ સૃષ્ટિચક્રનો નિયમ છે, તેમાંથી કોઈ મુક્ત રહ્યું નથી, તેમ રહેવાનું પણ નથી. જે વસ્તુનો ઉપાય આપણા હાથમાં નથી તેને માટે શોક કરવો મિથ્યા છે. તેથી તેને માટે શોક કરવો શા કામનો ? શોક કરવાથી શું મળે છે ? કાંઈજ નહિ ! ઉલટું તેનાથી આપણા શરીરને નુકસાન પહોંચે છે અને આ-જીવની હાની થાય છે, માટે સંકટ સમયે ધૈર્ય ધરીને તેમાંથી મુક્ત થવા માટે પ્રયત્નશીલ બનીને તેમાં સહાય આપવા પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા આગળ વિનંતી કરવી જોઈએ, જિઆદનો ઉપદેશ પુરોષતાં હલાવા રડવાની વ્યર્થ ચેષ્ટા કરતી કરતી તેના ખોળામાં જઈ પડી. તે કપટકળાનિપુણ રમણીને આવી સ્થિતિમાં જોઈને જિઆદ તેના પરત્વે દયાભાવ દર્શાવવા લાગ્યો. તેમ છતાં તેને હલાવાની ઉક્ત ચેષ્ટા ઉચિત જણાઈ નહિ. તેથી તે મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો “જે કાંઈ પણ અવરોધ વિના આ પ્રમાણે નિરંતર એકાંતવાસ ચાલુ રહેશે તો કોઈ પ્રસંગે માઠું પરિણામ નિપજવાનો સંભવ છે. હલાવા વાતચીત ઉપરથી તો એક સુશિક્ષિત અને સભ્યતાવાળી સુંદરી જણાય છે, તે પછી તેણે આવી કુચેષ્ટા શામાટે કરી હશે તે સમજી શકાતું નથી. તે

સાધુના વેશમાં શયતાન, કે રમણીના વેશમાં રાક્ષસી, તો નહિ હોય ? કેમ કહી શકાય ? ગમે તેમ હોય પણ તેની આવી અનુચિત ચેષ્ટાઓ તો પસંદ કરવા જોગ નથી. માટે હવેથી મારે તેની સાથે જેમ અને તેમ ઓછો પરિચય રાખવો જોઈએ. ” આ પ્રમાણે તે વિચાર વમળમાં વિંટળાઈ ગયો. લાંબા સમય પ્રયત્ન આવી સ્થિતિમાં એસી રહ્યા પછી કાંઈ વિચાર આવતાં તેણે હલાવાનું મસ્તિક પોતાના ખોળામાંથી ઉઘડીને તેને સ્વસ્થ કરીને એસાડી. અને નીચી નજરથી પોતે પણ પોતાની જગ્યાએ એસી રહ્યો. હલાવા જિઆદનું ઉપર્યુક્ત કૃત્ય આશ્ચર્યથી જોઈ રહી. તેના મુખ ઉપર ચિંતા અને લજ્જાના ચિન્હ જોઈને સ્મિત હાસ્ય કરીને કહેવા લાગી “પ્રાણનાથ ! શું મારા કર અસ્વચ્છ હોવાથીજ આપ મારા ઉપર ક્રોધે ભરાયાછો ? જો તેમ હોય તો હું હમણાજ તેમને સ્વચ્છ કરી આવું છું. ”

જિઆદ—નહિ ! નહિ તેમાંનું કાંઈ પણ નથી. મને મારી પૂર્વ સ્થિતિનું સ્મરણ થઈ આવવાથીજ હું વિચાર વમળમાં ગુંથાયો હતો.

હલાવા—પ્રાણનાથ આજ સુધી તો હું મને એકલીનેજ હતા-ભાગ્ય સમજતી હતી, પરંતુ આપના કથન ઉપરથીજ આપની દુઃખદ સ્થિતિ આજે મારા જાણવામાં આવી. કૃપા કરીને આપની કર્મકથા સવિસ્તાર મને કહી સંભળાવો. કેમકે તે સંભળવા માટે હું ઉત્સુક છું.

જિઆદ—પ્રિયે ! તે વાત તો કોઈ બીજા પ્રસંગે કરીશ, પરંતુ હમણા તમને એક પ્રશ્ન પૂછવાની ઈચ્છા રાખું છું” તો કૃપા કરીને મને તેનો ખરો ઉત્તર આપશો.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! આપના પ્રેમમાં હું એવી તો લુબ્ધ બનેલી છું કે પ્રસંગ આવે તમારા માટે પ્રાણાર્પણ કરવાને પણ તૈયાર છું.

જિઆદ—મેં પોતે તે વાતનો અનુભવ હમણાજ લીધેલો હોવાથી તે વિષે વધુ વિવેચન કરવાની કાંઈ પણ અગત્ય નથી.

પોતે ઉઠાવેલો શ્રમ આ પ્રમાણે વ્યર્થ જતો જોઈને હલાવા ધીમે ધીમે જિઆદની પાસે ગઈ. અને તેની ગરદને કર વિંટાળીને પોતાનું મુખચંદ્ર તેના ઓણ્ટ પાસે લઈ જઈને કહેવા લાગી “પ્રાણનાથ ! તમે તો મને ઘેલી બનાવીને વિરહાગ્નિમાં બાળીને ભસ્મ કરી નાખી છે, માટે આપના પ્રેમરૂપી જળનું સિંચન કરીને મારા બળેલા અંત-કરણને શાંત કરો. ”

જિઆદ પોતાના મુખચંદ્રનું ચુંબન કરશે એવી આશાથી હલાવા પોતાનું મુખ તેના ઓણ્ટ પાસે હજી સુધી ધરી રહી હતી. પરંતુ સર્વ ગુણ સંપન્ન અને ધાર્મિકવૃત્તિવાળા તે યુવકે તેની સામે જોયું સરખું પણ નહિ. અને હલાવાની નીચ મનોવૃત્તિઓ તૃપ્ત કરવાને બદલે પોતાની ગરદનેથી તેના હાથ દુર કરી કહેવા લાગ્યો “પ્રિયે ! તમારી આ રીતભાત મને પસંદ નથી, હું તમારી સાથે વ્યભિચાર કરીશ એવી સ્વપ્ને પણ આશા રાખતા નહિ. માટે જો હવે પછી એવીજ ચેષ્ટા કરશો તો હું અહિંથી ઉડીને ચાલ્યો જઈશ. ”

જિઆદના ઉપદેશની હલાવા ઉપર એટલીતો અસર થઈ કે તે લજ્જિત થઈને દુર ખસી ગઈ. અને તેના મનમાં પોતાની ચાલ ચલગત વિષે કાંઈ માફી અસર થાય નહિ, એટલા માટે વાત બનાવીને

કહેવા લાગી “ પ્રાણુનાથ ! હા તે સમયે હું એવી સ્થિતિમાં હતી કે મને મારા દેહનું પણ જ્ઞાન ન હતું. માટે હું સવિનય વિનંતી કરું છું કે અહિંથી જવાનું નામ પણ લેતા નહિ, કેમકે આપનો વિરહ હું એક ક્ષણ પણ સહન કરી શકીશ નહિ. તેથી જો આપ મારો પરિત્યાગ કરશો તો હું પ્રાણ ત્યાગ કરીશ. ”

ઝિઆદ—પ્રિયે ! તમે એક ઉચ્ચ કુળની ગૃહિણી હોવાથી તમારા આગળ વ્યભિચાર એ શબ્દનો ઉચ્ચાર કરતાં પણ હું શર- માઉં છું.

હલાવા—પ્રાણુનાથ ! હું પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક કહું છું કે હવે પછી ગમે તેમ કરીને પણ કામ જવાળાનો અવરોધ કરીશ, માટે કૃપા કરીને મારો પરિત્યાગ કરતા નહિ.

ઝિઆદ—પ્રિયે ! તમને આવી શિશુ વયમાં વૈધવ્ય પ્રાપ્ત થયું એ ઘણું ખોટું થયું છે. હું તો તમને એજ શિષ્યામણુ આપું છું કે તમારે કોઈ પ્રતિષ્ઠિત ગૃહસ્થ સાથે પુનર્લગ્ન કરી લેવું, કે નેથી કરીને કોઈ પ્રસંગે તમારી પ્રતિષ્ઠા અને ઉચ્ચ કુળને કલંક ન લાગે.

હલાવા—આપનું કહેવું અક્ષરસત્ય છે, પરંતુ મારા આત્મ જનો પુનર્લગ્નની વિરુદ્ધ હોવાથી તેઓ મારા તે કૃત્ય પ્રત્યે ઘૃણા યુક્ત દષ્ટિથી જોશે. તેથી જો પુનર્લગ્ન નહિ કરતાં આમને આમજ પતિ પત્નિ તરીકે સ.થે રહેવામાં આપને કાંઈ વાંધો છે ?

ઝિઆદ—પ્રિયે ! વ્યભિચાર કરવા કરતાં તો હું વિષપાન કરીને મરી જવાનું વધારે પસંદ કરું છું. તેથી તમારી અનુચિત માગણી સ્વીકારવાનું મારાથી કદાપી બનશે નહિ. તમારી આવી મનોવૃત્તિઓ જોઈને

તમારી સાથે એકાંતમાં બેસવાનું હું પસંદ કરતો નથી. પરંતુ તમારી દેખરેખ રાખવાનું મેં વચન આપેલું હોવાથી તેના પાલન અર્થે હું તમારા ઘરમાં નિત્ય એકવાર આવતો રહીશ, પરંતુ તે સમયે બે કાંઈ પણ અયોગ્ય ચેષ્ટા થતી માત્ર બેવામાં આવશે તો ફરીથી હું કદાપી તમારી પાસે આવીશ નહિ.

આ પ્રમાણે બોલી તે પોતાની જગ્યાએથી ઉઠીને ઉભો થયો.

હલાવા—પ્રાણનાથ ઘેર જવાની આટલી કિતાવળ શી છે ? આજે મારી સાથે ભોજન આરોગીનેજ જળો.

જિઆદ—નહિ હવે હું તમારી સાથે તેવો સંબંધ રાખવા ઇચ્છતો નથી.

આ પ્રમાણે કહીને તેણે ચાલવા માંડ્યું. હલાવાએ તેને રોકવા માટે ધણા ધણા પ્રયત્નો કર્યા, પરંતુ કોઈ પણ રીતે તે તેને રોકી શકી નહિ.



પરિશિષ્ટ ૮ મું.

એક નવિન યુક્તિ.

આગલા પરિશિષ્ટમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે જિઆદના ચાલ્યા જવા પછી પોતાની યોજના નિષ્ફળ થએલી જોઈ હલાવા સંતપ્ત બનીને ભવિષ્યમાં પોતાનો હેતુ સરળ કરવા માટે શું કરવું તે વિષે વિચાર કરવા લાગી. જિઆદ એક દ્રઢ મનનો યુવક હોવાથી તે હલાવાની કપટ જાળમાં સપડાયો નહિ. આવી રીતે પોતાનાની સર્વ યુક્તિઓ નિષ્ફળ થએલી જોઈને ભવિષ્યમાં પોતાની અભિલાષાઓ કેવી રીતે તૃપ્ત કરવી તે વિષે વિવિધ તરંગ દોડાવતી હલાવા શોક સાગરમાં ડુબી ગઈ. તે વિચારોના વમળમાં એવી તો ગુંથાઈ ગઈ હતી કે તેને પોતાનાદેહનું પણ ભાન નહતું, તેથી જ્યારે તેની પરિચારિકા તેના ઓરડામાં આવી ત્યારેપણ તે તેને જોઈ શકી નહિ. દાસીએ ઓરડામાં પ્રવેશ કરતાંજ પોતાની શેઠાણીને જિઆદ વિષે પ્રશ્ન કર્યો. પરંતુ તે શોકમાં નિમજ્ન હોવાથી “કાલે કહીશ” એવો પ્રતી ઉત્તર વાળીને તેણે તેને ત્યાંથી ચાલી જવાની આજ્ઞા કરી. તેથી દાસી ત્યાંથી ચાલી ગઈ, અને રાત્રી બીજા ઓરડામાં નિર્ગમન કરી. પણ બીજા પ્રભાતે ફરી પોતાની શેઠાણી પાસે આવી સ્મિત હાસ્ય કરીને કહેવા લાગી “ફ્લોરેન્ડા ! આજે જે દિવસ થયા હું તમને ચિંતાગ્રસ્ત સ્થિતિમાં જોઉં છું. તેથી આ-ર્જવતાપૂર્વક વિનંતી કરું છું કે કૃપા કરીને મને તમારી આંતર વૃત્તિઓ નિવેદન કરો, જેથી હું તમને કંઈ યથોચિત સહાયતા આપી શકું ?”

ફ્લોરેન્ડા—વાયોલેટ ! જિઆદની દ્રઢતાએ મારો પરાજય કર્યો છે, ગઈ રાત્રે હું તેની સાથે જેવી રીતે વર્તી છું, તેવી રીતે જો કોઈ બીજા યુવક સાથે વર્તી હોત તો અવશ્ય તે મારી કપટ જાળમાં સપડાયા વિના રહેત નહિ.

વાયોલેટ—તેની દ્રઢતાના હું પણ વખાણ કરું છું. જો તેની જગ્યાએ કોઈ ખ્રિસ્તી યુવક હોત તો તે પોતાની પાપવાસના તૃપ્ત કર્યા વિના રહેત નહિ. હું તો એમજ માનતી હતી કે આપણી તે યુકિત સફળ થશે, અને તે વડે આપણે ઝોહરા સાથે મળી શકીશું, પણ જિઆદની દ્રઢતાએ આપણી સઘળી અભિલાષાઓ નિષ્ફળ કરી છે. હા! પણ તે તમારો ત્યાગ શા માટે કરી ગયો તે વિષે તો તમે મને કંઈ પણ કહ્યું નહિ ?

ફ્લોરેન્ડા—તે લજ્જાપ્રયુક્ત બીનાબ્યક્ત કરવાની હવે કંઈ પણ અગત્ય નથી. તો પણ એટલું તો મારે કહેવું જોઈએ કે તેને પાપકર્મમાં લુબ્ધ કરવાની એટલા કરવામાં મેં કંઈ પણ મણા રાખી નથી. પરંતુ મારી એક પણ એટલા સફળ થઈ નહિ. છેવટે મને પુર્નલગ્ન કરવાની શિખામણ આપીને તે ચાલ્યો ગયો.

વાયોલેટ—અચિત ઘણું ખોટું થયું ! તમારા આચરણ વિષે તે સંકાશીલ થવાથી હવે તે કદાચ પોતાની ભગ્નિ સાથે તમને મળવા દેશે નહિ.

ફ્લોરેન્ડા—વાયોલેટ ! તેને માટે કંઈ ચિંતા કરો નહિ. તેની પ્રિતી અને વિશ્વાસ સંપાદન કરવા માટે હું શરી પ્રયત્ન કરીશ.

વાયોલેટ—પણ જ્યારે તે તમારા આચરણ વિષે સંકાશીલ બન્યો છે ત્યારે તે તમારી કપટ જાળમાં સપડાશે કે કેમ એ શક પડતું છે ?

ફોરેન્ડા—વાયોલેટ ! તમે જમણામાં પડ્યા છો ? વસ્તુ સ્થિતિ હજી એક બગડી નથી. અને કાંઈક બગડી છે, તે પ્રયત્ન કરવાથી સુધરી શકે તેમ છે.

વાયોલેટ—હવે આપણી સઘળી મનેચ્છાઓ સંજોગ કરવા અર્થે કેવી યુક્તિ કરવી જોઈએ તે કૃપા કરીને નિવેદન કરો ?

ફોરેન્ડા—અહિંથી વિદાય થતી વખતે તે નિત્ય મળવા આવવાનું કહેતો મયો છે, તેથી તેને ભોળવી લેવાની હજી પણ કાંઈક આશા રહે છે, પરંતુ પુનર્લેખ કરવાની તેની શિખામણ આપણા માર્ગમાં કંટક રૂપ થઈ પડશે.

વાયોલેટ—શું તમારું સૌંદર્ય અને લાવણ્ય પણ તેના અંતકરણ ઉપર કાંઈ અસર નિપજાવી શક્યું નહિ. હું નિશ્ચયપૂર્વક કહું છું કે સમસ્ત રૂપેન દેશની ખ્રિસ્તી પ્રજામાં તમારા રૂપની બરાબરી કરી શકે તેવી એક પણ યુવતી નથી. તમારી સાથે પ્રિતી કરવા માટે પ્રત્યેક દેવળાધ્યક્ષ આતુર છે, એટલુંજ નહિ પણ અરસ પરસની હરીદા-ધમાં હંદ યુદ્ધ કરીને પ્રાણાર્પણ કરવા માટે પણ તૈયાર છે.

ફોરેન્ડા—એન ! મારા સૌંદર્યના વધારે વખાણ કરીને મને શરમાવો નહિ.

વાયોલેટ—ફોરેન્ડા ! હું તમને શરમાવતી નથી. પરંતુ માત્ર એટલુંજ પૂરું છું કે પરમાત્માએ તમને આવું અનુપમ સૌંદર્ય આપ્યા છતાં પણ તમે એક યુવકને વશ કરી શક્યા નહિ ?

ફોરેન્ડા—પ્રયત્ન કરવામાં તો મેં કાંઈ પણ મજા રાખી નથી,

એટલુંજ નહિ પરંતુ કામની એપ્ટાઓ પણ કરી જોઈ. છતાં તે કોઈ પણ પ્રકારે ચલિત થયો નહિ. કહો, હવે આમાં મારો શો દોષ ?

વાયોલેટ—ફ્લોરેન્ડા ! ઘણી નવાઈ જેવી વાત છે. ચાલો હવે જે થયું તે થયું. પણ હવે તે વાત પડતી મૂકીને ભવિષ્યમાં શું કરવું તેનો નિશ્ચય કરવો જોઈએ.

ફ્લોરેન્ડા—તમે યુક્તિસીઝ પાસે જાઓ. અને બનેલી સઘળી બીના તેમને નિવેદન કરીને ભવિષ્યમાં શું કરવું તે વિષે તેમની સલાહ પૂછો. તમે જાણો છો કે આ યુક્તિ કાંઈ મારી પોતાની નથી ? પણ આપણું સમ્મેલન થયું તે પહેલાં યુક્તિસીઝે મને તે વિષે સૂચના કરી હતી. અને તે ઉપરથીજ તેમની આજ્ઞાનુસાર સમ્મેલનમાં મેં મારી તેથી દરખાસ્ત રજુ કરી હતી.

વાયોલેટ—આજે રાત્રે હું અહિંયાથી પ્રયાણ કરીશ. કેમકે જો દિવસે પ્રયાણ કરું તો જિઆદના મનમાં આપણા વિષે વળી કાંઈ નવીનજ થકા કિપન્ન થાય.

ફ્લોરેન્ડા—વાયોલેટ ! તમને અહિં કોણુ જોળખે છે કે આટલી બધી ચિંતા કરો છો ? મારી સલાહ એવી છે કે તમારા મુખ્યચંદ્રને જાણીદાર વચ્ચેથી આચ્છાદિત કરીને અત્રેથી પ્રયાણ કરો. કેમકે જિઆદ પાછો અહિં આવે તે પહેલાં યુક્તિસીઝની આજ્ઞા જાણવાની ઘણી અગત્ય છે.

વાયોલેટ—તમારી આજ્ઞા શિરોમાન્ય ગણી હું જવાને માટે તૈયાર છું, પણ જો તેનું કાંઈ વિપરીત પરિણામ આવે તો તેનો દોષ મારા ઉપર મૂકશો નહિં.

ફ્લોરેન્ડા—વાયોલેટ ! તેવા સંભવીત પરિણામને માટે હું પોતે

જવાબદાર છું. તમે તત્સંબંધે કાંઈ પણ ચિંતા ન કરતાં જેમ અને તેમ જલદીથી યુલિસિઝ પાસે જાઓ.

આ પ્રમાણે સંભાષણ કર્યા પછી નવીન વસ્ત્રો પરિધાન કરીને મોઢા ઉપર ઘુરખો નાખી વાયોલેટે ખ્રિસ્તીઓના દેવળ પરત્વે પ્રયાણ કર્યું. તેના ગયા પછી ફ્લોરેન્ડા જિઆદ વિષે અનેક તર્ક વિર્તક કરવા લાગી. આગલા પરિશિષ્ટોમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે જો કે તે પોતાની મનોકામના સફળ કરવા અર્થે જિઆદને પોતાની પ્રપંચ જનજમાં ફસાવવા માટે આવી હતી, પણ તેની નવ પ્રકૃતિલત યુવાવસ્થા, તેનું સદાચરણ, અને દ્રઢતા જોઈને પોતેજ તેના પ્રેમમાં સપડાઈ ગઈ હતી. એટલુંજ નહિ પણ તેની સાથે વિહાર કરીને પોતાની પાપી વાસનાઓ તૃપ્ત કરવાને આતુર બની હતી. તેમ છતાં અમારે એટલું તો કહેવુંજ પડશે કે તે જિઆદની સાથે પુનર્લગ્ન કરવાને ઇચ્છતી ન હતી. એક દહાડો હલાવા પોતાના ઘરમાં બેસીને જિઆદના પ્રેમ વિષે પોતાના મનમાં વિચાર કરી રહી છે વિચાર કરતાં કરતાં તે ધણી ઉંડી ઉતરી ગઈ. તેના વિચારો ધીમે ધીમે બદલાતા જતા હતા, અર્થાત તેનું અંતકરણ જિઆદ સાથે પુનર્લગ્ન કરવા માટે તેને પ્રેરણા કરતું હતું. પોતાના મનમાં તેની પ્રસંશા કરતાં કરતાં તેણે કહ્યું “ખરેખર તે એક બહો અને સદાચારી યુવક છે, તેથી તેની સાથે પ્રિતી કરવી તે એક સદ્ભાગ્યનું ચિન્હ છે. ખરેખર હું ધણી ભાગ્યશાળી છું કે તેની પ્રિતી સંપાદન કરી શકી. તેનો વિયોગ હવે હું એક નિમિષ માત્ર પણ સહન કરી શકતી નથી, તેના સમાગમમાં આનંદ, અને વિયોગમાં મને દુઃખ ઉપન્ન થાય છે, આ સઘળા ઉપાધિઓ તેની સાથે લગ્ન કરવાથી દૂર થઈ શકે છે. પણ જો લગ્ન કરું છું તો મારી

સ્વતંત્રતા ઉપર ત્રાપ પડવાની ચિંતા રહે છે, આવી રીતે હું ધર્મ સંકટમાં આવી પડી છું. અને તેમાંથી નિકળવાનો એક પણ ઉપાય દેખાતો નથી. આવી સ્થિતિમાંથી મૂક્ત થવા માટે મારે કરવું શું ? શું મારા અંતકરણમાં પોષાયલા સ્નેહ રૂપી અંકુરોનો વિનાશ કરીને અહિંથી ચાલ્યા જવું ? ના. ના. તેમ તો બની શકેજ નહિ. તેવા ઉપાય લેવાને મારું અંતકરણ સ્પષ્ટ ના પાડે છે. તેના સ્નેહરૂપી અંકુરો મારા અંતકરણમાં ધર કરી બેઠા છે. આ કારણથી અહિંથી ગયા પછી પણ હું તેને વિસરી શકીશ નહિ, તેનો વિયોગ સહન કરવાનું કામ મારે માટે અશક્ય છે, તો હવે મારે કરવું શું ? જો લગ્ન કરું છું તો પરતંત્ર થવું પડે છે અને જો તેમ નથી કરતી તો આખા આયુષ્યને માટે વિરહાગ્નિનું દુઃખ સહન કરવું પડે છે. આ બન્ને બાબતોનો વિચાર કરતાં લગ્ન કરવાનુંજ મને ઉચિત લાગે છે. ”

આ પ્રમાણે તે પોતાના મનમાં વિચાર કરી રહી છે, એટલામાં ધરતું બારણું ઉઘડ્યું, અને જેતું તે ચિંતવ્ય કરતી હતી; તેજ જિઆદ તેની સામે આવીને ઉભો રહ્યો.

જિઆદને જોઈને પોતે એક ધડી પહેલાં જ વિચાર કરી રહી હતી તેનું સ્મરણ થઈ આવતાં લજ્જત થઈને તે નીચું જોઈ રહી અને લજ્જાના ભારથી પોતાના પ્રિયતમને આવકાર સરખો પણ આપી શકી નહિ.

જિઆદે ધરમાં પ્રવેશ કરતાંજ પ્રશ્ન કર્યો “ કહો ! પ્રિયે ! તમારી પ્રકૃતિ કેમ છે ? ”

હલાવા—પ્રાણનાથ ! આપના શુભાશિષ અને પરમ કૃપાળુ

પરમાત્માની પરમ કૃપાથી સારી પેઢે છું. આપે અહિં પધારી આ કિંકરીને આભારી કરી છે.

જિઆદ—તમને કોઈ વાતનું કષ્ટ તો નથી ને ? જો તેમ હોય તો સત્વર નિવેદન કરો, કે જેથી કરીને તેના નિવારણાર્થે હું મારો બનતો પ્રયત્ન કરું.

હલાવા—જ્યારે આપની મારા ઉપર સંપૂર્ણ કૃપા દષ્ટિ છે; ત્યારે કાંઈ પણ કષ્ટ સંભવી શકે ખરો કે ? ખરેખર આપની કૃપાથી મને કોઈ પણ વાતનું કષ્ટ નથી, પણ આપ આ પ્રમાણે ઉભા ક્યાં સુધી રહેશો ? આ આસન ઉપર બિરાજી તેને પાવન કરો.

જિઆદ—પ્રિયે ! આ વખતે મારે કેટલુંક અગત્યનું કામ હોવાથી બેસી શકતો નથી.

હલાવા—જિઆદ ! મારો અપરાધ क्षमा કરો, હવે તમારી સાથે પહેલાના જેવી અયોગ્ય વર્તણૂંક કદી પણ ચલાવીશ નહિ. ગઈ કાલથી હું મારા હિંત કૃત્યને માટે ઘણો પસ્તાવો કરું છું.

જિઆદ—સુભગે ! તમારા વિચારો બદલાયલા જોઈને મને ઘણો આનંદ થાય છે, પરંતુ જ્યાંસુધી મને તે વિષે સંપૂર્ણ ખાત્રી થશે નહિ, ત્યાં સુધી હું તમારી સાથે પ્રથમના જેવો સંબંધ રાખી શકીશ નહિ.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! હું ફરીપણ કહું છું કે તેવી ચેષ્ટા હવે પછી કદી પણ કરીશ નહિ, માટે મારો પ્રથમ અપરાધ क्षमा કરો.

જિઆદ—લલને ! તમારો અપરાધ તો હું પહેલાંથીજ क्षमा કરી ચૂક્યો છું, પરંતુ તમારી સાથે ઐકાંતવાસ કરવાનું હવે હું થસંદ કરતો નથી.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! આ સમયે મારા સિવાય ધરમાં ખીજું કોઈ પણ નથી, માટે કૃપા કરીને થોડીવાર અહિં બેસો.

જિઆદ—શું હમીદા ધરમાં નથી ?

હલાવા—નહિ. તે કાંઈ કામ પ્રસંગે ચોટામાં ગઈ છે, અને તેથીજ હું આપને થોડીવાર વધુ ચોલવાની વિનંતી કરું છું.

જિઆદ—લલને ! ન્યારે તમે ધરમાં એકલાજ છો, ત્યારે હવે હું એક ક્ષણ પણ અહીં ચોલી શકતો નથી. આ પ્રમાણે કહીને તે ત્યાંથી એકદમ ચાલ્યો ગયો. હલાવા તેને અનેક પ્રકારે વિનવવા લાગી. પણ તેની એક પણ વાત ઉપર તેણે લક્ષ આપ્યું નહિ. તેના ગયા પછી પોતાની યુક્તિ નિષ્ણ થએલી બેઠને ફોરેન્ડા રૂદન કરવા લાગી. આ પ્રમાણે ધણીવાર સુધી તે રૂદન કરતી રહી. અને તેવી સ્થિતિમાંથી સ્વસ્થ થાય તે પહેલાં વાયોલેટ ત્યાં આવી પહોંચી. તેને બેતાંજ હલાવાએ પોતાના મુખચંદ્ર ઉપર પ્રસરી રહેલા અશ્રુગિંદુઓ લોહી નાખ્યા. અને સ્વસ્થ થઈને યુલીસીઝની આજ્ઞા તેને પૂછવા લાગી. પરંતુ તેના પ્રશ્નનો કાંઈ પણ જવાબ આપ્યા વિના વાયોલેટ પ્રશ્ન કર્યો “ ફોરેન્ડા ! આજે ત્રણ દિવસ થયાં તમારું મુખચંદ્ર શોકરૂપી વાદળાંઓથી આચ્છાદિત થએલું જણાય છે, પરંતુ તે વિષેનો કાંઈ પણ ભેદ હું કળી શકતી નથી. બેન ! જિઆદના સ્નેહે તો તમારી આવી સ્થિતિ કરી નથીને?”

ફોરેન્ડા—બેન ! નહિ ! તેમાંનું કાંઈ પણ નથી. પરંતુ આપણી નિષ્ણતાજ મારી ચિંતાના કારણરૂપ થઈ પડી છે.

વાયોલેટ—ફોરેન્ડા ! તમે મને ઉડાવવાનો પ્રયત્ન કરો છો. આજે કેટલાક દિવસ થયા હું બરાબર બેઠું છું કે જિઆદના સ્નેહે તમને

મેહાતુર બનાવ્યા છે, માટે એન કાંઈ ગભરાઓ નહિ. હું તમારા માટે વધામણીના સમાચાર લાવી છું. યુલીસીઝ તમારા કાર્યમાં સર્વોચ્ચ સમ્મત છે, માટે તમારી ઈચ્છાનુસાર વર્તી આપણી સઘણી મનો કામનાઓ સિદ્ધ કરે. આ વાત જાણીને હસાવાને ઘણો હર્ષ થયો પણ પોતાના મનોભાવ છુપાવતાં તેણે હમીદાને સામે પ્રશ્ન કર્યો ‘એન વાયોલેટ ! હું ધારૂં છું કે તમે સઘણી બીના યુલીસીઝને નિવેદન કરી હશે, પરંતુ તેમણે શે જવાબ આપ્યો તે તમે મને કહ્યું નહિ.’ તો કૃપા કરીને મને તે વાત કહેશો ?

વાયોલેટ—એન ! યુલીસીઝની આજ્ઞા તો હું હમણાજ નિવેદન કરીશ, પણ વાર ! એતો કહો કે મેં વ્યક્ત કરેલી કલ્પનાઓ ખરી છે કે ખોટી ?

ફ્લોરેન્ડા—વાયોલેટ ! હાસ્ય કરવાનો આ સમય નથી. માટે આવી ઉપહાસ્યની વાતો મૂકીને આપણા મુદ્દાની વાત કરો.

વાયોલેટ—એન ! જ્યારે તમે તે શુભ સમાચાર જાણવા માટે આતુર છો તો તેમ કર્યા વિના મારો છુટકો નથી. કહેતાં મને ઘણો આનંદ થાય છે કે જિઆદ સાથે લગ્ન કરવાની યુલીસીઝે તમને આજ્ઞા કરી છે. કેમકે તેમ કર્યા સિવાય આપણું કાર્ય સફળ થવાની લેશ માત્ર પણ આશા નથી. વાયોલેટનો આવો જવાબ સાંભળીને ફ્લોરેન્ડાને ઘણો હર્ષ થયો. તેથી વાયોલેટ સમક્ષ પોતાની મનોવૃત્તિઓ નિવેદન કરતાં તેણે કહ્યું ‘એન ! તમારી કલ્પના સર્વોચ્ચ સત્ય છે, અને તેથી તમારી આવી ઉત્કંષ્ટ તર્કશક્તિને માટે હું તમને ધન્યવાદ આપું છું. ખરે-ખર હું જિઆદના પ્રેમમાં ઘેલી બનીને દેહબાન પણ ભૂલી ગઈ છું, તેથી તમે આપેલી વધામણીનો હર્ષપૂર્વક સ્વીકાર કરૂં છું.’

વાયોલેટ—એન ! તે બધું તો ખરું. પણ લગ્ન કર્યા પછી તમારે એકાંતવાસમાં નિવાસ કરવો પડશે, અને તમે આપણી અન્ય ભગિનીઓ જેવી સ્વતંત્ર તેમજ સ્વછંદી જીંદગી ગુળરી શકશો નહિ તેનું કેમ ? શું તમને પડદામાં રહેવાનું ગમશે ?

ફ્લોરેન્ડા—પ્રેમને માટે તે પણ સહન કરી લઈશ, પણ, વાર ? વાયોલેટ તમે પણ મારી સાથે આવશો કે નહિ ?

વાયોલેટ—એન ! મારે ત્યાં આવવાનું પ્રયોજન શું છે ? તમે તો જિઆદના ગૃહિણી બનીને રહેશો, પણ હું ત્યાં શું કરીશ ?

ફ્લોરેન્ડા—(હાસ્ય કરીને) એન ! તમે પણ કોઈની સાથે પુનર્લગ્ન કરી લેજો.

વાયોલેટ—નહિ ! હું તેમ કરવા ઇચ્છતી નથી. હા. પણ જો તમે મને ચાર પાંચ માસ પછી કોરડોવા જવાની રજા આપો તો હું તમારી સાથે આવવાને તૈયાર છું.

ફ્લોરેન્ડા—એન ! તમારે મારી સાથે રહેવાની ધણી અગત્ય છે, કેમકે જો તમે નહિ હો તો હું યુલિસીઝ સાથે સંદેશા કેવી રીતે ચલાવી શકીશ ?

વાયોલેટ—એન ! એ તો હીક ! પણ તમારી સાથે રહીને હું ઘર બહાર પગ પણ મૂકી શકીશ કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે. અને જો તેમજ હોય તો હું તમારા સંદેશા આપણા ધર્માધ્યક્ષ યુલિસિઝને કેવી રીતે પહોંચાડી શકીશ. તે પણ કાંઈ કહેશો ?

ફ્લોરેન્ડા—એન ! તે વિષે તમે નચિંત રહો, હું તેની સઘળા વ્યવસ્થા કરી લઈશ.

વાયોલેટ—હા. જો તેમ કરો તો હું તમારી સાથે આવવાને માટે તૈયાર છું. આ પ્રમાણે કાર્યક્રમની જોડવાણ કરીને તેમણે વાર્તાલાપ બંધ કર્યો.



આઠમા પરિશિષ્ટમાં આલેખાયેલી ફ્લોરેન્ડા અને વાયોલેટ કાણ છે. તે સુખ પાઠકો તો અવસ્ય સમજી ગયા હશે, પણ કાંઈ સઘળા પાઠકો દીર્ઘ દષ્ટિથી વાંચનારા હોતા નથી. તેથી તેમાંના કેટલાક ઉપરોક્ત લલનાઓને કદાચ ઓળખી ન શકે એ સર્વથા અસંભવીત નથી. તેથી તેમને ઉક્ત રમણીએની કાંઈક ઓળખાણ આપવા માટે આ જગ્યાએ કહેવું જોઈએ કે તેઓ અન્ય કોઈ નહિ પણ યુલ્લીસીઝની આજ્ઞાથી ઝાહરાનું અપહરણ કરવા આવેલી ખ્રિસ્તી રમણીઓ જ હતી. અને પોતાનો બેદ છુપાવવા માટે તેમણે “ હલાના અને હમીદા ” એવા ઈસ્લામી નામ ધારણ કર્યા હતા, આ જગ્યાએ એ પણ કહેવું જોઈએ કે આપણી વાર્તાની નાયિકા “ ઝાહરા ” ની ખ્રિસ્તી માતૃશ્રીએ તેનું ઉપનામ “ ફ્લોરા ” રાખ્યું હતું.

પરિશિષ્ટ ૯ મું.

લગ્નોત્સવ.

જિઆદ સાથે લગ્ન કરવાની યુક્તિસીઝે પોતાને આજ્ઞા આપેલી હોવાથી શ્લોરેન્ડાના હર્ષનો પાર ન હતો. પોતાના મનોભાવ અને અંતરના ઉમળકાઓ, વાયોલેટના જાણવામાં આવે એવી કાંઈ પણ ચેષ્ટા તે કરતી ન હતી. પણ ઉલટું જાણે પોતે પાદરીની તેવી આજ્ઞાથી અપ્રસન્ન થઈ હોય તેવો ભાવ વ્યક્ત કરતી હતી. જે દિવસે તેને ઉપરોક્ત સમાચાર મળ્યા, તેજ દિવસે જિઆદને બોલાવીને તેને વધામણી આપવાનો તેણે વિચાર કર્યો. પણ વાયોલેટે તેને એવી શિખામણ આપી કે તેને અહિં બોલાવીને કહેવા કરતાં તે પોતાની મેળે અહિં આવે તે સમયે કહેવું વધારે ઉત્તમ છે. તેને અહિં બોલાવીને કહેવાથી વખતે તે કાંઈક પ્રપંચની કલ્પના કરશે.

આ શિખામણ શ્લોરેન્ડાને પણ પસંદપડી. અને તેથી તેણે તે પ્રમાણે વર્તવાનો નિશ્ચય કર્યો. તે દિવસ અને રાત તેણે ઘણા આનંદ સાથે પસાર કરી. બીજો દિવસ પણ પસાર થયો. પરંતુ બીજી રાત્રે જિઆદના વિરહને લીધે તેને બિલકુલ ઉંઘ આવી નહીં, તેથી તે પ્રથમ ઉપર આમતેમ આજોટવા લાગી. તેણે ઉંઘવાને માટે ઘણા ઘણા પ્રયત્ન કર્યા. પણ નિદ્રાદેવીએ તેના ઉપર કૃપા કરી નહિ. તેથી આખી રાત તેણે જાગ્રતાવસ્થામાં જ વિતાડી.

પ્રભાતે સુર્પનારાયણના દર્શન થતાંજ તેણે પધારીનેા ત્યાગ કર્યો. અને દંતધાવન સારી રીતે કર્યા પછી કાંધક બોજન આરોગીને ક્ષુધાને શાંત કરી. આ કાર્યથી પરવારીને તે સુંગાર સજવામાં પ્રવર્ત થઇ. સુંગાર સજી રહ્યા પછી તે પોતાનું સુખ દર્પણમાં જોવા લાગી. અને સઘળું સુવ્યવસ્થ જોઇને પોતાના પ્રિયતમની માર્ગ પ્રતિક્ષા કરતી પ્રયંક ઉપર બેડી. તેના નેત્રો દ્વાર તરફ આકર્ષાયલા હતા. અર્થાત તે પોતાના પ્રિયતમના દર્શન કરવાને માટે આતુર હતી. એક ક્ષણુનો વિલંબ તેને એક વરસ જેટલો લાગતો હતો. આ પ્રમાણે લગભગ બે ઘટિકા પ્રયંત તેણે જિઆદની માર્ગ પ્રતિક્ષા કરી. પણ તે દરમ્યાન તે નહિ આવવાથી તેને પોતાની પરિચારિકા દ્વારા બોલાવવાનો નિશ્ચય કર્યો. પણ ફરી કાંધ નવિન વિચાર ઉપસ્થિત થતાં તેને બોલાવવાનો વિચાર માંડી વાળ્યો. અને પૂન તેની માર્ગ પ્રતિક્ષા કરવા લાગી.

છેવટે તેની આતુરતાનો અંત આવ્યો. અર્થાત નિત્યના નિયમ પ્રમાણે જિઆદ નિયુત કરેલા સમયે ત્યાં આવી પહોંચ્યો. અને ઘરમાં પ્રવેશ કરતાંજ પોતાની પ્રિયાની કુશળતા પૂછવા લાગ્યો. પ્રતિકૃત્તરમાં હલાવાએ સ્મિત હાસ્ય કરીને વિનય પુર્વક જવાબ આપ્યો “પ્રાણુનાથ ! આપની કૃપાથી હું સારી પેઢે છું, પણ આપ આમ ઉભા શા માટે રહ્યા છો ? આ પ્રયંક ઉપર પધારોને ? આ પ્રમાણે ક્યાં સુધી ઉભા રહેશો ? ”

આજે હલાવાએ એવા તો સુંદર અને મોહાકર્ષક વસ્ત્રો પરિધાન કર્યા હતા, કે જેના વડે તેના સૌંદર્યમાં દશ ગણો વધારો થતો હતો. તેથી આપણો પરિચિત યુવક જિઆદ તેના સૌંદર્યનું પાન કર-

વાને લલચાવે, પણ એક નવ યૌવના વિધવા સાથે એકાંતમાં બેસવાનું તેને અયોગ્ય લાગવાથી, કાંઈ અગત્યના કામનું બહાનું કાઢીને ત્યાંથી ચાલ્યા જવાની તેણે ઇચ્છા કરી. તેથી તેના હાથ પકડીને આર્જવતાથી હલાવાએ કહ્યું “ પ્રાણુનાથ ! શા માટે આટલી ઉતાવળ કરો છો ? શું કાંઈ મારો અપરાધ થયો છે ? જો કાંઈ અપરાધ થયો હોય તો કૃપા કરીને ક્ષમા કરો. અને આ રંક દાશીને આપના વચનામૃતનું પાન કરાવો. ”

ઝિઆદ—લલને ! તે દિવસે તમે મારી સાથે અયોગ્ય વર્તણૂક ચલાવેલી હોવાથી, આવા એકાંતમાં તમારી સાથે બેસવાની મારી ઇચ્છા નથી.

હલાવા—પ્રાણુનાથ ! બહેમ જવરની પણ કાંઈ ઔષધી હશે ખરી કે?

ઝિઆદ—લલને ! ખરેખર બહેમનું કાંઈ પણ ઓસડ નથી. અને તેથીજ હું અહિં બેસવા ઇચ્છતો નથી. માટે માફ કાંઈ કામ હોય તો જલદી બતાવો. કેમકે મારે એક અગત્યનું કામ હોવાથી અત્રે હું વધારે થોભી શકીશ નહિ.

આ વાક્ય શ્રવણ કર્યા પછી સ્મિત હાસ્ય કરીને હલાવાએ ઝિઆદનો હાથ પકડી લીધો. તેથી ક્રોધભિશ્રીત અવાજે ઝિઆદે કહ્યું “ લલને ! કાંઈ ભાન રાખો, આવી ચેષ્ટાઓ મને પસંદ નથી. ”

પ્રતીઉત્તરમાં સ્મિત હાસ્ય કરી હલાવાએ કહ્યું “ પ્રાણુનાથ ! આજે આપની સાથે મારે કેટલીક અગત્યની વાતચીત કરવાની છે. તેથી આપને આટલી જલદી તો નહિજ જવા દઉં. ”

ઝિઆદ—જો તેમ છે તો દુર બેસીનેજ કહો, મારી પાસે આવવાની કાંઈ અગત્ય નથી.

હલાવા—હમીદાની હાજરીમાં હું તે વાત કરી શકીશ નહિ, માટે કૃપા કરીને મારી સાથે ખીજા ઓરડામાં ચાલો.

ઝિઆદ—નહિ હલાવા ! હવે હું તમારી સાથે એકાંતમાં આવવા ઇચ્છતો નથી. માટે જે કંઈ કહેવું હોય તે અહિંજ કહેા.

હલાવા—પ્રાણેશ ! આપનું કહેવું યથાર્થ છે, પણ જે વાત અહિં કહેવા જેવી ના હોય તેને માટે શું કરું ?

આ વાક્ય પુરૂં કરીને તેણે પોતાની પરિચારિકાને ત્યાંથી ચાલ્યા જવાનું સંકેત કર્યું. તેથી હમીદા ખીજા ઓરડામાં ચાલી ગઈ. તેના ગયા પછી એકાંતવાસનો લાલ લઈને હલાવાએ ઝિઆદની કોટે પોતાના કર વિંટાળી દીધા. અને તેને દ્રદાલિંગન આપતાં સ્મિત હાસ્ય કરીને કહ્યું “ પ્રાણેશ ! આપે મારા ઉપર એવું તો આકર્ષણ કર્યું છે કે હું મારા દેહનું બાન ભૂલી ગઈ છું. મને આપના દર્શન વિના એક ઘડી પણ ચેન પડતું નથી. આપના વિયોગમાં મને આ અસાર સંસાર વિષ જેઓ લાગે છે. અને આપના સમાગમમાં મને આ ધર પણ સ્વર્ગ જેવું લાગે છે. માટે પ્રાણેશ ! આ રંક દાસીને આપના વચનામૃતનું પાન કરાવો.

ઝિઆદ—તમારું કહેવું યથાર્થ છે, પણ તેને માટે શો ઉપાય કરવો તે તમેજ બતાવો ? પણ હલાવા ! તમે દુર ઉભા રહીનેજ મારી સાથે વાત કરો, નહિ તો હવે પછી હું તમારી પાસે આવીશ નહિ.

હલાવા—પ્રાણેશ ! આપના ઉપર મને એટલો પ્રેમ છે કે હું આપનાથી કોઈ પણ વાતની જુદાઈ રાખતી નથી. તેથી જ્યારે આપ મારી પાસે આવો છો, ત્યારે મને એવી ઇચ્છા થાય છે કે

આપની સોડમાં બેસીને પરિરંબણનો સ્લાવો લઉં. આપની સાથે પ્રેમની ચેષ્ટા કરવાનો મને ઘણો શોક છે, પરંતુ લગ્ન કર્યા વિના તેવો વ્યવહાર ચલાવી શકાય નહિ. આપ જાણો છો કે પહેલાં પુનર્લગ્ન કરવાની મારી ઇચ્છા ન હતી. પણ હવે તેમ કર્યા વિના છુટકો નથી. તેથી જો આપની ઇચ્છા હોય તો આપની સાથે પુનર્લગ્ન કરવાને તૈયાર છું.

જિઆદ—પ્રિયે ! તમારી માગણી હું ઘણા આનંદથી સ્વિકારું છું.

હલાવા—પ્રાણેશ ! એ વાત જાણીને મને ઘણો આનંદ થયો પણ જેમ અને તેમ જલ્દીથી લગ્નની તૈયારી કરો, જો આજેજ તે બની શકતું હોય તો વધારે સારું છે.

જિઆદ—પ્રિયે ! તેમ થવું અશક્ય છે, પણ જેમ અને તેમ જલ્દીથી લગ્ન કરવાની તૈયારી કરીશ.

હલાવા—પ્રાણેશ ! લગ્નોત્સવમાં ધામધુમ કરવાની, તેમજ જનમમાં વધારે માણસો લાવવાની કાંઈ પણ અગત્ય નથી. માત્ર લગ્ન ક્રિયા કરાવનાર અને એક બે શાક્ષીઓ હશે તોપણ ચાલશે.

જિઆદ—મારી પણ તેવીજ ઇચ્છા છે, પણ કેટલાક અંગત સ્નેહીઓને તો લાવ્યા વિના છુટકો નથી. તેથી આ કાર્યમાં વખતે એક બે દિવસનો વિલંબ પણ થાય.

જિઆદે પોતાની માગણી સ્વીકાર્યાથી હલાવાના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. તેથી હર્ષના આવેશમાં તેણે પોતાના પ્રિયતમની પાસે જઈને તેને આલિંગન આપતાં કહ્યું “ નહિ, હવે વિલંબ કરવાની અગત્ય નથી. જો તમારા મિત્રો અને આસજનોને આમંત્રણ કરવું હોય તો લગ્ન પછી કરજો. ”

ઝિઆદ—હીક ! જેવી તમારી ઇચ્છા. હમણાજ હું કાઝી સાહેબને તેડી લાવું છું.

હલાવા—હા, હમણાજ બોલાવી લાવો.

તેના ગયા પછી વાયોલેટ પોતાની શેઠાણીને સંબોધતાં કહ્યું
“ ફ્લોરેન્ડા ” ?

તેના મોઢામાંથી માત્ર આટલાજ શબ્દો નિકળ્યા હતા કે ફ્લોરેન્ડાએ તેને અટકાવીને કહ્યું. “ વાયોલેટ ! હવે મને આ નામથી નહિ બોલાવતાં હલાવા કહીનેજ બોલાવવી. નહિ તો જો કોઈ દિવસે ઝિઆદ માઈ ખરૂં નામ સાંભળી લેશે તો અવશ્ય આપણો ભેદ કળાઈ જશે, માટે તેની હાજરીમાં કે ગેરહાજરીમાં મને હલાવા કહીનેજ બોલાવવી. અને હું પણ તમને “ હમીદા ” ના કલ્પિત નામથીજ બોલાવીશ.”

હમીદા—ફ્લોરેન્ડા ! તો શું આપણા મુળ નામેને આપણે બિલકુલ તિલાંજલી આપવી પડશે ?

હલાવા—ખચિત, જ્યાં સુધી આપણે એક મુસલમાનના ધરમાં રહેવાનું છે, ત્યાં સુધી તો તેમ કરવુંજ પડશે.

હમીદા—વાર ! એ બધું તો હીક ! પણ તમારે ઝિઆદ સાથે શી વાતચીત થઈ તે તો કહો ?

હલાવા—તેણે મારી માગણીનો સ્વીકાર કર્યો છે, અને લગ્નક્રિયા કરાવવા માટે કાઝીને બોલાવવા ગયો છે પણ.....

હમીદા—પણ શું ? આવો એક થોડાં અને સદાચારી પતિ મળવાથી તમારે તો આનંદ કરવો જોઈએ.

હલાવા—એન ! મને પણ આનંદ તો થાય છેજ. પરંતુ આપણી યુક્તિ સફળ થશે કે નહિ તેનો વિચાર આવતાંજ માઈ કાળજી કંપે છે.

હમીદા—મને તમારી ખુદ્દિ ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હોવાથી આપણું કાર્ય સફળ થશે. તેમ હું તો માનું છું. પણ મને એક વાતની ઘણી ચિંતા થાય છે.

હલાવા—એન ! તમારી ચિંતાનું કારણ જલદીથી નિવેદન કરો.

હમીદા—હલાવા ! તમારી એવી ટેવ છે કે જેની સાથે પ્રિતી કરો છો. તેનાજ થઈ જાઓ છો. મેં આ વિષયનો ઘણીવાર અનુભવ લીધો છે.

હલાવા—હા ! કાંઈક એવું છે ખરું. અને તે કાંઈ મારે માટેજ નથી, પણ પ્રત્યેક યુવતી પોતાના સ્વામી સાથે તેવીજ રીતે વર્તે છે.

હમીદા—અને તેથીજ મને ભય રહે છે કે રખેને તમે પોતાની પ્રતિજ્ઞાનું ભંગ કરીને આપણા ધર્માધ્યક્ષની આજ્ઞાનુસાર ફક્તોરાનું અપ હરણ કરવાને બદલે પોતેજ ઇસ્લામ ધર્મનો અંગીકાર કરી લેશો.

ઘણી વાર સુધી વિચાર કર્યા પછી હલાવાએ જવાબ આપ્યો. ‘ નહિ ! નહિ ! તેમ કદાપિ કરીશ નહિ. પણ એટલું તો ખરું કે ગૃહકાર્યમાં મારે જિઆદની આજ્ઞા શિરોમાન્ય કરવીજ પડશે. પરંતુ ગમે તેમ કરીને ફક્તોરાને તો આપણા દેવળમાં અવશ્ય પહોંચાડી દઈશ. ”

હમીદા—હલાવા ! તમારા પ્રયત્નથી કદાચ ફક્તોરા તો આપણા ધર્મમાં આવી શકશે, પણ અમને એ વાતનો ખેદ થાય છે કે તમે અમારાથી સદાને માટે જુદા પડશો. ખરેખર ! હલાવા તમે આપણા ખ્રિસ્તી દેવળના એક સર્વોત્તમ રત્ન છો. તેથી ફક્તોરા આપણા ધર્મમાં આવવાથી અમને જેટલો આનંદ થવો જોઈએ તે કરતાં વધુ શોક તમારી જુદાઈને લીધે થશે.

હલાવા—એન ! કાલે પ્રભાતે શું થય તે પરમાત્મા સિવાય અન્ય કોઈ પણ જાણતું નથી. તેથી ભાવીને માટે શોક કરવો મિથ્યા છે.

ઉપર પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરી રહ્યા પછી હમીદા ત્યાંથી બીજા ઓરડામાં ચાલી ગઈ. અને ગૃહકાર્ય કરવામાં પ્રવર્તી થઈ. તેના ગયા પછી હલાવા પોતાની નવીન સ્થિતિ વિષે વિધિવિધ વિચાર કરવા લાગી. એ તો ખરૂં છે કે જિઆદના પ્રેમપાશમાં સપડાઈને તે લગ્ન કરવાને માટે ઉદ્યુક્ત બની હતી, નહિ તો યુલ્લીસીઝની આગાથી તે પોતાની ઇચ્છા વિરૂદ્ધ જિઆદ સાથે લગ્ન કરત કે કેમ એ શંકાસ્પદ છે. તો પણ પોતાના ધર્માભ્યક્ષની આજ્ઞાનુસાર તે ફલોરાનું હરણ કરવાને સદાયે ઉત્સુક હતી.

હલાવા પોતાના ઓરડામાં એકલી બેસીને પોતાની નવિન સ્થિતિ વિષે વિચાર કરી રહી છે. એટલામાં એકાએક જિઆદ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. અને ઘરમાં પગ મૂકતાંજ તેણે કહ્યું. “પ્રાણેશ્વરી ! તમે તમારું મુખચંદ્ર વચ્ચેથી વાદળાથી આચ્છાદિત કરીલો. કેમકે કાઝીસાહેબ અહિં આવવાની તૈયારીમાં છે,” આ વાક્યો શ્રવણ કર્યા પછી પોતાનું મુખચંદ્ર એક વસ્ત્ર વડે આચ્છાદિત કરીને એક નવ વધુની ઢબથી તે પ્રયંક ઉપર બેસીગઈ. થોડીવારમાં કાઝીસાહેબ પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. એટલે તેમને આવકાર આપીને જિઆદ બીજા આસન ઉપર બેસાડ્યા. આસન ઉપર બેઠા પછી કાઝી સાહેબે ચોતરફ જોઈને પ્રશ્ન કર્યો “ જિઆદ આ ઘર કોનું છે ? ”

જિઆદ—મહાશય ! તે અહિંના એક ગૃહસ્થના તાબામાં છે, પણ હમણા બારમીલોનાની એક ઇસ્લામી વિધવા તેમાં બાડે રહે છે. અને તેજ વિધવા સાથે મારું લગ્ન થવાનું છે.

કાઝી—ઝિઆદ ! તમે એક વિધવા સાથે લગ્ન કરવાનું કેમ પસંદ કર્યું ?

ઝિઆદ—કાઝી સાહેબ ! તેમ કરવાના ધણા કારણો છે, એકતો એ કે તે બિચારી કેવળ નિરાધાર છે, બીજું એકે તેના સિવાય મારા મનનું હરણુ કરી શકે તેવી બીજી એક પણ યુવતી આ નગરમાં નથી. આવા આવા કારણોને લીધે મેં તેની સાથે લગ્ન કરવાનું પસંદ કર્યું છે.

કાઝી—ખરેખર ! તમારું આ કૃત્ય અતિ શ્રેષ્ઠ છે. ઇશ્વર તમને સહી સલામત અને સુખી રાખે. પણ મારે હવે ક્યાં સુધી થોભવું પડશે ?

ઝિઆદ—હવે એક ક્ષણનો પણ વિલંબ થવાનો નથી. સધળી તૈયારીઓ થઈ ચુકી છે.

ઉપર પ્રમાણે વાતચીત કરીને ઝિઆદ પોતાની પ્રાણેશ્વરીને કાઝી સાહેબ પાસે લાવ્યો. એટલે બે સાક્ષીઓની રૂબરૂ કાઝીસાહેબે લગ્નની ક્રિયા કરી. ઉક્ત ક્રિયા થઈ રહ્યા પછી ઝિઆદે કાઝીસાહેબને કેટલાક સુવર્ણ સિક્કાઓ આપ્યા. પણ તેમણે તેમાંથી કાંઈ પણ સ્વીકાર્યું નહિ. અને તે આખીરક્રમ દોરડોવાના નિરાશ્રીત બાળકોમાં વહેંચી આપવાની ઝિઆદને બલામણુ કરી. કાઝીસાહેબની આવી ઉદારતા જોઈને ઝિઆદને ધણું આનંદ થયો. અને તેથી તેણે હસ્તાં હસ્તાં કહ્યું “ કાઝીસાહેબ ! આપની શિખામણુ અત્યોત્તમ છે. મારે કૃપા કરીને આપજ તેની વ્યવસ્થા કરી આપો.”

કાઝી—મારે તેમ કરવાની અમત્ય નથી, તમે પોતે તેવી વ્યવસ્થા કરીશો.

આ પ્રમાણે કહીને કાઝી સાહેબ પોતાના આસન ઉપરથી ઉભા થયા, અને તે નવલ દંપતીને આશીર્વાદ આપી વિદાય થયા. એટલે

જીઆદ તેમને દરવાજા સુધી પહોંચાડવા માટે ગયો. તેમના ગયા પછી હલાવાએ મોઢા ઉપરથી ખુરખો સત્તર દુર કર્યો. અને જિઆદ ત્યાં પાછો આવી પહોંચતાંજ તેને પ્રશ્ન કર્યો “ પ્રાણેશ ! લગ્ન ક્રિયા પુરી થઈ કે હજી બાકી છે ? ”

જિઆદ—પ્રાણેશ્વરી ! મને ઘણું આશ્ચર્ય થાય છે કે આ તમારું બીજું લગ્ન હોવા છતાં પણ તમે મને આવો બાલીશી પ્રશ્ન પૂછો છો. ?

હલાવા—ખરેખર ! મારા પહેલા લગ્ન પસંજે શી ક્રિયા કરવામાં આવી તે વિષે મને કાંઈ પણ સ્મરણ રહ્યું નથી, અને તેથીજ મને તેવો પ્રશ્ન પૂછવો પડ્યો. આ પ્રમાણે તે દંપતી વચ્ચે વાર્તાલાપ ચાલી રહ્યો છે એટલામાં હમીદાએ ત્યાં આવીને તેમને સુખારકબાદી આપી. જેના બદલામાં જિઆદે તેને એ દીનારની ભેટ આપી.

હલાવા—પ્રાણેશ ! મને અહિંજ રાખશો કે આપને ઘેર લઈ જશો ?

જિઆદ—હવે અહિં રહીને શું કરશો ? તમારે મારી સાથે આવીને રહેવું પડશે. હમણા થોડીવાર અહિંજ થોભો, હું ઘેર જઈને સઘળી વ્યવસ્થા કરી તમને તેડવા માટે મારી દાસીને મોકલું છું. આપણા લગ્ન વિષે રોહરા કે મરિચમ હજી સુધી કાંઈ પણ જાણતી નથી. તેથી તેમને પણ તે વિષેના સમાચાર જણાવી તમારા આદર તિથ્યની વ્યવસ્થા કરવાની જરૂર છે.

હલાવા—પ્રાણેશ ! શું મને આજેજ ત્યાં લઈ જશો ?

જિઆદ—આજેજ ! અને તે પણ માત્ર એક ઘટિકા પછી. માટે તમે તૈયાર થઈ જાઓ.

હલાવા—હું તો આ ક્ષણેજ આપની સાથે આવવા માટે તૈયાર છું. આ પ્રમાણે સઘળી ગોઠવણ કરીને જિઆદ પોતાને ઘેર ગયો.

પરિશિષ્ટ ૧૦ મું.

પ્રણિય રાત્રી.

હલાવા પાસેથી વિદાય થઇને પોતાના ઘરમાં આવતાંજ મરીયમ પોતાના શેઠ સામે દોડી આવી. એટલે જિઆદે તેને હસ્તાં હસ્તાં કહ્યું, “ મરીયમ ! ફ્લોરા ક્યાં છે ? ”

મરીયમ—તે પોતાના ઓરડામાં એકલી બેઠી છે, આપે તેને બહાર જવાની ના કહી છે, તે દિવસથી એક ક્ષણ માટે પણ તે ઘરની બહાર નિકળતી નથી.

જિઆદ—જ તેને મારી પાસે બોલાવી લાવ.

મરીયમ—જેવી આપની આજ્ઞા. આપની પ્રત્યેક આજ્ઞાનું પાલન કરવું, એ મારું કર્તવ્ય છે. પણ શેઠ સાહેબ ! આજે આપને ઘરમાં આવતાં ઘણો વિલંબ થયો, આટલા મોડા આપ કોઇ દિવસ પણ આવ્યા નથી ?

જિઆદ—હા ! આજે મને કાંઇક વિલંબ થયો, પરંતુ હવે વધુ પુછપરછ નહિ કરતાં ફ્લોરાને સત્વર તેડીલાવ. તેના રૂબરૂમાં સઘળી બીના નિવેદન કરીશ.

આ વાક્ય શ્રવણ કરીને મરીયમના અંતઃકરણમાં કાંઇક ધાસ્તી ઉત્પન્ન થઇ. તેથી તે બીજા ઓરડામાં જઇને ફ્લોરાને એકદમ તેડી

લાવી. આમ એકએક તેડું આવવાથી ફોરારા ગભરાઈને પૂછવા લાગી
 “ મરીયમ ! ભાઈએ મને સમઠિ બોલાવી છે ? ”

મરીયમ—માઈ ! હું તે વિષે કાંઈ પણ જાણતી નથી, પણ
 તેમના મુખ ઉપર ક્રોધના ચિન્હો સ્પષ્ટ જણાય છે.

ફોરારા—મરિયમ ! તેમણે કદાચ મારા વિષે કાંઈ નવીન અફવા
 સાંભળી હશે. ઠીક ! જેવી પરમાત્માની ઇચ્છા. ચાલ હું તારી સાથે
 આવું છું. આ પ્રમાણે કહીને તે મરીયમની સાથે પોતાના બંધુ સમક્ષ
 આવી. અને પાસે બેસીને ધુજતાં ધુજતાં તેની આગા સાંભળવાને આ-
 તુર બની. થોડીવાર સુધી આ પ્રમાણે મૌન્ય રહીને તેણે પ્રશ્ન કર્યો
 “ પ્રિયબંધુ ! આજે આપને ઘેર આવતાં કેમ વિલંબ થયો ? શું
 આપ કોઈ દુરના સ્થળે ફરવા ગયા હતા ? ”

ઝિઆદ—ઝોહરા ! તે વાત કહેવાને તો મેં તને બોલાવી છે.
 કેટલાક દિવસ પહેલાં મેં તને કહ્યું હતું કે જો તારી ઇચ્છા હોય તો
 હું લગ્ન કરું, પણ તેં તે સમયે કાંઈ પણ જવાબ આપ્યો ન હતો.
 ત્યાર પછી ઇશ્વર કૃપાથી એક સૌંદર્યસંપન્ન વિધવા સાથે મારો
 પરિચય થયો, અને એક બીજા ઉપર પ્રેમ ભાવ ઉત્પન્ન થતાં અમે
 લગ્નગ્રંથીથી ગુંથાયા. મને ઘણો ખેદ થાય છે કે તારું લગ્ન કરતાં
 પહેલાં મેં મારું લગ્ન કરી લીધું.

મરીયમ—(પ્રસન્ન થઈને) સાહેબ ! આપે ઘણું સાઈ કામ
 કર્યું. પરમાત્મા તમને બંનેને લાંબુ આયુષ્ય આપી વંશ વૃદ્ધિ કરે એવી
 મારી પ્રાર્થના છે.

ફોરારા—પ્રિયબંધુ ! આપે કોની સાથે લગ્ન કર્યું છે ?

ઝિઆદ—ઝોહરા ! આપણા પાડોસમાં જે વિધવા રહે છે તેની સાથે મેં લગ્ન કર્યું છે. ખરેખર તે સારી પેઠે કેળવાએલી હોઈ અનેક ગુણ સંપન્ન છે. ખરું પૂછો તો મેં એટલા માટેજ લગ્ન કર્યું છે કે તને એકાંતનો સાથી મળી જાય. હવે તારી ભાભીના સમાગમમાં તારો કાળ ઘણા આનંદમાં નિર્ગમન થશે. એટલુંજ, નહિ પણ તેના સમાગમમાં તને અનેકાનેક લાભ થશે.

ફલોરા—પ્રિયબંધુ ! આપે દીક્રી નુપર્યાપ લગ્ન કરી લીધું. અને અમને તે વિષેના સમાચાર સરખા પણ કહ્યા નહિ. જ્યારે તે આપણા પાડોસમાં રહેવા આવી ત્યારે આપે મારી આગળ તેના વખાણ કર્યાંથી હું તો તેને મળવાને માટે આતુર હતી. પરંતુ આપે તેની સાથે મારો મેળાપ આજ સુધી કરાવ્યો નહિ. દીક્રી ! જે થયું તે થયું. જગતકર્તા તમને બન્નેને સુખી રાખે એવી હું તેની પાસે અહરનિશ પ્રાર્થના કરું છું.

ઝિઆદ—ઝોહરા ! આજ સુધી તેની સાથે મેં તારી ઓળખાણ કરાવી નહિ, તે માટે મને ક્ષમા કર. હવે તું એક ઘટિકામાં તેને જોઈ શકીશ.

ફલોરા—ભાઈ ! શું તે આજેજ આપણા ઘરમાં આવશે ?

ઝિઆદ—હા ! પણ હવે તું તેને માટે રહેવાની વ્યવસ્થા કરી આપ. મેં તને એટલા માટેજ બોલાવી છે.

ફલોરા—ભાઈ ! સંધ્યા થવા આવી છે. તેથી હવે એક ઘડીમાં હું શું કરી શકીશ ? જો આપે મને પહેલાંથી ખબર આપી હોત તો સંધ્યાની વ્યવસ્થા કરી રાખત.

મરીઅમ—હા, સાહેબ જો આપે પહેલાંથી કહ્યું હોત તો ધરને પણ સારી રીતે શણગારવાનું બની આવત.

ઝિઆદ—ખીજ કાંઈ ગોઠવણ ન થઈ શકે તો કાંઈ નહિ, પણ ઉત્તમ પ્રકારના ભોજનની વ્યવસ્થા તો તમારે અવશ્ય કરવીજ પડશે.

ફલોરા—ભાઈ ! જેવી આપની ઇચ્છા. આપની આજ્ઞા હું માથે ચઢાવું છું.

ઝિઆદ—ફલોરા ! હવે વખત ગુમાવવાનો નથી. માંટ જે કરવાનું હોય તે જલદી કર. અને સઘળી વ્યવસ્થા કર્યા પછી મને ખબર આપ, એટલે હું તેને તેડી લાવું. આટલી વાતચીત થયા પછી ઝોહરા અને મરીઅમ ધરના ખીજ ભાગમાં જઈને ઝિઆદની આજ્ઞાનુસાર વ્યવસ્થા કરવા લાગી. અને જે ઝોરડામાં તે વરવધુ પ્રથમ રાત્રીએ શયન કરવાના હતા, તેને સાફસુફ કરીને સારી રીતે શણગાર્યો. ફલોરાના આનંદનો પાર ન હતો. તેથી આનંદોત્સાહમાં પોતાની દાસી સાથે વાર્તાલાપ કરતાં કરતાં તે પોતાનું કર્તવ્ય બજાવવા લાગી. આ પ્રમાણે ગૃહકામ કરતાં કરતાં વાત કરવાનો પ્રસંગ આવેલો જોઈને મરીઅમે કહ્યું, “ ફલોરા ! ભાઈએ એવી ગુપ્ત રીતે લગ્ન કરી લીધું કે તે વાત અત્યારસુધી આપણા જાણવામાં પણ ન આવી. ”

ફલોરા—મરીઅમ ! મને પણ તે વિષે ઘણી નવાઈ લાગે છે. એવું તે શું કારણ બન્યું કે ભાઈએ એકાએક લગ્ન કરી લીધું. નહિતો તે કોઈ પણ કાર્ય એકા એક કરી લે તેવા નથી.

મરીઅમ—હા ! મને પણ ઘણી નવાઈ લાગે છે. અયુબકરરદી ના પુત્ર યુસુફની એક સૌંદર્યસંપન્ન પુત્રી સાથે લગ્ન કરવાની મેં

તેમને ઘણીવાર ભલામણ કરી. પણ દરેક વખતે તે એવોજ જવાબ આપતા કે લગ્ન કરવાની મારી ઇચ્છા નથી. પણ એકાએક શું બન્યું કે તેમણે આપણી પાડોસણ સાથે લગ્ન કરી લીધું ?

આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરતાં કરતાં તેમણે ઓરડો સાફ કરી નાખ્યો. પછી ભોંયતળીયા ઉપર એક અમૂલ્ય ગાલીચો પાથરીને ખુણામાં એક શુશોભીત પ્રયંક મૂક્યો. અને પોતાના ખ્રિસ્તી અનુચર સાથે રંગ બેરંગી કાગળોના તોરણો મંગાવીને ઘરની ચારે બાજુએ લટકાવી દીધા. તદુપરાંત ગુલાબના સુગંધીદાર પુષ્પો મંગાવીને ગુલાબદાનીઓમાં મૂક્યા, તેથી તે આખો ઓરડો સુગંધીમય બની ગયો. વળી કાચના શુશોભીત ઝુમ્મરોમાં કેટલીક સુગંધીદાર મીણબત્તીઓ સળગાવી, તેથી તે ઓરડામાં સુર્યના જેવો પ્રકાશ થવા ઉપરાંત ચોપાસ સુવાસ પ્રસરી રહ્યો. પ્રયંકની આગળ એક નાની પણ શુશોભીત પીડીકા મૂકી, તેના ઉપર અત્તરના પાત્રો મૂક્યા. ટુંકમાં કાર્યદક્ષ અને ચતુર ફક્ષોરાએ નિમિષ માત્રમાં તે ઓરડાને સ્વર્ગ સમાન દીપાવી મૂક્યો. અને તે સઘળી વ્યવસ્થા માત્ર કલાક દોઢ કલાકમાં કરી લીધી. ‘સઘળું કામ થઈ રહ્યું પછી તે પોતાના બંધુ પાસે દોડી જઈ કહેવા લાગી “ભાઈ ! મેં આપના કહેવા પ્રમાણે બનતી વ્યવસ્થા કરી છે. માટે આપ પોતે આવીને તેને એક દૃષ્ટિથી જોઈ લો. અને કાંઈ ખામી રહી ગઈ હોય તો તે દેખાડો; એટલે તેની પણ વ્યવસ્થા કરી લઉં !”

ઝિઆદ—ઘણું સાફ ચાલ. હું તારી સાથેજ આવું છું.

આ પ્રમાણે કહીને તે ફક્ષોરા સાથે મેડા ઉપર ગયો, અને ઓરડાનો અપુર્વ શૃંગાર જોઈને આશ્ચર્ય ચકિત થયો. અને પોતાની ભગિનીની પ્રશંસા કરતાં કહેવા લાગ્યો “ ફક્ષોરા ! આ સઘળી વ્ય-

વસ્થા તું આટલી ત્વરાથી કેવી રીતે કરી શકી ? ખરેખર તે વિષે મને ઘણી નવાઇ લાગે છે. ”

ફોરો—ભાઈ ! મેં તો મારો બનતો પ્રયાસ કર્યો છે, જો હજી મને વધારે સમય મળ્યો હોત, તો આના કરતાં પણ સહજ ગણી ઉત્તમ વ્યવસ્થા કરી શકત. ઉતાવળમાં મારાથી ઈચ્છાનુસાર કંઈ પણ થઈ શક્યું નથી.

જિઆદ—આવી ઉત્તમ વ્યવસ્થા કરી છે, તેમ છતાં કહે છે કે મેં કંઈ પણ કર્યું નથી, એ તારો વિરેક છે, હું નથી ધારતો કે તારી જગ્યાએ જો કોઈ બીજી યુવતી હોત તો તે આટલા ટુંક સમયમાં આવી સારી વ્યવસ્થા કરી શકત. ખચિત જો તને વધારે સમય મળ્યો હોત, તો તું આના કરતાં પણ ઘણી સારી વ્યવસ્થા કરી શકત, તેમાં કંઈ પણ સંદેહ નથી. હીક હવે હું તારી ભાભીને તેડી લાવું છું.

ફોરો—શું તે એકલી આવશે કે તેમની સાથે બીજું કોઈ છે?

જિઆદ—હા ! તેની પરિચારિકા હમીદા પણ તેની સાથેજ આવશે.

ફોરો—પ્રિયમંધુ ! હું તેમને ભેટવાને ઘણી આતુર છું. માટે જાઓ, અને તેમને સત્વર તેડી લાવો.

આ પ્રમાણે વાતચીત થયા પછી જિઆદ પોતાની પ્રિયતમાને ઘેર ગયો. આ તરફ હલાવા પણ તેની માર્ગપ્રતિક્ષા કરી રહી હતી.

તેથી ઘરમાં પગ મૂકતાંજ પોતાના પ્રિયતમને વધાવી લઈ તેણે પ્રશ્ન કર્યો “ પ્રાણનાથ ! સઘળી વ્યવસ્થા કરી રહ્યા ? કેમ હું આવું કે ? ”

જિઆદ—પ્રાણેશ્વરી ! મારી ઈચ્છાનુસાર ફોરો અને મરીમએ

સમગ્રી વ્યવસ્થા કરી લીધી છે. તેથી હું તને તેડવા માટે આવ્યો છું. પણ શું તું તારું મુખ ઉઘાડું રાખીને ત્યાં આવશે ?

હલાવા—નહિ ! પણ શું તમે મને તેડવા માટે આવ્યા છો ?

ઝિઆદ—હા. પ્રાણેશ્વરી ! હું તને તેડવા માટે આવ્યો છું.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! શું આપે ફક્ત આપણા લગ્નના સમાચાર પહેલાંથી કહ્યા હતા ?

ઝિઆદ—નહિ ! અહિં આંધી ગયા પછીજ મેં તેમને તે વાત જણાવીને, ઓરડો શણગારવાની આજ્ઞા કરી. એટલે માત્ર એક ઘટિકામાં તેમણે ઓરડાને સ્વર્ગ સમાન બનાવી દીધો. તું પણ તેને જોઈને આનંદ પામ્યા વિના રહેશે નહિ.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! આપણો પ્રથમ પરિચય થયો તે દિવસથી હું તેમના દર્શન કરવાને ઉત્સુક હતી. અને હાલમાં પણ આપના મુખે તેમની ચતુરાઈના વખાણ સાંભળીને તેમને ભેટવાને માટે આતુર છું. પ્રાણનાથ ! એક વાત ઘણા દિવસથી આપને પૂછવાની મારી ઇચ્છા હતી, પરંતુ આપ અહિં આવતાંજ તેને વિસરી જતી હતી. તેથી હું ગમે તેટલી આતુર હોવા છતાં અત્યાર સુધી તે વિષે કંઈ પણ પૂછી શકી નહિ. પણ આજે તે વાતનું સ્મરણ થવાથી પૂછું છું કે તમારી બેનનું નામ ફક્ત શા માટે રાખ્યું છે? આવું નામ ઘણા ભાગે ધસ્લા-મીઓ રાખતા નથી. પણ ખ્રિસ્તીઓજ રાખે છે.

ઝિઆદ—પ્રાણેશ્વરી ! તારી શંકા યથાર્થ છે. તેથી તેનું નિવારણ કરવાની મારી ફક્ત એ ફક્ત નામ રાખવાનું કારણ એ હતું કે મારા માતૃશ્રી ખ્રિસ્તી ધર્મના અનુયાયી હતા. અને જો કે

પિતાશ્રીએ તો બેનનું નામ ઝાહરા રાખ્યું હતું, પણ માતૃશ્રી તેને શ્લોકો કહીને જ બોલાવતા હતા. એટલે તેમનું અનુકરણ કરી અમે પણ તેને તે નામથી જ બોલાવવા લાગ્યા.

હલાવા—પ્રાણેશ ! મને તો શ્લોકો કરતાં ઝાહરા નામ વધારે પ્રિય લાગે છે.

ઝિઆદ—પ્રાણેશ્વરી ! મારો પણ તેવો જ અભિપ્રાય છે. ઠીક ! હવે પછી આપણે તેને ઝાહરાના નામથી જ બોલાવીશું. હા ! પણ એક વાતમાં મારે તારી સલાહ લેવાની છે. કેમ ખરી સલાહ આપશે કે નહિ?

હલાવા—પ્રાણેશ ! આવો પ્રશ્ન કેમ પૂછો છો ? શું હું તમારાથી કોઈ પણ વાતની જુદાઈ રાખું છું ? બહાલા ! જે કહેવું હોય તે ખુશીથી કહો, હું મારી મંદ મતિ અનુસાર આપને કાંઈક સલાહ આપીશ.

ઝિઆદ—પ્રાણેશ્વરી ! ક્રોધ કરીશ નહિ, હું તો તારું હાસ્ય કરું છું. મારે તને કહેવાનું એ છે કે ખ્રિસ્તી યુવતીઓની શિખામણથી ઝાહરાની વૃત્તિ ખ્રિસ્તી ધર્મ પરત્વે ઢળી છે, તેથી કેટલીક વખતે તો મારે તેના ઉપર ક્રોધ પણ કરવો પડે છે. તેથી જો તું તેને સમજાવીને તેની આંતરવૃત્તિઓ ફેરવી નાખશે તો હું તારો આભારી થઈશ.

હલાવા—બહાલા ! આમાં ઉપકાર શાનો ? તે તો મારું કર્તવ્ય છે. હું ઘણી ખુશીથી તેને સમજાવીશ. પણ મને ઘણી નવાઈ લાગે છે કે તેની વૃત્તિ ખ્રિસ્તી ધર્મ પરત્વે કેમ ઢળી ગઈ ? કાંઈ નહિ ! ધીમે ધીમે તેના અંતરણ્યમાં ઘર કરી રહેલા સઘળા વિચારોને પરિત્યાગ કરાવીશ.

ઝિઆદ—પ્રિયે ! જો તેમ થશે તો હું તારો આભાર માનીશ.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! આભાર માનવાના ભવિષ્યમાં ધણા પ્રસંગ આવશે, તેથી હાલમાં તે વિષે કંઈ પણ ઉહાપોહ કરવાની અમત્ય નથી. માટે ચાલો હમણાતો ઘેર જઈએ.

જિઆદ—ચાલો પ્રાણેશ્વરી.

આ પ્રમાણે વાતચીત થયા પછી અપુર્વ શૃંગાર પરિધાન કરીને પોતાનું મુખ ચંદ્ર એક વસ્ત્રથી આચ્છાદિત કરી, હલાવા પોતાના પ્રિયતમ જિઆદની સાથે તેના ઘર તરફ ચાલી. એટલે હમીદા પણ ઘર બંધ કરીને તેની સાથે ગઈ. શ્વસુર પક્ષનું ઘર અતિ નિકટમાં હોવાથી એક નિમિષ માત્રમાં તેઓ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. નવલ દંપતીને આવકાર આપવા માટે શ્લોકારા અને મરીયમ ઉભય બાળાઓ બારણા પાસેજ ઉભી હતી, તેથી દંપતીએ જોવો દ્વારમાં પ્રવેશ કર્યો કે શ્લોકારાએ તેમને સુગંધીદાર પુષ્પો અને સુવર્ણ સિકકાઓથી વધાવી લીધા, શ્લોકારાનો આવો અપુર્વ હેતુ જોઈને હલાવા તેને ભેટી પડી. અને તેના લલાટ ઉપર એક ચુંબન કર્યું. પછી શ્લોકારા પોતાની ભાભીને તેને માટે નિયુત કરેલા ઓરડામાં લઈ ગઈ.

તે સમયના ખ્રિસ્તી આચાર વિચારો સાંપ્રત સમયના લોકો જેવા ન હતા, અર્થાત તેઓ મુસલમાનો કરતાં દરેક વાતે પછાત હતા. એક સાધારણ મુસલમાનના ઘરમાં જોવામાં આવતે વિવેક અને વિનય એક શ્રીમંત ખ્રિસ્તીને ત્યાં પણ ભાગ્યેજ જોવામાં આવતો હતો. તેથી મોટા મોટા ખ્રિસ્તીઓ મુસલમાનોનો વિવેક અને તેમના ઘર બારની રચના જોઈને છક થઈ જતા હતા. તેજ પ્રમાણે હલાવાવાળો ઓરડો જિઆદ જેવા એક શ્રીમંત ગૃહસ્થને લાયક તો ન હતો. પરંતુ હલાવાએ તેટલો અપુર્ણ ઠાઠમાઠ અને શૃંગાર પણ જોએલો ન હોવાથી ગૃહની

ઉત્તમ બાંધણી, સરસામાનની વ્યવસ્થા અને શૃંગાર જોઈને તેના આ અર્થનો પાર રહ્યો નહિ. તેથી આશ્ચર્ય ચકિત થઈને તે પ્રત્યેક વસ્તુ સામે એકાગ્રચિત્તે જોવા લાગી. આવી રીતે તે આખા ઓરડાનું નિરીક્ષણ કરી રહ્યા પછી મુસલમાનોની પ્રથા સા કરતાં તે મનમાં જ કહેવા લાગી “ ખરેખર મુસલમાનોએ સઘળી દિશામાં યથોચિત પ્રગતિ કરી છે. તેમજ ગૃહજીવનમાં પણ તેમણે સારો સુધારો કર્યો છે, ખ્રિસ્તીઓ કોઈ પણ વાતમાં તેમની બરાબર કરી શકે નહિ. ”

જે કે તેના મનમાં આવા વિચારો ચાલતા હતા, પણ પોતાના મનોભાવ ફેલોરા જાણી જાય નહિ, એટલા માટે પોતાના મન રૂપી તરંગોનો પ્રવાહ રોકીને તે સ્નેહપુર્વક પોતાની નણુદી સાથે વાર્તાલાપ કરવા લાગી.

આપણે આગળ જોઈ ગયા તે પ્રમાણે ફેલોરાના સમાગમમાં આવવા માટે હલાવા લાંબા સમયથી આતુર હતી. આજે તેવી ઉત્તમ તક મળી જવાથી તેને ઘણો આનંદ થયો. તેથી તે ફેલોરા સામે એકાગ્રચિત્તે જોવા લાગી, અને તેને મેળવી લેવા માટે તેની સાથે રસયુક્ત વાતો કરવા લાગી. ક્ષણે ક્ષણે તેનો પ્રેમ વધતો જતો હતો. તેવીજ રીતે હમીદા પણ દિગ્મુદ્ધ બનીને ફેલોરાના સૌંદર્યનું પાન કરી રહી હતી. અત્યાર સુધી જિઆદ નીચેના ઓરડામાંજ હતો. સંધ્યાની પ્રાર્થનાને સમય નિકટમાં આવતાં તેણે પોતાનું શરીર સ્વચ્છ કરી ધ્વિરોપાસના કરી. તેવીજ રીતે સઘળા સ્ત્રીઓએ પણ મેડા ઉપર સંધ્યા સમયની પ્રાર્થના કરી. તે શુભ કાર્યથી પરવાર્યા પછી હમીદા નીચે આવી. પણ હજી સુધી જિઆદ તો જગતકર્તાની ભક્તિમાંજ લીન થઈને પોતાના આસન ઉપર બેઠો હતો, તેથી તે પોતાનું કાર્ય પૂર્ણ કરે ત્યાં સુધી હમીદા

તેની પાસે ઉભી રહી. પ્રાર્થનાનું કાર્ય પુરું કર્યા પછી જિઆદે તેને ત્યાં આવવાનું કારણ પૂછ્યું. પ્રતીઉત્તરમાં તેણે કહ્યું “મારી બાઇનો કેટલોક સામાન જીના ઘરમાં છે, તેને અહિં લાવવા માટે આપના અનુચરને મારી સાથે મોકલો. સામાન કાંઈ વધારે નથી. તેથી અમને વધારે સમય સુધી ત્યાં ખોટી થવું પડશે નહિ. માત્ર દશ મિનિટમાંજ પાછા આવીશું.”

જિઆદ—વાર ! જોનને તમારી સાથે લઈ જાઓ.

એમ કહી પોતે પણ આસન ઉપરથી ઉઠ્યો, અને દ્વાર પાસે જઈને ત્યાં પહોંચે ભરી રહેલા પોતાના અનુચર જોનને હમીદા સાથે જવાની આજ્ઞા કરી, પોતે મેડા ઉપર ગયો. અને પોતાની પ્રિયતમા સાથે એમ વિનોદ કરતાં રાત્રી આનંદમાં નિર્ગમન કરી.



પારશિષ્ટ ૧૧ મું.

ભેદનો સ્ફોટ

હું ફેલોરેન્ડા છું.

લગ્ન પછી જિઆદ અને હલાવા સ્નેહપુર્વક કાળ નિર્ભય કરવા લાગ્યા. તેમના અંતકરણમાં પ્રિતીનો પ્રવાહ દિન પ્રતીદિન વધતો ગયો. જિઆદ નિજ પ્રિયતમાની મરજી સાચવવામાં કાંઈ પણ કચાસ રાખતો નહિ. તેવીજ રીતે હલાવાને લગ્ન પહેલાં પડદાની પૃથા વિષે જે અણગમો ઉત્પન્ન થયો હતો, તે પણ ધીમે ધીમે નષ્ટ થઈ ગયો. અને પોતાના સ્વામીનો અપુર્વ સ્નેહ જોઈને પોતે પણ તેના પરત્વે તેટલોજ પ્રેમ દાખવવા લાગી. આવી રીતે તે પ્રેમ વાટિકામાં વિચરતી હોવાથી પોતે જે કાર્ય સાધવા અર્થે ત્યાં આવી હતી તે પણ વિસરી ગઈ. તેની સાથે પરિચારિકા રૂપે રહેલી વાયોલેટ તેને તેની પ્રતિજ્ઞાનું વારંવાર સ્મરણ કરાવીને તેનો ઉત્સાહ સતેજ રાખવાને પ્રયત્ન કરતી હતી. પણ લગભગ બે સપ્તાહ પ્રયાંત પોતે આપેલી શિખામણની હલાવા ઉપર કાંઈ પણ અસર થએલી ન જોઈને, એક દહાડો પ્રસંગ-મળતાં એકાંતમાં તેણે કહ્યું “ હલાવા ! મારી કલ્પના છેવટે ખરી પડી; અને જિઆદના સ્નેહે તમારી પ્રતિજ્ઞાનું ભંગ કરાવ્યું. કેમ ખરું કે નહિ ? ”

હલાવા—તમે ઘેર રાખો ! હું પ્રસંગનીજ વાટ જોઉં છું. થોડા પ્રસંગ મળતાંજ મારી પ્રતિષ્ઠા પુરુ કરીશ.

આ જવાબ સાંભળીને હમીદા ચુપ થઇ ગઈ.

જો કે અત્યાર સુધી હલાવાએ પોતાના પ્રપંચનો આરંભ કર્યો ન હતો, પણ દિન પ્રતીદિન તે ફક્તોરો સાથે વધુ અને વધુ સ્નેહથી વર્તતી હતી. તે કલાકોના કલાકો સુધી તેને પોતાની પાસે એસાડી એવી રસયુક્ત વાતો કરતી કે ફક્તોરોને તેની પાસેથી જવાનું ગમતું નહિ. હુંકમાં તે ફક્તોરો ઉપર એક પ્રેમી યુવક જેટલો સ્નેહ ભાવ રાખતી હતી. પ્રિય પાઠકોને કદાચ સ્મરણ હશે કે જિઆદના લગ્ન પહેલાં ફક્તોરોનું મન ઘર કામમાં બિલકુલ લાગતું નહિ. અને તે કારણથી તે નિરાશ થઈને એકાંતવાસમાંજ પોતાના આયુષ્યના દિવસો નિર્ગમન કરતી હતી. પણ જિઆદના લગ્ન પછી હલાવાના સમાગમમાં તેને એટલો હર્ષ થયો કે તે સઘળું ઘરકામ ખુશીથી કરવા લાગી. અને તે કાર્યથી પરવાર્યા પછી તે પોતાની ભાભીના ઓરડામાં આવીને બેસતી હતી. હલાવાની શિખામણથી ફક્તોરોએ પોતાની મનોવૃત્તિ બદલી નાખવાનો ભાવ વ્યક્ત કર્યો.

આ પ્રમાણે તેની મનોવૃત્તિઓ બદલાયલી જોઈને જિઆદને ધણો આશ્ચર્ય થયો. અને તે ફરફાર પોતાની પ્રિયતમાની કાર્યદક્ષતાને આભારી ગણીને તે તેની મુક્ત કંઠે પ્રશંસા કરવા લાગ્યો. પરંતુ તે બિચારો ફક્તોરોના કપટ વિશે કાંઈ પણ જાણતો ન હતો. જાણી તે કેમ શકે ? તે કાંઈ જ્યોતિષશાસ્ત્રી નહતો કે હલાવાની આંતરવૃત્તિઓ અને મનોકામનાઓ સમજી કે જાણી શકે ?

આવી સ્થિતિમાં લગભગ બે માસ વીતી ગયા, અને તે દર-

આન નહુંદ બોળાઈની પ્રિતી પણ વધતી ગઈ. અત્યાર સુધી હલાવાએ ફોરા સમક્ષ ખ્રિસ્તી ધર્મ સંબંધી કાંઈ પણ વાત છેડી નહતી તેથી ફોરા તેને એક ધર્મપરાયણ ઇસ્લામી યુવતી તરીકે ગણતી હતી, એટલુંજ નહિ પણ એક વડીલ બાબી તરીકે તેનો સારો આદર તકર કરતી હતી.

એક દિવસે શહેરના મુખ્ય ન્યાયાધિશે જિઆદને પોતાને ત્યાં બોલાવ્યો. તેથી પ્રાતઃસલાતની પ્રાર્થના કર્યા પછી તે ત્યાં ગયો. તે સમયે પોતાની બાબી ઝોરડામાં એકલી હશે એમ ધારીને ફોરા તેની પાસે આવી. અને તેને નમસ્કાર કરીને દુર બેઠી. હલાવાએ ઓવારણ લઈને તેને પોતાની પાસે બેસાડી. અને વાર્તાલાપનો આરંભ કરતાં કહ્યું “ ઝાહરા ! મારો પ્રેમ તમારા ઉપર દિન પ્રતિ દિન વધતો જાય છે તેનું શું કારણ હશે તે હું સમજી શકતી નથી. પણ એટલું તો ચોક્કસ છે કે તમે મારું આકર્ષણ કર્યું છે, અને તેથી જો તમને એક ક્ષણ પણ બોતી નથી તો હું તમારા વિયોગમાં ગાંડાતુર બની જાઉં છું. ”

ઝાહરા—બાબી ! એ આપની યોગ્યતા છે. તેથી મારી ફરજ સમજીને હું પણ આપનો યોગ્ય આદર સત્કાર કરું છું,

હલાવા—હા. તેતો એક સાધારણ વાત છે. પણ આપણા વચ્ચે કાંઈક અત્રોક્તિક પ્રેમ છે. એમતો આ વિશ્વના પ્રત્યેક ગૃહ કુટુંબમાં નહુંદ બોળાઈનો સંબંધ અસ્તિત્વ ધરાવે છે. પણ જો તમે દીર્ઘ દૃષ્ટિથી જોશો તો કાંઈ પણ સ્થળે નહુંદ બોળાઈ વચ્ચે આપણા જોવો અપૂર્વ પ્રેમ ભાગ્યેજ જોવામાં આવશે. તેથી હું તો એમજ માનું છું કે તમારામાં કાંઈક અપૂર્વ આકર્ષણ શક્તિ વિદ્યમાન છે.

ઝોહરા—ભાભીજી ! તે તો તમે જાણો ! હું તે વિષે કંઈ પણ જાણતી કે સમજતી નથી.

હલાવા—એ તો ઠીક ! પણ મેં સાંભળ્યું છે કે તમારી જન્મદાત્રી ખ્રિસ્તી ધર્મની અનુયાયી હતી, એ શું સત્ય છે ?

ઝોહરા—હા, તે વાત અક્ષરસ સત્ય છે.

હલાવા—તેમના અંતકાળ સમયે તમારી વય કેટલી હતી ?

ઝોહરા—આશરે પંદર વરસની.

હલાવા—શું તે અંતકાળ પ્રયંત ખ્રિસ્તી ધર્મની અનુયાયી રહી ?

ઝોહરા—જી. હા !

હલાવા—ધર્મ સંબંધે તેની સાથે તમારે કંઈ વાંધો ઉપસ્થિત થએલો કે નહિ ?

ઝોહરા—પિતાશ્રી અને મારા વડિલ બંધુ તેમના આચાર વિચારોની વિરુદ્ધ હતા, પણ હું ધર્મોધ નહિ હોવાથી તે મારા ઉપર સારો ભાવ રાખતી હતી.

હલાવા—તમારી જન્મદાત્રીએ તમને કોઈ વાર એવું કહેલું કે ઇસ્લામ કરતાં ખ્રિસ્તી ધર્મ વધારે સારો છે ?

આ વાક્ય સાંભળીને ઝોહરા ગભરાઈ ગઈ. અને સત્વર કંઈ જવાબ આપી શકી નહિ. તેથી તેને આશ્વાસન આપતાં હલાવાએ કહ્યું “ ઝોહરા ! ગભરાઓ નહિ, હું તમારી કોઈ પણ વાત તમારા બંધુ સમક્ષ નિવેદન કરીશ નહિ. માટે જે કહેવું હોય તે ખુશીથી કહો. અલગત પ્રત્યેક વ્યક્તિને પોતાની ઇચ્છાનુસાર ધર્મ પાળવાનો હક છે

એક દહાડે તમારા બાપ એવું કહેતા હતા કે તમે ખ્રિસ્તી ધર્મ પર-
ત્વે પ્રેરાયલા છો. એ શું સત્ય છે ? ”

આ પ્રમાણે આશ્વાસન આપ્યા છતાં ઝોહરાને હલાવા ઉપર
વિશ્વાસ આવ્યો નહિ, તેથી તેણે ટુંકમાં જવાબ આપ્યો. “ બાબી !
હું ખ્રિસ્તી ધર્મ પરત્વે ધૂણા તો ધરાવતી નથી, પણ ઇસ્લામની એક
ચુસ્ત અનુયાયી છું તેમાં કાંઈ પણ શક નથી. ”

હલાવા—ઝોહરા ! મને ઘણી નવાઈ લાગે છે કે આટલું આટલું
આશ્વાસન આપ્યા છતાં પણ હજી તમને મારા ઉપર વિશ્વાસ આવતો
નથી. શું તમે એમ માનો છો કે તમારા ઉપર મારો પ્રેમ કૃત્રિમ છે.

ઝોહરા—નહિ ! તે વિષેની આપની કલ્પના તદ્દન ખોટી છે.
આપના જેટલો વિશ્વાસ હું ખીજા કોઈ પણ મનુષ્ય ઉપર રાખતી નથી.

હલાવા—જો તમારું કથન સત્ય હોય તો તમારા અંતકરણનો
બેદ મારાથી શા માટે છુપાવે છે ? હું માનવાને અશક્ત છું કે
તમારી માતૃશ્રીના ઉપદેશે તમારા ઉપર કાંઈ પણ અસર ન કરી હોય !
માટે મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખીને સત્ય ખીના નિવેદન કરો. હું પ્રતિજ્ઞા
પુર્વક કહું છું કે તે વાત ખીજા કોઈના જાણવામાં કદાપિ
આવશે નહિ.

ઝોહરા—બાબી ! હવે તે વાત પડતી મૂકો તો વધારે સાફ !
કેમકે મારી કર્મકથા સાંભળીને તમને કાંઈ પણ લાભ થશે નહિ. પરંતુ
ઉલટા તમે પણ ખીજાઓની પેઠે મારો તિરસ્કાર કરશો.

આ છેલ્લું વાક્ય પૂરું કરીને તે એકા એક રૂદ્ધ કરવા લાગી.
તેની આવી સ્થિતિ જોઈને હલાવાએ તેને છાતી સરસી ચાંપી અને

પોતાના વસ્ત્રવડે તેના અશ્રુ લોહન કરતાં તેને આશ્વાસન આપીને કહ્યું.
“ એન ઝોહરા ! તમારા અંતકરણનો બેદ મારી આગળ સ્ફોટ કરો,
હું પ્રાણાંત સુધી પણ તમને સહાયતા આપ્યા વિના રહીશ નહિ ”

ઝોહરા—ભાભી ! મારી કર્મકથા સાંભળીને તમે ક્રોધતો કરશો
નહિ ને ?

હલાવા—નહિ ! કદાપિ ! નહિ ! ઉલટું ક્રોધ કરવાને બદલે
તમને બનતી દરેક મદદ આપીશ.

ઝોહરા—વાર ! મારા ભાઈને પણ કહેશો નહિ ને ?

હલાવા—નહિ. કદાપિ. નહિ ! તમે મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખો.

ઝોહરા—ભાભી ! મારી લાજ હવે આપના હાથમાં છે.

હલાવા—તે વિષે કેવળ નચિંત રહો; અને એમજ માનો કે
પરમાત્માએ તમને મદદ આપવા માટેજ મને અહિં મોકલી છે.

ઝોહરા—ભાભી ! માતૃશ્રીની આજ્ઞાનુસાર હું સઘળું આયુષ્ય
એક ખ્રિસ્તી તરીકે વ્યય કરવા ઈચ્છું. પિતાશ્રીના ઉપદેશથી મારા
વિચારો બદલાઈ ગયા હોત, પણ એક પાદરીની બે બાળિકાઓ મારી
પાસે નિત્ય આવતી, અને ખ્રિસ્તી ધર્મ વિષે ઉપદેશ આપી ઉક્ત ધર્મ
પરત્વેની મારી ભાવનાઓ સતેજ રાખતી હતી. ઉપરોક્ત બાળિકાઓ
ગુપ્ત વેષે મારી પાસે આવતી હતી. આ વાત મારા ભાઈના બાળુ-
વામાં આવવાથી કોઈ પણ અપરિચિત ખ્રિસ્તી કે ઇસ્લામી યુવતીને મારી
પાસે નહિ આવવા દેવાની તેમણે દાસીને આજ્ઞા કરી. આવી રીતે કોઈ પણ
ખ્રિસ્તી રમણીનો સમાગમ લાંબા સમય પ્રયંત નહિ થવાથી પ્રસંગ-
પાત્ત હું એક વૃદ્ધ પાદરીને ત્યાં જઈને તેનો ઉપદેશ સાંભળતી હતી.

આ વાત પણ મારા ભાઈના જાણવામાં આવવાથી હવે તે મને ધરતી બહાર પગ પણ મૂકવા દેતા નથી. આવી સ્થિતિમાં હું અત્યાર સુધી શોકમય જીવન વ્યતીત કરતી હતી, પણ આપનો સમાગમ થવાથી હવે મને કાંઈક આનંદ થાય છે.

હલાવા—ઝોહરા ! તમારા અંતકરણનો ભેદ મારા આગળ સ્ફોટ કરવાથી હું તમારા ઉપર ઘણી પ્રસન્ન થઇ છું.

ઝોહરા—ભાભી ! કેવળ પ્રસન્નતાથી મને શો લાભ થયો ? કાંઈક એવી યુક્તિ દેખાડો કે જેથી કરીને હું આ સંકટોમાંથી મુક્ત થાઉં.

એમ કહીને તે ફરી રૂદન કરવા લાગી. એટલે તેને છાતી સરસી આંખીને આશ્વાસન આપતાં હલાવાએ કહ્યું “ ઝોહરા ! શાંત થાઓ. અને મારા ઉપર વિશ્વાસ રાખો, હું તમને દરેક પ્રકારની સહાયતા આપીશ. જ્યારે તમે મારી સમક્ષ તમારા અંતકરણનો ભેદ સ્ફોટ કર્યો છે, ત્યારે હું પણ મારો ભેદ સ્ફોટ કરું છું. ખરેખર મારી કર્મ કથા સાંભળીને તમે દિઘ્મૂઢ થશો. તમે તો અત્યાર સુધી એમજ માનતા હશો કે હું ખારસીલોની આની એક વિધવા છું. પણ વસ્તુત તેમ નથી. ”

આ વાક્ય સાંભળીને ઝોહરા તો દિઘ્મૂઢ બની ગઇ, અને આશ્ચર્ય તાથી તેણે હલાવાને પૂછ્યું. “ ભાભી ! જો તમે ખારસીલોનીઆની વાસી વિધવા નથી, તો પછી કોણ છો ? ”

હલાવા—ઝોહરા ! હું કોરડોવાના ખ્રિસ્તી દેવળની એક સાધ્વી છું; અને મારું નામ ક્ષેરેન્ડા છે, તમારું હરણ કરવા માટેનું હું અહિં આવી છું.

આ વાક્ય સાંભળીને ઝોહરાના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તે પો-

તાની સ્થિતિ વિષે વિધ વિધ વિચાર કરવા લાગી. તેથી તેને ઉદ્દેશીને દલોરેન્ડાએ કહ્યું “ ઝાહરા ! શું તમે માઈ ક્યમ અસત્ય માનો છો ? ”

ઝાહરા—માત્ર અસત્યજ નહિ, પણ અસંભવીત માનું છું.

હલાવા—નહિ ! તે અક્ષરસ સત્ય છે. તમને સહાયતા આપવા માંડજ મેં આ યુક્તિ શોધી કાઢી છે. અને વાયોલેટ સાથે અહિં આવી છું.

ઝાહરા—તે વાયોલેટ ક્યાં છે ?

હલાવા—તે મારી સાથેજ છે, શું તમે હમીદાને ઓળખતા નથી ? હમીદા તેજ વાયોલેટ.

ઝાહરા—તો શું તમને યુલીસીઝે અહિં મોકલ્યા છે ?

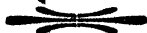
હલાવા—હા ! તેમની આજ્ઞાથીજ અમે અહિં આવ્યા છીએ.

ઝાહરા—ભાભી ! આ એવી વાતો છે કે જેના ઉપર એકાએક વિશ્વાસ રાખી શકાય નહિ.

હલાવા—શું તમને હજી સુધી વિશ્વાસ આવતો નથી ?

ઝાહરા—વિશ્વાસ ક્યાંથી આવે ? હું તો તમારી વાત સાંભળીને એવી દિગ્મુદ્ધ બની ગઈ છું કે મને મારી સ્થિતિનું પણ ભાન નથી. હવે જેને પોતાની સ્થિતિનું ભાન ન હોય તેને બીજી વાતનું ભાન કેવી રીતે હોઈ શકે ?

આ પ્રમાણે નહુંદ ભોભાઈ વચ્ચે વાતચીત થઈ રહી છે, એટલામાં હમીદા પણ ત્યાં આવી. અને ઝિઆદ આવી પહોંચવાના સમાચાર આપ્યા. એટલે ઉભય યુવતીઓએ વાતચીત અંધ કરી. અને દલોરા ત્યાંથી બીજા ઝોરડામાં ચાલી ગઈ.



પરિશિષ્ટ ૧૨ મું.

યુક્તિ સફળ થઇ.

ખીજ દિવસે પણ નણુંદ—ભોજનની વાતોમાં ઘણો સમય વ્યતીત થયો. હમણા સવારના દસ વાગ્યાનો સમય થયો છે. જે સ્થળનો આ પછી વાર્તામાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે, તે સ્થળ ઉચ્છ્રુકટિખંધ ઉપર આવેલો હોવાથી ત્યાં ગિખમ ઋતુમાં વેળાએ પુષ્કળ તાપ પડતો હતો. આ વખતે પણ ત્યાં ગિખમ ઋતુનું સામાન્ય હોવાથી જો કે હજી દિનકર મધ્યાને આવ્યો નથી, છતાં તેની પ્રખર રશ્મિઓ પ્રવાસીઓને કંટાળાપ્ર થઇ પડે છે. આપણા પૂર્વ પરિચિત જિઆદ બહારથી હમણાજ ઘરમાં આવેલો હોવાથી પરસેવામાં તરબોળ થઇ ગયો છે. અને તેનું મુખા વિદિપણ સુર્યના પ્રખર તાપથી તપી જવાથી ક્રોધ પુર્ણ ભાસે છે. પોતાના પ્રિયતમની આવી સ્થિતિ જોઈને હલાવાએ કહ્યું “પ્રાણનાથ ! શા સમાચાર છે ? તમારા મુખાવિદિ ઉપર બેચેનીના ચિન્હો સ્પષ્ટ જણાય છે. તેનું શું કારણ છે ? ”

જિઆદ—બહાલી ! ચિંતાના સાગરમાં હું નિરંતર ડુબેલોજ રહું છું. કેમકે ખ્રિસ્તીઓની યુક્તિ પ્રવૃક્તિઓ અહરનિશ ચાલુ રહેવાથી અને શોક સાગરમાંથી બહાર નિકળવાનો અવસરજ પ્રાપ્ત થતો નથી. બલે તેઓ ગમે તેટલી યુક્તિઓ કરે, પરંતુ કોટી ઉપાયે પણ તેઓ સફળ થવાના નથી.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! શું થયું તે પણ કહેશો કે આ પ્રમાણે ખ્રિસ્તીઓના નામનું રદનજ કર્યા કરશો ?

ઝિઆદ—બહાલી ! આજે મુખ્ય ન્યાયાધિશે મને પોતાને ત્યાં બોલાવ્યો હતો. તેથી પ્રાતઃસદાજની પ્રાર્થના પૂરી કર્યા પછી હું ત્યાં ગયો તો ફોરોનાનું હરણ કરવા માટે ખ્રિસ્તીઓએ રચેલી નવિન યુક્તિ મારા જાણવામાં આવી.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! તમે ફરી ફોરોના નામ લીધું કે ? મેં તમને આટલી આટલી વાર કહ્યું, પણ હજી તમે તમારી ટેવ બૂલી જતા નથી. તેને ઝોહરાના નામથી બોલાવતાં તમને શું થાય છે ?

ઝિઆદ—પ્રિયે ! તમારી મુચનાનુસાર હું ઝોહરાને અહરનિશ તેજ નામથી સંબોધું છે, પણ આજે પાછો બૂલી ગયો.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! ઝોહરા તરફથી આપ નમિંત રહો. તે હવે ખ્રિસ્તીઓની જાળમાં કદી પણ સપડાશે નહિ. મેં તેના અંતકરણનો ભેદ મેળવ્યો છે. તેથી ખાત્રી પુર્વક કહું છું કે તે આપને અંતકરણ પુર્વક ચાહે છે. અને તેથી આપનો આશ્રય તજીને તે કોઈ પણ સ્થળે જશે નહિ. આપ તેના સમાગમમાં આટલા લાંબા સમય પ્રયંત રહ્યા, પણ તેના અંતકરણનો ભેદ કળી શક્યા નહિ, એ ઘણા આશ્ચર્યની વાત છે ! જ્યારે તે આપની સમીપ આવે છે, ત્યારે કેવી શાંત મુખ મુદ્રાથી આપને નિહાળી રહે છે. તે આપે જોયું હશે. તે સમયની તેની મૌન્યવૃત્તિ અને અંતકરણમાં ઉભરાતો ભાવભાવ એજ તમ પરત્વેના તેના અપુર્વ રનેહની ખાત્રી આપે છે.

ઝિઆદ—એ બધું તો ફીક ! ઝોહરા જય કે ન જય એ વાતને હમણા એક બાણુએ મૂકી, અને હું જે કહું તે બાણ પૂર્વક સાંભળો.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! જે કહેવું હોય તે આનંદથી કહો. હું સાંભળવાને માટે આતુર છું.

ઝિઆદ—મેં સાંભળ્યું છે કે ખ્રિસ્તીઓ એક ખ્રિસ્તી યુવતીને એક ઇસ્લામી રમણીના વેશમાં અહિં મોકલવાના છે. તે અહિં આવીને કષ્ટકળાથી મારા અંતકરણ ઉપર અધિકાર મેળવીને પ્રસંગ આવતાં જોહરાને નસાડી જવાનો પ્રયત્ન કરશે. પ્રિયે ! આ કેવી દુષ્ટતા કહેવાય ?

આ વાત સાંભળીને હલાવાના મુખ ઉપર ચિંતાના ચિન્હો સ્પષ્ટ દેખાવા લાગ્યા. તે મનમાં જ વિચાર કરવા લાગી કે ઝીઆદને મારા વિષે તો આ શંકા ઉત્પન્ન થઈ નહિ હોય ? આ પ્રમાણે તેનું અંતકરણ શંકાશીલ થવાથી ઝિઆદના મનોભાવ બદલાયા અર્થે તે તેના સામે એકાગ્રચિત્તે જોવા લાગી.

ઝિઆદ—પ્રિયે ! મને એકાગ્રચિત્તે કેમ જોઈ રહી છે ? મારી ઉપરોક્ત વાત સાંભળીને કંઈ ભ્રમણામાં તો પડી ગઈ નથી ને ? હું જે કહું છું તે બાબતની મેં સંપૂર્ણ શોધ કરી છે, અને જે ખ્રિસ્તી યુવતી અત્રે ગુપ્ત વેષે આવવાની છે, તેનું નામ શુદ્ધાં પણ બાણી ચુક્યો છું. જો સાંભળ ! તેનું નામ ફોરેન્ડા છે.

ઉપરોક્ત વાત સાંભળીને હલાવાના અંતકરણમાં તેલ રેડાયું. તે મનમાં ચિંતા કરવા લાગી કે જો આ ભેદ કળાઈ જશે તો માફ શું થશે ? હજી એટલું ઠીક છે કે મારા ઉપર તેમને કંઈ પણ આશંકા ઉત્પન્ન થઈ નથી. પરંતુ વખતે તેવો પણ સમય આવે અરો. તેથી પહેલાંથીજ સાવચેત રહેવું જોઈએ. આ પ્રમાણે જો કે તેની સ્થિતિ તે સમયે ચિંતાવર હતી. તોપણ મનમાં હિમ્મત રાખી અને મુખ ઉપરથી ચિંતાના ચિન્હો દૂર કરીને તેણે સામે પ્રશ્ન કર્યો “પ્રાણ-

નાથ ! આપે તે ખ્રિસ્તી યુવતીનું નામ શું બતાવ્યું ? હું તો તે વાત આટલી વારમાંજ ભૂલી ગઈ. ”

ઝિઆદ—પ્રિયે ! તેનું નામ ફલોરેન્ડા છે.

હલાવા—(હસીને) પ્રાણનાથ ! આપે મને લગ્ન પહેલાં શું વચન આપ્યું છે, તેનું કાંઈ સ્મરણ છે ? જો. જો. એવું ન થાય કે આપ તે કપટી ખ્રિસ્તી યુવતીના પ્રેમમાં રસાઈને મને કેવળ વિસરી જાઓ ?

ઝિઆદ—બહાલી ! તેનું કદી પણ થશે નહિ. જો પશ્ચિમને! સુર્ય પૂર્વમાં ઉગે, અથવા સમુદ્ર માઝા મૂકે, તો પણ આ ઝિઆદ પરત્વી ગમન કરે એ સર્વથા અસંભવીત છે, અરે અસંભવીત છે; એટલુંજ નહિ, પરંતુ સર્વથા અશક્ય છે. વળી તું માત્ર વિષે ક્યાં અજાણી છે ? જ્યારે તેં મારે સંપૂર્ણ અનુભવ લીધો છે, ત્યારે આપે પ્રશ્ન શામાટે પૂછે છે ?

હલાવા—પ્રાણનાથ ! એ બધું તો કીટ. પણ કદાચ તે પૂનર્લગ્નની વાંચના કરે તો ?

ઝિઆદ—પ્રાણેશ્વરી ! ગમે તેમ થાય, પણ હું મારી પ્રતિજ્ઞા તોડીશ નહિ. હું લગ્નની પ્રતિજ્ઞા કેવી રીતે પાળું છું તે તો તું મારી રીતે જાણે છે. તદુપરાંત તે એક ખ્રિસ્તી રમણી હોવાથી પુનર્લગ્ન કરવાને તૈયાર થાય એ કેવળ અસંભવીત છે.

આ વાત સાંભળીને હલાવાના અંતઃકરણની આશંકાઓ દુર થઈ ગઈ. અને તેણે મનમાંજ નિશ્ચય કરી લીધો કે ઝિઆદને મારા વિષે કાંઈ પણ શંકા નથી. આવી રીતે પોતાના અંતઃકરણની શંકાઓ નિકળી જવાથી તેણે ઝિઆદને સંબોધીને કહ્યું “ પ્રાણનાથ ! જ્યારે આ

પ્રમાણે આપનું અંતરણુ દ્રઢ અને અચળ છે તો પછી આપને ભય કય વાતનો છે ?”

ઝિઆદ—પ્રિયે ! મને ઝોહરા તરફનો ભય રહે છે કે રખેને તે ભોળા બાળા ઉક્ત ખ્રિસ્તી રમણીની બાળમાં સપડાઇ જાય. બહાલી ! તું તેના ઉપર દેખરેખ રાખતી રહેજે.

આ પ્રશ્નનો ઉત્તર વાળતાં ઝિઆદના ગાલ ઉપર સ્નિત હાસ્યથી પ્રેમસુચક અંગૂલિ પ્રહાર કરીને હસાવાએ કહ્યું “પ્રાણનાથ ? તમે અને તમારી ભગિની બન્ને ધણા ભોળા છે. ઝોહરા પણ તમારા જેવીજ અસંભવીત વાતો કરે છે. તમે કાંઈ પણ ચિંતા કરો નહિ. મારા અધિકારમાંથી તમારી ભગિનીનું હરણુ કરવાની કોઇનામાં શકિત નથી.

ઝિઆદ—બહાલી ! ઝોહરા ખ્રિસ્તી ધર્મ પરત્વે જેટલી આકર્ષાયેલી છે તે તું બાણુતીજ નથી. જો બાણુતી હોત તો આવા બાત્રી ભરેલા ઉદગારો કદી પણ કાઢત નહિ. હું ફરી પણ કહું છું કે તેના બોલવા ઉપર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખીશ નહિ.

હસાવા—પ્રાણનાથ ! આપની ચાલકાંઠાઓ પાપા વિનાની છે. પણ એટલું તો ખરું છે કે ઝોહરા આપનો સાથે ખુશ્કા પિતૃથી વાર્તાલાપ કરતી નથી. અને તેથીજ કદાચ આપ બહેમાઇ બધા દરો, પરંતુ તેનું મન મારી સાથે એટલે સુધી નથી ગયું છે કે તેને મારા વિના એક ક્ષણ પણ ચાલતું નથી. અને મને પણ તેમજ માલ છે.

ઝિઆદ—પ્રિયે ! જો તારું કથન સત્યજ હોય તો ઝોહરા ઉપર દેખરેખ રાખવાનું કાર્ય હું તનેજ સોંપું છું. તત્સંબંધની વ્યવસ્થા તો અવગ્રહી કરજે, પણ હમણા મને ક્ષુધા ધણી લાગી છે,

એટલુંજ નહિ પણ કુધા શાંત કર્યા પછી મારે એક અગત્યના કામ પ્રસંગે ખૂબ જવાનું છે. મારે ત્વરાથી ભોજન સામગ્રી મંગાવ.

આ પ્રમાણે પતિ પત્નિ વચ્ચે વાર્તાલાપ ચાલે છે, એટલામાં ઝોહરાએ ત્યાં આવીને કહ્યું “ ભાઈ ભોજન લાવું ? ”

ઝિઆદ—હા ! સત્તર લાવ. કેમકે મારે એક અગત્યના કામસર ખૂબ જવાનું છે. અને તેથી હું જમીને તરતજ ખૂબ ચાલ્યો જઈશ.

આ પ્રમાણે ભોજન લાવવાની સુચના મળ્યા પછી મરીઅમને ભોજન લેવા મોકલીને ઝોહરા નિજ બંધુના ઓરડામાં જ પેસી રહી.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! આજે આખો દહાડો આપ ખૂબ રહ્યા તોપણ ધરાયા નહિ ? એવું તે શું કામ બળ્યું છે કે જમીને તરતજ જવાના છો ? આવી રીતે કામમાં અને કામમાંજ ફર્યા કરશે તો બે ઘડી અમારી પાસે બેસવાનો અવસર ક્યારે આવશે ? બે આવી રીતે કામ, કામ, અને કામમાંજ મંડ્યા રહેવું હતું, તો પછી શા મારે કર્યું ?

આ વાક્યો સાંભળીને ઝિઆદ ક્રોધાવેશમાં આવી ગયો, અને ક્રોધમય વાણીથી તેણે જવાબ આપ્યો “ મારે તે કુટિલ દ્વેષોરેન્ડાની શોધ કરવા જવું છે. ”

આ વાક્ય સાંભળીને ઝોહરા ઝિઆદના સુખાવિન્દ તરફ એકાગ્ર ચિત્તે જોઈ રહી.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! જ્યારે તે અહિંજ આવવાની છે, ત્યારે તેની શોધ કરવાની શી અગત્ય છે ? તે અહિં આવીને જાહેર તો થશેજ, કાંઈ પાતાળમાં તો પેસી જવાની નથી ! તો પછી શા મારે કાંઈપણ પ્રયોજન વિના મિથ્યા શ્રમ ઉઠાવો છો ?

આ પ્રમાણે તે પ્રેમી યુગલ વચ્ચે વાર્તાલાપ ચાલી રહ્યો છે, એટલામાં મરીઅમ ભોજન લઈ આવી. એટલે જિઆદ, હલાવા, અને ઝોહરાએ સાથે બેસીને ભોજનનો આશ્વાદ લીધો અને ક્ષુધાને શાંત કરી જમતી વખતે પણ તેમનો વાર્તાલાપ બંધ પડ્યો ન હતો, પણ જિઆદને ખંડાર જવાની ઉતાવળ હોવાથી તે સત્વર જમીને ઉભો થઈ ગયો. એટલે હલાવાએ તેને કહ્યું “ પ્રાણનાથ ! શું તમે ખંડાર જાઓ છો ? ” આ પ્રશ્નનો કાંઈ પણ જવાબ આપ્યા વિના વસ્ત્ર પરિધાન કરીને જિઆદ ખંડાર ચાલ્યો ગયો. તેના ગયા પછી ઝોહરાએ ફ્લોરેન્ડા તરફ સ્મિત હાસ્ય કરીને કહ્યું “ ભાભી ! આજે તો મારા ભાઈની સાથે તમારે કાંઈ નવિન પ્રકારની વાતચીત થઈ. મને તો તે વખતે ઘણું હાસ્ય ઉત્પન્ન થયું હતું. પણ મહા પરિશ્રમથી હાસ્ય ખાળી શકી. ”

હલાવા—ઝોહરા ! મેં તો તમને હાસ્ય કરતાં જોયાજ નહિ. મને તો તે પ્રસંગે તમારા મુખાવિન્દ ઉપર શોકની છાયા સ્પષ્ટ દેખાતી હતી.

ઝોહરા—ભાભી ! તમે માનો કે નમાનો તેની મને દરકાર નથી. પરંતુ મને તે વાત સાંભળીને ઘણું હાસ્ય ઉત્પન્ન થયું એ તો નક્કી છે.

હલાવા—ઝોહરા ! જમી રહ્યા પછી જે કાંઈ કહેવું હોય તે કહેજો, મારે પણ હજી તમને ઘણું કહેવાનું છે.

એમ કહીને તેણે જલદી જલદી ખાવા માંડ્યું. જમી રહ્યા પછી મરીઅમ હાથ ધોવરાવી ગઈ, અને હમીદા ભોજન પાત્રો લઈ ગઈ. તેમના ગયા પછી એકાંતનો લાભ મળતાંજ ઝોહરાને પોતાની પાસે બેસાડી હલાવાએ તેને કહ્યું “ ઝોહરા ! તમારી

સધળી વાતો તમારા ભાષના જાણવામાં આવી છે. એટલુંજ નહિ પણ તે મારી સધળી ધારણાઓ અને માંડે નામ પણ જાણી ગયા છે. પરંતુ હજી એટલું સાંડે છે કે તેમને મારા વિષે કાંઈ પણ આશંકા ઉત્પન્ન થઈ નથી, તે તો માત્ર એટલુંજ જાણે છે કે ક્ષેત્રેન્ડા નામક કોઈ ખ્રિસ્તી યુવતી તમને કપટથી નસાડી જવા માટે અહિં આવવાની છે. તે વાત સાંભળીને પહેલાં તો મારા પણ રામ રમી ગયા હતા, પણ જ્યારે મને ખાતરી થઈ કે તેમને મારા વિષે કાંઈ પણ શંક નથી, ત્યારે મારા જીવમાં જીવ આવ્યો. અને હજી પણ જો તે જાણી જાય કે ક્ષેત્રેન્ડા આ ધરમાંજ છે, તો મારા ઉપર કેવું સંકટ આવી પડે, તેનો વિચાર આવતાંજ મારા ગાત્રો શિથિળ થઈ જાય છે.”

ઝોહરા—ભાભી ! ખચિત તે ઘણા માઠા સમાચર કહેવાય !

હલાવા—ખરેખર તેમજ છે. ઝોહરા ! હજી તમે દુનિયાનો અનુભવ લીધો નથી. મેં અમારા દેવળોમાં ઘણા પુરૂષોને જોયા છે. પરંતુ તમારા ભાઈ જેવો ધર્મ શ્રદ્ધાળુ, અને સ્ત્રીઓ પરત્વે સન્માન રાખનારો એક પણ પુરૂષ જોયો નથી. જો તે આપણી વાત જાણી જાય તો આપણને દેવી શિક્ષા કરે તે નિશ્ચયપૂર્વક કહેવાય નહિ.

ઝોહરા—ભાભી ! તમારું કથન યથાર્થ છે. તેથી આપણા બચાવને માટે આપણે કાંઈ યુક્તિ અવશ્ય કરવી જોઈએ.

હલાવા—ઝોહરા ! તમારી શી ધારણા છે, તે પ્રથમ નિવેદન કરો.

ઝોહરા—ભાભી ! મારી ધારણા વિષે શું પૂછો છો ? હું તો આ નિર્માલ્ય જીવનથી બિલકુલ કંટાળી મઈ છું. તેથી તમે કહેશો તે પ્રમાણે કરીશ.

હલાવા—ઝાહરા ! તમારા માટે બે માર્ગ છે, કાંતો તમારા ભાઈની સાથે રહીને પરાધીન સ્થિતિ ભોગવો, કે કાંતો મારી સાથે દેવળમાં આવીને બીજી અનેક અવિવાહિતા રમણીયો સાથે સ્વતંત્ર જીવગી ગુજરો.

ઝાહરા—શું તમે પણ મારા ભાઈનો ત્યાગ કરીને ચાલ્યા જશો ?

હલાવા—ખચિત, મારે તેમ કરવું પડશે. હું કાંઈ અહિં સદાને માટે રહેવાને આવી નથી. પણ તમને મારી સાથે લઈ જવા માટેજ આવી છું.

ઝાહરા—ભાભી ! મારા ભાઈનો આશ્રય છોડી જવાની મારી ઇચ્છા નથી, તેમનો મારા ઉપર એટલો તો પ્રેમ છે કે મારા ચાલ્યા જવાની વાત સાંભળીને તે એકદમ ગાંડા બની જશે.

હલાવા—એતો ખરું ! મને પણ ઝિઆદથી જુદા થવાનું ગમતું નથી. પણ જ્યારે ભવિષ્યમાં આવી પડનારો વિપત્તીઓ વિષે વિચાર કરું છું, ત્યારે મારે જીવ ધણો મૂંઝાય છે, અને તેથીજ મને આ માર્ગ લેવો પડે છે, હું તમને પણ કહું છું કે તમે પણ અહિં રહેવાથી ધણા સંકટમાં આવી પડશો.

ઝાહરા—ભાભી ! શું તમે એમ માનો છો કે આ સ્થળનો ત્યાગ કરવાથી હું તે સંકટમાંથી બચી જઈશ ? હું તો તેમ માનતી નથી. પણ ઉલટું ત્યાં મારી સ્થિતિ “ સુલામાંથી નિકળી પેણામાં ” પડવાં જેવી થશે. કેમકે આ સમ્રાજ્ય મુસલમાનોનું છે. તેથી શું તેમના હાથમાંથી ખિસ્તીઓ મને બચાવી શકશે ?

હલાવા—ઝાહરા ! જો તમે ખિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કરો તો

તમારા રક્ષણ અથે સઘળા ખ્રિસ્તીઓ પ્રાણ આપવાને પણ તૈયાર છે. તેમ છતાં જો તમારું રક્ષણ અહિં નહિ થઈ શકે તો તમને ક્રાંસ મોકલી દેવામાં આવશે. અને હું પણ તમારી સાથે ત્યાં આવીશ. ક્રાંસમાં થોડો સમય રહ્યા પછી આપણે રમ અને ગ્રીસના પ્રવાસે જઈશું. કોઈ પણ વ્યક્તિ તમારી શોધમાં ત્યાં આવી શકશે નહિ. હું ખાત્રી પુર્વક કહું છું કે અહિંના સઘળા ખ્રિસ્તીઓ અત્યાનંદથી તમારો આદર સત્કાર કરશે.

હલાવાની ઉપરોક્ત વાતો સાંભળીને જોહરા કાંઈક વિચારમાં પડી ગઈ. આવી સ્થિતિમાં કેટલોક સમય વીતી ગયો. આમ ઘણી વાર સુધી ફક્તોરોએ કાંઈ પણ જવાબ નહિ આપ્યાથી હલાવાએ કહ્યું. કેમ “ જોહરા ! મારી સાથે આવવાની ઇચ્છા છે કે નહિ ? ”

જોહરા—ભાભી ! તમારા કહ્યા પ્રમાણે હું રોમ અને ગ્રીસના પ્રવાસે જવા ઇચ્છતી નથી. કેમકે મને લિન્ન લિન્ન પ્રદેશો જોવાનો મોહ નથી. હું માત્ર એકાંતમાં રહીને એક પવિત્ર સાધ્વીની પેઠે કાળ નિર્ગમન કરવાની ઇચ્છા રાખું છું. પુરૂષોના સમાગમમાં આવવાની મારી ઇચ્છા નથી.

હલાવા—જોહરા ! એ બધું તો હીક ! પણ અહિં રહેવાથી જિઆદ તમારા ઉપર ઘણો અત્યાચાર કરશે તેનો કાંઈ વિચાર કર્યો ?

જોહરા—ભાભી ! સંકટ અને અત્યાચાર તો મારા પ્રારબ્ધમાંજ લખેલું છે. અને તે કોઈ પણ રીતે મિથ્યા થવાનું નથી. ખ્રિસ્તીઓનો આશ્રય ગ્રહણ કરવાથી પણ હું તેવા સંકટોમાં મૂકા થઈ શકીશ નહિ.

હલાવા—જોહરા ! તે વિષે તમે નિશ્ચિંત રહો, અમે તમારું દરેક પ્રકારે રક્ષણ કરીશું.

ઝોહરા—ભાભી ! પણ તો માઈ રક્ષણ કરવામાં સઘળા ખ્રિસ્તીઓ માર્યા જશે; તો પછી શું કરશે ? આવી રીતે અનેક જીવને જોખમમાં નાખવા કરતાં મને અહિંજ રહેવાદો.

હલાવા—ઝોહરા ! જ્યારે તમે ઇશ્વરના પુત્ર ? ઇસુ ખ્રિસ્ત ઉપર વિશ્વાસ રાખો છો તો તેજ તમાઈ રક્ષણ કરશે.

ઝોહરા—ભાભી ! તો તમને તેવી ખાત્રી હોય તો હું તમારી સાથે આવવાને માટે તૈયાર છું.

હલાવા—ઝોહરા ! તે વિષે મારી પાકી ખાત્રી છે. માટે હવે આપણે અહિંથી પલાયન થવાની ગોઠવણ કરવી જોઈએ.

ઝોહરા—હા, ભાભી, જે કાંઈ કરવું હોય તે સત્વર કરો. કેમકે વાર કરવી તે વિનાશ વહોરવા સમાન છે.

આ પ્રમાણે સઘળું નક્કી કર્યા પછી હલાવાએ ઝોહરાને ત્યાંથી વિદાય કરી. અને પોતે પલાયન થવા માટે કાંઈક યુક્તિ શોધવા લાગી.



પરિશિષ્ટ ૧૩ મું.

ફ્લોરેન્ડાની શોધ



આગલા પરિશિષ્ટમાં બતાવ્યા પ્રમાણે ફ્લોરેન્ડા નામક એક ખ્રિસ્તી અબળા પોતાની બગિનીને નસાડી જશે, એવી લોકવાયકા સાંભળવાથી ઝિઆદ તેની શોધખોળ કરી રહ્યો હતો. તે આખું શહેર ફરી વળ્યો. પણ ફ્લોરેન્ડાનો કાંઈ પત્તો ન લાગ્યો. બિચારા બોળા ઝિઆદને ખબર ન હતી કે જે વ્યક્તિની તે શોધ કરી રહ્યો છે, તે તો તેના પોતાનાજ ઘરમાં આનંદ કરી રહી છે. ન્યારે એક તરફ ઝિઆદ ફ્લોરેન્ડાની શોધ કરી રહ્યો છે, ત્યારે બીજી તરફ ફ્લોરેન્ડા ઝોહરાને નસાડી જવાની યુક્તિ કરી રહી છે. અને ઝોહરા પણ તેની સાથે જવાની તૈયારી કરી રહી છે. જેમ મરનાર માણસ પોતાની પ્રિય વસ્તુઓને આતુરતાથી છેલ્લીવાર જોઈ રહે છે, તેમ ઝોહરા નિજ ગૃહની પ્રત્યેક વસ્તુને ફરી ફરીને જોતી હતી. પોતાના બહાલા બંધુ ઉપર દૃષ્ટિ પડતાંજ તેને બંધુ બાવ ઉભરાઈ આવતો. અને તે વખતે નાસી જવાના વિચારો પલાયન થઈ જતા. તે પોતાના બંધુ સાથે વાત કરવાનો પ્રયત્ન કરતી, પરંતુ ઝિઆદનું ચિત્ત ફ્લોરેન્ડાની શોધમાં રોકાયેલું હોવાથી તે તેના પરત્વે ઝાઝું લક્ષ આપતો નહિ. અને માત્ર જમવાનો વખત બાદ કરતાં બાકીનો સમય ફ્લોરેન્ડાની શોધ ખોળ કરવામાંજ વ્યતીત કરતો હતો. રાત્રે ન્યારે તે ઘેર આવતો,

ત્યારે હલાવા (ફ્લોરેન્ડા) યુક્તિ પ્રયુક્તિથી તેના અંતકરણની વાત જાણી લેતી.

એક દહાડો જિઆદ મોડી રાત્રે ઘેર આવ્યો, એટલે તે તકનો લાભ લઈને ફ્લોરેન્ડાએ પોતાની સહચરી હમીદાને પોતાની પાસે બોલાવી. અને સઘળી વાત તેને નિવેદન કરી. વાત કરતાં કરતાં તેને ઉંઘ આવી ગઈ. થોડીવાર પછી જિઆદ ઘેર આવ્યો. એટલે હમીદા હલાવાને જગાડીને જિઆદને માટે ભોજન સામગ્રી લેવાને નીચે ગઈ. ઉઘમાંથી જાયત થઈને નેત્રો ઉઘાડતાંજ ફ્લોરેન્ડાએ જિઆદને કહ્યું “ પ્રાણનાથ ! હવે તમે રાત્રે ઘણા મોડા ઘેર આવો છો ? ”

જિઆદ—જહાલી ! શું કરું ! હું એવી ખટપટમાં પડી ગયો છું કે એક પળની પણ નવરાશ મળતી નથી. કોણ જાણે આરે તેમાંથી મુક્ત થઈશ ?

હલાવા—પ્રાણનાથ ! હું જાણું છું કે તમે ફ્લોરેન્ડાની જેટલી કાળજી રાખો છો, તેની પા ભાગ જેટલી કાળજી પણ તે તમારા માટે રાખતી નહિ હોય.

જિઆદ—હા ! હું તેને મળવા માટે ઘણો આતુર છું.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! તે તો હું પણ જાણું છું.

જિઆદ—પરંતુ ગમે તેટલી શોધ ખોળ કર્યા છતાં તે હમણા સુધી તો મને મળી નથી. પણ જો તે મળી જશે તો હું રાત્રે પણ ઘેર આવવાનું જીવી જઈશ.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! મને ખાતરી છે કે તમે તમારી પ્રતિજ્ઞાનું ભંગ કરશો, અને મને પડતી મૂઝીને ફ્લોરેન્ડાના પ્રેમમાં સપડાશો.

આ પ્રમાણે કહીને તે અશ્રુપાત કરવા લાગી.

ઝિઆદ—જ્હાલી ! તું દિલલગીની વાતમાં પણ આ પ્રમાણે રડી પડે છે? આ તારી કેવી સમજ છે? હું ફલોરેન્ડાની જે શોધ કરું છું, તે તેની સાથે લગ્ન કરવા માટે નહિ, પણ જોહરાને તેના પ્રપંચ માંથી બચાવવા માટેજ કરું છું. નહિ તો તેના મોઢા ઉપર થુકું પણ નહિ.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! જે એમજ છે તો અડધી રાત સુધી શા માટે ભટકો છો? મારા હૃતભાગ્યે અહિં પણ મારો પીછો છોડ્યો નહિ. હું કેવી બેચેનીથી રાત્રી ગુન્નરું છું તે માંડે મન જાણે છે. પણ તમને તેની ક્યાં દરકાર છે ?

ઝિઆદ—જ્હાલી ! આજથી હું પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે હવે પછી રાત્રે જ્હાર જમશ નહિ. કેમ હવે તો પ્રસન્ન થઈને ? તો ચાલ હવે રૂઢન કરવાનું બંધ કરીને અશ્રુબિંદુઓ લોહી નાખ.

આ પ્રમાણે કહીને પોતેજ તેના અશ્રુઓ લોહવા લાગ્યો. એટલામાં હલાવાની દાશી ત્યાં આવી જવાથી ઝિઆદ તેના પડખામાંથી ખસીને દુર જઈ બેઠો. એટલે દાસીએ શેતરંજ પાથરીને તેના ઉપર બાણ મૂક્યું. એટલે ઝિઆદે જલદી જલદી ભોજન કરી લીધું. અને જમણથી પરવાર્યા પછી વજુ ? કરીને ધશાની નમાઝ પઢી સંથ્યા ઉપર ગયો. હલાવા હજી જાગ્રત હતી. અને તે દંપતીને ઉંધ નહિ આવવાથી તેઓ માહોમાંહે વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યા.

૧ મુસલામાનો નમાઝ પડતાં પહેલાં કાંઈ પણ સંભવિત અપવિત્રતા દુર કરીને પવિત્ર થવા માટે હાથ, પગ, મોઢું, અને માથું ધુએ છે. આ પ્રકારની દેહ શુદ્ધિની ક્રિયાને વજુ કહે છે.

ઝિઆદ—ઝહાલી! આજ એક નવી વાત મારા સાંભળવામાં આવી છે. અને તે વિષે તારી સલાહ લઈને કામ કરવા માગું છું.

હલાવા—ઝહાલા ! તે શું છે ?

ઝિઆદ—ઝહાલી ! ઝોહરાને માટે ખ્રિસ્તીઓ જે યુક્તિ પ્રયુક્તિઓ કરી રહ્યા છે, તે તો તું જાણે છે. હવે મારી એવી ઈચ્છા છે કે ભવિષ્યમાં આવી પડનારી આપત્તિમાંથી બચવા માટે તેને પરણાવી દેવી જોઈએ. લગ્ન થઈ ગયા પછી ખ્રિસ્તીઓનું કાંઈ પણ ચાલશે નહિ. અને હું પણ તેની ચિંતામાંથી મુક્ત થઈશ.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! આપનું કહેવું ઠીક છે ! પણ મને લાગે છે કે હમણાં ઝોહરા લગ્ન કરવાનું પસંદ કરશે નહિ. કેમકે તેને તમારા ઉપર ઘણો હેત છે. તેથી તમારો આશ્રય તજીને તે કોઈ પણ સ્થળે જવા ઇચ્છતી નથી.

ઝિઆદ—ઝહાલી ! લગ્ન પહેલાં સઘળાં કુમારીકાઓ તે પ્રમાણે કહે છે. એવી એક પણ છોકરી ભાગ્યેજ હશે કે જે લગ્ન પછી પીયેરથી સાસરે જતાં અશ્રુપાત નહિ કરતી હોય. કેટલાક દિવસ સુધી તો તેને શ્વસુર પક્ષનો અણગમો લાગે છે. પણ જ્યારે પોતાના પતિ સાથે તેના જીવ મળી જાય છે, ત્યારે તે સઘળું ભુલી જાય છે. અને કોઈ પણ વાતનો તેને ખ્યાલ રહેતો નથી.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! મારો અભિપ્રાય આ બાબતમાં આપની વિરૂદ્ધ છે. મારી ખાત્રી છે કે ઝોહરાને જોટલી પ્રિતી તમારા ઉપર છે, તેટલી ખીજ કોઈ ઉપર નથી. તેથી સ્વગૃહનો ત્યાગ કરવાનું તેને કદી પણ ગમશે નહિ. તેથી વધુ સલાહકારક તો એજ છે કે હમણાં તેનું લગ્ન મુલતવી રાખવું.

ઝિઆદ—પ્રિયે ! તું કેવી વાત કરે છે ? તું પણ તેની સાથે મળી તો ગઈ નથી ને ?

હલાવા—હા ! હું તેની સાથે મળી ગઈ છું. બહાલા ! દિન પ્રતી દિન તમારો સ્વભાવ વધુ અને વધુ દુરાચરી અને બેઠેલી થતો જાય છે.

ઝિઆદ—બહાલી ! મારા કહેવાનો ભાવાર્થ તેવો નથી. હું એમ કહું છું કે તારે તેની સાથે ઠીક અને છે. માટે તુંજ તેને સમજાવ. મને ખાતરી છે કે તે તારી અવગત કરશે નહિ.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! શું ઝાહરાને માટે તમે કોઈ વર પસંદ કર્યો છે કે માત્ર વાતોજ કરો છો ?

ઝિઆદ—પ્રિયે ! તે વાતની તારે ચિંતા કરવી મહિ. હું તેની વ્યવસ્થા કરી લઈશ. આ શહેરમાં હું એટલો તો પ્રતિષ્ઠિત છું કે આપણા કુટુંબ સાથે સંબંધ જોડવા માટે શહેરના ઘણા શ્રીમંતો આતુર છે. તેથી, માફ મન માનશે, ત્યાં ઝાહરાનું વેવીશાળ કરીશ.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! એ બધું તો ખરું ! પણ લગ્ન એ કાંઈ બાળકોની રમત નથી કે જ્યારે ઇચ્છીએ ત્યારે સત્વર કરી શકીએ. ઝાહરામાં ઝાહા છ માસ પહેલાં તેને માટે તૈયારીઓ કરવી જોઈએ.

ઝિઆદ—બહાલી ! હું જે કામ કરું છું, તે તરતજ કરું છું. બસ, “ ચટ મંગની અને પટ બ્યાહ ” આપણું લગ્ન પણ તેમજ થએલું ને ?

હલાવા—પ્રાણનાથ ! મારો કોઈ પણ વાલી વારસ ન હોવાથીજ આપણે સત્વર લગ્ન કરી શક્યા. પણ આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે ઝાહરા એક શ્રીમંતની કન્યા છે. વળી તેના વડિલ તરીકે

આપણે મોજુદ છીએ. તેથી લગ્નોત્સવ બારે ધામધુમથી ઉજવવો જોઈએ.

ઝિઆદ—પ્રાણેશ્વરી ! મારી પણ તેવીજ ઈચ્છા છે. આપણા કુટુંબની પ્રતિષ્ઠા અનુસાર આપણે તે પ્રસંગે ખરચ કરવું જોઈએ. અને તદનુસાર ઘટિત ખર્ચ અવશ્ય કરવામાં આવશે.

હલાવા—પ્રાણુનાથ ! એ બધું તો ઠીક ! પરંતુ તમે આ વિષે ઝાહરાની પણ સલાહ લીધી છે કે નહિ ?

ઝિઆદ—બહાલી ! મેં તેની સલાહ લીધી છે. પણ તે તો લગ્ન કરવાનું સાદું ના કહે છે.

હલાવા—પ્રાણુનાથ ! જ્યારે વાત આ પ્રમાણે છે ત્યારે માત્ર એ દિવસ જોટલા ટુંક સમયમાં હું તેને કેમ સમજાવી શકીશ ?

ઝિઆદ—પ્રિયે ! જો તું તેને સમજાવીશ તો તે અવશ્ય તારું માનશે એવી મારી ખાતરી છે.

હલાવા—પ્રાણુનાથ ! તમારી પેડે મારાથી દંડ પ્રહાર કે સુષ્ટિ પ્રહાર કરવાનું બનશે નહિ. તે એક શરમાળ યુવતી છે. અને તમારો દુરાગ્રહ જોઈને તે પણ દુરાગ્રહી થઈ ગઈ છે. તેથી હું તેને અશ્વાસન આપીને ચાર પાંચ માસમાં સમજાવી લઉંશ. પણ જો તમે એક બે દિવસમાંજ તેને સમજાવી લેવાનું ઇચ્છતા હો તો તે કામ મારાથી બનશે નહિ. માટે જો તેવીજ ઈચ્છા હોય તો તમે તમારી જાતે તેને સમજાવી લો.

આવો વાદવિવાદ કરવામાં હલાવાની ધારણા એ હતી કે ગમે તેમ કરીને ઝાહરાનું લગ્ન બંધ રખાવું. અને પ્રસંગ જોઈને તેને

ઉપાડી જવી. તે કપટી અખગાની કપટકળા બિચારો ઝિઆદ સમજી શક્યો નહિ. તેથી હલાવાની દરેક વાત ખરી માનીને લગ્ન થોડા સમય સુધી મુલતવી રાખવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો. અને તેવો નિશ્ચય કર્યા પછી તેણે હલાવાને કહ્યું “ પ્રાણેશ્વરી ! જેવી તારી ઇચ્છા. જ્યારે તારી ઇચ્છા હશે, :ત્યારે ઝોહરાતું વેચીશાળ કરીશું. પણ જેમ બને તેમ જલદીથી તેને :સમજાવી લેવાની કોશીશ કરવાતું બુલીશ નહિ. ”

હલાવા—પ્રાણુનાથ ! ઝોહરાતું લગ્ન જેમ બને તેમ જલદી કરવાને તમારા કરતાં હું વધારે આતુર છું. હા ! પણ બળાંતકારે નહિ. શાંતિ અને ધીરજથી સમજાવીનેજ. મને ઝોહરાતું લગ્ન જોવાની તિવ ઇચ્છા છે. તે એવી તો પ્રેમાળ અને માયાળુ કન્યા છે કે તેને જોતાંજ મને તેના ઉપર બહાનુ આવે છે.

ઝિઆદ—પ્રિયે ! મારી ખાત્રી છે કે તારા આવા વ્રાટ અવસ્ય તેને બગાડશે. કહેવત છે કે “ બદાલ ઘેલા વચકાય બેલા. ”

હલાવા—પ્રાણુનાથ ! મને તમારી પેઠે વારંવાર ક્રોધ કરતા આવડતું નથી. તેથી જેમ બને તેમ ધીરજ અને શાંતિથી હું તેને સમજાવીશ.

ઝિઆદ—ઐ બહુ હુંતો કીક ! પણ આજે જે દિવસ થયાં હું ઝોહરાને શોક નિમગ્ન જોઉં છું. તેમું શું કારણ છે તે તું જાણે છે? આજે કેટલાક દિવસ થયાં હું ઘરમાં ઘણી થોડીવાર થોભું છું, તેથી મને તો તત્સંબંધે તેની સાથે વાતચીત કરવાનો પ્રસંગ મળ્યો નથી. પણ તું અહરનિશ તેની સાથે રહેતી હોવાથી કદાચ તારે તેની સાથે તે સંબંધી કંઈ વાતચીત થઈ હોય.

હલાવા—પ્રાણુનાથ ! આ તમારી ભ્રમણા છે. મને તો લાગે

છે કે ફ્લોરેન્ડાના વિચારમાં અને વિચારમાંજ તમે ચિત્તભ્રમ થઈ ગયા છો. અને રાત દિવસ લોકોના મોઢા જોયા કરો છો. તેથી ઝાહરાની ઉદાસવૃત્તિજ તમને જણાય છે. પણ હું આવી બાબતો ઉપર લક્ષ આપતી નથી. ગમે સેટથી સુશિક્ષિત હોવા છતાં પણ હજી તે બાળક છે. તેથી કોઈ વાતનું સ્મરણ થવાથી, અથવા માત પિતા સાંભરી આવવાથી કદાચ તે ઉદાસ થઈ હોય તો તેમાં થઈ શું ગયું ? જે આપણે અહરનિશ આવી કુદ્વલ્લ બાબતો ઉપરજ લક્ષ આપીએ તો ચિંતામાં અને ચિંતામાંજ મરી જઈએ.

ઝિઆદ—પ્રિયે ! તેની ઉદાસીનું ગમે તે કારણ હોય, પણ હું તેની તપાસ તો કરજે. મેં તેની તેવી સ્થિતિ કાંઈ એક બે વાર જોઈ નથી. પણ બે દિવસથી થયાં તેને તેવી સ્થિતિમાંજ જોઉં છું.

હલાવા—હાક ! તે વિષે કાલેજ તપાસ કરીશ. ચાલો, હવે આ વાર્તાલાપ બંધ કરો કેમકે મને તો ઉધ આવે છે.

ઝિઆદ—હાક, સુઈ રહે. હું પણ સુઈ રહું છું.

આ પ્રમાણે વાર્તાલાપ કરીને તેમણે સુઈ રહેવાનાં પયત્ન કર્યો અને આંખો બંધ કરતાંજ તેમને ઉંઘ આવી ગઈ. પ્રભાતમાં ઉઠીને ઝિઆદ નમાઝ પઢી ફ્લોરેન્ડાની શોધમાં ચાલ્યો ગયો. અને હલાવા ઝાહરાને બોલાવી તેની સાથે વાતચીત કરવા લાગી. આખા ઘરમાં બે દાશીઓ અને તેમના સિવાય બીજું કોઈ ન હોવાથી તેમની વાતોમાં વિક્ષેપ પડવાનો સંભવ ન હતો. તેથી તેઓ પોતાના ગુપ્ત પડ્યંત્રની સંતલસ કરવાને ઉદ્યુક્ત થયા. બે દાશીઓ પૈકીની હમીદા તો તેમના પક્ષનીજ હોવાથી તે તો સઘળી વાત જાણતી હતી. પણ ઝિઆદની દાસી મરિયમ તેમના પ્રપંચ વિષે કાંઈ

પણ જાણતી ન હતી. તે તો પોતાના શેકના ખ્દાર ગયા પછી તરતજ ઘરના કામે લાગી જતી. અને આવી બાબતો ઉપર ઘણું થોડું લક્ષ આપતી હતી.

આપણે આગળ જોઈ ગયા છીએ કે જિઆદ ખ્દાર જતાંજ હલાવાએ ઝોહરાને પેનાની પાસે બોલાવી. અને ન આવતાંજ તેને કહ્યું “ ઝોહરા ! હવે સાવચેત રહે. અને મોઢા ઉપર શેકના ભાવ પ્રગટ ન થવાદો. દરેક પ્રસંગે ઉદાસ રહેવાની તમને જે ટેવ પડી ગઈ છે તેને તિલાંજલી આપો. તમે પોતાના અંતકરણનો ભવ ગુપ્ત રાખી શકતા નથી એ ખરેખર ઘણું દિલગિરીભરેલું છે. તમારા મોઢા ઉપરનો ભાવ તમારી મનોવૃત્તિઓ જાહેર કરી દે છે. આ વાત સાંભળીને ઝોહરાએ પૂછ્યું “ કેમ ! શું છે ? મારા ભાઈ તમને તે વિષે કાંઈ પ્રશ્ન પૂછતા હતા ? ”

હલાવા—હા ! આજ રાત્રે મારે તમારા ભાઈ સાથે તમારા સંબંધની ઘણી વાતો થઈ છે. અમારા વચ્ચે થએલી મુખ્ય વાતચીત તો તમને અવકાશે કહીશ. પરંતુ તમારા ભાઈ એવું કહેતા હતા કે ઝોહરા આજ બે દિવસ થયા કાંઈક ઉદાસ જણાય છે તેનું શું કારણ છે ? ભલા તમેજ વિચાર કરો કે આ બાબતમાં તેમને હું શો ઉત્તર આપી શકું ?

ઝોહરા—ભાભી ! તેમનું કહેવું યથાર્થ છે. આજ બે દિવસ થયાં હું કાંઈ વધારે ઉદાસ જણાઉં છું. આ ઘર મને બહુ ગમે છે. અને તેમાં પણ વિશેષે કરીને મારા ભાઈ સાથે મને એટલી પ્રિતી છે કે તે ઉભયનો ત્યાગ કરવાનું માંડે અંતકરણ સ્પષ્ટ ના પાડે છે. ન્યાયી મેં આ ઘર, અને ભાઈનો ત્યાગ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો છે, ત્યારથી ક્ષણે ક્ષણે તે ઉભયનું સ્મરણ થઈ આવતાં માંડે કાળજી વિંધાઈ જાય છે. અને રડી પડું તેવી ધમ્મજ થાય છે. હું જાણું છું કે આ વાત

ખહાર આવતાંજ આપણા ઉપર દુઃખના ડુંગર તુટી પડવાનો સંભવ છે. પણ શું કરું કે માઈ અંતકરણ ધીરજ ધરતું નથી? હું તો ધીરજ રાખવાનો પ્રયત્ન કરું છું, પણ આ ચંચળ ચિત્ત હું તે માનતું નથી. તમેજ કહો કે હવે મારે શું કરવું ?

હલાવા—ઝોહરા ! અત્યારથી તમે કેમ ગભરાવ છો ? આ ધરનો ત્યાગ કરવાને તો હજી ઘણી વાર છે.

ઝોહરા—ભાભી ! તો આપણે અહિંથી ક્યારે નિકળવાના છીએ તે કૃપા કરીને કહેશો ?

હલાવા—ઝોહરા ! હાલમાં તો જ સાત મહિના સુધી આપણે અહિંઆજ રહીશું. તમે મારી સાથે આવવાની વૃત્તિ દેખાડી છે, તેને લગતા સમાચાર મેં અમારા દેવળાખ્યક્ષને કહેવરાવ્યા છે. તેના તરફથી તમારે રહેવા માટે ઘર, અને તમારા રક્ષણની સઘળી વ્યવસ્થા થયા પછીજ હું તમને ત્યાં લઇ જઈશ.

ઝોહરા—ભાભી ! તમે હુશીઆર તો ખરા. મારા ભાઈ તમારી કપટકળા હજી સંધી જરાએ સમજી શક્યા નથી. પણ ભાભી ! જ્યારે તમે નિરંતર મારીજ ચિંતા કર્યા કરોછો, ત્યારે શું તમને તમારી ચિંતા થતી નથી ? જો આ વાત ખહાર પડી જાય તો મારા ભાઈ તમને શી શિક્ષા કરે તેનો કાંઈ વિચાર કર્યો છે ? અથવા શું તેવી શિક્ષાનો તમને કાંઈ ભય નથી લાગતો?

હલાવા—ઝોહરા ! પ્રથમતો મને તેમનો ઘણો ભય હતો. પણ ધીમે ધીમે મેં જાણી લીધું કે તેમને મારા ઉપર કાંઈ પણ શંકા નથી. તદુપરાંત યુક્તિ પ્રયુક્તઓથી મેં તેમને એવા તો વશ કર્યા છે કે જો કોઈ મારા તરફ આંગળી બતાવીને કહે કે આ દુશ્મૈરેન્ડા છે,

તો પણ તમારા બાઈ તે વાત માને નહિ. વળી દિન પ્રતિ દિન મારા ઉપર તેમનો પ્રેમ વધતો જાય છે. તેથી મને તો તેમના તરફનો ચર્ચિત માત્ર પણ ભય નથી. વળી તમે જાણો છો તે પ્રમાણે માત્ર તમને અહિંથી લઈ જવા માટેજ મેં તેમની સાથે લગ્ન કર્યું છે. પણ હવે તો મને તેમની સાથે ખરી મહોળ્મત થઈ ગઈ છે.

ઝોહરા—ભાભી ! તે દિવસે તો તમારી વાત ઉપરથી એમ જણાતું હતું કે માત્ર એ ત્રણ દિવસમાંજ આપણે અહિંથી જવાનું થશે. અને તેથીજ મને બાળપણથી વસાવેલા ઘર, તેમજ મારા બહાલા ભાઈનો ત્યાગ કરવાને માટે દિલગીરી થતી હતી. અને મારી ઉદાસીનું કારણ પણ તેજ હતું.

હલાવા—હા ! પહેલા મારો તેવા વિચાર હતો. પણ હવે તે બદલાઈ ગયો છે. હવે તો જ સાત મહિના પહેલાં હું અહિંથી જવાનું ઇચ્છતી નથી.

ઝોહરા—ભાભી ! તમારા આવા પ્રકારના આચ્છન્નતાથી તમારો અંતરણમાં કાંઈક ચાંતિ ઉભવી છે નહિ ! હવે જ સાત મહિનામાં જામને જોઈ લઈશું કે તે કેટલા માણીમાં છે ? જો તમારો વરક કેવો ભાવ્ય ધરતો છે તે જ.

હલાવા—ઝોહરા ! તારો તમારા ભિન્નશક્તિથી પણ વાંદ જાણી હોઈ માત્ર મેં ત્રણ દિવસમાંજ તમારું જીવન કિંવા વર્તીતમારું માંડીને ધરતો જોઈએ તે જિજ્ઞેસુતાને સંતોષાવીને જામને કાઢીને સમગ્ર જોઈએ તેમજ તેમણે મને જોઈ લેવાની વિધિ કરી છે. હવે જ જામને તમારો શોધ મેળવે છે કે નહિ તે જાણીએ તો જ તો દિવસ દિવસ માત્ર

ઝોહરા—ભાભી ! કૃપા કરીને તેનો જવાબ તમને આપજો.

હલાવા—હું શું કરું ? તે તો તમારું લગ્ન કરવાને એક પગે તૈયાર છે. વાર ! પણ તેમણે તમને તે વિષે પ્રથમ કંઈ પૂછ્યું હતું, અને તમે લગ્ન કરવાની ના પાડી હતી ? તેમણે મને તે વિષે કહેલું. વળ તે તમારા જવાબથી ઘણાજ અપ્રસન્ન થયા છે.

ઝોહરા—હા ! મેં લગ્ન કરવાની સ્પષ્ટ ના પાડી હતી. ના, ન પાડું તો શું કરું ? પણ જો તે કારણથી તેમને મારા ઉપર ક્રોધ ઉપ-જ્યો હોય તો કૃપા કરીને તમનેજ તેમને સમજાવી લેજો. મારાથી કંઈ પણ બનશે નહિ. હું તેમનો દુરાગ્રહી સ્વભાવ સારી પેઠે જાણું છું. મને ખાતરી છે કે તેઓ જે ધારશે તે કરશે.

હલાવા—ઝોહરા ! ગભરાવો નહિ. મેં ગઈ રાત્રે તે બાબતની સઘળી વ્યવસ્થા કરી લીધી છે.

ઝોહરા—બાબી ! મને ઘણી નવાઈ લાગે છે કે તેમણે તમારો અભિપ્રાય એકાએક કેમ સ્વીકારી લીધો ?

હલાવા—ઝોહરા ! દરેક કાર્ય યુક્તિથીજ થાય છે. અને આ બાબતમાં પણ તેમજ થયું છે. પહેલાં તો મેં તેમની દરેકે દરેક વાતમાં હા કહી. પણ જ્યારે તમને સમજાવવાની વાત આવી, ત્યારે મેં સાફ જવાબ આપ્યો કે તમારી પેઠે બળાત્કારે સમજાવવાનું મારાથી બનશે નહિ. હા ! પણ ધીમે ધીમે સમજાવીશ. પહેલાં તો તેમણે તે વાતનો ઈન્કાર કર્યો. પણ છેવટે માની ગયા. છ સાત મહિના પછી તો તમે અહિં હશેજ નહિ. તો પછી કેાનું લગ્ન કરશે; અને કેાના ઉપર બળાત્કાર કરશે, એવો વિચાર કરીનેજ મેં તેટલી મુદત માગી છે.

ઝોહરા—બાબી ! તમે ઠીક યુક્તિ કરી. આજે કેટલાક દિવસ થયાં મારે માટે તમે જે શ્રમ ઉઠાવોછો તે બદલ હું તમારો ઘણો આભાર માનું છું.

આ પ્રમાણે સઘળું નક્કી કરીને તે મેડા ઉપરથી નીચે ઉતરી ગઈ. તેના ગયા પછી હલાવા મનમાં જ કહેવા લાગી કે તે કેવી ભોળી છોકરી છે ? હું તેને ગમે તેટલી ધીરજ રાખવાનું કહેતી પણ તે નજ માનતી. તેની ઉદાસ વૃત્તિને લીધે સઘળો ભેદ સ્ફોટ થવાની મને ઘણી ચિંતા હતી. જિઆદ પણ તેનો મનોભાવ કાંઈક કળી ગયો હતો. હવે મેં એવી યુક્તિ કરી છે કે જોહરા કદી પણ ઉદાસ થશે નહિ. મેં તેને જેવું કશું કે છ સાત મહિના સુધી આપણે અહિંથી જવાનું નથી, તેવુંજ તેણે માની લીધું. બસ હવે તેને ભૂલથાપ આપીને જ્યારે જવાનું હશે ત્યારે જ કહીશ. અને જો તે વખતે મારી સાથે આવવાની તે આનાકાની કરશે, તો જિઆદને સઘળી ખીના કહી દેવાની તેને ધમકી આપીશ. જિઆદની અપુર્વ પ્રિતી મારા ઉપર કાંઈ પણ અસર કરી શકશે નહિ. મને તેની કાંઈ પણ દરકાર નથી. હા. પ્રથમ મને તેના ઉપર કંઈ બહાલ હતું. પણ હવે દિન પ્રતી દિન તે નષ્ટ થતું જાય છે. હવે આ કારાગારમાંથી મુક્ત થવામાં જ સાર છે. દેવળમાં જઈને ખીજા કોઈને મારો પેમ પાત્ર બનાવીશ. જોહરાને પોતાના ભાઈ ઉપર અગાધ પ્રિતી છે. પણ દેવળમાં ગયા પછી માત્ર એ દિવસમાં જ તે સઘળું ભૂલાવી દઈશ. અને જેવી રીતે દેવળની અન્ય સ્ત્રીઓ સ્વ-છંદે આનંદમાં કાળ નિર્ગમન કરે છે, તેજ પ્રમાણે તે પણ કરશે. એટલુંજ નહિ, પણ તેના સૈંદર્ય ઉપર દેવળમાં આવનારા ખ્રિસ્તીઓ કુરબાન થઈ જશે.

આ પ્રમાણે તે પોતાના મનમાં વિચાર કરી રહી છે. એટલામાં જિઆદ આવી જવાથી તે તેની આગતાસ્વાગતા કરવામાં પ્રવર્ત થઈ.

પરિશિષ્ટ ૧૪ મું.

દરબાર

ફલોરેન્ડાની શોધ કરતાં કરતાં એક મહિનો વીતી ગયો, પણ તેની કાંઈ ભાળ ન લાગી. તેથી નિરાશ થઈને જિઆદે તેની શોધ કરવાનું કામ પડતું મૂક્યું. તે બિચારો બળતો નહતો કે તે જેની શોધ કરી રહ્યો છે તે ફલોરેન્ડા તો તેનાજ ઘરમાં અમન ચમન કરી રહી છે. આવી અજ્ઞાનતાને લીધેજ તેની શોધમાં તે આખું શહેર ફરી વળ્યો. આતો એવું થયું “કેડમાં છોકરું અને ગામમાં શોધ્યું.”

એક તરફ જિઆદની પત્ની બની રહેલી ફલોરેન્ડા અર્થાત નામ ધારી હલાવા પોતાના પતિને દિન પ્રતી દિન વધુ અને વધુ પ્રેમ પાશમાં સપડાવતી હતી. બીજી બાજુએ જોહરા પણ હલાવા તરફ વધુ અને વધુ આકર્ષાતી હતી. ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કર્યા પછી પ્રાપ્ત થનારી ફરવા હરવાની સ્વતંત્રતાનો વિચાર આવતાં તેને ઘણો આનંદ થતો હતો. પણ સ્વગૃહ અને બંધુ ત્યાગનો વિચાર આવતાં તે શોક સાગરમાં ડુબી જતી હતી.

એક દિવસે વાર્તાલાપ કરતાં કરતાં જિઆદે હલાવાને કહ્યું “પ્રાણુ-ધરી ! આજે ઘણા આનંદનો દિવસ છે. આજે ત્રીજા પહોરે શાહી દરબાર ભરાશે. અને તેમાં શહેરના સંભવીત ગૃહસ્થો ભાગ લેશે.

પિતાશ્રી પણ પ્રસંગોપાત તેવા દરબારોમાં જતા હોવાથી તેમના મૃત્યુ પછી તે જગ્યા મને પ્રાપ્ત થઈ છે. તેથી આજે સાંજના ત્રણ વાગે મારે ત્યાં જવું પડશે. ”

હલાવા—પ્રાણનાથ ! ખાસ કરીને આજે દરબાર ભરવાનું શું કારણ છે ? કેમકે દરબાર ભરવો કે ન ભરવો તે રાજકર્તાની મરજીની વાત છે. તેથી તે જ્યારે ઇચ્છે ત્યારે દરબાર ભરી શકે ? તો આજના દરબારમાં વિશેષ શું છે તે પણ કહેશો ?

ઝિઆદ—પ્રિયે ! આજનો દરબાર કાંઈ જેવો તેવો નથી. તેમાં શહેરના અમીર ઉમરાવો ઉપરાંત, દેશ વિદેશના એલ્ફચીઓ, ખંડીઆ રાજાઓ, વિદ્વાનો શુરવીર સેનાનીયો, અને જાણીતા ગૃહસ્થો પણ ભાગ લેશે.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! હું કહું છું તેનો જવાબ તો આપતા નથી. અને પોતાની ધુનનુંજ કહ્યા જાઓ છો ?

ઝિઆદ—પ્રિયે ! હવે હું ખરા મુદ્દાની વાત કહું છું. આજે અમીર અબ્દુરહેમાન પોતાના રાજકુમાર મહમ્મદનો પાટવી કુમાર તરીકે અભિષેક કરવાના હોવાથી સઘળા અમીર ઉમરાવો તેને વફાદાર રહેવાની પ્રતિજ્ઞા લેશે. આ ક્રિયા દિવસના ત્રીજા પહોરે કરવામાં આવશે. પરંતુ ત્યાર પછી પણ લોકોને ત્યાંજ રહેવું પડશે. અને તે ક્રિયા થઈ રહ્યા પછી સંધ્યાકાળે લોકોને ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના સ્વાદિષ્ટ ખોજનો જમાડવામાં આવશે. ત્યાર પછી રમત ગમતો ચાલુ કરવામાં આવશે. અને આખી રાત ત્યાં આનંદ આનંદ પ્રવર્તી રહેશે.

હલાવા—પ્રાણનાથ ! હવે દરબારનું કારણ મારા સમજવામાં

આવ્યું. શું આપ પણ ત્યાં જવાના છો? અને જશો તો ક્યારે જશો તે કૃપા કરીને નિવેદન કરો.

ઝિઆદ—દિવસના ખીજ પહોરે.

હલાવા—અને પાછા ક્યારે આવશો ?

ઝિઆદ—આજ રાત્રે તો હું ઘેર આવી શકીશ નહિ. પણ આવતી કાલે પ્રભાતે આવીશ.

હલાવા—તો શું આખી રાત મારે એકલા રહેવું પડશે? મધ્ય રાત્રે પણ ત્યાંથી પાછા આવવાનું નહિ બને? તમારે એવું ને શું કામ છે કે આખી રાત ત્યાં રોકાશો? જો ચાહ્યા આવો તો પણ આવા એક મોટા મેળાવડામાં કોને ખબર પડવાની હતી કે કોણ રહ્યું અને કોણ ગયું?

ઝિઆદ—પ્રિયે! તું કેવી અર્થ વિનાની વાત કરે છે? રાજ-કર્તાની આજ્ઞા વિના દરબારમાંથી આવી શકાય ખરું કે?

હલાવા—પ્રાણનાથ! તમારા વિના હું આખી રાત એકલી રહી શકીશ નહિ. અને તમારી ગેરહાજરીમાં મારે આખી રાત નન-અતાવસ્થામાં જ કાઢવી પડશે. માટે બની શકે તો બહેલા આવજો.

ઝિઆદ—પ્રિયે! જો કદાચ આજની રાત એકલા રહેવું પડે તો પણ શી ચિંતા છે? એક રાત જગરણ કરો તો કંઈ વાધો છે? જો તમને બધા લાગતો હોય તો ઝાહરા અને દાસીને તમારી પાસે સુવાડજો. અને ઉંઘ ન આવે તો તેમની સાથે વાતચીત કરજો.

હલાવા—પ્રાણનાથ! હું તો ગમે તેમ કરીને આજની રાત એકલી જ વિતાડીશ. પણ તમે તો પ્રભાત પહેલાં નહિ જ આવોને?

ઝિઆદ—તે કેમ બની શકે ? તેમ છતાં જે બનશે તો પ્રભાત થતા પહેલાં આવવાનો પ્રયત્ન કરીશ.

આટલી વાતચીત થઈ રહ્યા પછી શુશોભીન વસ્ત્રો પરિધાન કરીને ઝિઆદે દરબારમાં જવાની તૈયારી કરી. અને જતી વખતે પોતાના અનુચર જમાલને પણ સાથે લીધો. જ્યારે તે દરબારમાં ગયો ત્યારે દરબાર ભરાયો ન હતો, પણ લોકો ધીમે ધીમે આવતા હતા. કાઝી મહમદ ઝીઆ એક લપકાદાર ચોરડામાં બેઠો હતો. ઝિઆદ પણ તેમની પાસે જઈને બેઠો. એટલે કાઝીસાહેબે તેને ઘટિત શબ્દોમાં આવકાર આપ્યો. અને કહ્યું “ઝિઆદ ! તમે જે સ્ત્રીની શોધ કરી રહ્યા છો તેની ભાળ લાગી કે નહિ. ? ”

ઝિઆદ—કાઝી સાહેબ ! હું તો શોધ કરી કરીને ચાલ્યો. પરંતુ તેનો કાંઈ પત્તો ન લાગ્યો. તેથી છેવટે નિરાશ થઈને મેં શોધ બોળ કરવાનું કામ પડતું મૂક્યું.

કાઝી—ઝિઆદ ! કદાચ કોઈ માણસે તે વિષે તમને બોટા સમાચાર આપ્યા હશે ! અથવા કદાચ ખ્રિસ્તીઓએ પોતાના ઉક્ત કાર્યનો આરંભ કર્યો નહિ હોય એ પણ સંભવિત છે. પણ વાઈ ! તમારી ભગિની ઝોહરાના શા સમાચાર છે ? કેમકે તેના વિષે મને નિરંતર ચિંતા થયા કરે છે.

ઝિઆદ—તેની સ્થિતિ પહેલાંના જેવીજ છે. પણ મને હવે તેના ઉપર કાંઈક વિશ્વાસ બેઠો છે. જગતકર્તાની કૃપાથી મને અતિ શુશીળ અને સદગુણુશાળી પત્નિ પ્રાપ્ત થઈ છે. તેથી મને આશા છે કે તે ઝોહરાને પણ મુધારશે.

કાઝી—ઝિઆદ ! તમારા મુખે આ સમાચાર સાંભળીને મને

ધણે આનંદ થયો. આજ સુધી અમે સર્વે તમારીજ ચિંતા કરતા હતા. અને ગઈ કાલે નામદાર અમીર પણ તમારા વિષે પૂછતા હતા.

ઝિઆદ—કાઝી સાહેબ ! નામદાર અમીરને આ વાતથી ખબર કેમ પડી ?

કાઝી—નામદાર અમીરનો તે વિષે પહેલાંથીજ માહિતગાર છે. તમારા મિત્ર શાહમુદીને તેમને તે સમાચાર કહ્યા હતા. તેથી તે નામદાર મને તત્સંબંધે વારંવાર પ્રશ્ન પૂછતા હતા. પરમ દિવસે પણ તેમણે તે વિષે મને પ્રશ્ન પૂછ્યો હતો. તે વખતે મેં એવો જવાબ આપ્યો કે હાલમાં તો તે છોકરી પોતાના ઘરમાંજ છે. પણ ખ્રિસ્તીઓ તેને નસાડી જવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે. આ વાત સાંભળીને તેમણે મને તે લોકોની શોધ કરવાની આજ્ઞા કરી. મારો કહેવાનો ભાવાર્થ એટલો જ છે કે જેટલી ચિંતા તમને તમારા ભગિની માટે છે, તેટલીજ, બલકે તેથી પણ વધુ ચિંતા નામદાર અમીરને તેને માટે છે.

ઝિઆદ—અલખત ! નામદાર અમીર મારા માટે ઘણી કાળજી રાખે છે. મહાન વિભુતી તેમને તેમના પરોપકારોનો બદલો આપે, એવી મારી જગતનિયંતા પરત્વે અભ્યર્થના છે.

કાઝી—અલખત ! નામદાર અમીર સાહેબ ઘણા સુસ્ત અને પરોપકારી માણસ છે. બુદ્ધ કરેને પાટવી કુમાર મહમદ પણ પોતાના પિતા જેવા નિવડે. આપણે તેને માટે જગતકર્તા પાસે યાચના કરવી જોઈએ.

આ પ્રમાણે તેઓ વાત ચીત કરી રહ્યા છે, એટલામાં દરબાર ભરાવાની તૈયારી થઈ. સેનાનીયો પોતપોતાની જગ્યાએ હારબંધ ગોઠ-

વાઈ ગયા. અને અમીર ઉમરાવોએ પણ પોતપોતાનું આસન લીધું-
એટલે કાઝી, મહમદ ઝીઆ પાઘડી પહેરીને ઝિઆદની સાથે દરબારગૃહમાં
આવ્યા. અમીર અબ્દુરહેમાને કોરડોવા શહેરમાં બે નવા મહેલો
બંધાવ્યા હતા. તેમાંના એકમાં દરબારે ખાસ, અને બીજામાં દરબારે
આમ ભરવામાં આવતું હતું. આજે દરબારે આમ ભરવામાં આવ્યું
હતું. દરબારગૃહમાં ઉભય બાજુએ સેનિકો શસ્ત્ર કટિબદ્ધ થઈને ઉભા
હતા. તેથી આવનારાઓને તે બન્ને હારોની મધ્યમાંથી જવું પડતું
હતું. આ સેના પાટનગર કોરડોવામાંજ ન રહેતાં, ફાંસ અને ગેલેસી-
યાના પહાડી દુર્ગોનું રક્ષણ કરવા માટે ત્યાંજ રહેતી હતી. પરંતુ
આજે દરબાર જેવા ખાસ પ્રસંગે નામદાર અમીરની આજ્ઞાથી તે પોતાના
સેનાધ્યક્ષો સહિત રાજનગરમાં આવી હતી. આ સેનાએ એક સમયે
આખા યુરોપખંડને ઘુળવ્યું હતું. અને તેમાંના દરેક સૈનિક સો મા-
ણસો સાથે બાથ ભીડવાની હિમ્મત ધરાવતો હતો. આ સેનાની પા-
છળ બોડીગાર્ડોની સેના ઉભેલી હતી કે જેમાં મોટા ભાગે શુરવીર
હબશીઓજ હતા. અને તેમની કુલ સંખ્યા ૫૦૦૦ જેટલી હતી. પરંતુ
દરબાર પ્રસંગે તેમાં ૧૦૦૦ માણસોનો વધારો કરવામાં આવ્યો હતો.
આ સૈનિકોએ શ્વેત વસ્ત્રો ધારણ કર્યા હતા, કે જે તેમના સ્થામ
શરીર ઉપર ભાગ્યેજ શોભતા હતા. તેઓ અદ્ય કરીને ઉઘાડી તલ-
વારે ઉભા હતા.

દરબાર ગૃહમાં એક બાજુએ એક સુંદર સિંહાસન મૂક્યું હતું,
અને આસપાસ બીજા પણ સુંદર આસનો ગોઠવ્યા હતા. દરેક આસન
આગળ એક એક નાની લેખન-પીઠિકા મૂકી હતી. જેના ઉપર ગુલા-
બજળ અને અન્ય સુગંધીત વસ્તુઓના શુશોભીત પાત્રો મૂકેલા હતા.

તેથી મુગંધીથી દરખાસગૃહ મ્હેક મ્હેક થઈ રહ્યું હતું. ઉક્ત દરખાસ ગૃહમાં સેા થાંભલાઓ હતા કે જે ચાંદીથી મઢી લેવામાં આવ્યા હતા બોંયતળીએ સુંદર ધરાની ગાંધીયા પાથર્યા હતા. અને ઉપરના ભાગમાં છત બાંધીને ઝુમ્મરો લટકાવ્યા હતા. દરખાસગૃહની ભીંતો શુશોભીત રંગથી રંગીને સુંદર ચિત્રોથી શણગારી હતી. ટુંકમાં તે દિવસે દરખાસ ગૃહ સુંદર રીતે શણગારવામાં આવ્યું હતું. અમીર ઉમરાવો પોત પોતાના આસન ઉપર બેસી વાર્તાલાપ કરી રહ્યા હતા. તેમની વાતોના તડાકા અડધો કલાક ચાલ્યા હશે એટલામાં ચોખદારોએ “નેકી” પોકારી. એટલે દરખાસીઓ સાવચેત થઈને પોતાના આસન ઉપરથી ઉભા થયા. નામદાર અમીરે દરખાસ ગૃહમાં પગ મૂકતાંજ; ચોખદારોએ વધુ જોરથી “નેકી” પોકારી તેથી દરખાસગૃહમાં એક પ્રકારનો ગણગણાટ થઈ રહ્યો. નામદાર અમીરે પોતાના આસન ઉપર બેઠક લીધા પછી, અમીર ઉમરાવો અને બીજા દરખાસીઓ પોતપોતાના આસન ઉપર બેસી ગયા. એટલે ખંડીઆ રાજાઓએ નજરાણું મૂક્યું. શાએરો ના. અમીરના ગુણુ ગાનારા અશ આર કહેવા લાગ્યા. આ સંઘર્ષ કાર્ય થઈ રહ્યા પછી નામદાર અમીરે દરખાસીઓને સંબોધીને કહ્યું “મારા બહાલા દરખાસીઓ ! આજે આ દરખાસ શા માટે ભરવામાં આવ્યો છે; તે વિષે તમે સર્વે માહિતગાર હોવાથી હું વધુ વિવેચન કરવા દેજીતો નથી. પરંતુ એટલું તો મારે કહેવુંજ જોઈએ કે હવે મને મારા આયુષ્યનો ચત્કિચિત પણ વિશ્વાસ નથી. મારો અમર આત્મા આ ક્ષણભંગુર દેહનો ત્યાગ કરીને જગત કર્તાના દરખાસમાં ક્યારે ચાલ્યો જશે તે હું જાણતો નથી. તેથી “ચેતતો નર સદા સુખી” એ મહાન સુત્રાનુસાર મારે પણ રાજ્ય રક્ષણની વ્યવસ્થા મારા મૃત્યુ આગમ્ય કરી લેવી જોઈએ. અને ઉક્ત કાર્યમાં તમારી સલાહ લેવા માટેજ મેં તમને અત્રે બોલાવ્યા છે.”

નામદાર અમીરના મુખે આવા શબ્દો સાંભળીને સધળા દરબારીઓ એક અવાજે બોલી ઉઠ્યા “ જગતકર્તા નામદાર અમીરને ચિરાયુ કરે. ” દરબારીઓને જવાબ આપતાં નામદાર અમીરે કહ્યું “ નહિ ! હવે મારા હાંદગીના આ હંદણા દિવસો છે. તેથીજે મારાથી અત્યાર સુધીમાં કાંઈ અપરાધો થયા હોય તો તે ક્ષમા થવાની હું તમારા સર્વેની પાસે ચાલના કરું છું. ખતતા સુધી તો મેં કોઈના ઉપર બળાત્કાર કરવાનો પ્રયત્ન આજ સુધી કર્યો નથી. પરંતુ “ મનુષ્ય માત્ર ભૂતને પાત્ર છે. ” તેમ મારાથી પણ કાંઈ ભૂલ થઈ હોય તો તે સર્વથા અસંભવીત નથી. ”

ઉપરોક્ત વાક્યો સાંભળીને સર્વે દરબારીઓ એક સાથે બોલ ઉઠ્યા “ નામદાર અમીરે આજ સુધી અમારા ઉપર કાંઈ પણ જુલમ કર્યો નથી. ”

અમીર અમદુલ રહેમાન—તમારા આવા વિદ્યારો, અને તમારી આવી શુભ લાગણી માટે હું તમારો આભાર માનું છું. અને મને આવા ઉત્તમ દરબારીઓ મળ્યા તેને માટે જગતકર્તાનો પણ આભાર માનું છું. મારા પ્રિય દરબારીઓ ! આજથી હું મારા શાહજાદા મહમદનો પાટવીકુમાર પદ ઉપર અભિષેક કરું છું. મને આશા છે કે આજ સુધી તમે જેવી રીતે મારી સાથે વફાદારીથી વર્ત્યા છો તેવી રીતે તેની સાથે પણ વર્તશો. અને તે પણ મારે પગલે ચાલીને સર્વેને એક સરખો ન્યાય આપશે. કહો હવે આ બાબતમાં તમારી શી સલાહ છે. ? ”

દરબારીઓ—અમે આપ નામદારની આજ્ઞા માથે ચઢાવી શાહજાદા મહમદ પરત્વે વફાદાર રહેવાની પ્રતિજ્ઞા લઈએ છીએ.

કેડવામાં આવતું હતું. લોકોના ટોળે ટોળાં તમાશો જોવાને માટે તે સ્થળે એકઠા થયા હતા. રાજમહેલને પણ અસંખ્ય દીપીકાઓથી શણગાર્યો હતો.

આપણો પરિચિત જિઆદ પણ આ સમયે આનંદમાં નિમજ્જ અનેસો જણાતો હતો. તેણે આખી રાત અમીર ઉમરાવો અને વિદ્વાનોના સત્સંગમાં વિતાડી. અને પ્રભાતની પ્રાર્થના કર્યા પછી પોતાને ઘેર આવ્યો. આખી રાતના જાગરણને લીધે તેના ચક્ષુઓ ઘેરાયલા હતા. હાથ પગમાં વેદના થતી હતી. અને રાત્રે જન્મ્યા પછી એકજ સ્થળે બેસી રહેવાથી અપચો થઈ ખાટા ઓડકાર આવતા હતા. તેથી ઘરમાં આવ્યા પછી તરતજ પર્યાંક ઉપર પડીને તે નિદ્રાવશ થયો. *



પરિશિષ્ટ ૧૫ મું.

ઝોહરાનું હરણ

સવારે નિદ્રામાંથી જાગત થતાંજ ઝિઆદે જોયું તો ઘરના બા-
રણા ઉઘાડાં હતાં. પ્રથમ તો તેણે એવું અનુમાન કયું કે કદાચ રાત્રે
ચોર લોકો આવ્યા હશે. એવા વિચારથી તે ઘણાજ દિવસગીર થયો.
અને ઘરમાં શું બન્યું છે તે વિષે તપાસ કરવાની ઇચ્છાથી મેડા ઉપર
ગયો. ત્યાં જઈને જુએ છે તો ઝોરડો ખાલી. ત્યાં તેણે તેના ફક્કો-
રેન્ડાને જોઈ, કે તેના ઝોહરાને જોઈ. તેથી ગમરાઈને સત્તર મેડા ઉપર
થી નીચે ઉતરી પડ્યો. અને ફક્કોરેન્ડાની દાશી હમીદાની શોધ કરવા
લાગ્યો. પરંતુ તેનો પણ પત્તો ન લાગ્યો. ન્યારે હમીદા પડ્યું ફક્કો-
રેન્ડા સાથે પલાયન થઈ ગઈ હતી, ત્યારે તેનો પત્તો ઘરમાંથી તે કેમ
લાગે ? રસોડામાં જઈને જુએ છે તો મરિયમ ગાઢ નિદ્રામાં સુતેલી
છે. તેને જગાડવા માટે ઝિઆદે મોટેથી જીમો પાડી; પણ તે જાગત
થઈ નહિ. તેથી ત્યાંથી નિરાશ થઈને પોતાની ભગિની ઝોહરાના ઝો-
રડામાં ગયો. અને જોયું તો ઝોહરા પણ ત્યાં ન મળે. તેણે આખા
ઘરમાં શોધખોળ કરી. પણ હલાવા, હમીદા, અને ઝોહરા એ ત્રણ
માંથી કોઈની પણ ભાળ ન લાગી. ન્યારે તેણે ઝોહરાને તેના ઝોર-
ડામાં ન જોઈ; ત્યારે તેનું અંતરણ્ય ચિંતાથી ધડકવા લાગ્યું.

સધળે તપાસ કરીને પાછો રસોડામાં ગયો. અને કોઈપુર્વક

મરિચમને જગાડવા લાગ્યો. પરંતુ જ્યારે તેની કાંધ પણ અસર ન થઈ; ત્યારે તેનું શરીર ઢંઢોળવા લાગ્યો. તે! પણ તે જાગ્રત થઈ નહિ. તેથી તત્સંબંધે વધુ તપાસ કરવાની ઇચ્છાથી જિઆદે તેના મુખ માંમે જોયું તો તે મૂર્છિત થયેલી જણાઈ. એટલે તેને શુદ્ધિમાં લાવવા માટે જિઆદે તેના મ્હોં ઉપર પાણી છાંટ્યું, અને ખીજા અનેક પ્રયત્ન કર્યા. એટલે થોડીવાર પછી તેણે શુદ્ધિમાં આવીને આંખ ઉઘાડી. આંખ ઉઘાડતાંજ તે જિઆદને જોઈને ગભરાઈ ગઈ, અને મૂર્છા આવવાથી જમીન ઉપર પડી ગઈ. તેની આવી સ્થિતિ જોઈને જિઆદે તેને સંબોધીને કહ્યું “મરિચમ ! આજે તને શું થઈ ગયું છે ?” મરિચમે ધીમે સાદે અને અચકાતાં અચકાતાં જવાબ આપ્યો. “ શેક સાહેબ ! માંડે માથું ચઢ્યું છે, અને ચક્કર આવે છે. ”

જિઆદ—મરિચમ ! તને આ પ્રમાણે ક્યારથી થયું છે ? અને તેમ થવાનું શું કારણ છે ?

મરિચમ—ક્યારથી થયું તે તો હું જાણતી નથી. પણ ઉંઘ-માંથી જાગ્રત થતાં હમણાંજ મને વેદના જણાઈ. તે પહેલાં શું બન્યું તેની મને ખબર નથી.

જિઆદ—મરિચમ ! ધરના સઘળા માણસો ક્યાં ગયા ?

મરિચમ—તેઓ પોતપોતાના ઓરડામાં હશે. કોણ જાણે આજે મને શું થઈ ગયું છે મધ્યાહ્નથીજ નિદ્રા આવી ગઈ ? અને રાત્રે એક પણ વખતે આંખ ઉઘાડી નહિ. હમણાં આપે આવીને મને જગાડી ત્યારેજ જાગ્રત થઈ નહિ તો હમણાં પણ સુષ્પ રહેત.

જિઆદ—મરિચમ ! ધરમાં તો મેં સઘળે સ્થળે શોધ કરી,

પણ તેમને કાંઈ પતો લાગ્યો નહિ. કોણ જાણે તેઓ ક્યાં ચાલ્યા ગયા ? સવારમાં ઘરના બારણા પણ ઉઘાડા હતા. *

મરિયમ—શેઠ ! હું પ્રતિગાપુર્વક કહું છું કે તે વિષે હું કાંઈ પણ જાણતી નથી. ન્યારે હું તેમને સઘળાને જમાડી રહી; ત્યારે શેઠાણીએ મને મેડા ઉપર બોલાવી. હું ઉપર ગઈ તે વખતે તેઓ શરખત પીતા હતા. તેથી મેં તેમને કહ્યું કે બાઈ સાહેબ ! ખાધા પછી શરખત પીવું ન જોઈએ. કેમકે તે નુકશાનકારક છે. એટલે તેમણે જવાબ આપ્યો. “ આ શરખત ઘણા ઉંચા પ્રકારનો અને ગુણ દાયક છે, તેથી તે કાંઈ પણ નુકશાન કરશે નહિ. ” આ પ્રમાણે કહીને તેણે એક ગલાશ હમીદાને અને એક મને આપ્યો. મને તો શરખત ઘણું તિખું લાગ્યું. અને ન્યારે હું મેડા ઉપરથી નીચે આવી ત્યારે માઈ માથું ફરવા લાગ્યું. તેથી લાચાર થઈને સુઈ રહી અને હમણા આપના પરિશ્રમથી જાગૃત થઈ. આવા કારણને લીધે રાત્રે ઘરમાં શું બન્યું તે વિષે હું કાંઈ પણ જાણતી નથી. *

મરિયમની કર્મકથા જાણ્યા પછી તેને ત્યાંજ પડતી મૂકીને ઝિઆદ મેડા ઉપર ગયો. અને પોતાના ઓરડામાં જઈને અશ્રુપાત કરવા લાગ્યો. તેણે ધણીવાર સુધી રડયા કર્યું. પણ કાંઈ વિચાર આવતાં તે પ્રયંકના ઓશીકા પાસે ગયો. અને ત્યાં જઈને જુએ છે તો એક કાગળ ઓશીકા નીચે પડેલો તેને મળી આવ્યો. એટલે આશ્ચર્ય પામીને તેણે કાગળ ઉપાડી લીધો. અને તેને વાંચવા લાગ્યો. કોણ જાણે તેમાં એવું શું લખ્યું હતું કે વાંચતાં વાંચતાં તેના મુખ ઉપર મલિનતા છવાઈ ગઈ.

કાગળ વાંચતાંજ તેને એટલો તો ક્રોધ ચઢ્યો કે પહેલાં તો તેણે

તેને શહી નાખવાની ઇચ્છા કરી. પણ પાછો કાંઈ વિચાર આવતાં તેમાં લખેલી હકીકત ફરી વાંચવા લાગ્યો. કાગળમાં આ પ્રમાણે લખેલું હતું “જિઆદ! તું ખરેખર એક મુર્ખ માણસ છે. તેં શ્લોરેન્ડા માટે મહિનાઓ સુધી શોધ કરી, પણ એટલું ન જાણી શક્યો કે તે તારા ઘરમાં જ છે. મેં તારા ઉપર મારી કપટ જાળ પાથરી હતી. હવે સાંભળ, અને પોતાના હતભાગ્ય ઉપર વિલાપ કર. હલાવા નામધારી જે યુવતી તને પરણી હતી તેજ હું શ્લોરેન્ડા. જે કાર્યની સાધનાર્થે હું ત્યાં આવી હતી, તે મેં યુક્તિ પ્રયુક્તિથી પાર પાડ્યું છે. હું કાંઈ તારી પત્નિ બનીને ઘરમાં ગોંધાઈ રહેવા માટે આવી ન હતી, પણ ખ્રિસ્તી ધર્મ પરત્વે આકર્ષાયેલી શ્લોરાનું હરણ કરવા માટે જ આવી હતી. જ્યાં સુધી તે તારા ઘરમાં હતી, ત્યાં સુધી ઝોહરાના નામથી ઓળખાતી હતી. પણ હવે તે સદ્ગતિ માટે શ્લોરાના નામથી ઓળખાશે. હવે તું તેને પૂન મળવાની અભિલાષા રાખીશ નહિ. અને રાખીશ તો તે મિથ્યા છે.”

લી. તારી એક વખતની પત્નિ.

“ શ્લોરેન્ડા ઉર્ફે હલાવા ”

કાગળમાં લખેલી સઘળી હકીકત જાણીને જિઆદના હોશ કોશ હડી ગયા. તેને કાંઈ પણ ઉપાય સૂઝતો ન હતો. તેના નેત્રોમાંથી ટપકતા અશ્રુબિંદુઓ પણ સુકાઈ ગયા હતા. અને મુખમુદ્રા રક્ત થઈ ગઈ હતી. હુંકમાં તે અર્ધ ગાંડા જેવો થઈ ગયો હતો. ખ્રિસ્તીઓ ઉપર વૈર લેવાના જે જે ઉપાયો તે નિજ ભગિની ઝોહરાને કહી સંભળાવતો હતો તે સઘળું, હમણા તે બૂલી ગયો હતો. તેથી ખ્રિસ્તીઓ ઉપર વૈર લેવાની તે કોઈ નવિન યુક્તિ શોધવા લાગ્યો. આ પ્રમાણે

તે વિચાર કરે છે; તેટલામાં તેની દૃષ્ટિ પ્રયંક પાસેના ખુણામાં પડેલી પોતાની તલવાર ઉપર પડી. એટલે એક ભયાનક વિચારે તેના અંત-કરણમાં પ્રવેશ કર્યો. તેથી ઉસ્કેરાઈ જઈને તે પલંગ ઉપરથી ઉઠ્યો, અને તલવાર હાથમાં લઈ આત્મઘાત કરવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. અને જોવો તેને પોતાની ગરદન ઉપર ફેરવવા ભય છે કે તરતજ જાણે આકાશવાણી થઈ હોય તેવો સાદ સંભળાયો “ ખબરદાર ! આત્મઘાત કરીશ નહિ. કેમકે તે એક પાપકર્મ છે. ” આ સાદ સાંભળીને તેણે ગરદન પાસેથી તલવાર દૂર ખસેડી. અને અવાજ ક્યાંથી આવ્યો, તેની તપાસ કરવા લાગ્યો. પણ ત્યાં કોઈ જણાયું નહિ. તેથી તેણે અનુમાન કર્યું કે વખતે તે મારા અંતકરણની ભ્રમણા હશે. ગમે તેમ હોય પણ મારું અંતકરણ આત્મઘાત કરવાની નાપાડે છે. ત્યારે હવે મારે કરવું શું ? બસ એજ કે મારી ભગિનીનું હરણ કરાવનાર ખ્રિસ્તીઓ ઉપર વૈર લેવું.

આ પ્રમાણે વિચાર કરીને ખ્રિસ્તીઓ ઉપર વૈર લેવાના ધરિદાથી તે ક્રોધાવેશમાં મેડા ઉપરથી નીચે ઉતર્યો. તેના પગનો ધબકાર સાંભળીને મરિઅમ ત્યાં દોડી આવી. અને તેને ક્રોધાવેશમાં જોઈ ભયભીત બનીને બીંતને અઢેલીને એસી ગઈ. પોતાના શેઠના હાથમાં ઉઘાડી તલવાર જોઈને તેના હોશ ઉડી ગયા. અને તેથી ભય પામીને તે કાંઈ પણ બોલી શકી નહિ. પણ એક વફાદાર દાસી તરીકે પોતાના પુત્ર સમાન જિઆદને તે તેવી સ્થિતિમાં જોઈ શકી નહિ. તેથી પોતાના પ્રાણનો કાંઈ પણ ભય ન રાખતાં તે એકદમ ગભરાઈને બોલી ઉઠી. “ શેઠ સાહેબ ! આવા ક્રોધાવેશમાં તમે ક્યાં જાઓ છો, અને કેના ઉપર વૈર લેવાનું ધાર્યું છે, તે કૃપા કરીને મને કહો ? ”

જિઆદ—મરિઅમ ! હું પ્રાણાર્પણ કરવા જાઉં છું. ખ્રિસ્તીઓને

તેમના અપકૃત્ય બદલ મારીશ અને હું પણ મરીશ. પણ પાછો નહિ ફરીશ. હવે તું મને જીવતો જોઈ શકીશ નહિ. આજથી હું તને દાસત્વમાંથી મુક્ત કરું છું. હવે આ ઘરબાર સઘળું તારું છે.

પોતાના શેઠના મુખે આવા શબ્દો સાંભળીને મરીઅમ તો આભીજ બની ગઈ અને શું કરવું તેની કાંઈ પણ સમજ નહિ પડવાથી, તે એકદમ દોડીને ઝિઆદને ભેટી પડી. અને તેને વિનવી વિનવીને કહેવા લાગી. “ઓ મારા શેઠ ! જો તમે મરવાનુંજ આદ્યું હોય તો પહેલાં મને મારીને જાઓ. કેમકે તમારા વિના હું એકલી મારો કાળ નિર્ગમન કરી શકીશ નહિ, મારો જીવ તમારા ઉપરથી કુરબાન છે. મેં ઘણા વરસ સુધી તમારું લુણ ખાધું છે. માટે તેનો બદલો મારે વાળી આપવો જોઈએ. ”

ઝિઆદ—મરિયમ ! ખુદાને ખાતર મને અહિંથી જવાદે. તારી વફાદારીનો મને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે. હું તારી પાસેથી માત્ર એટલુંજ ઇચ્છું છું કે જો અત્યાર સુધી મેં તને કાંઈ અપશબ્દો કહ્યા હોય તો તે માંટ મને ક્ષમા કરજો. બસ સમજ લે કે આજે મારા આયુ-બ્યનો છેલ્લો દિવસ છે.

આ પ્રમાણે બેઠીને તેણે પુષ્કળ રૂદન કર્યું. તેના ગાલ ઉપરથી અશ્રુબિંદુઓ ટપકવા લાગ્યા. રડતાં રડતાં થાકી જઈને તે જમીન ઉપર બેસી ગયો. અને તેની જીભ બંધ થઈ ગઈ.

પોતાના શેઠની આવી સ્થિતિ જોઈને મરિઅમ પણ રડવા લાગી. પરંતુ રડવાથી કાંઈ વળે તેમ ન હતું. ઝિઆદને આશ્વાસન આપી, સમજાવી પઠાવીને ઘરમાં રાખવાની અગત્ય હતી. અને તદનુસાર મરિઅમ આશ્વાસનસૂચક શબ્દોથી પોતાના શેઠનું સાંત્વન કરવા લાગી.

ચોડીવાર સુધી આમ તેમની વાતો કર્યા પછી અસલ મુદ્દા ઉપર આવીને તેણે કહ્યું “ શેઠ ! શા કારણથી આપ આતું હદ વિનાતું કદપાંત કરો છો ? ”

ઝિઆદ—મરિઅમ ! તારી શેઠાણી હલાવા મારી સાથે કપટ કરીને ચાલી ગઇ. અને સાથે ઝોહરાને પણ લેતી ગઈ. હલાવા કાંઈ મુસલમાન ન હતી. પણ ઝોહરાનું હરણ કરવા માટે ખ્રિસ્તીઓએ મોકલેલી ફલોરેન્ડા નામક એક ખ્રિસ્તી અબળા હતી. હવે જો તે મને મળી જાય તો હું તેને તેના કિત્તા અપકૃત્ય બદલ ભારે શિક્ષા કરું.

મરિઅમ—શેઠ ! આપને કદાચ તેવો વહેમ હશે. પણ હું તે વાત માનતી નથી. વખતે તેઓ કોઈને મળવા પણ ગયા. હોય અને જો તેમજ થયું હોય તો તેઓ પોતાની મેળે ઘેર આવી જશે. શોધ કરવાની કાંઈ અગત્ય નથી.

ઝિઆદ—મરિઅમ ! તારી અવસ્થા થઇ, પણ હજી તારામાં બુદ્ધિ ન આવી. ખરેખર તું ઘણી ભોળી છે. અને તેથી બધાને તેવાજ સમજે છે. પણ યાદ રાખ કે દુનિયામાં સઘળા માણસો તારા જેવા ભોળા હોતા નથી. તેમાંના ઘણા ખરા કપટી અને ફરેખી હોય છે. હલાવા પણ એક કપટી અબળા હતી. તે છળ કરીને મને છેતરી ગઇ. વિના કાતરે વેતરી ગઈ. હાય ! તેની કપટ ભરી વાણી હું કળી શક્યો નહિ. અને તેની કપટ જાળમાં ફસાયો બચિત, મરિઅમ ! હું ઝોહરા વિના માફ જીવન વ્યતિત કરી શકીશ નહિ. બસ ખ્રિસ્તીઓને મારીશ અને હું પણ મરીશ. મારી સઘળી મિલકત તને સોંપું છું આજથી તું તેની માલિક છે.

મરિઅમ—શું હલાવા ખ્રિસ્તી હતી ? બચિત તેણે દગો કર્યો !

જ્યારે દુનિયામાં આવા બનાવો બને છે ત્યારે લોકો અસ્પૃશ્યને વિશ્વાસ કેમ રાખી શકે ?

ઝિઆદ—ખચિત નજ રાખી શકે. હું હજારો જેવી એક અપ-રિચિત યુવતી ઉપર વિશ્વાસ રાખીને મુખ્ બન્યો. હાય ! તે કેવું કપટ કરીને અહિં આવી. મારી સાથે લગ્ન કર્યું, મારો વિશ્વાસ પ્રાપ્ત કર્યો. અને છેવટે દગો કરીને પોતાનું કામ કરી ગઈ. મને માત્ર ઝાહરાના પલાયન થવાનો જ શોક નથી. પણ મારી સાથે જે કપટ કરવામાં આવ્યું છે તેનો પણ શોક છે. હવે હું આ સંસારમાં ઘણા દિવસ કાઢવાનો નથી.

મરિઅમ—આપનો શોક યથાર્થ છે. પરંતુ માણસે જે કામ કરવું હોય તે તેણે ઘણા વિચારપૂર્વક કરવું જોઈએ; એવો આ સંસારનો નિયમ છે. તદ્દનુસાર આ બાબતમાં આપને પણ જે ઉપાયો કરવા ઘટે તે શાંતિ અને ધીરજથી કરવાં જાઈએ. ઉતાવળ કરવામાં સાર નથી. કેમકે “ ધીરજના ફળ મોટા ” હોય છે. ઉતાવળ કરવામાં એમ ન થાય કે આપણું કામ થાય નહિ, અને લોકો આપણા ઉપર દોષારોપણ કરે, જેના પરિણામે આપણે માટે પશ્ચાતાપ કરવાનો સમય આવે. દુનિયામાં એવા ઘણા બનાવો બન્યા છે, અને હજી બને છે. માટે ધીરજથી કામ લેવાની અગત્ય છે.

ઝિઆદ—ખચિત મરિઅમ ! ઝાહરા મને એવા શોક સાગરમાં ડુબાડી ગઈ છે કે હમણાં તો મારા દેહમાં જીવ પણ નથી. આવા દુઃખના ડુંગરો મારા ઉપર તુટી પડવાથી મારી બુદ્ધિ જહેર મારી ગઈ છે. અને હું જડભરત જેવો થઈ ગયો છું. માત્ર વૈર લેવા સિવાય મને બીજો કાંઈ ઉપાય સૂઝતો નથી. જ્યારે મને મારા દેહનું જ જ્ઞાન

નથી તો બીજો વિચાર તે કેમ કરી શકું ? બસ હવે તો એજ આદરી બેઠો છું કે ખ્રિસ્તીઓ ઉપર ગમે તેમ કરીને વૈર લેવું.

મરિઅમ—વૈર લેવાને માટે હું ના કહેતી નથી. પણ એવી રીતે કામ લેવું જોઈએ કે અપરાધીઓને શિક્ષા થાય; અને આપણને યોગ્ય ન્યાય મળે. “ સાપ મરે અને લાકડી ભાગે નહિ. ” જો તમે પ્રાણપશુ કરશો તો તમને શો લાભ મળશે ? તમે તમારો જીવ ખોશો. ખ્રિસ્તીઓનું કાંઈ પણ જવાનું નથી. ઉલટા તેઓ પોતાના માર્ગમાંથી અનાયાસે કાંટો નિકળી ગએલો જોઈને આનંદ પામશે. પણ જો તમે જીવતા હશો તો તેઓ તમારાથી સદાયે ડરતા રહેશે, એટલુંજ નહિ પણ તમે તેમને કાયદાનુસાર યોગ્ય દંડ કરાવી શકશો.

જિઆદ—નહિ ! નહિ ! મરિઅમ ! હું મારા શત્રુઓને દંડ જપીને ખેસવા દઈશ નહિ, અપરાધીઓને શિક્ષા કરવાનું કામ ધર્મરતેજ સોંપવું એ બાયલાઓનું જ કામ છે. કહેવત છે કે “ અશક્તિ માન બવેત સાધુ ” હું છોક એવો નિર્બળ નથી કે અપરાધીઓને શિક્ષા કરવાનું કામ ન્યાયાધિશ અને પરમાત્મા ઉપર મુકીને ગુપચુપ બેસી રહું. બસ હવે તો એજ ઈચ્છા છે કે અપરાધીઓને પ્રાણદંડની શિક્ષા કરીને મારા બળેલા અંતકરણને શાંત કરું.

મરિઅમ—મારા શેઠ ! તેમ કરવા કરતાં ન્યાયાધિશ પાસે જઈને ન્યાય માગવાનું વધારે સલાહકારક છે. માટે આપ આ ઘડીએજ મહમદ ઝીઆ પાસે જાઓ, અને તેમને બનેલી સઘળી હકીકત નિવેદન કરો. હવે વિલંબ કરવામાં સાર નથી. અને જો આપ ત્યાં ન જઈ શકતા હો તો હું જાઉં. તેમને આ વાતની ખબર પડતાંજ તે તત્સંબંધે યોગ્ય વ્યવસ્થા કરશે. અને ખ્રિસ્તીઓના દેવળમાં તપાસ

કરાવશે. આપ ખાત્રી રાખો કે ખ્રિસ્તીઓ રાજ આગ્રા વિરૂદ્ધ અપરાધીઓને છુપાવશે તો તેમને અવસ્ય અનુકરણીય શિક્ષા થશે.

ઝિઆદ—મરિઅમ ! ઝોહરા, અને શ્લોરેન્ડાની ભાળ લાગે એવી મને તો આશા નથી. તેમને તો ખ્રિસ્તીઓએ અત્યાર આગમ્ય કોઇ દુર દેશમાં મોકલાવી દીધી હશે. તેથી ખ્રિસ્તીઓને શિક્ષા કરવાથી શું થશે ?

મરિઅમ—ખ્રિસ્તીઓ તેમને નસાડી મૂકવાની હિમ્મત કેમ કરી શકશે ? ન્યારે રાજસેના તે સધળાને ઘેરી લેશે, ત્યારે તેમના હોશ કોશ ઉડી જશે. અને તેઓ અપરાધીઓને સત્વર સેનાખ્યક્ષને સોંપી દેશે. હું તો એમ માનું છું કે હજી પણ તેઓ દેવળમાં જ હશે. માટે આપ સત્વર આ સમાચાર કાઝીસાહેબને નિવેદન કરો. આ કાર્યમાં જેમ ઉતાવળ કરશો તેમ તેનું પરિણામ જલદીથી લાવી શકશો.

ઝિઆદ—હું તો હવે છાંદગીથી હાથ ધોઈ બેઠો છું. ખસ ધડીએ ધડીએ એજ વિચાર થાય છે કે ખ્રિસ્તીઓના દેવળમાં ઘૂસી જઈને, જે સામે આવે તેને મારી નાખું.

મરિઅમ—તેમ કરવાથી શો લાભ થશે. હા ? ન્યારે સધળા ઉપાયો વ્યર્થ જાય, ત્યારે તેમ કરવું ઘટારત છે. પણ પહેલાંથીજ તેવા આકરાં ઉપાયો ન લેવા જોઈએ. ન્યારે ઝોહરા અને શ્લોરેન્ડાનો પતો ન લાગે ત્યારે આપ સધળા મુસલમાનોને ઉક્ત સમાચાર નિવેદન કરજો. એટલે આ ધાર્મિક કાર્ય હોવાથી તેઓ તમને મદદ કરી ખ્રિસ્તીઓને ઘટિત શિક્ષા કરશે,

ઝિઆદ—ઝોહરા નાશી જવાથી મારી શક્તિ ક્ષીણ થઈ ગઈ

છે. તે નાલાયક છોકરી પણ એટલું ન સમજી શકી કે ખ્રિસ્તી દેવ-
ળમાં કોઈ પણ યુવતી ભાગ્યેજ પવિત્ર રહી શકે છે તે પણ હવે બ્રહ્મ
થવાનીજ. હાય ! તેણે કુટુંબિક પ્રતિષ્ઠા ધુળમાં મેળવી દીધી. તેના
તેવા અપકૃત્યથી અમારી પ્રતિષ્ઠાનો લોપ થશે. હવે હું કાઝીસાહેબ
પાસે શું મ્હોં લઈને જાઉં. પહેલાં તો ત્યાં જવાની મારામાં શક્તિજ
નથી. તેમ છતાં જો જાઉં તો શું એમ કહું કે મારી બેને કુટુંબિક
પ્રતિષ્ઠા વિલુપ્ત કરી છે? ઝાહરાના ઉપરોક્ત કૃત્યથી મને એટલી શરમ
આવે છે કે જો જમીન માર્ગ આપે તો તેમાં સમાધ જાઉં.

મરિઅમ—જો તેમ છે તો મને કાઝીસાહેબ પાસે જવાની
આજ્ઞા આપો.

ઝિઆદ—મરિઅમ ! તારી પ્રકૃતિ પણ હમણા શિથિલ છે.
અકસોસ તેમણે તારી સાથે પણ દગો કર્યો. તારી તખીયત હીક ન
હોવાથી હું તને ત્યાં મોકલવા ઇચ્છતો નથી. હીક ! હું પોતેજ જઈશ.

મરિઅમ—મારા શેઠ સાહેબ ! હું હાથ જોડીને વિનંતી કરું છું
કે જેમ બને તેમ શાંતિથી કામ લેજો. કૃપા કરીને તલવાર મને આ-
પતા જાઓ.

ઝિઆદ—નહિ, મરિઅમ ! તલવાર મારી પાસેજ રાખીશ, હ-
મણા મને તેના કરતાં કોઈ પણ વસ્તુ વધારે પ્રિય નથી. અને તેના-
થીજ મારા અંતકરણમાં બળતો અગ્નિ શાંત થશે.

મરિઅમ—જો તેવીજ ઇચ્છા હોય તો પ્રથમ મને મારીને
જાઓ. હું જીવતી છું, ત્યાં સુધી તો તમને તલવાર લઈને બહાર જવા
દબર નહિ.

ઝિઆદ—મરિઅમ ! આ વાતમાં હક ન કર. આ પ્રમાણે કહીને તે બારણા સુધી ગયો, અને ત્યાંથી પાછા ફરીને મરિઅમને કહ્યું “ જો હું પાછો ફરું તો ઠીક, નહિ તો પછી તુંજ મારી મિલકતની હકદાર છે. ” મરિઅમ આ બાબતમાં તેને કંઈ પણ કહે તે પહેલાં તો તે બારણું ઉઘાડીને બહાર નિકળ્યો. અને જમાલ દેવડી આગળ સુતો હતો, તેને જગાડ્યા વિના કાઝી સાહેબના ઘર તરફ ગયો. જ્યારે તે કાઝીસાહેબના ઘર પાસે પહોંચ્યો. ત્યારે એક પ્રહર દિવસ ચઢ્યો હતો. અને કાઝીસાહેબને આખી રાતનો ઉઝગરો હોવાથી અત્યારે તે સુઈ રહ્યા હતા. પણ તેમના અનુચરો બહાર પહેરો ભરી રહ્યા હતા. ઝિઆદની ભયાનક આકૃતિ જોઈને તેઓ વિસ્મય થયા. અને એકાચરિતે તેની સામે જોવા લાગ્યા. તેઓ પોતાને પ્રશ્ન કરે તે પહેલાં તેણેજ તેમને પૂછ્યું “ કાઝી સાહેબ ઘરમાં છે ? ”

એક અનુચર—હા ! તે ઘરમાં છે. પરંતુ સુઈ રહ્યા છે. તેમને આખી રાતનો ઉઝગરો હોવાથી હમણા ઉઠી શકે તેમ નથી.

ઝિઆદ—પણ જો કંઈ અગત્યનું કામ હોય તો ?

અનુચર—હા ! જો તેમ હોય તો તેમને જગાડી શકાય. પણ એટલી હિમ્મત કોનામાં છે કે તેમને ભર નિદ્રામાંથી જગાડે ?

ઝિઆદ—પણ જો કોઈ અગત્યના કામમાં તેમની સહાયતા જોઈતી હોય, કે કંઈ સલાહ લેવી હોય, અથવા કોઈ નિર્દોષ માણસ માર્ગે જતો હોય તો તેમને જગાડી શકાય કે નહિ ?

અનુચર—મેં પ્રથમ કહ્યું તે પ્રમાણે તેમને ગમે ત્યારે પણ જગાડી શકાય. પરંતુ તેટલી હિમ્મત કોનામાં છે ? પણ હા ! આ-

પને તેમનું એવું શું કામ છે કે જેથી કરીને સવારના પ્હોરમાં અહિં આવવું પડ્યું ? અમે આપને દરેક પ્રકારે સહાયતા આપવાને માટે તૈયાર છીએ. માટે કૃપા કરીને આ મને પણ બનેલી બીના નિવેદન કરો.

ઝિઆદ—તે સધળી હકીકત હું કાઝી સાહેબ આગળ નિવેદન કરીશ. કાઝીસાહેબ હમણા જગત થાય કે ન થાય તેની મને કાંઈ પણ દરકાર નથી. હું અહિંથીજ પાછો ફરીશ. પણ મારા ગયા પછી જે બનાવ બનશે, અને તે જ્યારે કાઝીસાહેબના જાણવામાં આવશે, ત્યારે તે તમારા ઉપર ક્રોધ કર્યા વિના રહેશે નહિ.

અનુચર—હીક ! આપના કહેવાથી, અને અમારા ઉપરથી જોખમ ઉતારવા માટે. હું અંદર જઈને તેમને જગાડવા માટે દાસીઓને કહું છું. જોઈએ તેઓ શું કહે છે ?

આ પ્રમાણે બોલીને તે અંદર ગયો. અને કાઝીસાહેબને જગાડવા માટે દાસીઓને કહ્યું. પ્રથમ તો તેમણે ઘણી આનાકાની કરી. પણ તે અનુચરે તેમને સધળી જોખમદારીઓ સમજાવ્યાથી તેમણે કાઝીસાહેબને જગાડ્યા. કાઝી મહમદ ઝીઆ વૃદ્ધાવસ્થાએ પહોંચેલા એક સદ્ગુણી અને પ્રતિભાશાળી પુરુષહતા. દાસીએ જગાડ્યા પછી તે સત્વર બહાર આવ્યા, અને ઝિઆદને અર્ધ ગાંડા જેવી સ્થિતિમાં જોઈને પ્રશ્ન કર્યો “ ઝિઆદ ! આ શું ? આજે પ્રભાતે તો આપણે સાથે પ્રાર્થના કરી છે, તો માત્ર એક કલાકમાં તમારી સ્થિતિમાં આનું પરિવર્તન કેમ થઈ ગયું ? ”

ઝિઆદ—કાઝીસાહેબ ! આ સમયે હું ઘેરથી મરવાનો નિશ્ચય કરીનેજ અહિં આવ્યો છું, હવે હું સંસારમાં વધુ વાર રહેવાને માટે લાયક નથી. માંડે સર્વસ્વ છુટાઈ ગયું. પ્રતિષ્ઠા ગઈ. પત્નિ ગઈ. અને

ભગિની પણ ગઈ. તેમણે મને દગો આપ્યો. હવે મારે જીવીને શું કરવું ? ધરમાર, માલ મિલકત સઘળું મારી દાસીને સ્વાધીન કરીને આપની સેવામાં હાજર થયો છું.

કાઝીસાહેબ—જિઆદ ! તમારી હકીકત સવિસ્તાર નિવેદન કરો તમારા કહેવાનો ભાવાર્થ હું કાંઈ પણ સમજી શકતો નથી.

જિઆદ—આજ બે મહિના થયાં હું જે અપળાની શોધખોળ કરી રહ્યો હતો, તે તો મારા ધરમાંજ હતી. આ વાત મારા જાણવામાં ત્યારેજ આવી કે જ્યારે તે પોતાનું કાર્ય સફળ કરી ધરમાંથી પલાયન થઈ ગઈ. પોતે ગઈ તો ગઈ. પરંતુ સાથે ઝોહરાને પણ લેતી ગઈ.

આ પ્રમાણે કહીને તેણે ફ્લોરેન્ડા પાસેથી આવેલો કાગળ કાઝીસાહેબને આપ્યો. કાગળ લઈને વાંચતાં કાઝીસાહેબના મુખમાં ઉપર ક્રોધની રેખાઓ સ્પષ્ટ દેખાવા લાગી. આખો પત્ર વાંચી રહ્યા પછી તે થોડીવાર વિચારગ્રસ્ત સ્થિતિમાં બેસી રહ્યા. અને પછી કાંઈક દુરાવ ઉપર આવ્યા હોય, તેમ બોલી ઉઠ્યા “ અરે ઇસ્લામી રાજ્યમાં ખ્રિસ્તીઓનો આટલો બધો જુલમ ? ખચિત તેઓ દયાને પાત્ર નથી. હું ખાત્રીપૂર્વક કહું છું કે નામદાર અમીર તેમના ઉપર દયાભાવ દર્શાવવામાં ગંભીર પ્રકારની અને અક્ષમ્ય ભૂલ કરે છે. ”

જિઆદ—આપજ કહો કે હવે હું દુનિયામાં મોટું દેખાડવાને લાયક રહ્યો છું ? હાથ ! મારી ભગિની ખ્રિસ્તીઓની કપટ જાળમાં ફસાઈ ગઈ.

કાઝીસાહેબ—જિઆદ ! ધૈર્ય ધરો ! કાંઈક શાંતિ રાખો. ધારો કે

તમારી બેને કાંઈ અયોગ્ય કૃત્ય કર્યું તો તેની સાથે તમને શો સંબંધ છે ? કેમકે કદાચ તે તો હવે ખ્રિસ્તી ધર્મના અંગીકાર કરી ચુકી હશે. વળી એવું અનુમાન પણ કેમ કરી શકાય કે તે પોતાના શિયળ વૃત્તનું ભંગ કરશેજ. ઠીક ? જે બનવાનું હશે તે બનશે. પણ એતો કહો કે તે કેવી રીતે નાશી જવા પામી ?

ઝિઆદ—તત્સંબંધી મારી કર્મકથા તો હું પહેલાંથીજ કહી ચુક્યો છું. પણ જ્યારે આપ તેને વિસરી ગયા છો તો ફરી કહું છું કે મેં એક વિધવા સાથે પુનર્લગ્ન કર્યું હતું કે જેને હું ઘણી પવિત્ર અને સદ્ગુણ શાળી માનતો હતો. આ સ્ત્રી ખીજ કોઈ નહિ, પણ ઝાહરાનું હરણ કરવા માટે ખ્રિસ્તીઓ, તરફથી નિમાયલી પ્રેસેરેન્ડા હતી. તે મારા પાડોસમાં એક ઈસ્લામી અબ્બાનું નામ ધારણ કરીને રહી હતી. યુક્તિ પુર્વક મને પોતાના ઘરમાં બોલાવીને તેણે પોતાનો પ્રેમ જાહેર કર્યો. એટલે મેં પણ તેની મીઠી મીઠી વાણીથી ભોળાવાઈને તેની સાથે લગ્ન કર્યું. મારા ઘરમાં આવ્યા પછી તેણે ઝાહરાને મેળવી લીધી. અને ધીમે ધીમે મને પોતાના પ્રેમપાશમાં વધુ અને વધુ ફસાવતી ગઈ. તે પલાયન થવાનો લાગ શોધતી હતી. પણ આજ સુધી તેને તેવી તક મળી શકી નહિ. પરંતુ ગઈ રાત્રે હું અહિં આવ્યો; તે તકનો લાભ લઈને મારી દાસી મરિઅમને શરબતને બ્રહ્મને કાંઈક કેરી વસ્તુ પીવરાવી તે બેશુદ્ધ થતાં ઝાહરાને લઈને પલાયન થઈ ગઈ. પ્રભાતમાં ઘરના પારણા ઉઘાડાં હતાં. તેથી મેં એવું અનુમાન કર્યું કે વખતે ઘરમાં ચોરી થઈ હશે. આ કારણથી ઘરમાં સઘળે શોધખોળ કરતાં મેં મરિઅમને મૂર્છિત થએલી જોઈ. માત્ર તેના સિવાય ઘરમાં તે સમયે કોઈ પણ ન હતું. મહા મહેનતે હું તેને શુદ્ધિમાં લાવ્યો. અને

ઘરમાં શું બન્યું છે તે વિષે પ્રશ્ન પૂછતાં તેણે પોતાનું અંગણપણું બતાવ્યું. પછી મેડા ઉપર જતાં પ્રયંકના ઓશીકા નીચેથી આ પત્ર મળ્યો. અને તે દ્વારા સઘળી બીના મારા જાણવામાં આવી. એટલે તે સમયથીજ મેં મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે ખ્રિસ્તીઓના દેવળમાં જઈને તેમને મારી નાખવા. અને તેટલા માટેજ આ તલવાર સાથે લાવ્યો છું.

કાઝીસાહેબ—ઝિઆદ ! કાંઈ ગાંડા તો થયા નથીને ? તમે નચિંત રહો. હું તત્સંબંધે સઘળી વ્યવસ્થા કરીશ. તેમ છતાં જો ઝોહરાની ભાળ નહિ લાગે તો યાદ રાખજો કે ખ્રિસ્તીઓ ઉપર દુઃખના વાદળાં સત્વર તુટી પડશે.

ઝિઆદ—ભલે ! આપની ઇચ્છા હોય તો તેમ કરો. પરંતુ ન્યાં સુધી ઝોહરા મને પૂન પ્રાપ્ત થશે નહિ, અને ખ્રિસ્તીઓ ઉપર હું પુરેપુરો વેર લઈશ નહિ, ત્યાં સુધી મારો વૈરાગિન કદી પણ તૃપ્ત થશે નહિ.

કાઝીસાહેબ સમજી ગયા કે તેની સાથે હમણા વાદવિવાદ કરવામાં કાંઈ પણ સાર નથી. તેથી બુક્તિ પુર્વક તેને ત્યાંજ બેસાડીને, પોતે મકાનમાં ચાલ્યા ગયા. અને પોતાની આજ્ઞા વિના તેને ત્યાંથી નહિ જવા દેવાની પોતાના અનુચરોને આજ્ઞા આપતા ગયા.



પરિશિષ્ટ ૧૬ મું.

વૈર લેવાની પ્રતિજ્ઞા.

જિઆદની હકીકત સાંભળી કાઝીસાહેબને કાંઈ ઓછો ક્રોધ ચઢ્યો ન હતો. તેમના અને જીઆદના ક્રોધમાં ફેર માત્ર એટલોજ હતો કે જિઆદ એક અનુભવહીન યુવક હોવાથી પોતાનો ક્રોધ મનમાં સમાવી શકતો ન હતો. અર્થાત ક્રોધના ચિન્હો તેના મુખ ઉપર સ્પષ્ટ જણાઈ આવતા હતા. પણ કાઝીસાહેબ વયોવૃદ્ધ અને અનુભવી હોવાથી, ક્રોધનો ભાવ જણાવા દેતા નહતા. અર્થાત તેને અંતરમાંજ સમાવી રાખતા હતા.

જિઆદને દિવાનખાનામાં બેસાડી ઘરમાં ગયા પછી તેમણે તરતજ ખડીઓ કલમ મંગાવી બે કાગળો લખ્યા. જેમાંનો એક અરજીના રૂપમાં કોરડોવાના નામદાર અમીરને મોકલવાનો હતો. અને તેમાં જિઆદને લગતી સઘળી હકીકત લખ્યા પછી નામદાર અમીરને તેમના નમ્ર સ્વભાવ માટે હપકાના બે શબ્દો લખ્યા હતા. બીજા કાગળ તલેતલાના મુખા અબદુરરઝીક ઉપર લખ્યો કે જે શાહી દરબાર પ્રસંગે કોરડોવામાં આવ્યા હતા, અને હજી પણ ત્યાંજ હતા. બીજા કાગળમાં માત્ર એટલુંજ લખ્યું કે “મારે તમારું જરૂરી કામ છે માટે જેમ બને તેમ સત્વર આવી જજો.” બન્ને કાગળો લખી રહ્યા પછી કાઝીસાહેબે પોતાના અનુચરો દ્વારા તે રવાના કર્યા.

નામદાર અમીર ઉપર મોકલેલા કાગળની ધારેલી અસર થઈ અને

તે નામદારે પોતાના બોડીગાર્ડ પૈકીના બે હથ્થશીઓને કાઝીસાહેબની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવાની આજ્ઞા કરીને તેમની પાસે મોકલ્યા. આ સરદારે પૈકીના એકનું નામ તલહા અને બીજાનું નામ અલી હતું.

બીજો કાગળ તલૈતલાના હાકેમ અબ્દુરરઝકને પહોંચતાંજ તે પણ નિદ્રાસનનો ત્યાગ કરીને તરતજ કાઝીસાહેબને ત્યાં આવ્યા. માર્ગમાં તેમને ઉપરોક્ત હથ્થશી સેનાધ્યક્ષોનો ભેટો થયો. એટલે ત્રણે જણા વાતો કરતાં કરતાં કાઝીસાહેબને ત્યાં આવ્યા.

જે દિવાનખાનામાં જિઆદને બેસાડ્યો હતો, તેના નિકટના ઓરડામાં કાઝીસાહેબે આમંત્રિત ગૃહસ્થોને બેસાડ્યા. આસન ઉપર બેસતાં પહોંચ્યાં હથ્થશી સરદારોએ કહ્યું “ મહાશય ! અમને નામદાર આપની પાસે મોકલ્યા છે, અને આપની આજ્ઞાનુસાર વર્તવાની તેમણે અમને બલામણુ કરી છે. ” જવાબમાં કાઝીસાહેબે તેમને બેસવાની સુચના કરી. પછી અબ્દુરરઝક તરફ ફરીને તેમને કહ્યું “ મહાશય ! આપે કાંઈ નવિન સમાચાર સાંભળ્યા ? ખરેખર ખ્રિસ્તીઓએ મોટો અન્યાય કર્યો. ”

અબ્દુરરઝક—ના ! મેં તો કાંઈ નવિન સમાચાર સાંભળ્યા નથી. પણ જો તમે કાંઈ નવિન સમાચાર કહેતા હો તો તે સાંભળવાને માટે મારી ક્ષુન્દ્રિયો તૈયાર છે.

કાઝીસાહેબ—ખ્રિસ્તીઓએ પ્રપંચ કરીને જિઆદની બેન ઝોહરાનું હરણુ કર્યું. તેથી જિઆદ અર્ધગાંડા જેવો બનીને મરવા માટે તૈયાર થયો છે. આ કારણથી મેં તેને મારે ત્યાંજ રોકી રાખ્યો છે.

અબ્દુરરઝક—શું ખ્રિસ્તીઓ એટલે સુધી કાવી ગયા ? ખરેખર

તેમણે મોટો અપરાધ કર્યો છે. અને તે અપરાધ બદલ તેમને યોગ્ય શિક્ષા કરવીજ જોઈએ. નામદાર અમીરના શાંત સ્વભાવનુંજ આ પરિણામ છે.

કાઝીસાહેબ—ખરેખર તેમજ છે. ઉક્ત બનાવ ગઈ કાલે રાત્રી-એજ બન્યો છે.

અખદુરરઉફ્ફ—શું જિઆદની સાથે દગો કરવામાં આવ્યો ?

કાઝીસાહેબ—હા ! એક સૌંદર્યસંપન્ન ખ્રિસ્તી અબળા તેના પાડોસમાં આવીને રહી હતી. થોડા દિવસ પછી તેણે એવું જાહેર કર્યું કે હું બારસીલોનાની એક મુસલમાન વિધવાહું આવો ઢાંગ કરીને તેણે જિઆદ ઉપર એવું તો આકર્ષણ કર્યું કે તેણે તેની સાથે લગ્ન કરી લીધું. ઘરમાં આવ્યા પછી તેણે પોતાની કપટજાળમાં ઝોહરાને ફસાવી લીધી. અને ગઈ રાત્રે જિઆદની ગેરહાજરીનો લાભ લઈને, ઝોહરાને નસાડી ગઈ. જુઓ તેણે કેવું કપટ કર્યું ? આ બનાવથી માત્ર જિઆદનીજ નહિ; પરંતુ સઘળા મુસલમાનોની પ્રતિષ્ઠા ઉપર પાણી ધર્યું છે. હવે વાતો કરવાનો વખત રહ્યો. નથી જેમ બને તેમ જલદીયા ઝોહરાની શોધ કરવી જોઈએ.

અખદુરરઉફ્ફ—માત્ર ઝોહરાની શોધ કરીનેજ ખેશી રહેવું જોઈએ નહિ. પરંતુ અપરાધીઓને પણ અનુકરણીય શિક્ષા કરવી જોઈએ. જ્યાં સુધી આકરા ઉપાયો કરવામાં આવશે નહિ; ત્યાંસુધી તેમના ઉપર કાંઈપણ અસર થવાની નથી. તદુપરાંત જો આ બનાવનો મુસલમાનોને ખબર પડશે તો, તેઓ ઉસ્કેરાઈ જઈને બળવો જગાડશે, અને તે સમયે તેમને શાંત પાડવાનું કામ ભારે થઈ પડશે. માટે તેમને ખબર પડતાં પહેલાં સઘળી વ્યવસ્થા થવી જોઈએ. જેથી તેમને ખાત્રી થાય કે નામદાર અમીર તરફથી આ બાબતમાં સખ્ત ઉપાય લેવામાં આવે છે.

કાઝીસાહેબ—મારી પણ તેવીજ માન્યતા છે. આ એક એવો ખનાવ છે કે જે ધરધામીઓમાં સામાન્ય રીતે ઉશ્કેરણી ફેલાવશે. અને જો તેમ થશે; તો તેમના મનનું સમાધાન કરવાનું કામ ધણું કઠણ થઈ પડશે. માટે પહેલાંથી વિચાર કરીને મેં નામદાર અમીરને પણ તે વિષે ખબર આપી દીધી છે. અને તેમની આજ્ઞાનુસાર આ બે સરદારો અહિં આવ્યા છે.

અમદુરરઉફ—એમને કહો કે પોતાના એક હજાર સૈનિકો લઈને મારી પાસે આવે. અને હું પણ એક હજાર માણસોની અને સેના લઈને સઘળા ખ્રિસ્તી દેવળો ઘેરી લઉંશ. અને ખ્રિસ્તીઓને ઘટિત શિક્ષા કરીશ.

કાઝીસાહેબ—એટલા માટેજ મેં આપને અત્રે તોડાવ્યા છે. પણ દૃપા કરીને તેમના ઉપર કાંઈ પણ અનુચિત અત્યાચાર કરતા નહિં.

અમદુરરઉફ—કાઝી સાહેબ ! આ સમય શાંતિ અને બલમન સાધનો નથી. ના. અમીરના શાંત સ્વભાવનું પરિણામ જોયું ને ? તો પણ હું ખુનરેજ સિવાય બીજા સઘળા ઉપાયો અજમાવીશ. દીક ! હવે હું રજા લઉંશ.

કાઝીસાહેબે તલહા અને અલીને એક હજાર સૈનિકો લઈ અમદુરરઉફ સાથે જવાની, અને તેમની આજ્ઞાનુસાર વર્તવાની આજ્ઞા કરી. તદનુસાર તેઓ એક હજાર હુઅશીઓની સેના લઈને સેનાધ્યક્ષ સાથે ગયા. એટલે માર્ગમાં તેમણે ઉક્ત હુઅશી સરદારોને આ પ્રમાણે હુકમ આપ્યો “ ભાઈઓ ! હું મારા સેનાનીયોની મદદથી કોરડોવાનું મુખ્ય દેવળ ઘેરી લઉં છું. અને તમે લશ્કરના વિભાગ પાડી શહેરના ભિન્ન ભિન્ન મંદિરોને ઘેરી લો, અને જે ખ્રિસ્તીઓ હાથમાં આવે તેમને કેદ કરો.

પણ ખબરદાર એક પણ ખ્રિસ્તી પાદરી અને નન (સાધ્વી) પકડાય વિના રહે નહિ. જ્યાં તેમની ભાળ લાગે ત્યાંથી તેમને પકડી લાવવા. ”

આ પ્રમાણે કહીને તેમણે શહેરના મુખ્ય દેવળ તરફનો માર્ગ લીધો. અને તલહા, તેમજ અલી શહેરના અન્ય દેવળો તરફ રવાના થયા.

અડધા કલાકમાં શહેરના સંઘળા ખ્રિસ્તી લતાઓ ઇસ્લામી સેનાથી ઘેરાઈ ગયા. શુરવીર અબ્દુરરહિમ શહેરના મુખ્ય દેવળ પાસે પહોંચતાંજ સંઘળા પાદરીઓ ગભરાઈ ગયા. અને દેવળને અર્પણ થએલી કુમારિકાઓએ તો રડવાનું શરૂ કર્યું. લશ્કરના સરદારે ઘેરાયલા લોકોને મારી નાખવાની ધમકી આપી. તેમના આવ્યા પહેલાં દેવળના બારણા બંધ કરવામાં આવ્યા હતા. તેથી સેનાધ્યક્ષે બારણા તોડી નાખવાની આજ્ઞા કરી. ખ્રિસ્તીઓએ જોયું કે બારણું તુટવાની તૈયારીમ છે, એટલે તેમાંના એક વૃદ્ધ પાદરીએ કિલ્લા ઉપર આવીને આ પ્રમાણે અરજ કરી “ સરદાર સાહેબ ! અમે મરવાને માટે તૈયાર છીએ. પણ શા કારણથી અમને મારી નાખવામાં આવે છે તે કૃપા કરીને કહેવું જોઈએ. ”

અબ્દુરરહિમ—હતભાગ્ય ! મલકન ! શું તને તારા અપરાધની ખબર નથી. તું તારા અપરાધ ત્યારેજ જાણીશ કે જ્યારે ફરીસ્તાઓ તિક્ષણ શસ્ત્રવડે તારા શરીરના અનેક કોટિ કટકા કરશે.

યુલીસીઝ—સરદાર સાહેબ ! શું અમે ખ્રિસ્તીઓ હોવાને લીધેજ અમને શિક્ષા કરવામાં આવે છે ?

અબ્દુરરહિમ—અમારો બાદશાહ એવો જુસ્મી નથી કે વિધર્મીઓને તેમના ધર્મને લીધે શિક્ષા કરે. ઇસ્લામ ધર્મ પણ તેમ કર-



.....યુલ્હીસીઝને જમીન ઉપર પટકાને તેની ગરદન ઉપર તલવારવડે સ્પર્શકર્યો।

ઝાહરા બા. ૧ લા.

અમરસિંહજી પ્રી. પ્રેસ.

પૃષ્ઠ. ૧૬૫

અમદાવાદ.

તાની સાફ ના પાડે છે. નામદાર અમીર માત્ર ખરા અપરાધીઓ, અને પટ્ટીઓનેજ સિક્ષા કરે છે.

યુલિસીઝ—તો શું અમે કાંઈ દગો કર્યો છે ?

અબ્દુરરહિમ—હા ! અને તે પણ તેં એકલાએજ નહિ પરંતુ મા દેવળમાં રહેતા સઘળા ખ્રિસ્તી પાદરીઓ અને કુમારીકાઓ તે ધર્મમાં તારી સાથે સામીલ છે.

યુલિસીઝ—સરદાર સાહેબ ! અમે શો દગો કર્યો છે. તે કૃપા કરી બતાવશો ?

અબ્દુરરહિમ—હમણાજ બતાવવામાં આવશે.

એમ કહીને તે બારણું તોડીને અંદર પેઠા, અને યુલિસીઝને જમીન પર પટ્ટીને તેની ગરદન ઉપર તલવાર વડે સ્પર્શ કર્યો.

યુલિસીઝ—સરદાર સાહેબ ! હું આપની આગળ હાથ જોડીને તની યાચના કરું છું. ઇસલામ ધર્મમાં પણ ખ્રિસ્તી પાદરીઓને મારી ખવાની મના કરી છે.

અબ્દુરરહિમ—ખચિત તેમ છે ખરું. પણ તેવી આજ્ઞા માત્ર સાર ત્યાગી ખ્રિસ્તી સાધુઓ માટેજ છે પણ તારા જેવા એક પય લાંપટ માટે નથી. જે તારે જીવવાની ઇચ્છા હોય તો બતાવ શ્લોરેન્ડા ક્યાં છે ?

યુલિસીઝ—સરદાર સાહેબ ? શ્લોરેન્ડા ગદ્દ રાત્રે અહિં આવી છે. પણ ત્યાર પછી તે ક્યાં ચાલી ગઈ છે તે અમે કોઈ જાણતા નથી.

અબ્દુરરહિમ—શું તું તેને અમારે સ્વાધીન નહિ કરે ? હું

ખડું કહું છું જો કે તે નહિ મળે તો એક નિમિષ માત્રમાં આખું દેવળ જમીનદોસ્ત કરી નાખીશ.

યુલિસીઝ—સરદાર સાહેબ ! જો આપની તેવી ઇચ્છા હોય તો તેમ કરો. પણ હું શ્લોરેન્ડા વિષે કંઈ પણ જાણતો નથી.

અબ્દુરરહિમ—શું તું તેના વિષે કંઈ પણ જાણતો નથી ?

યુલિસીઝ—હા ! હું તે વિષે કંઈ પણ જાણતો નથી. અલગત તે રાત્રે અહિં આવી હતી ખરી. પણ સવાર થતાં પહેલાં તે અહિંથી નાશી ગઈ છે. તે ક્યાં ગઈ છે. તે વિષે કોઈ કંઈ જાણતું નથી. અને જેઓ જાણે છે તેઓ તેની સાથે જ ગયા છે.

અબ્દુરરહિમ—હું સત્ય કહું છું કે જો તે નહિ મળે તો, સઘળા દેવળો ખોદી નાખવામાં આવશે. એટલું જ નહિ, પણ સઘળા પાદરીઓ, અને કુમારીકાઓને પ્રાણહંતની શિક્ષા કરવામાં આવશે. પણ જો તેને અમારે સ્વાધીન કરવામાં આવશે, તો તમે સઘળા બચી જશો. બોલ ! તને દેવળના અનેક છવ વહાલા છે કે માત્ર શ્લોરેન્ડા ?

યુલિસીઝ—મને શ્લોરેન્ડા સાથે કંઈ પણ સંબંધ નથી. પણ શું કહું કે તે હવે મારી સત્તાની બહાર છે.

અબ્દુરરહિમ—શું તું પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક તેમ કહી શકે છે ?

યુલિસીઝ—સરદાર સાહેબ ! પ્રભુ ઇસુખ્રિસ્તના સોગંદ ખાઈને કહું છું કે તે વિષે હું કંઈપણ જાણતો નથી.

અબ્દુરરહિમ—શું તમારામાંનો બીજો કોઈ માણસ પણ તે વિષે જાણતો નથી ?

યુલિસીઝ—ખચિત ! કોઈ જ નહિ.

આટલો વાદવિવાદ થઈ રહ્યા પછી અકબર નામના એક સૈનિકને બોલાવી અબદુરરઝકે કહ્યું “અકબર ! આ માણસને તમારા કબજામાં રાખો. તેને નામદાર ખલીફા સમક્ષ મારી નાખવામાં આવશે.” સેનાધ્યક્ષની આજ્ઞાનુસાર ઉક્ત સૈનિકે યુલિસીઝના હાથ બાંધીને તેને કેદ કર્યો. સઘળા સૈનિકો દેવળને ઘેરીને ઉભા હતા. માત્ર અબદુરરઝક સિવાય તેમાંનો કોઈ પણ અંદર ગયો ન હતો. યુલિસીઝ સાથેના વાદવિવાદથી પરવાર્યા પછી અબદુરરઝકે દેવળમાં પ્રવેશ કર્યો. દેવળના સઘળા બારી બારણાઓ બંધ કરવામાં આવ્યા હતાં. પરંતુ બારીઓના ફાટકમાંથી પાદરીઓ અને કુમારીકાઓ પોતાને શિક્ષા કરવા માટે આવેલી ઇસ્લામી સેનાને જોતા હતા. કેટલીક અબગાઓ સૈનિકોને જોઈ ભયથી રૂદન કરતી હતી. અને કેટલીક તો તદ્દન મૂક બનીને ઉભી હતી.

અબદુરરઝકે જ્યારે દેવળમાં પ્રવેશ કર્યો, ત્યારે ત્યાં ઉપર વર્ણુ-વેલી ઘટનાઓ બની રહી હતી. આગળ જણાવ્યા પ્રમાણે તે પોતાની સેનાને દેવળ ખંડાર મૂકી આવ્યા હતા, અને કોઈ પણ ખ્રિસ્તી ઉપર જુલમ નહિ કરવાની તેમને સખ્ત આજ્ઞા કરી હતી. દેવળમાંના કોઈ પણ માણસના પ્રાણ લેવાની તેમની પોતાની પણ ઇચ્છા નહતી. પરંતુ ફક્તોરેન્ડાની ભાળ લેવા માટે ખ્રિસ્તીઓને માત્ર ધમકી આપવામાં આવતી હતી.

અબદુરરઝકે દેવળના બારણામાં પ્રવેશ કરીને જોયું તો કેટલાક પાદરીઓ અને કુમારિકાઓ ઇસુ ખ્રિસ્તની પ્રતિમા આગળ સાષ્ટાંગ દંડવત કરીને પ્રાર્થના કરી રહ્યા છે. અને ઘણી બારી અબગાઓ રૂદન કરી રહી છે. અબદુરરઝકને જોતાંજ તેઓ તેમની પાસે દોડી આવી. અને

તેમને સાક્ષાંગને દંડવત કરીને પ્રાણ દાનની યાચના કરવા લાગી. તેમને બીજું કંઈ પણ ન કહેતાં ઇસ્લામી સેનાધ્યક્ષે પ્રશ્ન કર્યો “ આ ! દેવળ-વાસીઓ ! હું તમને કંઈ પૂછવા માગું છું ? ” આ પ્રમાણે બોલીને તે પોતાની તલવાર જમીન ઉપર ટેકીને ઉભા રહ્યા.

આ શબ્દો સાંભળીને દરેકના મનમાં કંઈ સારી આશા ઝંધાઈ. અને તેઓ સઘળા એકાગ્રચિતે અબ્દુરરઝક સામે જોવા લાગ્યા.

અબ્દુરરઝક—તમારા દેવળમાં રહેલી ફક્તોરેન્ડા નામક એક લલના, યુલિસીઝની આગાથી જિઆદ નામક એક ઇસ્લામી યુવકની બેન ઝોહરાને કપટથી અહિં નસાડી લાવી છે. ગઈ રાત્રેજ તે બનાવ બન્યો છે. અને તેથી નામદાર અમીર ધણા ગુસ્સે થયા છે. અને આ દેવળ સાથે સંબંધ ધરાવતા સઘળા ખ્રિસ્તીઓને શિક્ષા કરવાની મને આગ્રા કરી છે. માટે તમને કહું છું કે સત્તર ફક્તોરા અને ફક્તોરેન્ડાને હાજર કરો. અને નિશ્ચય જાણુજો કે જો તેઓ નહિ મળે તો તમારા માંનો કોઈ પણ માણસ જીવતો રહેવા પામશે નહિ.

ઇસ્લામી સેનાના સેનાધ્યક્ષની આવી આગ્રા સાંભળીને સઘળા લોકો સ્તબ્ધ થઈ ગયા. જાણે તેમના ઉપર કોઈએ મારણ મંત્રનો પ્રયોગ કર્યો ન હોય તેમ, તેઓ સઘળા થોડીવાર સુધી તદ્દન મૂક રહ્યા. પણ થોડીવાર પછી શાંતિનો ભંગ કરતાં એક કુમારીકાએ આગળ વધીને કહ્યું “ સરદાર સાહેબ ! અમે તેમના વિષે કંઈ પણ જાણતા નથી. ફક્તોરેન્ડા રાત્રે અહિં આવી હતી. પણ સવારમાં અમારા જાગ્રત થતાં પહેલાંજ તે અહિંથી નાશી ગઈ છે. તે ક્યાં ગઈ છે, તે વિષે અમારા માંનો કોઈ પણ માણસ કંઈ પણ જાણતો નથી. એટલુંજ નહિ, પરંતુ ફક્તોરેન્ડાને તો અમે ઓળખતા પણ નથી.

આ જવાબ સાંભળીને અબદુરરહિમને ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો. તેથી આનમાંથી તલવાર કાઢીને કહ્યું “તું તું સાચું કહે છે ?” સઘળા ખ્રિસ્તીઓએ જવાબ આપ્યો. “હા.”

અબદુરરહિમ—યુલિસીઝ ક્યાં છે ?

ખ્રિસ્તીઓ—અમને ખબર નથી.

અબદુરરહિમ—તમે સઘળા જુદા છો. મેં હમણાજ તેને પકડીને મારા લશ્કરને સ્વાધીન કર્યો છે. તેણે ફ્લોરેન્ડા રાત્રે અહિં હોવાનો સ્વીકાર કર્યો હતો. અને તે ઉપરથી હું કહું છું કે ફ્લોરેન્ડા પણ ફ્લોરેન્ડા સાથેજ હોવી જોઈએ. જો તમે ફ્લોરેન્ડા ફ્લોરેન્ડાની ભાળ નહિ આપો તો તમને સઘળાને ભયંકર શિક્ષા કરવામાં આવશે.

આ પ્રમાણે ખ્રિસ્તીઓને ધમકી આપ્યા પછી તેણે બહારથી પોતાના સૈનિકોને બોલાવીને સઘળા પાદરીઓ અને કુમારીકાઓને કેદ કરવાની તેમને આજ્ઞા કરી. બસ તેવી આજ્ઞા સાંભળતાંજ સઘળા સૈનિકો અંદર ઘસી આવ્યા. અને પોતાના સરદારની આજ્ઞાનુસાર સઘળા ખ્રિસ્તીઓને કેદ કર્યા. આ દ્રશ્ય જોઈને સઘળા અપરાધીઓ રૂદન કરવા લાગ્યા. તેમના શોકજનક ઉદગારોથી આખું દેવળ ગાળ રહ્યું હતું. આ પ્રમાણે સઘળાને બંધન કરીને દેવળની બહાર લાવવામાં આવ્યા.

ઈસ્લામી સૈનિકોને અપરાધીઓ ઉપર તેમના અપકૃત્ય બદલ એટલો તો ક્રોધ ચઢ્યો હતો કે તેઓ તેમને સઘળાને મારી નાખવાને આતુર હતા. અને તેને માટે પોતાના સરદારના હુકમની વાટ જોતા હતા. પણ અબદુરરહિમ તેમને તેવી આજ્ઞા આપી નહિ. કેમકે એક પણ ખ્રિસ્તીના પ્રાણ લેવાની તેમની ઈચ્છા નહતી.

જ્યારે શહેરના મુખ્ય દેવળમાં ઉપરોક્ત બનાવ બનતો હતો ત્યારે

શહેરના ખીજ દેવળો પણ તલહા અને અલીએ ઘેરી લીધા હતા અને તેમાં નિવાસ કરી રહેલા સઘળા પાદરીઓ અને કુમારીકાઓને બંદીવાન બનાવ્યા હતા. અર્થાત સંધ્યાકાળ થતાં પહેલાં શહેરના સઘળાં દેવળો નિરવ અને નિર્જન બની ગયા. આ પ્રમાણે સઘળા ખ્રિસ્તી પાદરીઓને કેદ કરીને ન્યાયને માટે કાઝી મહમદ ઝીઆ પાસે લાવવામાં આવ્યા.

કાઝી સાહેબ મનમાં એવું ધારતા હતા કે પાદરીઓને કેદ કરવાથી શહેરના સઘળા ખ્રિસ્તીઓ ઉસ્કેરાઈ જશે. પણ અત્યાર સુધી તેમાંનું કંઈ પણ બન્યું નહિ. જો કે શહેરમાં મુસલમાનો કરતાં તેમની સંખ્યા ઘણી વધારે હતી, અને યુલિસીઝે અનેક રીતે સમજાવી તેમને મુસલમાનો સામે ઉશકેર્યા હતા, છતાં તેઓ યુલિસીઝના અપદ્વ્યો જાણતા હોવાથી, તેની કપટજાળમાં નહિ ફસાતાં અત્યાર સુધી શાંત રહ્યા હતા. એટલુંજ નહિ પણ એક ઇસ્લામી અખજાનું હરણ કરવા માટે તેઓ ખ્રિસ્તી પાદરીઓનેજ દોષ પાત્ર ગણતા હતા.

રાતની વખતે કેદીઓને એક મકાનમાં રાખવામાં આવ્યા. અને તેઓ નાશી જાય નહિ, તે માટે સિપાહીઓ મકાનની આસપાસ પહેરે ભરવા લાગ્યા. શ્લોરા-ફ્લોરેન્ડાની બારીક શોધ કરવામાં આવી, પણ તેમનો પત્તો ન લાગ્યો. ઝિઆદની અર્ધ ગાંડા જેવી સ્થિતિને લીધે કાઝીસાહેબે તેને પોતાને ત્યાંજ રાખ્યો હતો. તેમને એવો ભય હતો કે જો તેને છોડી મૂકવામાં આવશે તો તે ખ્રિસ્તીઓ સાથે યુદ્ધ કર્યા વિના રહેશે નહિ. અને જો તેમ થશે તો તેનું માફું પરિણામ આવશે. આવો વિચાર કરીનેજ કાઝી સાહેબે ઝિઆદને તેને ઘેર જવા દીધો નહિ.

પરિશિષ્ટ ૧૭ મું.

યુલિસીઝની વિષયવાસના

આગલા પ્રકરણમાં બતાવ્યા પ્રમાણે ખ્રિસ્તીઓને જે મકાનમાં ફેદ કર્યા હતા, ત્યાંથી યુલિસીઝ રાત્રે નાશી ગયો. આ સમયે કોરડોવા શહેરની સ્થિતિ ઘણી નાણુક થઈ પડી છે; એક બાણુએ જો-હરાની કાંઈ પણ ભાળ ન લાગવાથી, તેમજ ખ્રિસ્તીઓને તેમના ગંભીર અપરાધ બદલ અમીરે સ્ટેજ પણ શિક્ષા નહિ કરવાથી; સઘળા મુસલમાનો ઘણા ક્રોધે ભરાયા છે. અને બનેલા બનાવથી ઉસ્કેરાઈ જઈને તેઓ ખ્રિસ્તીઓ ઉપર વૈર લેવાને આતુર થયા છે. બીજી બાણુએ ખ્રિસ્તીઓ પોતાના જન માલની ચિંતા કરી રહ્યા છે. તદુપરાંત ઝિઆદના સ્વભાવમાં પણ કાંઈ ફેર પડ્યો નથી. હજી પણ તે પહેલાના જેવીજ સ્થિતિમાં છે. તેથી કાઝીસાહેબને તેની પણ ખાસ કાળજી રાખવી પડે છે. સૈનિકો યુલિસીઝ, અને ફ્લોરેન્ડાની શોધ કરી રહ્યા છે. પરંતુ તેમનો કાંઈ પણ પતો લાગતો નથી. આ પ્રમાણે શોધખોળ કરતાં કરતાં એક માસ વીતી ગયો, પણ કાંઈ વળ્યું નહિ. તેથી નામદાર અમીર પણ ઘણો ખેદ પામ્યા. અને અન્ય સરદારો પણ તેટલાજ દિલગીર થયા. અર્થાત ઉક્ત બનાવથી સમસ્ત કોરડોવા શહેરમાં દિલગીરી વ્યાપી રહી.

પ્રિય પાઠક ! નગરવાસીઓને તેવીજ સ્થિતિમાં મૂકીને ચાલ

આપણે ક્રાંસ અને સ્પેનની સરહદ ઉપર આવેલા પીરીનીઝ પર્વતો તરફ જઈએ. કદાચ આપણે ત્યાં શ્લોરા-શ્લોરેન્ડા, તેમજ મુલીસીઝને જોઈ શકીશું.

આ પહાડી ધાટીઓ જો કે નામદાર અમીરને તાબે છે તોપણ ત્યાં સ્પેનના અન્ય પ્રગણાઓ જેવી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી નથી. પર્વતની ગિરિકંદરાઓ લુટશઠનો ધંધો કરતા, અને તે વડે કુટુંબિક નિર્વાહ ચલાવતા, ખ્રિસ્તી લુટારાઓને આશ્રય આપે છે. કહેવત છે કે “ The evil walks where the angels dare not to go. ” અને તેજ પ્રમાણે જે સ્થળ પ્રવાસીઓ માટે શ્રાપ સમાન છે, તેજ સ્થળ આ ઘાડપાડુઓને આશીર્વાદ રૂપ છે. આ લુટારાઓ પ્રવાસીઓને લુટીને પોતાનો નિર્વાહ ચલાવે છે. આ પર્વતની ઉત્તર દિશાએ ક્રાંસનો મુલક આવેલો છે. અને તેનો પણ કેટલોક ભાગ મુસલમાનોને તાબે છે. પર્વતવાસીઓ નિરંતર ટંટા ખેડેલા મચાવતા હોવાથી પ્રસંગોપાત ઇસ્લામી સેના ત્યાં આવી તેમને શિક્ષા કરે છે. જો કે તેથી તેમને ઘણું નુકસાન થાય છે, પરંતુ તેઓ હેક નષ્ટ થતા નથી. વિશાળ ગિરિકંદરાઓ તેમનું રક્ષણ કરે છે. અર્થાત તેઓ પર્વતોની ગુફાઓમાં સંતાઈ જાય છે. અથવા પીરીનીઝના કોઈ ગુપ્ત માર્ગે ક્રાંસમાં નાશી જાય છે.

જે સમયનું આપણી વાર્તામાં વર્ણન કરવામાં આવે છે; તે સમયે પીરીનીઝ પર્વતની સરહદ ઉપરના મુલકમાં શિયાળાની ઋતુ પોતાનું સામ્રાજ્ય જમાવી સાર્વભૌમ સત્તા ભોગવી રહી છે. સ્થળે સ્થળે મરફના જાડા જાડા પડ જમીન ઉપર બાઝી ગયા છે. તેથી પ્રવાસીઓ શિયાળાની ઋતુમાં ઉક્ત પ્રદેશનો પ્રવાસ નાના પ્રકારની હાડમારીઓ

ભોગવ્યા સિવાય કરી શકતા નથી પ્રવાસીઓ તો શું પરંતુ તેજ પ્રદેશમાં લાંબા કાળથી નિવાસ કરી રહેલા લોકો પણ આવા પ્રસંગે, અર્થાત શિયાળાની ઋતુમાં કવચિતજ ખહાર નિકળે છે. બરફ પડવાના કારણથી ઉક્ત પ્રદેશમાં એવી ટાઢ પડે છે કે લોકો પોતાના ઘરોમાં દેવતા સળગાવી તેની આસપાસ ગોળ કુંડાળું વળીને બેસી રહે છે. આગળ જણાવ્યા પ્રમાણે આ પહાડી પ્રદેશમાં નિવાસ કરનારી પ્રજાના જીવનનો આધાર માત્ર લુટપાટ ઉપરજ રહેલો હોવાથી તેઓ બરફ કે ટાઢની ચત્કિચિત પણ દરકાર કર્યા વિના પ્રસંગોપાત લુટપાટ કરવાને અથવા કુટુંબિક નિર્વાહ અર્થે પ્રાણીઓનો શિકાર કરવાને ખહાર નિકળી પડે છે.

ઉક્ત પહાડી પ્રદેશમાં સ્થળે સ્થળે નાના નાના ગામડા પહાડી લોકોથી વસાયેલા છે આ સ્થળે એક પણ જથ્થુકની ઇસ્લામી સેના ન હોવાથી ખ્રિસ્તી લુટારાઓ નિરંકુશ બનીને લુટપાટ ચલાવે છે. સ્થળે સ્થળે નાના નાના દેવળો દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. આ ગામડાઓની આસપાસ ઉંચા ઉંચા પર્વતો આવેલા હોવાથી તેમનો દેખાવ ધણોજ રમણીય અને રળીયામણો લાગે છે. બરફને લીધે ત્યાંની જમીન નિરંતર ભેજપ્રદ રહેવાથી લોકો પોતાના નિવાસગૃહો આગળ નાની નાની વાટિકાઓ બનાવે છે. અને તેમાં સુગંધીદાર પુષ્પ, અને સ્વાદિષ્ટ ફળોના છોડવાઓ રોપે છે. ઇટાલીમાં આવેલા આલ્પસ પર્વતની તળેટીમાં રહેનારા લોકો મુખ્યત્વે કરીને પોતાના બગીચાઓની નિપજ ઉપરજ ગુજરાન ચલાવે છે તે બીના ઇતિહાસ જાણનારાઓને તો કદાચ સુવિદીત હશેજ. ત્યાંની દ્રાક્ષ વાટિકાઓ દુનિયામાં સુપ્રસિદ્ધ છે. અને તેથી દેશ વિદેશમાં તેનો બહોળો વેપાર ચાલે છે. તેજ પ્રમાણે પીરીનીઝ પર્વતની તળેટીમાં રહેનારા લોકો પણ પોતાના ઘરો આગળ

અગીચા રોપે છે. પણ આ સ્થળે પ્રદેશમાં મોકલાવવા યોગ્ય કુળ થતાં નથી. માત્ર સાધારણ કુળ કુળ નિપજે છે. તોપણ લીલા વૃક્ષોને લીધે ત્યાંનો દેખાવ અતિ મનોહર; અને ચિતાકર્ષક લાગે છે. 'પરંતુ' આ સમયે પાનખર ઋતુનો આરંભ થએલો હોવાથી વૃક્ષો ઉપરથી પાંદડા ખરી પડ્યા છે. કુળ કુળ કરમાઈ ગયાં છે. તેથી જે વૃક્ષો એક સમયે નીલબસનાસુંદરી જેવા ચિતાકર્ષક લાગતા હતા, તેજ વૃક્ષો હમણા પતિના મરણથી શણગાર વિમુખ થએલી વિધવા જેવા જણાય છે. જંગલી રોપાઓ કે જેના પુષ્પોથી ઉમંગી યુવકો નિજ પ્રિયાઓને વિભુષિત કરે છે; તે પણ હમણા કરમાઈ ગએલા જણાય છે. અર્થાત વસંતનું સ્થાન પાનખર ઋતુએ લીધું છે. અને તેનું સામ્રાજ્ય ચોપાસ પ્રસરી રહ્યું છે. અને તેના પરિણામે લીલી હરીઆળીને બદલે સઘળે સ્થળે સુકામણુંજ દષ્ટિગોચર થાય છે.

પ્રિય પાઠક ! આપણે કુદરતની લીલા તો જોઈ. માટે ચાલ હવે એકાદ ગામડાની મુલાકાત લઈએ. પણ સમુર ! સામેના દેવળના ઓટલા ઉપર વસંત ઋતુના ખંડારમાં ખીલી રહેલી એક નવયૌવના રમણી ઉભી છે. જો કે વસંત ઋતુએ સઘળે સ્થળે પોતાનું સામ્રાજ્ય સ્થાપ્યું છે પણ તેની આ લલના ઉપર કાંઈ પણ અસર થએલી જણાતી નથી. પાનખર ઋતુના પ્રખર તાપથી કરમાવાને બદલે તે વસંત ઋતુ સમાન ખીલી રહી છે. આ યુવતી કોણ હશે વાર ? ચાલ પાસે જઈને તપાસ કરીએ. અરે તેની આકૃતિ તો આપણી પુર્વ પરિચિત ઝોહરાને મળતીજ આવે છે. માટે તે તો અહિં આવી નહિ હોય ? કેમ કહી શકાય ? હા ? કદાચ મુસલમાનોના ભયથી શ્લોરેન્ડા તેને અહિં લાવી હોય તો તે અસંભવીત નથી. અરે આતો ઝોહરાજ છે.

ત્યારે તો ફ્લોરેન્ડા અને યુલિસીઝ પણ અહિંઆજ હોવા જોઈએ. માટે ચાલ તેમની શોધ કરીએ.

જે ! જોહરાના મુખ ઉપર શોકના ચિન્હો સ્પષ્ટ રીતે દ્રષ્ટિગોચર થાય તે પોતાના મનમાં પશ્ચાતાપ કરીને કાંઈક વિચાર કરી રહી છે. કોણ જાણે તેના મનમાં કેવા વિચારો ચાલતા હશે. કદાચ તે સ્વગૃહ અને પોતાના બહાલા ભાઈના ત્યાગને માટે પશ્ચાતાપ કરી તત્સંબંધે કાંઈક વિચાર કરતી હશે. ખુદા કરેને આપણું અનુમાન સત્ય નિવડે. જે જોહરા ફરીથી કોરડોવા જઈને પોતાના ભાઈનો આશ્રય ગૃહણ કરવાની વૃત્તિ દેખાડે તો અત્યારે અનેક છવો જે કષ્ટ સહન કરી રહ્યા છે, તેઓ તેમાંથી મુક્ત થાય.

કોણ જાણે અત્યારે તે એકલી કેમ ઉભી હશે ? નહિ ! નહિ ! તે એકલી નથી. પાદરી યુલિસીઝ પણ તેની સાથેજ છે. જુઓ ! તે દેવળમાંથી બહાર આવ્યો. કદાચ ફ્લોરેન્ડા પણ દેવળમાંજ હશે.

યુલિસીઝે ફ્લોરા ઉર્ફે જોહરા પાસે આવીને હસતાં હસતાં કહ્યું “ ફ્લોરા ! આ સ્થળ કદાચ તને ગમતું તો નહિ હોય. જે તેમ હોય તો પણ થોડો સમય અહિં રહેવા સિવાય છુટકો નથી. કેમકે રસ્તાઓ અરક્ષવડે આચ્છાદિત હોવાથી આપણે કોઈ બીજા સ્થળે જઈ શકતા નથી. પરંતુ જ્યારે અરક્ષ ઓગળી જશે ત્યારે કોઈ બીજા પ્રદેશમાં જઈશું. ઘણું કરીને હું તને ફ્રાંસમાં મોકલીશ. અને ત્યાં તને સ્વછંદી યુવકોની સોબતમાં ઘણો આનંદ મળશે. રસ્તાઓ અરક્ષથી ઢંકાએલા છે, તેતો તને પણ સુવિદીત છે. પણ જે રસ્તા સ્વચ્છ અને અરક્ષથી મોકળા છે, ત્યાંથી હું તને લઈ જઈ શકતો નથી. કેમકે ત્યાં મુસલમાનોને હાથે સપડાઈ જવાનો ભય રહે છે.

શ્લોકારા—પાદરી સાહેબ ! હું ચત્કિંચિત માત્ર પણ ગભરાતી નથી. પણ અલખત મને એ ચિંતા થાય છે કે મારા કારણથી કોરડોવા શહેરના ખ્રિસ્તીઓને કેટલું દુઃખ સહન કરવું પડતું નહિ હોય ? જો મારા વધથી તેઓ સંકટમાંથી મુક્ત થઈ શકતા હોય તો કૃપા કરીને મને ત્યાં લઈ જાઓ. મારે માટે અનેક માણસોને સંકટ સહન કરવાં પડે તે મને ગમતું નથી. પાદરી સાહેબ ! હું ક્રાંસ જવા ઈચ્છતી નથી. કેમકે ત્યાંના લોકોની સ્વછંદી વર્તણૂંક મને મુદ્દલ પસંદ નથી. એટલુંજ નહિ પણ હું એક પ્રતિષ્ઠિત ઇસ્લામી ગૃહસ્થની તનુજા હોવાથી સ્વછંદી વર્તણૂંક તરફ મને તિરસ્કાર છે. તેથી દેશ વિદેશનો પ્રવાસ કરી સ્વછંદે કાળ નિર્ગમન કરવા કરતાં ઘરના એક ખુણામાં બેસી રહેવાનું હું વધારે પસંદ કરું છું.

યુલિસીઝ—તેમ કદાપિ બની શકશે નહિ. તારા જેવી એક નવ યૌવના અને સૌંદર્યસંપન્ન યુવતી આખા આયુષ્ય પ્રયંત કોમાર્યવૃત્ત પાળે તે અમારાથી જોઈ શકાય નહિ. ઇસુખ્રિસ્તે આપણી મુક્તિ અર્થેજ પોતાના પ્રાણની આહુતિ આપી છે. તેથી ન્યાયના દિવસે શિક્ષા થવાનો આપણે ચત્કિંચિત માત્ર ભય રાખવાનો નથી. ઇસુખ્રિસ્તના પ્રતાપે આપણે પાપ મુક્ત થયા છીએ. માટે નચિંત થઈને સ્વછંદે તારો કાળ નિર્ગમન કર.

શ્લોકારા—પાદરી સાહેબ ! જો મારે એશઆરામજ કરવો હોત તો ઇસ્લામનો ત્યાગ કરી અહિં આવવાનું કાંઈ પણ પ્રયોજન નહતું મારા સ્વગૃહમાં મને એશઆરામના સર્વ સાધનો સંપન્ન હતા. એટલુંજ નહિ પણ મારા ભાઈ કોઈ પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબમાં માઈ લગ્ન કરી આપવાને પણ તૈયાર હતા, પરંતુ મેંજ તેમની માગણીનો અનાદર કર્યો. માટે હવે તો જગતકર્તાની સેવા કરવામાં શેષ રહેલું આયુષ્ય ગાળવાની મારી ઈચ્છા છે.

યુલિસીઝ—તારા જેવી એક જોખનના ખ્હારમાં ખીલી રહેલી યુવતીને હું દેવળમાં રહેનારી કુમારીકાઓ અને પાદરીઓ સાથે બેળવવા ઇચ્છતો નથી. કેમકે કેટલાક પાદરીઓ એવા પણ હોય છે કે જેઓ જાહેરમાં સંસાર ત્યાગ કરવાનો ઢોંગ કરે છે. પણ ગુપ્ત રીતે જોતાં તેઓ સ્ત્રીલંપટ હોય છે. દુનિઆના સઘળા લોકો જેમ એક સરખા હોતાનથી, તેમ પાદરીઓ પણ એક સરખા હોતા નથી જેમ દુનિઆમાં વસ્તા જુદા જુદા લોકો આચાર, વિચાર, સદ્ગુણ, શીળ, વર્તન અને રહેણીકરણીમાં એક બીજાથી જુદા પડે છે તેમ, પાદરીઓ પણ આચાર વિચારમાં એક બીજાથી જુદા પડે છે. તેમાંના કેટલાક સંસારની માયાથી નિવૃત્ત બનીને પરમાત્માની પ્રશંસા મેળવવા માટેજ દેવળનો આશ્રય ગૃહણ કરીને સાધુ જીવન ગાળે છે. પણ કેટલાક તો પોતાનો સ્વાર્થ અને વિષયવૃત્તિ તૃપ્ત કરવા માટેજ સાધુ વ્રત પાળવાનો ઢોંગ કરે છે. અર્થાત તેઓ જાહેરમાં જોગી પણ ખાતીનમાં જોગી જેવા હોય છે. અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો તેમની સ્થિતિ આ વિશ્વ પ્રચલિત ક્વિવદંતિને મળતી આવે છે “ મુખમેં રામ, બગલમેં છુરી, ભગત ભયો પણ દાનત ખુરી. ” આવા સ્ત્રીલંપટોની મંગલમાં દેવળને અર્પણ થએલી કેટલીક કુમારીકાઓ પણ બ્રહ્મ બનીને વિલાસપ્રિય બની જાય છે. કહેવત છે કે “એકને પાપે વહાણ હુએ” તેજ પ્રમાણે કેટલાક સ્ત્રી લંપટોના દુરાચારને લીધે સમસ્ત જ્ઞાતિ મંડળ વગોવાય છે. આવા આવા કારણોને લીધે હું તને દેવળમાં રાખવા ઇચ્છતો નથી. તારી લાવણ્યતા એવી છે કે દેવળની કુમારીકાઓ તો શું પરંતુ સમસ્ત સ્પેન દેશમાંથી પણ તારા રૂપની સ્પર્ધા કરી શકે તેવી યુવતી ભાગ્યેજ મળી આવશે. તેમ છતાં જો દેવળને પોતાનું આયુષ્ય અર્પણ કરવાની તારી ઇચ્છાજ હોય તો હું કહીશ કે તે તારી મોટામાં

મોટી ભૂલ છે. કેમકે તારા સૌંદર્ય અને નાનુક બાંધાનો કાંઈ પણ વિચાર ન કરતાં તને એટલું કામ સોંપવામાં આવશે કે તને પોતાને પણ તેનો કંટાળો લાગશે. તેથી હજી પણ મારી તો એજ સલાહ છે કે દેવળમાં રહીને આ નવ પ્રદુષિત યૌવન નિરર્થક વ્યય કરવા કરતાં તો તારે કોઈ યુવક સાથે લગ્ન કરીને ગૃહસ્થાશ્રમ આરંભવો. તારી સાથે રહેવા માટે મેં એક સૌંદર્યસંપન્ન શાહજાદીને બોલાવી છે, અને આશા રાખું છું કે તે હમણાજ આવી પહોંચશે.

ફલોરા—પાદરી સાહેબ ! આપે તો મને ઉપદેશના પ્રહારથી મોટી મુંઝવણમાં નાખી દીધી છે. હું પહેલાથી કહી ચુકી છું કે મેં એજ આરામ કરવા માટેજ ઇસ્લામનો ત્યાગ કરી ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કર્યો નથી. પણ દેવળમાં પવિત્ર જીવન ગાળી બાકી રહેલું આયુષ્ય સદ્ધર્મોમાં ગાળવા માટેજ તેનો અંગીકાર કર્યો છે. અને હજી પણ કહું છું કે વિષયવાસના કરતાં મુક્તિ માર્ગને હું વધારે પસંદ કરું છું. માટે ન્યાયના દિવસે પાપમાંથી મુક્તિ મળે તેવો માર્ગ દેખાડો. અને જો તેમ ન બની શકે તો મને કોરડોવામાં મારા ભાઈ પાસે મોકલી આપો.

યુલિસિઝ—ફલોરા ! કેવી ગાંડી વાતો કરે છે ? યુવાવસ્થાના શિખરે પહોંચેલી એક યુવતી ના મોંદે આવી વાતો શોભાપ્રદ લાગતી નથી. હું કોરડોવાના સઘળા ખ્રિસ્તીઓનો વડો દેવળાધ્યક્ષ છું પરંતુ શપથ ખાધને કહું છું કે બીજા કંટલાક પાદરીઓની પેઠે મેં દેવળમાં રહેનારી કોઈ પણ યુવતી સામે હજી સુધી વિષયવાસનાથી જોયું નથી. પણ જો તારી ઈચ્છા હોય તો આખું આયુષ્ય તારી સોબતમાં ગાળવાને માટે તૈયાર છું. અને ફરી પણ કહું છું કે જો બિન્ન બિન્ન પ્રકારના સુખ વૈભોગ ભોગવવા હોયતો ક્રાંસના કોઈ શ્રીમંત યુવક

સાથે લગ્ન ગ્રંથીથી ગુંથાવાનું પસંદ કર. પણ જે દેવળમાં રહીને પહિત્ર જીવન ગાગવાની ઇચ્છા હોય તો મારી સાથે લગ્ન કર. આપણા લગ્ન પછી હું ધર્મગુરુ પદને તિલાંજલી આપીને તને કોઇ ખીજા દેશમાં લઇ જઇશ.

ફોરા—પાદરી સાહેબ ! મારે સંપેદ કહેવું પડે છે કે આપના જેવા એક વયોવૃદ્ધ સાધુ પુરુષના મુખે આવા શબ્દો જરાએ શોભતા નથી. મારા શીળવૃત્તનું ભંગ કરીને મને બ્રષ્ટ કરવા માટેજ આહિં લાવવામાં આવી છે કે શું ? પણ યાદ રાખજો કે તેમ કદી પણ થવાનું નથી. જે મારા શીળવૃત્તની રક્ષા કરવાને માટે પ્રાણુર્પણ કરવો પડશે તો તેમ કરીશ, પણ મારા શીળવૃત્તનું કદાપિ ભંગ થવા ઇચ્છા નહિ. હું આપની પરિચારિકા છું તેથી એક ધર્મગુરુએ પોતાની શિષ્યા સાથે જે રીતે વર્તવું ઘટે, તે રીતે આપે મારી સાથે વર્તવું જોઇએ.

યુલિસીઝ—ફોરા ! તારા દુરાચરહી સ્વભાવથી તો હું છેક હાર્યો. જે તને જે કોરડોવે મોકલું છું. તો મુસલમાનોના દયાણુમાંથી તું મુસલમાન થઇ જાય એવો ભય રહે છે. અને જે નથી મોકલતો તો તું મારી અવજા કરે છે. હવે મારે શું કરવું તેની કાંઈ સુઝ પડતી નથી.

ફોરા—પાદરી સાહેબ ! મેં ખ્રિસ્તીધર્મનો અંગીકાર નતો ફોરેન્ડાના કહેવાથી કર્યો છે, કે નતો તમારા કહેવાથી કર્યો છે. હું પહેલાં પણ ખ્રિસ્તી હતી. હમણા પણ ખ્રિસ્તી છું. અને આખા આયુષ્ય પ્રયત્ન ખ્રિસ્તી રહીશ. માટે તે વિષે આપ કાંઈ ચિંતા કરશો નહિ.

યુલિસીઝ—વાર તે તો હીક ! પણ શું તને ત્યાં મરવા માટે લઈ જઈ ? કોરડોવામાં ગયા પછી તારા ઉપર, તેમજ સમસ્ત ખ્રિસ્તી પ્રજા ઉપર ભારે વિપત્તી આવી પડવાનો સંભવ છે.

ફલોરા—નહિ ! તેમ કદાપિ થશે નહિ. હું ત્યાં ગયા પછી તેને માટે કાંઈક યુક્તિ કરીશ.

યુલિસીઝ—તો શું તું મારી આજ્ઞા સ્વીકારીશ નહિ ?

ફલોરા—એક શિષ્યા તરીકે આપની દરેક યોગ્ય આજ્ઞા શિર સાવંધ ગણવાને તત્પર છું. અને સદાયે તત્પર રહીશ. પરંતુ કોઈ પણ રીતે આપની વિષયવાસનાને આધીન થઈશ નહિ.

યુલિસીઝ—તો પછી મારી આજ્ઞાનુસાર વર્તવામાં તને શો વાંધો છે ?

ફલોરા—પાદરી સાહેબ ! સખેદ કહેવું પડે છે કે હું ભ્રષ્ટ થવા દાગળતી નથી. તેથીજ આપની ઉક્ત આજ્ઞાનો અનાદર કરું છું.

યુલિસીઝ—તો શું મારી સાથે રહેવામાં તને કલંક લાગે છે.

ફલોરા—હા ! કેમકે તેમાં આપણા અન્નેની પ્રતિષ્ઠાને હાની પહોંચવાનો સંભવ છે.

યુલિસીઝ—તે કેમ ?

ફલોરા—તે એવી રીતે કે જ્યારે આપ મને લઈને દેવળમાંથી નાશી જશો ત્યારે લોકો આપણા માટે શું કહેશે ?

યુલિસીઝ—બલે તેઓ ગમે તેમ કહે, પણ તેમના પોકારો આપણી કર્ણેન્દ્રિયો સુધી પહોંચવાના નથી.

ફલોરા—કદાચ આપણે તે નહિ સાંભળીએ. પરંતુ જગતકર્તા તો અવશ્ય સાંભળશેજ.

આ જવાબ સાંભળીને યુલિસીઝ થોડીવાર સુધી ચુપ રહ્યો. અને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે મારી વિષય માગણીઓથી

હું ફલોરાની દૃષ્ટિએ હલકો પડ્યો છું. માટે કાંઈ યુક્તિ કરીને તેના અંતકરણમાં મારા તરફની સદ્ભાવના ફરી ઉત્પન્ન કરવી જોઈએ. આવો વિચાર કરીને તેણે ફલોરાને ઉદ્દેશીને કહ્યું “ ફલોરા ! અત્યાર સુધી હું તારી પરીક્ષા લેતો હતો, અને છેવટે મારી ખાત્રી થઈ છે કે તે શુદ્ધ ભાવથી ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કર્યો છે. તેથી આશા રાખું છું કે તું ન્યાયના દિવસે પાપ કર્મથી જરૂર મુક્તિ પામશે. પરંતુ યાદ રાખ કે જેમ ઇસુ ખ્રિસ્તે પાપીઓની મુક્તિ અર્થે પોતાના રક્તની આહુતિઓ આપી છે. તેમ આપણે પણ આપણા ધર્મ રક્ષણાર્થે પ્રાણાર્પણ કરવો પડશે. હું એક અગત્યના કામ પ્રસંગે આજે તલેતલા શહેરમાં જનાર છું. મારી ગેરહાજરીમાં તારી ભાગિની સમાન પણ તારા ઉપર માતા તુલ્ય પ્રેમ રાખતી ફલોરેન્ડા તારી સાથે રહેશે. મારા ઉપદેશથી તલેતલાના સઘળા ખ્રિસ્તીઓ પ્રાણાર્પણ કરવાનું પહેલાંથી તૈયાર છે. અને તેમની મદદથી કદાચ આપણે સ્પેનમાં ખ્રિસ્તી રાજ્યોની વિજય પતાકા પૂન ફરકાવી શકીશું.

ફલોરા—પાદરી સાહેબ ! આમ એકલા જવામાં મને આપના પ્રાણનો ભય રહે છે.

યુલિસીઝ—ફલોરા ! જ્યારે તેં મારી કદર કરી નહિ ત્યારે મારા પ્રાણ શા કામના છે ?

આ પ્રમાણે બોલતાં તો બોલાઈ ગયું. પણ ફલોરા પૂન પોતાના વિષે હલકો વિચાર ન બાંધે તેટલા માટે તેણે બોલાયલા શબ્દો ઉડાવી દેતાં કહ્યું “ મારા પ્રાણ અને માંસ આયુષ્ય મેં દેવળના શ્રેયાર્થે અર્પણ કરી દીધું છે. એટલુંજ નહિ પણ તને મુસલમાનોના હાથમાંથી છોડાવી માંસ પ્રારંભનું કર્તવ્ય પુર્ણ કર્યું છે. હવે માત્ર ખ્રિસ્તીઓને

પ્રાણાર્પણ કરવા માટે તૈયાર કરીને ખ્રિસ્તી ધર્મની ઉન્નતિ કરવાનું જ કામ બાકી છે. ”

ફલોરા—જો તેમજ છે તો મને પણ સાથે લઈ જાઓ. હું પણ અન્ય ખ્રિસ્તીઓ સાથે પ્રાણાર્પણ કરવાને તૈયાર છું.

યુલિસીઝ—ફલોરા ! જ્યારે તેં ખ્રિસ્તી ધર્મનો અંગીકાર કરવામાં અનેક સંકટો સહન કર્યાં છે; ત્યારે ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરવાની તારા માટે કાંઈ પણ આવશ્યકતા નથી. આ કર્તવ્ય તેમનું છે કે જેઓ જન્મથી જ ખ્રિસ્તી છે.

ફલોરા—નહિ ! હું પણ ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરીને આત્મે સર્ગ કરવાનું ઇચ્છું છું. માટે ભલે ફલોરેન્ડા બેનને અહિં રહેવા દો. કેમકે મુસલમાનો તેમની શોધખોળ કરી રહ્યા છે. કોરડોવામાંથી નિકળ્યા પછી ત્રીજા દિવસે અમને એવા સમાચાર મળ્યા કે “ મુસલમાનો ફલોરેન્ડાની બારીક શોધ કરી રહ્યા છે. ” તેથી જો તેમને સાથે લઈ જવામાં આવશે તો પરિણામ ઘણું વિપરીત આવશે. માટે તેમને અહિંજ મૂકીને મને સાથે લઈ જાઓ.

યુલિસીઝ—ફલોરા ! આ તું શું બોલે છે ? ફલોરેન્ડા કે જેણે તારે માટે અનેક સંકટો સહન કર્યાં છે તેને એકલીને અહિં મૂકી જવાનું તને યોગ્ય લાગે છે ? તેને તારા વિના કેમ ગમશે તેનો કાંઈ વિચાર કર ?

ફલોરા—હા ! તેતો હું સમજું છું. પણ જ્યારે મારે માટે અનેક જીવો સંકટ સહન કરી રહ્યાં છે, ત્યારે મને તો એજ ઉચિત લાગે ? છે કે કોરડોવા જઈને તેમના દુઃખમાં ભાગ લઉં. આપના કહેવા પ્રમાણે જ્યારે સઘળા ખ્રિસ્તીઓ પ્રાણાર્પણ કરવાને તૈયાર થયા છે તો શું

ફ્લોરેન્ડા બેન માત્ર થોડા દિવસને માટે અહીં એકલા રહી શકશે નહિ ? શું એટલું પણ તેમનાથી થશે નહિ ?

યુલિસીઝ—ફ્લોરા ! હજી તું ફ્લોરેન્ડાનું અંતકરણ પારખી શકી નથી. તેને તારા ઉપર એટલો તો પ્રેમ છે કે જો તે અત્યારે તારી જગ્યાએ હોત તો તને એકલી મૂકીને એક ડગલું આગળ ભરવાને તૈયાર થાત નહિ. ઠીક હું પોતે તેને બોલાવીને આ વિષે પૂછું છું.

એમ કહીને તે દેવળમાં ગયો, અને ફ્લોરેન્ડાને સઘળી ખીના નિવેદન કર્યા પછી જવાબ કેમ આપવો તેની સુચના કરી. અને તદનુસાર ફ્લોરા પાસે આવતાંજ ફ્લોરેન્ડાએ કહ્યું “ બેન ફ્લોરા ! શું તમે મને અહિં એકલી મૂકીનેજ ચાલ્યા જશો ? હું તો આયુષ્ય પ્રયાંત તમારી સંગત છોડવા ઇચ્છતી નથી. તમારા ભાઈના ઘરમાં તમે મારી જે સેવા બજાવી છે, તેનો બદલો વાળી આપવા માટે હું તમારી દાશી થઈને રહીશ. ”

ફ્લોરા—બેન ! એ આપની યોગ્યતા છે. પરંતુ મેં તો માત્ર મારા કર્તવ્યનું પાલન કરવા સિવાય વિશેષ કંઈ પણ કર્યું નથી. જો તમે મારા વિના એકલા ન રહી શકતા હો તો તમે પણ મારી સાથે ચાલો. આપણા ધર્મના રક્ષણને માટે પ્રાણપર્ણ કરવાનો મેં પણ નિશ્ચય કર્યો છે, કે જેથી કરીને અનેક જીવોનો સંહાર થતો અટકે.

ફ્લોરેન્ડા—ફ્લોરા ! આ તમારી મોટી ભૂલ છે. અત્યારે કોરડોવામાં ખ્રિસ્તીઓ જે સંકટ સહન કરી રહ્યા છે, તેમાં તમારા ગયા પછી ઘણો વધારો થશે.

ફ્લોરા—ગમે તેમ થાય પણ લોકોમાં એવું ન બોલાવું જોઈએ કે મારે લીધે અનેક ખ્રિસ્તીઓને સંકટ સહન કરવાં પડ્યાં. જો તમે એકલા ન રહી શકતા હો તો તમે પણ મારી સાથે ચાલો.

યુલિસીઝ—હીક ! હું તલૈતલા જઈ આવું ત્યાં સુધી તમે અહિંઆંજ રહો. ત્યાંથી પાછા વળતાં હું તમને બંનેને મારી સાથે લઈ જઈશ.

ફ્લોરા—પાદરી સાહેબ ! આપે ઘણી નવાઈ જેવી વાત કરે છે ? તલૈતલા કોરડોવા જવાના માર્ગમાંજ આવે છે. અમે પણ તેજ રસ્તે આવ્યા હતા. પરંતુ પકડાઈ જવાના ભયને લીધે ત્યાં થોભ્યા હતા નહિ. જ્યારે તલૈતલા અને કોરડોવાનો માર્ગ એકજ છે ત્યારે અમને પણ સાથે લઈ જાઓ.

યુલિસીઝ—ફ્લોરા ! તું ઘણી દુરાગ્રહી છે. તલૈતલા જતાં જો તમે લોકો મારી સાથે હો, અને હું માર્ગમાં પકડાઈ જાઉં તો તમે બંને શું કરી શકવાના હતા ?

ફ્લોરા—પાદરી સાહેબ ! જેને પ્રાણપાણ કરવો હોય તેણે મરણનો ભય શા માટે રાખવો જોઈએ ?

યુલિસીઝ—ફ્લોરેન્ડા ! આ બાબતમાં તમારી શી સલાહ છે ?

ફ્લોરેન્ડા—મને શું પૂછો છો ? મારી તો એજ સલાહ છે કે હવે અમારે કોરડોવા શહેરનું નામ પણ ન લેવું જોઈએ ? હું તો એમજ ધૃષ્ટિ હતી કે શ્રિષ્ઠક્રતુ અહિંજ નિર્ગમન કરીને વર્ષાઋતુના આરંભમાં ક્રાંસમાં ચાલ્યા જવું. પણ શું કરું ફ્લોરેન્ડાની હા આગળ લાચાર છું.

યુલિસીઝ—એના કહેવા ઉપર આપણે શા માટે ધ્યાન આપવું જોઈએ ? હજી એ નાદાન અને અનુભવહીન છે. ફ્લોરા ! હજી તું નાદાન છે. તેમજ તને દુનિયાનો અનુભવ નથી. માટે તારે અમારી આજ્ઞાનુસાર ચાલવું જોઈએ. જો આજે હું તલૈતલા શહેર તરફ જાઉં છું.

માટે તમે બન્ને બેનો અહિંજ રહેો. ત્યાંથી પાછા આવ્યા પછી તમને કોરડોવા લઈ જવાની આજ્ઞામાં અમને જેમ યોગ્ય લાગશે તેમ કરીશું.

શ્લોરા—પાદરી સાહેબ ! તો શું મારે તમારા તાબામાં પરત્ર રહેવું પડશે ?

યુલિસીઝ—હા ! તારે અમારા કહ્યા પ્રમાણેજ કરવું પડશે.

આ પ્રમાણે કહીને તે દેવળમાં આવ્યો ગયો. તેના ગયા પછી શ્લોરા પુષ્કળ રૂદ્ધ કરવા લાગી. આ દ્રવ્ય શ્લોરેન્ડાથી જોઈ શકાયું નહિ. તેથી તેણે શ્લોરાને છાતી સરસી ચાંપીને કહ્યું “ શ્લોરા ! શા માટે કલ્પાંત કરો છો ? તમને જે કાંઈ કહેવામાં આવ્યું છે, અને જે કાર્ય કરવામાં આવે છે, તે તમારાજ લાભને માટે સમજવા. તમને અહિં લાવવામાં અમને કેવાં કેવાં સંકટો સહન કરવાં પડ્યાં છે, તે અમારું મન જાણે છે. તો શું અથાગ પરિશ્રમ ઉઠાવી પ્રાપ્ત કરેલી વસ્તુ અમારે મુસલમાનોને સોંપી દેવી ? તમારે માટે પ્રાણ આપવાને હજારો ખ્રિસ્તી તૈયાર છે. તેમ છતાં જો તમારા કહેવા પ્રમાણે અમે તમને કોરડોવા નગરમાં લઈ જઈએ તો ત્યાં તમારા પ્રાણ જવાનો ભય રહે છે. ”

શ્લોરા—બેન શ્લોરેન્ડા ! હવે મને વધુ હેરાન ન કરો. હું સઘળો ભેદ સમજી ચુકી છું. પણ યાદ રાખજો કે અહિં હું કાંઈ બ્રષ્ટ થવાને માટે આવી નથી. તેમ છતાં જો યુલિસીઝ તેવી ધારણા રાખતા હોય તો તેમાં તે મોટી ભૂલ કરે છે.

શ્લોરેન્ડા—દેમ શું થયું ? યુલિસીઝ તમને કાંઈ અપશબ્દો કહ્યા.

શ્લોરા—જે થયું, અને જે કહ્યું તે મારું મન જાણે છે. તમને

કહેવામાં સાર નથી. અને તેવા અયોગ્ય શબ્દો હું મારી જીભ ઉપર લાવવાને ઇચ્છતી નથી.

શ્લોકેન્ડા—શ્લોકારા ! યુલિસીએ તમને જે કંઈ કહ્યું હોય તે મને ન કહો તો તમને મારા શમ છે. મારા જાણવા પ્રમાણે તો તે તેવા માણસ નથી. બલકે તે અન્ય દુરાચારી માણસોને તેમના દુરાચાર બદલ મેણા મારે છે. આખા કોરડોવા નગરમાં તે એક પવિત્ર પુરુષ તરીકે જાણીતા છે.

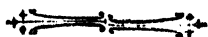
શ્લોકારા—બસ રહેવા દો ! મેં તમને બધાને જોઈ લીધા. આજ સુધી હું આ વાત જાણતી નહતી. મારા ઉપર આવો જીલમ શા માટે કરવામાં આવે છે તેનું કારણ સમજી ગઈ છું.

શ્લોકેન્ડા—પરંતુ કહો તો ખરા કે તેમણે તમને કહ્યું શું ? શું તેમણે તમારી પાસે વિષયવાસનાની માગણી કરી ?

શ્લોકારા—બસ ! મારી સાથે લજ્જાનરહિત વાતો ન કરો. હવે હું છેક કંટાળી ગઈ છું.

આટલું સંભાષણ કરીને તે દેવળમાં ચાલી ગઈ. તેના ગયા પછી શ્લોકેન્ડા વિચાર કરવા લાગી કે યુલિસીએ તેને એવું તે શું કહ્યું હશે કે જેને માટે તે આમ ઉદાશ થઈ ગઈ છે. તેની લાવણ્યતા જોઈ યુલિસીએ તેની પાસે વિષયવાસનાની માગણી તો નહિ કરી હોય ? આ પ્રમાણે વિચાર કરતી કરતી તે પણ દેવળમાં ચાલી ગઈ.

પરિશિષ્ટ ૧૮ મું.



આત્મોત્સર્ગ કે આત્મઘાત ?



આગલા પ્રકરણમાં વર્ણવેલી ઘટનાને જોત જોતામાં બે માસ વીતી ગયા. અને તે દરમ્યાન યુલિસીઝે તલેતલામાં ફરી ફરીને મુસલમાનો સામે ખ્રિસ્તીઓને ઉશકેર્યાં. અને ઉક્ત કાર્ય પુર્ણ કર્યા પછી તે પોતાના પહાડી મુકામમાં પાછો આવ્યો. આપણે જોયું તેમ હજી ફલોરા-ફલોરેન્ડા ત્યાંજ નિવાસ કરી રહી છે. ફલોરા અહરનિશ શોકાતુર રહેતી હોવાથી ફલોરેન્ડા તેને આશ્વાસન આપે છે, પરંતુ કોઇ પણ પ્રકારે તેની ફલોરા ઉપર અસર થતી નથી.

પ્રિય પાડકો ! આ બન્નેને અહિંજ પડતી મૂઠ્ઠી નગરમાં ચાલો આપણે કોરડોવા જઈને જોઈએ કે ત્યાં આપણો પુર્વ પરિચિત ઝિઆદ, અને તેના સહાયકો શું કરી રહ્યા છે ?

હજી પણ ત્યાં તેવીજ સ્થિતિ છે. શહેરના સઘળાં દેવળો નિર્જન અને નિરવ જણાય છે. સઘળા પાંદરીઓ અને દેવળમાં રહેતી કુમારીકાઓ હજી કાઝીસાહેબના અંકુશ તળે છે. ફલોરા, ફલોરેન્ડા અને યુલિસીઝની બારીક શોધ કરવામાં આવે છે. ગમે તેટલી શોધ કર્યા છતાં પણ તેમનો પતો લાગતો નથી. કાઝીસાહેબ આ બાબતમાં ઉત્સાહ પુર્વક કામ કરી રહ્યા છે. જે ખ્રિસ્તીઓને પકડવામાં આવ્યા હતા

તેમના કથન ઉપરથી જણાતું હતું કે ફ્લોરાને નસાડી જવામાં તેમનો હાથ ન હતો, પરંતુ તેને માટે માત્ર ફ્લોરેન્ડા અને યુલિસીઝ જ દોષિત હતા. વાયોલેટ કે જે ઝિઆદના ઘરમાં ફ્લોરેન્ડાની પરિચારિકા બનીને રહી હતી, તે પણ મુસલમાનોને હાથે કેદ પકડાઇ હતી. પણ કેદખાનામાંથી યુક્તિ કરીને નાશી ગઈ હતી.

ફ્લોરાને દેવળમાં લાવ્યા પછી તેને કોઈ સુરક્ષિત સ્થળે લઇ જવા માટે જ્યારે યુલિસીઝ અને ફ્લોરેન્ડા પ્રવાસે નિકળ્યા, ત્યારે વાયોલેટ પણ તેમને પહોંચાડવા માટે ગઇ હતી, ત્યાંથી પાછાં ફરતાં તેણે દેવળમાં બનેલા બનાવના સમાચાર જાણ્યા. તેથી કોરડોવા ખાતે ન જતાં પોતાના પ્રાણુની રક્ષા કરવા સારૂ તે એક કૃષીકારના ઘરમાં સંતાઇ રહી.

જોકે મુસલમાનો પોતાના પ્રયત્નમાં નિષ્ફળ ગયા હતા. છતાં તેઓ ખ્રિસ્તીઓના ઉપર્યુક્ત અપકૃત્યને ભૂલી ગયા ન હતા. અને તેથી તેમનો ઉત્સાહ મંદ ન પડતાં દિન પ્રતી દિન વધતો જતો હતો. પરંતુ અમીર અબ્દુર રહેમાનની ધાક, અને કાઝીસાહેબની કાર્યદક્ષતાને લીધે સામાન્ય બળવો થવા પામ્યો ન હતો.

કોરડોવાના ખ્રિસ્તીઓ મોટી સંખ્યામાં સરકારી નોકરી બજાવતા હતા. અને તેઓ મુસલમાનોના મળતાવડા સ્વભાવ, તેમજ સદ્ગુણોથી એટલા તો મોહિત થયા હતા કે તેઓ ઇસ્લામી સામ્રાજ્યને પરમ સુખદાયક માનતા હતા. એટલુંજ નહિ પણ કોઇ ખ્રિસ્તી નૃપતિની પ્રજા થવા કરતાં અમીરની પ્રજા થવા માટે અભિમાન ધરાવતા હતા. અને તેવો સુયોગ મળવાથી પોતાને અતિ ભાગ્યશાળી ગણતા હતા. તેથી યુલિસીઝના

કાવત્રાં જ્યારે તેમના જાણવામાં આવ્યાં ત્યારે તેઓ પણ ગુસ્સે થઈને તેના પરત્વે તિરસ્કાર દર્શાવવા લાગ્યા.

પ્રત્યેક શુક્રવારે કોરડોવાની મુખ્ય મસ્જિદમાં પ્રાર્થના કર્યા પછી કાઝીસાહેબ પ્રત્યેક સરદારને પોતાની સમક્ષ બોલાવીને તેને ફલોરાની શોધ અને તેના પરિણામ વિષે પ્રશ્નો પૂછતા હતા આ બધું જિઆદનો ક્રોધાગ્નિ શાંત પાડવાને માટેજ કરવામાં આવતું હતું. કેમકે હજી પણ તેની સ્થિતિ પ્રથમના જેવીજ હતી. અને તે કારણથી હજી પણ તે કાઝીસાહેબના ઘરમાંજ હતો. રાખેતા પ્રમાણે એક શુક્રવારે પ્રાર્થના કરી રહ્યા પછી કાઝીસાહેબ એક પછી એક સરદારને પોતાની પાસે બોલાવીને ફલોરા વિષે પૂછપરછ કરતા હતા, એટલામાં બે પરદેશીઓ પોતાની જગ્યાએથી ઉભા થઈને કાંઈક અપશબ્દો બોલ્યા. એટલે તેમની પાસે બેઠેલા મુસલમાનો એટલાતો ઉશ્કેરાઈ ગયા કે તેઓ તેમના ઉપર તુટી પડ્યા. કાઝીસાહેબે ઘણી આનાકાની કર્યા છતાં તેમણે તેમની એક પણ વાત ઉપર લક્ષ આપ્યું નહિ. અને તેથી અસહ્ય પ્રહારથી તેમાંનો એક માણસ મૃત્તિ થઈ જમીન ઉપર પડ્યો. આ બનાવ જોઈને કાઝીસાહેબે અપરાધીઓને પોતાની પાસે બોલાવીને કહ્યું “ તમે લોકોએ એક નિર્દોષ વ્યક્તિ ઉપર વિના પ્રયોજને પ્રહાર કર્યો છે, તેથી તમને ધટિત શિક્ષા કરવી જોઈએ. બોલો ! તમારે તે વિષે શું કહેવું છે ” એટલે ટાળા માંથી એક માણસ બોલ્યો “ સાહેબ ! આપે ઉક્ત માણસના શબ્દોન્યાર સાંભળેલા નહિ હોવાથીજ આ પ્રમાણે કહ્યો છો, પણ જો તેણે ઉચ્ચારેલા શબ્દો આપે સાંભળ્યા હોત તો આપ કદી પણ અમને આવા કટુ વચનો સાંભળાવત નહિ. ”

કાઝીસાહેબ—તે લોકોએ એવું તે શું કહ્યું કે જેથી તમે ઉશ્કેરાઈ ગયા ?

સિપાહી—તેઓ અમારા મહાન પેગમ્બર સહ્યમને માટે અપશબ્દો ઉચ્ચારતા હતા. અને અપશબ્દો પણ એવા હતા કે અમે દોષ દહાડો સાંભળેલા નહિ. સાંઝે થયું કે આ સમયે અમારી પાસં તલવાર ન હતી. નહિતો તેમને જીવતા રહેવા દેત નહિ.

આવી વાત સાંભળીને તેમને શુદ્ધિમાં લાવવાના હેતુથી કાઝીસાહેબે પોતાના અનુચરોને તે માણસોના મોઢા ઉપર જળસિંચન કરી જાગ્રત કરવાની આજ્ઞા કરી. એટલે તદનુસાર સેવકોએ તેમના મોઢા ઉપર પાણી છાંટીને તેમને જાગ્રત કર્યા. કેટલાક ખ્રિસ્તીઓ હમણાં જ આપત્તિમાં આવી પડ્યા હતા. તેની કાંઈ પણ દરકાર કર્યા વિના ધરિલામના મહાન પેગમ્બર સહ્યમ માટે તેમણે જે શબ્દો ઉચ્ચાર્યા હતા, તે જાણીને સઘળા મુસલમાનોને ઘણી નવાઈ લાગી. અને કાઝીસાહેબ પણ તેમની તેવી અયોગ્ય વર્તણૂકથી વિસ્મીત થયા.

મૂર્ખામાંથી જાગ્રત થયા પછી તેમણે પોતાને મસ્જિદમાં જોયા. હજી તે પુરેપુરા શુદ્ધિમાં આવ્યા ન હતા. તેમ છતાં લોકો તેને કાઝીસાહેબ પાસં ડિપાટી ગયા. કાઝીસાહેબે તેમને પ્રશ્ન પૂછ્યો “ ભલા માણસો! તમે શું બોલ્યા હતા? ” પૂછાયલા સવાલનો જવાબ આપવાને બદલે કાઝીસાહેબની સામે જોઈને તેઓ ફરી પણ મહાન પેગમ્બર સહ્યમને માટે અપશબ્દો બોલવા લાગ્યા. તેથી લોકો તેમને મારવાને દોડ્યા, પણ કાઝીસાહેબે તેમને અટકાવ્યા. અને તેમને ફરીથી પૂછ્યું “ તમે હોશમાં છો કે નહિ? ” આ પ્રશ્નનો જવાબ આપવાને બદલે તેઓ પહેલાંના જેવાજ શબ્દો બોલવા લાગ્યા તેથી તેમને ગાંડો સમજીને મસ્જિદ બહાર કાઢી મૂકવાની કાઝીસાહેબે લોકોને આજ્ઞા કરી. અને તદનુસાર લોકો તેમને મારતાં મારતાં બહાર મૂકી આવ્યા. તેમને કાઢી

મૂક્યા પછી મસ્જિદમાં એક નવિન ઘટના બની. અને તે એ હતી કે ઉપર વર્ણવેલા માણસોને કાઢી મૂક્યા પછી એક બીજો માણસ મસ્જિદમાં આવીને જે સ્થળે કાઢીસાહેબ બેઠા હતા ત્યાં ગયો. તેને ત્યાં આવવાનું કારણ પૂછતાં પ્રથમના માણસોની પેઠે જવાબ આપવાને બદલે તે મહાન પેગમ્બર સલ્વમને માટે અપશબ્દો ઉચ્ચારવા લાગ્યો. તેથી મુસલમાનોએ તેના ઉપર તુટી પડીને તેને સારી પેઠે માર માર્યો. તેની પહેલાં આવી ગયેલા માણસોને તો ગાંડા સમજીને કાઢીસાહેબે જવા દીધા હતા, પરંતુ આ બીજા માણસના પણ તેમજ આચરણ જોઈને તેમના આશ્ચર્યનો પાર રહ્યો નહિ. તેથી તેમણે તેને પૂછ્યું “ હે બલા માણસ ! તું આવા શબ્દો શામાટે બોલે છે ? કાંઈ ગાંડોતો થયો નથીને ? ”

માણસ—જસ મને વધુ કાંઈ ન પૂછતાં હવે મારો વધ કરવાની તમારા સેવકોને આજ્ઞા આપો. જેથી હું આત્મોત્સર્ગ કરીને સ્વર્ગમાં ચાલ્યો જાઉં.

એમ કહીને તે ફરી અપશબ્દો બોલવા લાગ્યો. અને તેથી મુસલમાનો ફરી તેને મારવાને દોડ્યા. પણ કાઢીસાહેબે તેમને અટકાવીને કહ્યું “ હમણા થાભો ! હુંજ તેના વધની આજ્ઞા આપું છું. પણ પહેલાં મને તેની તપાસ કરવા દો. ”

એમ કહીને તેમણે તેને પૂછ્યું “ ઓ મૂઢમતી ! તું શા માટે મરવાનું આદરી બેઠો છે ? શું તેમ કરવાથી તું આત્મોત્સર્ગ કરી શકશે ? અરે મૂર્ખ ! તે તારો આત્મોત્સર્ગ નથી પણ આત્મઘાત છે. ”

નવિન આગતુક—અમે સધળા ખ્રિસ્તીઓએ ધર્મને માટે પ્રાણાર્પણ કરીને આત્મોત્સર્ગ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. અને આ સંસારનો વ્યામોહ

દુર કરીને તમારી પાસે મરવાને માટેજ આવ્યા છીએ. અમને ખાત્રી છે કે તેમ કરવાથી અમે જરૂર પાપમૂક્ત થઈને સ્વર્ગમાં જઈશું.

કાઝી સાહેબ—શું તમને મુક્તિ મેળવવાનો કોઈ બીજો ઉપાય જડતો નથી કે આ પ્રમાણે શ્વાનના મોતે મરવા આવ્યા છો ?

નવિમ આગન્તુક—મારે જે કહેવાનું હતું તે કહી ચૂક્યો. હવે કાંઈ વિશેષ કહેવાનું નથી. માટે કાંઈ વિલંબ ન કરતાં સત્ત્વર મારો વધ કરો.

તેને મરવાને માટે તૈયાર થએલો જોઈને કાઝીસાહેબ વિસ્મીત થયા. અને શું કરવું તે વિષે મનમાં અનેક તર્ક વિતરક કરવા લાગ્યા. તે ઘણા નમ્ર સ્વભાવના હોવાથી તેમને કોઈના પ્રાણ લેવાનું ગમતું નહતું. તેથી ઉક્ત ખ્રિસ્તીને કેદ કરવાની તેમણે પોતાના અનુચરો ને આજ્ઞા કરી. અને ઉશ્કેરાઈ ગયલા મુસલમાનોને આશ્વાસન આપતાં કહ્યું “ ભાઈઓ ! જે તમારા કહેવા પ્રમાણે આ લોકોને મારી નાખવાની આજ્ઞા કરવામાં આવે તો તેમનું અનુકરણ કરીને બીજા અનેક ખ્રિસ્તીઓ મરણ આદરીને તેવાંજ આચરણ કરશે. અને પરિણામે આપણે અનેક માણસોના જીવ લેવાં પડશે. માટે પહેલાં આપણે તે બાબતની સંપૂર્ણ તપાસ કરવી જોઈએ. અને જે એમ જણાય કે તેમણે આપણી લાગણી દુભાવી મરવાનુંજ આદ્યું છે તો પછી તેમને માર્યા વિના છુટકો નથી. ”

આ પ્રમાણે મુસલમાનોને આશ્વાસન આપ્યા પછી કાઝીસાહેબ પોતાને ઘેર ગયા. એટલે પ્રાર્થના અર્થે મસ્જિદમાં એકઠા થએલા લોકો પણ વિખરાઈ જઈને પોત પોતાને ઘેર ચાલ્યા ગયા. ઉપર વર્ણવેલા ખ્રિસ્તીઓએ જે અયોગ્ય વર્તણૂંક ચલાવી હતી, તેથી મુસલમાનો ઘણા ક્રોધે ભરાયા હતા. શ્લોરાના હરણથી તેમના અંતરકરણમાં જે

ક્રોધાગ્નિ પ્રજ્વલિત થયો હતો, તેમાં આ બીજા બનાવથી વધારે થયો અને “ બળતામાં ધી હોમાયું.” તેથી તેઓ ખ્રિસ્તીઓ ઉપર વૈર લેવાને પ્રસંગની વાટ જોવા લાગ્યા. આવી રીતે કારડોવાના સઘળા મુસલમાનોમાં ક્રોધાગ્નિ વ્યાપી રહ્યો. અને તેથી તેમના તરફથી બળવાની ચિંતા રખાતી હતી.

કાઝીસાહેબ આ સઘળી પરિસ્થિતિ પહેલાંથીજ વર્તી ગયા હતા, તેથી શહેરમાં કાંઈ હુલ્લડ થવા ન પામે; તેટલા માટે તેમણે સઘળા સરદારોને પોતાની સમક્ષ બોલાવીને તેમને પોત પોતાના વિભાગમાં શાંતિ જાળવી રાખવાની બલામણુ કરી. એટલે તદનુસાર સઘળા સરદારોએ પોતાના તાબાના માણસો ઉપર આંપતી દેખરેખ રાખીને તેમને બળવો કરતાં અટકાવ્યા.

ઉપરોક્ત બનાવ બન્યો તેજ સાંજરે કાઝીસાહેબે શહેરના અમાર હમરાવો, સેનાનાયકો, અને વિદ્વાનોને પોતાને ઘેર બોલાવી તેમને બનેલી સઘળી બીનાથી માહિતગાર કરીને તત્સંબંધે તેમની સલાહ લીધી. કાઝીસાહેબની સઘળી બીના સાંભળ્યા પછી આવેશમાં આવીને શાહમુદીને કહ્યું “ કાઝીસાહેબ ! શું તેઓ દેહાંતની શિક્ષાને લાયક ન હતા ? ”

કાઝી સાહેબ—નહિ ! હું તે બાબતમાં શંકાશીલ છું. તમેજ કહોને કે તેમને ક્યા અપરાધ બદલ દેહાંતની શિક્ષા કરવી જોઈએ ? ગમે તેવા પણ તેઓ વિધર્મી હોવાથી આપણે તેમના તરફથી ઇસ્લામ પરત્વેની શુભ ભાવના અને લાગણીની કેવી રીતે આશા રાખી શકીએ

શાહમુદીન—કાઝી સાહેબ ! માફ કરજો. પણ મારે કહેવુંજ જોઈએ કે આપની તેમજ નામદાર અમીરસાહેબની નમ્રતાનુંજ આ

પરિણામ છે. જો આપે પહેલાંથીજ મર્યાદા વિનાની નમ્રતા દેખાડી નહોત તો કદાચ આપણે આ દહાડો જોવો પડત નહિ. આવો કડવો અનુભવ મળ્યા છતાં હજી આપના સ્વભાવમાં પરિવર્તન થયું નથી એ ધણું આશ્ચર્યકારક છે. જો આવોજ સ્વભાવ રાખશો તો આપણા ધર્મ શત્રુઓ શાવી જશે અને દિન પ્રતિદિન મુસલમાનો ઉપર વધારે જુલમ ગુજારશે. તેથી મારી સલાહ એવી છે કે ભવિષ્યને માટે એક સાવચેતીના ઉપાય તરીકે અપરાધીઓને મારી નાખવાની આજ્ઞા કરો.

કાઝીસાહેબ—હીક ! તેમના વધનો હુકમ તો હમણાજ આપું છું, પણ તે ઉભય ખ્રિસ્તીઓના કહેવા ઉપરથી જણાય છે કે સઘળા ખ્રિસ્તીઓ તેવી રીતે મરવાને તૈયાર થયા છે. જો તે ખરું હોય તો આપણે એક પછી એક તે સઘળાને મારી નાખવાં પડશે. કહો એ બાબતમાં તમારી શી સલાહ છે ?

શાહબુદ્દીન—જ્યારે તેમણે આપણા હાથેજ મરવાનો નિશ્ચય કર્યો છે તો તેમ કર્યા વિના આપણાં છુટકો નથી. લાચારીથી આપણે તેમ કરવું પડશે. મારી ખાત્રી છે કે તેમાંના કેટલાક લોકોએ આવી રીતે પ્રાણાર્પણ કર્યા પછી સાકી રહેલાઓ આયુષ્યને પ્રિય ગણીને પોતાનો નિશ્ચય ફેરવશે. પણ જો આપણે આપણી પાસે હાથે કરીને મરવા આવેલાઓને પણ નહિ મારીએ તો તેઓ વધુ અને વધુ સંખ્યામાં અહિં આવીને પ્રાણદાંડની માગણી કરશે.

૧. કાઝીસાહેબ—મારી ઇચ્છા એવી છે કે આ બાબતમાં નામદાર અમીરની સલાહ લેવી જોઈએ. અને તેમનીજ પાસેથી અપરાધી ઓનો વધ કરવાની આજ્ઞા મેળવવી જોઈએ.

શાહમુદીન—તેમ કરવાની કાંઈ પણ અગત્ય નથી. કેમકે અપરાધીઓને યથાર્થ શિક્ષા કરવાને આપ સમર્થ હોઈ સંપૂર્ણ સત્તા ધરાવો છો. વળી આવા દુષ્ટ માણસો ઉપર દયા કરવી મિથ્યા છે. એટલુંજ નહિ પણ “ દયા ” શબ્દને પણ અન્યાય કરવા જેવું છે. ક્લોરાનું હરણ થયું તે દિવસથી નામદાર અમીર પણ ખ્રિસ્તીઓ ઉપર ઘણા ક્રોધે ભરાયા છે. તેથી આ નવીન સમાચાર જાણીને તે નામદાર અપરાધીઓને યથાર્થ શિક્ષા કરવાને કદી પણ ના પાડશે નહિ.

યહયા—મારી સલાહ એવી છે કે અપરાધીઓને પ્રાણદંડની શિક્ષા આપતાં પહેલાં તેમના પાદરીઓને અહિં બોલાવીને પૂછવું જોઈએ કે તેમણે આપણા મહાન પેગમ્બર સલ્અમ માટે અપશબ્દો બોલીને મરવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. અને તેમ કરીને આત્મોત્સર્ગી થવાની મનેચ્છા રાખી છે ?

કાઝીસાહેબ—આપે ઘણી સારી સલાહ આપી. આવતી કાલેજ રું તેમને તમારી સમક્ષ બોલાવીને આ બાબતની તપાસ કરીશ.

આ પ્રમાણે છેવટનો ઠરાવ કરીને સભા વિસર્જન થઈ. બીજા દિવસે પ્રભાતે કાઝીસાહેબે કોરડોવાના જાણીતા ખ્રિસ્તી પાદરીઓને બોલાવ્યા. અને તેમની જુગ્યાની સાંભળવા માટે મુસલમાન વિદ્વાનોને પણ પોતાને ત્યાં આમંત્રયા. આમંત્રેલા સઘળા લોકો આવી ગયા પછી કાઝીસાહેબે યહયાને ઉદેશીને કહ્યું “ યહયા ! આપે દેશ વિદેશનો પ્રવાસ કર્યો છે. એટલુંજ નહિ પણ મહાન વિભૂતીએ આપને સદ્મુદ્દિ પણ અર્પી છે. માટે અહિં આવેલા ખ્રિસ્તીઓને જે પૂછવું ઘટે તે આપજ પૂછો. ”

આ ઉપરથી યહયાએ સભાની મધ્યમાં ઉભા રહી ખ્રિસ્તીઓને પ્રજ્ઞ

કર્યો. “ ગૃહસ્થો ! તમે ખ્રિસ્તી કોમના અગ્રેસર ગણાઓછો. અને તમારી તેમના ઉપર સંપૂર્ણ સત્તા છે. તેથી કેટલાક ખ્રિસ્તીઓએ અમારી સાથે જે વર્તણૂંક ચલાવી છે તે બાબતમાં તમારી સલાહ લેવાની અગત્ય છે. હું આશા રાખું છું કે તમે યોગ્ય સલાહ આપી ન્યાયના કાર્યમાં અમને મદદ કરશો. સ્પેન દેશ ઉપર ઇસ્લામી રાજસત્તા સ્થપાયાને આજે લાંબો સમય થયો છે. પરંતુ હમણા સુધી અમે કોઈના ઉપર અત્યાચાર કર્યો હોય એવો એક પણ દાખલો તમે બતાવી શકશો ? હું નથી માનતો કે તમે તેવો એક પણ દાખલો બતાવી શકો. અત્યાર સુધી ધર્મનો કાંઈ પણ ભેદ ભાવ રાખ્યા સિવાય ખ્રિસ્તી ઇસ્લામી પ્રજાને એક સરખો ન્યાય આપવામાં આવ્યો છે. અને તેમાં પણ મુખ્યત્વે કરીને હમણા સ્પેન ઉપર સત્તા ચલાવતા અમીર કેવા ન્યાયી અને નમ્ર સ્વભાવના છે તે તમે પણ જાણતા હોવાથી તે વિષે વધુ ઉહાપોહ કરવાની કાંઈ પણ અગત્ય નથી. તેમ છતાં એટલું તો અવશ્ય કહેવું જોઈએ કે સ્પેન દેશ ઉપર તેવો ન્યાયપ્રિય રાજકર્તા બીજો એક પણ થયો નથી.

નામદાર અમીરના ન્યાયી રાજ્યમાં ખ્રિસ્તીઓ તરફથી હમણા સુધી કાંઈ પણ ફરીઆદ આવી નથી. પરંતુ કેટલાક ઉચ્છ્રંખલ અને બુદ્ધિહીન લોકોની શિખામણથી કેટલાક ખ્રિસ્તીઓ સત્તાની સામે ચવાના ઉપાયો શોધી રહ્યા છે. પરંતુ આજ સુધી અમારા તરફથી તેમને કાંઈ પણ શિક્ષા કરવામાં આવી નથી. અને તેજ અમારી ન્યાયપ્રિયતા તથા સહનશીલતાનો સર્વોત્તમ દાખલો છે. થોડા દિવસ પહેલાં બુલ્ગેરીયા નામના પાદરીએ શ્લોરા નામક એક ઇસ્લામી યુવતીનું તેના બાઈના ઘરમાંથી હરણ કરાવી કોણ જાણે ક્યાં નસાડી મૂકી છે કે જેનો આજ સુધી કાંઈ પત્તો લાગતો નથી. અને તે કા-

રણુથી તેનો બાઇ જિઆદ ગાંડા જેવો થઇ ગયો છે. તેથી જો તેને કાઝીસાહેબે પોતાના અંકુશમાં ન રાખ્યો હોત તો તેણે આજ સુધી ટેટલાએ ખ્રિસ્તીઓને મારી નાખ્યા હોત તેનું અનુમાન કરી શકાય નહિ. યુલિસીઝનો ઉક્ત અપરાધ ઘણો ભયંકર અને અક્ષમ્ય છે. એટલુંજ નહિ પણ તેમાં અન્ય ખ્રિસ્તીઓનો પણ હાજર રહેલો જણાય છે અથવા ખીજા શબ્દોમાં કહું તો તેણે ખ્રિસ્તીઓની સમ્મતીથીજ તેવું કામ કર્યું હતું. તેમ છતાં અમે તેમને ખીજા કાંઈ પણ શિક્ષા નહિ કરતાં એક મકાનમાં નેજર કેદ રાખ્યા છે. દેશના સઘળા મુસલમાનો ઉસ્કેરાઈ જવાથી અમારે લાચારીથી તેમ કરવું પડ્યું છે. અને જો અમે તેમ ન કર્યું હોત તો મુસલમાનો બળવો જગાડી તેમને મારી નાખ્યા વિના રહેત નહિ. તમે પણ અમારી પ્રજા હોવાથી પ્રત્યેક બાબતમાં તમને મુસલમાનોના જેટલોજ હક છે. તેથી ઉસ્કેરાયલા મુસલમાનોને હાથે તમારા જન માલને કાંઈ નુકસાન ન થાય તેટલા માટેજ અમને તેમ કરવાની ફરજ પડી છે. ખ્રિસ્તીઓ તરફથી કાંઈ આ એકજ અપકૃત્ય કરવામાં આવ્યું નથી. પરંતુ ગઈ કાલે શુક્રવારની પ્રાર્થના થઈ રહ્યા પછી જો ખ્રિસ્તીઓ મસ્જિદમાં આવીને અમારા મહાન પેગમ્બર સહઅમને માટે અપશબ્દો ઉચ્ચારવા લાગ્યા-તેથી મુસલમાનો ઉસ્કેરાઈ જઈને તેમને મારવાને તૈયાર થયા. પણ કાઝીસાહેબે મહામહેનતે તેમને સમજાવી લીધા. તપાસ કરતાં જણાયું કે કાઝીસાહેબ સમક્ષ તેવા અયોગ્ય શબ્દોનો પ્રયોગ કરીને ખ્રિસ્તીઓએ આત્મોત્સર્ગ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો છે. શું આ વાત ખરી છે ? જો તેમ હોય તો અમને બતાવો કે તેવી સલાહ આપનાર કોણ છે. અને કોણે કોણે તેવી રીતે મરવાનો નિશ્ચય કર્યો છે ? આવી રીતે આત્મની ભોતે મરીને આત્મોત્સર્ગની અભિલાષા રાખનારાઓની તેવી

અભિલાષા પુર્ણ કરવાને અમે સદાયે તૈયારી છીએ. પરંતુ તમને ખોટું ન લાગે. અને તત્સંબંધે તમે કાંઈ વિપરીત વિચાર કરો નહિ તેટલા માટેજ તમને અહિં બોલાવ્યા છે. માટે જો બને તો હજી પણ તમને શિખામણ આપીને તેમની બ્રમણા દુર કરો. નહિ તો પછી નિરૂપાયે અમારે તેમની અભિલાષાઓ તૃપ્ત કરવી પડશે. માટે ભાષણ પુરું થાય તે પહેલાં મારે કહેવું જોઈએ કે હું યુરોપખંડના ઘણા દેશોમાં ફરી આવ્યો છું. એટલુંજ નહિ પણ મેં રોમ ગ્રીસ, અને કોન્સ્ટાનટીનોપલનો પ્રવાસ કર્યો છે. પરંતુ ધર્મસંબંધી જોટલી સ્વતંત્રતા પ્રજાને આપણા રાજ્યમાં આપવામાં આવી છે, તેટલી સ્વતંત્રતા બીજા કોઈ પણ દેશમાં આપવામાં આવતી નથી. તેમ છતાં જો ખ્રિસ્તીઓ સુખે રહેવા ન ઇચ્છતા હોય તો અમે નિરૂપાય છીએ. ભાગ્યેજ કહેવાની અગત્ય છે કે બાહશાહી સેનાને આજ્ઞા થતાંજ તેઓ સઘળી અવ્યવસ્થા દુર કરી શાંતિનું સામ્રાજ્ય સ્થાપવાને સમર્થ છે. પરંતુ કોઈના ઉપર અન્યાય ન થાય તેટલા માટેજ અમે અત્યાર સુધી કૈંઈ ધરીને સઘળું સહન કરી રહ્યા છીએ. અપરાધીઓ પોતાની મેળેજ સુધરી જશે તેવી આશાથી અમે અત્યાર સુધી વાટ જોઈ. પરંતુ તેમના ઉપર તેની કાંઈ પણ અસર થઈ નહિ. ઉલટા તેઓ દિન પ્રતિ દિન વધુ અને વધુ છેડતીઓ કરવા લાગ્યા. તેથી છેવટે નિરૂપાયે તમારી સલાહ લેવાની અમને ફરજ પડી છે. માટે બતાવો કે હવે અમારે બાબતમાં શું કરવું અને કેવા ઉપાયો ચોજવાં ? ”

અમીર યહયાના અસરકારક ભાષણે ખ્રિસ્તીઓ ઉપર એટલીતો અસર કરી કે તેમણે સઘળાએ એકમત થઈને કહ્યું “ મહાશય ! આ બાબત સાથે અમને કાંઈ પણ સંબંધ નથી. તેવી હિલચાલ માત્ર કેટલાક દુષ્ટ બુદ્ધિના માણસોનેજ આભારી છે. અમે લોકો દરજામી

રાજસત્તા અને તેમાં પણ મુખ્યત્વે કરીને નામદાર અમીરની ન્યાય પ્રિયતાથી ઘણા પ્રસન્ન થયા છીએ. એટલુંજ નહિ પણ હમણાં સુધી અમને ફરીઆદ કરવાનું કાંઈ પણ કારણ મળ્યું નથી. જે યુલિસીઝે કાંઈ પણ અયોગ્ય કામ કર્યું હોય તો તેને માટે તે પોતેજ જોખમદાર છે. અમારે તેની સાથે કાંઈ પણ સંબંધ નથી. કેટલાક ખ્રિસ્તીઓએ વિના મોતે મરવાનો નિશ્ચય કરીને આત્મોત્સર્ગની ઇચ્છા રાખી છે. તેમાં તેમણે ગંભીર પ્રકારની ભૂલ કરી છે. ન્યાયની રીતે જેતાં તે આત્મોત્સર્ગ નથી પણ આત્મઘાત છે. પરંતુ એતો અમારે કહેવુંજ ને-
મએ કે યુલિસીઝ અને તેના અનુયાયી પાદરીઓએ અજ્ઞાન લોકોને ખરૂં ખોટું સમજાવીને કહેવાતા આત્મોત્સર્ગને નામે આત્મઘાત કરવાને ઉશ્કેર્યા છે. અને તેથી તેને એક મહાન પુણ્યનું કામ સમજીને કેટલાક સુખાઓ પ્રાપ્ત આપવાને તૈયાર થયા છે. થોડા સમય પહેલાં કોરડોવામાં તેવી દિલ્લચાલ થઈ હતી. પરંતુ અમે તેમાં સમ્મત થયા નહતા તેમ ભ-
વિષયમાં થવાના પણ નથી, કોરડોવાના સઘળા ખ્રિસ્તીઓ યુલિસીઝને રાજનો અપરાધી ગણે છે. ખરેખર, તેણે જિઆદની ખેન ફક્ષોરાનું હરણ કરવામાં ઘણી શરમભરેલી વર્તણૂંક ચલાવીને ગંભીર અપરાધ કર્યો છે. માટે તેને જે કાંઈ શિક્ષા કરવામાં આવે તે યથાર્થ અને ન્યાયપુરાસરજ ગણાય. પરંતુ નિર્દોષ માણસોને તો કાંઈ પણ શિક્ષા ન થવી જોઈએ, આટલીજ અમારી વિનંતી છે. ”

ખ્રિસ્તીઓએ પોતાનું ભાષણ પુરૂં કર્યા પછી તેનો જવાબ આપતાં અમારે ચહયાએ કહ્યું “ ગૃહસ્થો ! તમારૂં કહેવું યથાર્થ છે. અમે અમારે સુધી નિર્દોષ ખ્રિસ્તીઓને કાંઈ પણ શિક્ષા કરી નથી. એટલુંજ નહિ પણ હાલમાં જે પગલું ભરવામાં આવ્યું છે તે માત્ર ફક્ષોરાની ભાળ ત્વરાથી મેળવવા માટેજ ભરવામાં આવ્યું છે. અને તે પણ દીર્ઘદષ્ટિથી લાંબો

વિચાર કર્યા પછીજ તેવો ઉપાય યોજવામાં આવ્યો છે. અને તે સાથે એ પણ કહેવું જોઈએ કે જો તેમ કરવામાં ન આવ્યું હોત તો મુસલમાનો ઉસ્કેરાઈ જઈને બળવો જગાડત અને તેનું પરિણામ વિપરીત આવવાનો સંભવ હતો. અને જો તેમ થાત તો રાજમાં ખુના મરફી ચાલી અનેક નિર્દોષ માણસોના રક્તની આહુતિઓ અપાયા વિના રહેત નહિ. પણ અમે જે પગલાં ભર્યા છે. તેથી મુસલમાનો શાંત પડી ગયા છે. અને તેથી કાંઈ પણ ગંભીર બનાવ બનવા પામ્યો નથી. તેથી અમે જે ખ્રિસ્તી પાદરીઓ અને દેવળમાં રહેતી કુમારી કાઓને નજરકેદમાં રખી છે, તેમના ઉપર અત્યાચાર કરેલો ગણાય નહિ. પરંતુ તેમ કરીને ઉસ્કેરાયલા મુસલમાનોને હાથે અમે તેમના પ્રાણુની રક્ષા કરી છે. હવે મારે તમને જે કહેવાનું છે તે એજ કે આત્મોત્સર્ગ કરવાને તૈયાર થએલા ખ્રિસ્તીઓને તમારે સમજાવીને તેમની જમણા દુર કરવી. કદાચ આ વાત તમારી જાણ બહાર નહિ હોય કે ખ્રિસ્તીઓને લગતા પ્રશ્નોનો નિર્ણય હમેશાં તમારી સમ્મતીથીજ કરવામાં આવે છે. અને તેથી જરૂર આ બાબતમાં પણ તમારી સલાહ લેવાની છે. માટે જેમ બને તેમ જલદીથી તમારે આ કામની વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ. નહિ તો પછી મુસલમાનો ઉસ્કેરાઈ જશે. અને તે પ્રસંગે પડી તેમને કબજે રાખવાનું કામ અમારા માટે અશક્ય થઈ પડશે. જો કાઝીસાહેબે મુસલમાનોને સમજાવીને શાંત પાડ્યા ન હોત તો તેઓ અમારા મહાન ઉપદેશક માટે અપશબ્દો બોલનારા ખ્રિસ્તીઓને મારી નાખ્યા વિના રહેત નહિ. પણ જો તેવું અયોગ્ય આચરણ ફરી કરવામાં આવશે તો મુસલમાનો તેવું અયોગ્ય કૃત્ય કરનારને અવશ્ય મારી નાખશે. અને તે પ્રસંગે તેમને અમે બચાવવા માટે અમે કાંઈ પણ પ્રયત્ન કરી શકીશું નહિ. ”

અમીર યહયાએ પોતાનું બાપણ પુરૂં કર્યા પછી તેનો જવાબ વાળતાં એક ખ્રિસ્તીએ કહ્યું “ સુઝ મહાશય ! આપની આજ્ઞાનુસાર વર્તવાને અમે તૈયાર છીએ. પરંતુ તેની ધારેલી અસર થાય તેવી અમારી ખાત્રી નથી. કેમકે યુલિસીએ અજ્ઞાન લોકોને ખરૂં ખોટું સમજાવીને તેમને મરવાને માટે તૈયાર કર્યા છે. તેથી તેઓ અમારૂં કહ્યું માને તેવો સંભવ જણાતો નથી. તેમ છતાં અમે પ્રતિજ્ઞાપુર્વક કહીએ છીએ કે આ બાબતમાં અમારાથી બનતા સઘળા પ્રયત્નો કરીને તેમને સમજાવીશું. ”

તે માણસ બોલી રહ્યા પછી કાઝીસાહેબે કિભા થઇને કહ્યું “ ગૃહસ્થો ! આજે તમે જે પરિશ્રમ ઉઠાવી મારે ત્યાં હાજર થયાછો, અને અમને જે યોગ્ય સલાહ આપી છે તે માટે અમે તમારો અંતઃકરણપુર્વક ઉપકાર માનીએ છીએ. અને આશા રાખીએ છીએ કે તમારી પ્રતિજ્ઞાનું પાલન કરવા માટે તમે અમને આ કામમાં યોગ્ય સહાયતા આપશોજ. વળી આપણે અહિંથી છુટા પડીએ તે પહેલાં મારે તમને યાદ દેવરાવવું જોઈએ કે જો આત્મોત્સર્ગની અભિલાષા રાજનારા ખ્રિસ્તીઓ ગમે તેટલું સમજાવ્યા છતાં પણ ન માને તો તેમને નિરૂપાયે શિક્ષા કરવાની અમને ફરજ પડશે. તો ઉક્ત પ્રસંગે તમારે એમ ન માની લેવું કે ધર્મના કારણે સમસ્ત ખ્રિસ્તી પ્રજા ઉપર અત્યાચાર કરવામાં આવે છે. ”

કાઝી સાહેબનું બાપણ પુરૂં થતાં સઘળા ખ્રિસ્તીઓએ એક સાથે જવાબ આપ્યો “ ખચિત તેઓ દેહાંતની શિક્ષાને પાત્ર છે. અને તેથી જો તેમને તેવી શિક્ષા કરવામાં આવે તો તે સામે અમને કાંઈ પણ વાધો નથી. ”

આટલી ચર્ચા થઈ રહ્યા પછી સભા વિસર્જન થઈ.

પ્રિય પાડક ! સ્પેનની ઇસ્લામી સત્તા તોડી પાડવાને કેટલાક ખ્રિસ્તીઓ કેવા પ્રયત્નો કરતા હતા, અને પ્રપંચો રચતા હતા, તે આપણે જાણ્યું. વળી ઇસ્લામી સત્તા સામે બળવો જગાડવા માટે યુલિસીઝે કેવી યુક્તિ પ્રયુક્તિથી ખ્રિસ્તીઓને ઉશ્કેર્યા હતા, અને મુસલમાનોના કહેવાતાં ત્રાસમાંથી બચાવવાને જ્હાને ફલોરાનું હરણ કરાવી તેની પાસે કેવી અયોગ્ય માગણી કરી હતી, તેમજ ઉક્તપ્રસંગ પછી ફલોરાને કેવો અનુભવ મળ્યો હતો, અને તે વિષે તેનો કેવો અભિપ્રાય અંધારો હતો, તેનો પણ કાંઈક ભાસ થયો. ઇસ્લામી રીયાસત હોવા છતાં વિધર્મીઓ તરફથી મુસલમાનો ઉપર કેવો અત્યાચાર કરવામાં આવતો હતો, અને તે સધળું તેઓ કેટલી ધીરજથી સહન કરી રહ્યા હતા, તે આપણે જોયું. વળી નામદાર અમીરની ન્યાયપ્રિયતા અને દયાળુ સ્વભાવ, તેમજ કાઝીસાહેબ અને અન્ય સરદારોની અપૂર્વ શાંતિ અને ધીરજનો પણ કાંઈક અનુભવ મેળવ્યો. પરંતુ હવે ઝાહરાને યુલિસીઝના હાથે કેવાં કેવાં સંકટો સહન કરવાં પડે છે, અને તે પોતાની ભૂલને માટે કેવું પશ્ચાતાપ કરે છે. પોતાની ભગિનીના શોકમાં ગાંડો થએલો જીઆદ તેને ખ્રિસ્તીઓના હાથમાંથી છોડાવવા માટે કેવા પ્રયત્નો કરે છે. અને ઝાહરા ફરી કેવી રીતે ઇસ્લામ ધર્મનો સ્વીકાર કરે છે. તેમજ ખ્રિસ્તીઓ કેવી રીતે આત્મેત્સર્ગ કરે છે, તે બીજા ભાગમાં જોવાનું મુલતવી રાખી અહિંજ વિરમીશું.

પ્રથમ ભાગ સમાપ્ત

તૈયાર છે !

તાકીદ મંગાવો !!!

તૈયાર છે !!!

મીરાતે એહમદી

અથવા

ગુજરાતનો ઇતિહાસ,

ભાગ ૨ જો.

એ નામજ્ઞ પુસ્તકની કીમત અને તેનો યથાર્થ અર્થ બતાવવાનો બ્રહ્મ છે. આ પુસ્તકમાં અહમદાબાદ શહેરનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તેમાં આ શહેર કોણે, ક્યાં અને કેવા સંન્નેગો વચ્ચે વસાવ્યું. તેના બગીચો, ચૌકા, ચકલા, પરાઓ, મસજીદો, ક્ષિત્રાના દરવાજા, બારીઓ ક્યાં આગળ અને કેટકેટલી સંખ્યામાં છે. શહેરનો વિસ્તાર, તેની લંબાઈ પહોળાઈ, વિગેરેનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તે ઉપરાંત શહેરના અને દેશના બોલીઆ અલ્લાહની દરગાહો, ક્યાં ક્યાં આગળ છે અને તેમની જ્યારેતો ક્યા ક્યા દિવસે થાય છે તે તથા તેમની કરામતો-પરચાઓનું સ્વીસ્તર વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. તથા તેઓએ પોતાની હયાતીમાં કીધેલા અમુલ્ય ધર્મોપયોગી કાર્યો વિગેરે બાબતનું વિસ્તાર પૂર્વક વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

આ દેશમાં મુસલમાની બાદશાહત ક્યારે સ્થાપિત થઈ ક્યાં સુધી રહી, તે અરસામાં દેશમાં કીધેલો બંદોબસ્ત, ઉપરાંત બાદશાહી બંદોબસ્ત અને હાહમાહનું તથા પ્રજાપયોગી કીધેલા કાર્યોનું વર્ણન સંપૂર્ણ આપવામાં આવ્યું છે.

આ પુસ્તક એક કીમતી સંગ્રહ છે અને તેથી દરેક સંસ્કારવાળા કુટુંબમાં તે અવશ્ય રહેવું જોઈએ. પુસ્તક, એક કાગળ કેમી આદિ પેશ લગભગ રૂ. ૫૦ ઉપરાંત પ્રેટ, પાકું પૂઠું સોનેરી બાઈ-ડીંગ હોવા છતાં કીમત ફક્ત રૂ. ૩-૦-૦ પોષ્ટેજ જુદું. લખો.

પદ્માણી નીચામખાન તુરખાન વકીલ. લાલદરવાજા-અમદાવાદ

ઈસ્લામ જાતિના હુત ગૌરવનો સાચો પરિચય
કરાવનાર મહા નામાંકિત પુસ્તક.

અરબનો ઇતિહાસ



ઓ. જસ્ટિસ અમીરઅલિ સાહેબના 'હિસ્ટરી ઓફ સેરેસિન' નામના પુસ્તકનો તરજુમો. આ પુસ્તકમાં અરબ જાતિ અમુક જમાનામાં કેવી બહાદુર અને દિલાવર હતી, એ જાતિએ દેશ વિદેશમાં પોતાના પરાક્રમના પડઘા સંભળાવી સર્વ પ્રજાને પોતાને આધીન કેવી રીતે કરી હતી, સ્પેન, આદિ યુરોપના દેશોમાં પણ ઇસ્લામ મજહબનો પ્રભાવ કેટલે અંશે જામી ગયો હતો. ઇસ્લામ પ્રજામાં શૌર્ય, જુસ્સો, ધર્માભિમાન અને જાતિ અભિમાન કેવું દૃઢ હતું, એ બધી બાબતોનો આ પુસ્તકમાં આખેહુમ ચિતાર આપેલો છે. દરેક મુસલમાન બાઈને અમો આ પુસ્તક વાંચવાની ખાસ બલામળુ કરીએ છીએ. મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

મળવાનું ઠેકાણું.

મેનેજર

પોલિટિકલ ભોમિયો.

લાલ દરવાજા—અમદાવાદ.

ઠસ્લામી ગૃહસંસારનો આબેહુબ ચિતાર આપનારી.
અનુપમ નવલકથા.

કનીઝે ફાતમા

સુધારા નામે ચાલતા કુધારાના ફંદમાં પડી અનેક નૌજવાનો
આપદાદાની મિલકતને કેવી રીતે ખરબાદ કરે છે. ખોટી સ્વતંત્રતાનો
સ્વછંદતા તરીકે ઉપયોગ કરી અનેક નાજનીઓ-ધર્મથી ભદ્ર થઈ
કેવાં કેવાં જાલિમ કામો કરે છે. પાપને ફેલાવનારા પાપીઓ પૃથ્વીમાં
કેવો પ્રપંચ પાથરી દે છે, રાક્ષસી હૃદયના જીવતા જંગતા માણસ
રૂપ રાક્ષસો નીતિ ત્યાગીને કેવા હૃદય ભેદક કામો કરે છે, વગેરે
બધા બનાવો એક પછી એક એવી અજાણી ભરેલી ગુંથવણીથી ગુંથ-
વામાં આવ્યા છે કે, આ વાર્તાને વાંચીને પુરી કર્યા વિના હાથમાંથી
મુકવાનું મન જ થતું નથી.

મુલ્ય રૂ. ૧-૪-૦

મેનેજર

પોલિટિકલ ભોમિયો.

લાલ દરવાજા—અમદાવાદ

રસના સાગરથી છલકાતી, ધરકના રંગથી હહેરાતી પ્રેમીક
પ્રેમિકાના પ્યારને મૂચવતી અત્યંત દિલપસંદ, મનોહર વાર્તા

ભેદી શાહજાદી

(ભેદી શાહજાદી ભાગ પહેલો અને બીજો સચિત્ર)

લખનાર-ત્રંબકલાલ જીવરાજ ભેરી

દિલ્હીના મશહુર બાદશાહ સિકંદર લોદીના અમલની આ વાર્તા
ઘણીજ મનોહર અને છટાદાર છે. દિલ્હીની શાહજાદી દિલખદારનું
એકાએક પાણીમાં ગુમ થવું, તેના માટે ઘણી ઘણી તપાસો ચલાવવી,
શાહજાદીએ બાંદીગીરી કરી પોતાની પાક ઝિન્દગી ગુજારવી, વશદાર
અને સતી સેરિનાના રૂપમાં ઘણા સમય સૂધી ગુમ રહેવું, તેના
આલિશનું તેના પર આશક થવું, સમતાન ઉમર શેખે આરાક-માશુકના
પાક પ્યારમાં વિધ્નો નાખવાં, વગેરે એક પછી એક બનાવો વાંચ-
વાથી આંખમાંથી આંસુની ધારાઓ વહી ચાલે તેમ છે.

તે ઉપસંત વશદાર ગુલામ મુબારકની નમુનેદાર વશદારી,
જુલુસ તથા ઉમરશેખ વચ્ચેની ફુલદા કાકી ને ભામટા ભત્રીજો
એ કહેવતને બરાબર લાગુ પડતી અજબ ચાલાકીઓ, તાકિતબીબીને
તેના શોહર વચ્ચેનો અલિમ ઝગડો, શાહસુશી નામના ખુદાના ચૂસ્ત
ઉપાસકનું આદર્શ જીવન અને નીતિમય ઉપદેશ, સેરિના અને ઇબ્રા-
હીમનો અનુપમ પ્રેમ આદિ સર્વ પ્રસંગો એવી જુસ્સાદાર બાપામાં
આલેખવામાં આવ્યા છે કે જેથી વાર્તાને વાંચીને પૂરી કર્યા પહેલાં
હાથમાંથી છોડવાનું મનજ થતું નથી. ઉત્તમ ચિત્રો સહીત. ભાગ
પહેલાની કિંમત ૧-૧૨-૦ ભાગ બીજાની કિંમત ૨-૦-૦

મળવાનું ઠેકાણું—મેનેજર-પબ્લિકરિંગ લોમીઆ—અમદાવાદ

ઇસ્લામ બંધુઓના ગૌરવરૂપ અતિ અપૂર્વ
અને અદ્વિતીય ગ્રન્થ

રસૂલે અરબી

આશંકે રસૂલ માટે આ ધાર્મિક પુસ્તક ધાળુંજ કિમદા છે, દરેક
સુસજ્જમાન બાઇબ્લોએ આ ધાર્મિક, નીતિમય અનં બોધ બરેલો ગ્રંથ
પાતાના ઘરમાં જરૂર ને જરૂર રાખવોજ જોઇએ.

આ ગ્રંથમાં રસૂલ સાહેબના જીવનના અવનવા અનુભવો,
અપૂર્વ ઉપદેશો, અનેક જાતના નીતિબરેલા બોધવચનોને સંગ્રહ કર-
વામાં આવ્યો છે.

જે મહાપુરૂષના હાથથી આ ગ્રંથ રચાયેલો છે, તેઓ પણ એક
મહા દુશળ વિદ્વાન છે, એટલે સોનામાં સુગંધ મળવા જેવી કિતમ-
તાનો આ ગ્રંથમાં સમાવેશ થયો છે. મોટી સામ્રાજનાં પૃષ્ઠ ૩૭૦,
પાકું સોનેરી પૂઠું, છતાં કિંમત રૂ. ૨-૮-૦

મળવાનું ઠંકાણું,

નિઝામખાન નુરખાન વડીલ

લાલ દરવાજા—અમદાવાદ.

પોલિટિકલ ભોમોઝો.

ઑફીસમાં મળનાં પુસ્તકો.

રસૂલે અરબી	રૂ. ૨-૮-૦
અરબનો ઇતિહાસ.	„ ૨-૦-૦
ખુલફાએ રાશેદીન.	„ ૧-૦-૦
ખાલીફ બીન વલીદ.	„ ૦-૧૨-૦
મીરાતે એહમદી.	„ ૫-૦-૦
કુદરતની કારીગીરી.	„ ૧-૮-૦
મેહમુદે કુરેશ.	„ ૧-૮-૦
Tragedy of Moharrum.	0 12 1
કરબલાનો કહેર. (કાથુ' પુહું)	૦-૪-૦
કાખુલનો કાહીનુર.	„ ૧-૮-૦

નીચેનાં પુસ્તકો ઉમ્દા ચિત્રોવાળા છે.

આઈને ઉલફત.	રૂ. ૧-૮-૦
હસન એનજીલના.	„ ૧-૮-૦
કનીઝે શતમા.	„ ૨-૦-૦
ગવહરખાન.	„ ૧-૮-૦
મોહમ્મદી મલિકા	„ ૧-૪-૦
બેદી શાહજાદી ભાગ ૧	„ ૧-૧૨-૦
બેદી શાહજાદી ભાગ ૨	„ ૨-૦-૦
સ્નેહ સરિતા	„ ૧-૦-૦
બેદી લાથ.	„ ૧-૦-૦
મનસુર મોહના. (ચિત્ર વગરની)	„ ૨-૪-૦

ઉપરનાં તમામ પુસ્તકો પાકું સેનેરી બ્રાઈન્ડીંગ સાથનાં છે. ટપાલ ખર્ચ જુદું.

લખો:—મેનેજર પોલિટિકલ ભોમોઝો.

લાલ દરવાજા—અમદાવાદ.

